

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Και δικαιοτάτη και αυτή που πρέπει είναι η επωνυμία που παίρνει το ψυχοφελέστατο βιβλίο. Γιατί αν και πολλά απο τα ιερά και θεόπνευστα βιβλία της Παλαιάς και Νέας Διαθήκης, ωνομάσθηκαν αμέσως από αυτά τα ίδια πράγματα, που διδάσκουν (έτσι, για παράδειγμα, η Γένεσις του Μωϋσή ωνομάστηκε, επειδή αναφέρει για την απο το μηδέν γέννησι και Δημιουργία και τα τέσσερα Ευαγγέλια, γιατί ιστοριογραφούν τα καλά και σωτηριώδη μηνύματα των ανθρώπων. Ποιός δεν βλέπει γιατί και αυτό εδώ το βιβλίο ωνομάστηκε κατάλληλα Αόρατος Πόλεμος, απο αυτήν αμέσως την ύλη και τις υποθέσεις με τις οποίες ασχολείται;

Γιατί διδάσκει αυτή, (όχι για κάποιον αντιληπτό και ορατό πόλεμο, όχι για εχθρούς σωματικούς και οφθαλμοφανείς, αλλά για τον αόρατο πόλεμο που γίνεται στο μυαλό, στον οποίο παίρνει μέρος κάθε χριστιανός, αμέσως απο την ώρα που θα βαπτισθή και υποσχεθή απέναντι στον Θεό, να πολεμάη σε αυτόν μέχρι να πεθάνη, γιά χάρι του θείου αυτού ονόματος. Γι αυτό και σχετικά με αυτόν τον πόλεμο, παραβολικά γράφτηκε στους Αριθμούς... Γι' αυτό λέγεται στο βιβλίο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΥΡΙΟΥ (Αριθμ. 21,14), και διδάσκει για εχθρούς ασώματους και αφανείς, οι οποίοι είναι τα διάφορα πάθη,οί θελήσεις της σάρκας και οι πονηροί δαίμονες, οι οποίοι μισούν τους ανθρώπους και δεν σταματάνε ημέρα και νύκτα να μας πολεμάνε. Οπως είπε ο μακάριος Παύλος «δεν έχουμε να παλαίψουμε με ανθρώπους, αλλά με αρχές και εξουσίες, δηλαδή με τους κυρίαρχους του κόσμου τούτου, τα πονηρά πνεύματα που βρίσκονται ανάμεσα στη γη και στον ουρανό».(Έφεσ. 6,12).

Και οι στρατιώτες που πολεμούν σε αυτό τον πόλεμο είναι όλοι οι χριστιανοί, όπως μαθαίνουμε απο αυτό το βιβλίο. Αρχιστράτηγος των χριστιανών παρουσιάζεται ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός, περιτριγυρισμένος με όλους τους χιλιάρχους και εκατοντάρχους, δηλαδή με όλα τα τάγματα των «Αγγέλων και των Αγίων»· πεδίο αγώνα και τόπος και πολεμήστρα, μέσα στον οποίο ο πολεμος αυτός γίνεται, είναι η ίδια η καρδιά και όλος ο εσωτερικός άνθρωπος, και χρόνος του πολέμου είναι όλη μας η ζωή.

Ποια πάλι είναι τα όπλα, με τα όποια εξοπλίζει τους στρατιώτες του ο Αόρατος αυτός Πόλεμος; Ακούστε· η περικεφαλαία αυτών και *το σκουτάρι*, είναι η εκπληρωμένη δυσπιστία και η απελπισία του εαυτού τους. Η σημαία τους και το σιδερένιο πουκάμισο, είναι το θάρρος προς τον Θεό

και η βέβαιη ελπίδα. Ο θώρακας και το περιστήθιο τους, είναι η μελέτη των παθών του Κυρίου. Η ζώνη τους είναι η αποχή απο τα σαρκικά πάθη. Τα υποδήματά τους, είναι η ταπείνωση και η πείνωση της ασθένειας τους. Η ασπίδα, δηλαδή *το καλκάνι τους*, είναι η υπομονή στους πειρασμούς και η απομάκρυνση της αμέλειας. Η μάχαιρα, που κρατάνε από το ένα χέρι, είναι η ιερά προσευχή, τόσο η λεγόμενη νοερά και προφορική, όσο και αυτή που γίνεται με την μελέτη. Και, τρίλογχο κοντάρι, που κρατούνε από το άλλο χέρι, είναι το να μη κάνουν συγκατάθεσις στο πάθος, που τους πολεμεί, να το διώχνουν με οργή και να το μισούν και να το συχαίνονται από την καρδιά τους. Τροφή τους, από την οποία παίρνουν για να δυναμώνουν εναντίον των εχθρών, είναι η συνεχή μετάληψις της θείας Κοινωνίας, τόσο της θείας μυσταγωγίας του θυσιαστηρίου, όσο και της νοεράς, και αέρας φωτεινός και ανέφελος, μέσα από τον οποίο βλέπουν από μακριά τους εχθρούς, είναι η παντοτινή γύμνασις του νου στο να γνωρίζη σωστά τα πράγματα και η παντοτεινή γύμνασις της θελήσεως, στο να θέλη μόνον να εύαρεσθή το Θεό, και η ειρήνη της καρδιάς και η ησυχία.

Εδώ, εδώ σε αυτόν τον Άορατο Πόλεμο, ή να πούμε καλύτερα, σε αυτόν τον Πόλεμο του Κυρίου, μαθαίνουν οι στρατιώτες του Χριστού τις διαφορές απάτες, τις κάθε είδους μηχανοραφίες, τα δύσκολα στρατηγήματα και τις τέχνες που μεταχειρίζονται εναντίον αυτών οι νοητοί εχθροί μέσα απο τις αισθήσεις, μέσα απο την φαντασία, μέσα απο την στέρησι της ευλάβειας και μάλιστα, μέσα απο τις τέσσερες προσβολές, που φέρνουν τον καιρό του θανάτου, της απιστίας, λέω, της απογνώσεως, της κενοδοξίας και της μεταμορφώσεώς των σε φωτεινούς Αγγέλους. Και στη συνέχεια, μελετάνε και αυτοί, πως να λύνουν και να αντιπολεμούν, αυτές τις μηχανές των εχθρών. Και εδώ διδάσκονται, ποιά τάξι και ποιο νόμο πρέπει να κρατούν και πόσο γενναία να πολεμούν. Και για να πώ με συντομία, από το βιβλίο αυτό κάθε άνθρωπος που αγαπά την σωτηρία του, μαθαίνει πως να νικήση τους άορατους εχθρούς του, για να απόκτηση *κούρση* και θησαυρούς, δηλαδή αρετές θείες και αληθινές και για να πάρει βραβείο και στεφάνι αμαράντινο, το οποίο είναι η ένωση με το Θεό και στο τωρινό αιώνα και στο μέλλοντα.

Δεχθείτε λοιπόν αυτό το βιβλίο, φιλόχριστοι αναγνώστες, με χαρά και ευνοϊκά και μάθετε απο αυτό την τέχνη του Άορατου Πολέμου· φροντίστε όχι μόνο να πολεμήτε απλά, αλλά να πολεμήτε και νόμιμα και όπως πρέπει, για να στεφανωθήτε. Επειδή, κατά τον Απόστολο «εάν και αθλήται κανείς, δεν στεφανώνεται, αν δεν αθλήση νόμιμα» (Β΄ Τιμόθ. 5)». Εξοπλισθήτε με τα όπλα που σας διδάσκει, γιά να θανατώσετε με αυτά τους νοητούς και άορατους εχθρούς σας, οι οποίοι είναι τα πάθη που φθείρουν την ψυχή και οι δαίμονες που είναι οι δημιουργοί αυτών των παθών. «Ντυθήτε την πανοπλία του Θεού για να μπορέσετε να αντισταθήτε στα τεχνάσματα του διαβόλου» (Εφεσ. 3,10). Να θυμάστε οτι

υποχεσθήκατε στο άγιο βάπτισμα ότι απαρνήσθε και πολεμάτε τον σατανά και όλα τα έργα του και κάθε λατρεία του και κάθε αμαρτία του, τα όποια έργα του είναι αυτά της φιληδονίας, της φιλοδοξίας και της φιλαργυρίας και τα υπόλοιπα πάθη. Οπότε και να αγωνίζεστε, όσο μπορείτε, για να κατατροπώσετε, για να τον ντροπιάσετε και για να τον νικήσετε με όλη σας την τελειότητα. Ποιά δε είναι η πληρωμή και ο μισθός, που έχετε να πάρετε για αυτή τη νίκη σας; Πολύς και μεγάλος. Και ακούστε αυτό αυτολεξεί από το ίδιο το στόμα του Κυρίου, οπού μας το υπόσχεται στην Ιερή Αποκάλυψη. «Σε όποιον νικήσει θα του δώσω να φάη τον καρπό από το δένδρο της ζωής, που βρίσκεται στον παράδεισο του Θεού μου» (κεφ. 2,7). «Τον νικητή δεν θα τον πειράξη ο δεύτερος θάνατος» (Αποκ. 2,11). «Σε όποιον νικήση θα του δώσω από το κρυμμένο μάννα» (Αποκ. 2,17). «Στο νικητή θα του δώσω την εξουσία που κι εγώ πήρα από τον Πατέρα μου κι ακόμη θα του δώσω το άστρο το πρωινό» (Αποκ. 2,28). «Τον νικητή θα τον ντύση ο Θεός με τα λευκα ρούχα της νίκης· δεν θα διαγράψω το όνομά του από το βιβλίο της ζωής και θα τον αναγνωρίζω ως δικό μου μπροστά στον Θεό και τους αγγέλους του» (Αποκ. 3,5). «Τον νικητή θα τον κάνω στύλο στο ναό του Θεού μου» (Αποκ. 3,12). «Τον νικητή θα τον βάλω να καθίση μαζί μου στον θρόνο μου» (Αποκ. 3,21). «Ο νικητής θα τα κληρονομήση όλα, κι εγώ θα είμαι Θεός του κι αυτός παιδί μου» (Αποκ. 21,7).

Βλέπετε αξιώματα; βλέπετε μισθούς; βλέπετε το οκταπλάσιο αυτό στεφάνι, το οποίο είναι γεμάτο άνθη και αμαράντινο, αλλά πολλά περισσότερα στεφάνια θα σας πλέξουν αδελφοί, αν νικήσετε τον διάβολο· σε αυτό λοιπόν μαθητεύετε, στο να αγωνίζεστε και να εγκρατεύεστε «γι ανα μη πάρη κανέναν το στεφάνι σας» (Αποκαλ. 3,11). Γιατί, είναι αλήθεια, οτι είναι ντροπή μεγάλη, εκείνοι μεν που αγωνίζονται στους σωματικούς και εξωτερικούς αγώνες και στα πένταθλα να εγκρατεύονται απο όλα, για να πάρουν ένα φθαρτό στεφάνι από αγριελιά, ή σέλινο ή απο κλαδί κουκουναριάς, ή φοινικιάς ή δάφνης ή μυρσίνης ή κάποιου άλλου φυτού. Και εσείς που έχετε να πάρετε τέτοιο άφθαρτο στεφάνι, να περνάτε με αμέλεια και αδιαφορία την ζωή σας. Και ας σας πείση σε αυτό ο Παύλος που λέει «Δεν γνωρίζετε ότι οι δρομείς όλοι τρέχουν στο στάδιο, ένας όμως λαμβάνει το βραβείο; Τρέχετε, λοιπόν κι εσείς έτσι, ώστε να κατακτήσετε το βραβείο. Οι αθλητές που ετοιμάζονται για τον αγώνα, υποβάλλονται σε κάθε είδους αποχή· εκείνοι για να λάβουν ένα στεφάνι που μαραίνεται, ενώ εσείς αμάραντο» (Α' Κορινθ. 9,24).

Αυτή λοιπόν τη νίκη και τη λαμπρότητα αυτών των στεφανιών εύχομαι να απολαύσουμε· να θυμηθήτε, αδελφοί μου, να δεηθήτε στο Κύριο και για την συγχώρεσι των αμαρτιών εκείνου, που έγινε βοηθός σας αυτού του ωραίου, μέσα απο το βιβλίο αυτής της εκδόσεως· πάνω απο όλα, όμως, θυμηθήτε να σηκώσετε τα μάτια στον ουρανό, και να ευχαριστήσετε και να δοξάσετε τον Πρωταίτιο και Αυτοδίδακτο αυτής της νίκης Θεό και

Αρχιστράτηγό σας Ίησού Χριστό, και ας λέγη ο καθένας προς αυτόν εκείνο που είπε ο Ζοροβάβελ «Από εσένα προέρχεται η νίκη.... Και η δόξα είναι δική σου, και εγώ δικός σου συγγενής» (Β' Έσδρ. 59). Και αυτό του Προφήτη Δαβίδ «Σε σένα ανήκει, Κύριε, η μεγαλωσύνη, και η δύναμις, και το καύχημα, και η νίκη, και η εξομολόγησις, και η ισχύς» (Α' Παραλειπ. 29,11). Τώρα και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

Σε τι βρίσκεται η χριστιανική τελειότητα. Για να την αποκτήσει κάποιος, πρέπει να πολεμά. Τα τέσσερα αναγκαία σ' αυτόν τον πόλεμο.

Το μεγαλύτερο και τελειότερο κατόρθωμα, που μπορεί να πη ή να συλλογισθή ο άνθρωπος, είναι το να πλησιάσει κάπως στο Θεό και να ενωθεί με αυτόν. Λοιπόν, εάν εσύ, αγαπητέ μου εν Χριστώ αναγνώστη, επιθυμείς να φθάσης σε αυτήν την κορυφή, πρώτα πρέπει να γνωρίσης, απο τι αποτελείται η πνευματική ζωή και η χριστιανική τελειότητα¹. Γιατί, είναι πολλοί, που λένε, πως αυτή η ζωή και η τελειότητα βρίσκεται στις νηστείες, στις αγρυπνίες, στις γονυκλισίες, στις χαμαι-κοιτίες και σε άλλες παρόμοιες σκληραγωγίες του σώματος. Άλλοι πάλι λένε πως βρίσκεται στις πολλές προσευχές και στις μεγάλες ακολουθίες. Και άλλοι πολλοί νομίζουν, ότι η τελειότητα βρίσκεται ολόκληρη στη νοερά προσευχή², στη μοναξιά και στην αναχώρησι, στη σιωπή και στην εκπαίδευσι με τον κανόνα· δηλαδή, το να βαδίζουν με τον κανόνα και το μέτρο, και ούτε να φτάνουν σε υπερβολές, ούτε σε ελλείψεις. Οι αρετές όμως αυτές, μόνες τους, δεν είναι αυτό που ζητάμε ως χριστιανική τελειότητα, αλλά είναι άλλοτε μέσα και όργανα, για να απολαύσει κάποιος την χάρι του Αγίου Πνεύματος, άλλοτε πάλι είναι καρπός του Αγίου Πνεύματος.

Καί ότι μεν είναι πολύ δυνατά όργανα, για την απόλαυσι της χάρις του Αγίου Πνεύματος, δεν υπάρχει καμμία αμφιβολία, γιατί βλέπουμε πολλούς ενάρετους που τα μεταχειρίζονται όπως πρέπει, με αυτό τον

---

¹ Η τελειότητα των χριστιανών απαιτείται σαν εντολή και παραδίδεται στην Καινή Διαθήκη γιατί λέγει ο Κύριος: «να είσθε τέλειοι, όπως ακριβώς είναι και ο Πατέρας σας» (Ματθ. 5,48). Και ο Παύλος λέει «τη κακία νηπιάζετε, ταίς δε φρεσί τέλειοι γίνεσθε» (Α' Κορινθ. 14,20)· και πάλι «να είσθε τέλειοι και να εκπληρώνετε σε όλα το θέλημα του Θεού» (Κολοσ. 8,12). Και πάλι «Στην τελειότητα ας οδηγούμαστε» (Εβρ. 6,1). Προανεκηρύχθηκε αυτή σαν εντολή στην Παλαιά Διαθήκη, γιατί λέει στους Ιουδαίους ο Θεός στο Δευτερονόμιο: «Να είσαι τέλειος απέναντι Κυρίου του Θεού σου» (18,18). Και ο Δαβίδ διατάζει τα ίδια στον υιό του τον Σολομώντα. «Καί τώρα παιδί μου Σολομώντα, να γνωρίσης τον Θεό των πατέρων σου και να τον υπηρετήσης με όλη σου την καρδιά και προθυμία ψυχής» (Α' Παραλ. 28,9). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι απαιτεί ο Θεός απο όλους τους χριστιανούς να ασκούν και να είναι γεμάτοι απο την τελειότητα, δηλαδή ζητάει απο μάς ο Θεός, να γίνουμε τέλειοι σε όλες τις αρετές.

² Για αυτή βλέπε πίο κάτω στο μς' κεφάλαιο.

σκοπόν, για να αποκτήσουν δηλαδή ισχύ και δύναμι κατά της κακίας και της χαλαρότητας, για να δυναμώνουν εναντίον των πειρασμών και της πλάνης των τριών κοινών εχθρών, δηλαδή της σάρκας, του κόσμου και του διαβόλου, για να παίρνουν από εκείνες την πνευματική βοήθεια, που είναι αναγκαίες σε όλους τους δούλους του Θεού, και μάλιστα στους αρχαρίους, και απλά, για να αξιωθούν να πάρουν τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος· δηλαδή, «Πνεύμα γνώσεως και ευσεβείας· Πνεύμα βουλής και ισχύος· Πνεύμα σοφίας και συνέσεως· Πνεύμα φόβου Θεού», καθώς τα απαριθμεί ο Ησαΐας (11,2).

Οτι αυτές οι πράξεις είναι και καρπός του Πνεύματος και έχουν ως αποτέλεσμα την «αγάπη, χαρά, πίστι, εγκράτεια» (Γαλ. 5,22), όπως είπε ο Παύλος, και αυτό είναι χωρίς αμφιβολία. Γιατί οι πνευματικοί άνδρες παιδεύουν το σώμα με αυτές τις σκληραγωγίες, γιατί λύπησε τον Ποιητή του³ και για να το κρατάνε πάντα ταπεινωμένο και υποτεταγμένο στο να εργάζεται τα του Θεού. Σιωπούν και μονάζουν, για να αποφεύγουν και την παραμικρή λύπη προς τον Θεό. Προσεύχονται και προσέχουν στη λατρεία του Θεού και στα έργα της ευσεβείας, για να έχουν το πολίτευμά τους στους ουραμούς· μελετάνε τη ζωή και το πάθος του Κυρίου μας, όχι για τίποτα άλλο, παρά να γνωρίσουν περισσότερο την δική τους κακία, και την αγαθότητα και ευσπλαγγνία του Θεού, ακολουθούν τον Ίησού Χριστό με το να απαρνούνται τον εαυτό τους και με το σταυρό στους ώμους, για να θερμαίνονται περισσότερο στην αγάπη του Θεού και στο μίσος του εαυτού των.

Οι αρετές όμως που αναφέρθηκαν, μπορούν να προξενήσουν σε εκείνους, που θέτουν όλο τους το βάρος σε αυτές, περισσότερο βλάβη από τις φανερές αμαρτίες· όχι εξαιτίας αυτών (γιατί, αυτές είναι όλες αγιώτατες), αλλ' εξ αιτίας εκείνων που τις μεταχειρίζονται, επειδή, αυτοί προσέχοντας σ' αυτές μόνο, αφήνουν την καρδιά τους να τρέχει στα δικά τους θελήματα και τα θελήματα του διαβόλου, ο οποίος βλέποντας τους πως πηγαίνουν από τον ευθύ δρόμο, τους αφήνει όχι μόνον να αγωνίζονται με χαρά σε αυτούς τους σωματικούς αγώνες, αλλά ακόμη να επεκτείνονται, με τον μάταιο λογισμό τους, και ως στα μεγαλεία του Παραδείσου. Όθεν και νομίζουν οι τοιοῦτοι πως υψώθησαν μέχρι τα τάγματα των Αγγέλων και πως αισθάνονται τον Θεό

³ Σημείωσε, ότι, κατά τους θεολόγους, βλάβη του Θεού λέγεται, κάθε αμαρτία απλά, γιατί βλάπτει, πληγώνει και εναντιώνεται στο Θεόν. Και κατα το ότι αυτή μεν δεν υπάρχει σαν ζωντανός οργανισμός, βλάπτει και εναντιώνεται στο είναι του Θεού, και καθότι είναι κακό, βλάπτει την αγαθότητα του Θεού, καθότι είναι ασθένεια και αδυναμία, βλάπτει την δύναμι του, καθότι αγνωσία, βλάπτει την σοφία του. Και απλά, καθότι αυτή είναι και λέγεται ατελειότητα και παράλλειψη, βλάπτει και εναντιώνεται στις άπειρες τελειότητες του Θεού και καθότι παράβαση και ανομία βλάπτει και πληγώνει τους νόμους και τις εντολές του Θεού και καθώς, κάθε λόγος εναντίον του Θεού, ονομάζεται βλασφημία, γιατί βλάπτει την φήμη και το όνομα του Θεού, έτσι και κάθε αμαρτία βλάβη λέγεται του Θεού, όχι μόνο γιατί απο μόνη της εναντιώνεται σαν μεγαλύτερο κακό στο μεγαλύτερο κακό, αλλά γιατί και σαν γίνεται στα κτίσματα του Θεού, κάνει να βλασφημηθεί ο Κτίστης αυτών, πως είναι και αυτός τέτοιος κακός, και στη συνέχεια ότι έκτισε και τέτοια κακά· καθώς και η αρετή των κτισμάτων, κάνει να δοξάζεται και ο Κτίστης τους.

μέσα τους· και κάποτε, βυθισμένοι μέσα σε κάποιες σκέψεις και λογισμούς περιέργους και υψηλούς, νομίζουν πως άφησαν σχεδόν τον κόσμο αυτόν και αρπάγησαν μέχρι τον τρίτο ουρανό.

Αλλά, σε πόσα σφάλματα είναι μπλεγμένοι αυτοί και πόσο είναι μακριά από την αληθινή τελειότητα, μπορεί να το καταλάβει ο κάθε ένας από την ζωή και τα ήθη τους. Γιατί, αυτοί θέλουν να προτιμούνται από τους άλλους σε κάθε τι που υπάρχει· είναι ιδιόρρυθμοι και ισχυρογνώμονες στο θέλημά τους είναι, τυφλοί σε όλα τα δικά τους, με επιμέλεια όμως εξετάζουν τους λόγους και τις πράξεις των άλλων, αν τους αγγίξει κάποιος λίγο στη μάταιη υπόληψη της τιμής τους, που αυτοί νομίζουν πως έχουν και που (σε υπόληψη) θέλουν να τους έχουν και οι άλλοι· ή εάν τους εμποδίσει κάποιος από κείνες τις ευλάβειες και τις αρετές, με τις οποίες καταπιάνονται (ο Θεός να φυλάει!) αμέσως συγχύζονται, αμέσως ανάβουν όλοι από θυμό και γίνονται έξαλλοι.

Καί, αν ο Θεός θέλοντας να τους φέρη σε ακριβή γνώσι του εαυτού τους και στον αληθινό δρόμο της τελειότητας, τους στείλει θλίψεις και αρρώστειες ή παραχωρήσει να τους έρθουν διωγμοί (οι οποίοι είναι το δοκιμαστήριο που δοκιμάζει τους γνήσιους και αληθινούς δούλους του), τότε φανερώνουν τα κρυφά της καρδιάς τους, πως είναι διεφθαρμένοι από την υπερηφάνεια. Γιατί, σε κάθε λυπηρό γεγονός που συμβαίνει, δεν θέλουν να ακολουθήσουν το θέλημα του Θεού, μένουν αναπαυμένοι στις δίκαιες, αν και κρυφές κρίσεις του Θεού, ούτε θέλουν κατά το παράδειγμα του ταπεινωθέντα και παθόντα Υιού αυτού, του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, να ταπεινωθούν κάτω από όλα τα κτίσματα, έχοντας για αγαπητούς φίλους τους τους διώκτες, σαν όργανα της θείας αγαθότητας και συνεργούς της σωτηρίας τους.

Οπότε είναι φανερό πως βρίσκονται σε μεγάλο κίνδυνο. Γιατί, έχοντας το εσωτερικό μάτι, δηλαδή τον νου τους, σκοτεινό, βλέπουν με εκείνο τον εαυτόν τους· και σκεπτόμενοι να πετύχουν τις εξωτερικές πράξεις που κάνουν, πως είναι καλές, νομίζουν πως έφτασαν στην τελειότητα· και κατά αυτόν τον τρόπο υπερηφανευόμενοι, κατακρίνουν τους άλλους. Γι' αυτό δεν είναι δυνατό να αλλάξει άλλος κάποιους από αυτούς, πάρα μόνο μία ξεχωριστή βοήθεια του Θεού. Γιατί ευκολώτερα μετατρέπεται στο καλό ο φανερός αμαρτωλός, παρά ο απόκρυφος και σκεπασμένος με το κάλυμμα των φαινομενικών αρετών.

Τώρα λοιπόν που γνώρισες πολύ καλά ότι η πνευματική ζωή και η τελειότητα δεν στέκεται σε αυτές τις αρετές, που είπαμε, γνώριζε ότι δεν αποτελείται από άλλα παρά από⁴ στην γνώσι της αγαθότητας και

⁴ Βλέπε αγαπητέ, πόσο άριστη είναι η τάξι και η μέθοδος, που μεταχειρίζεται αυτό το βιβλίο. Επειδή κάθε τάξι και τέχνη, από το σκοπό της γνωρίζεται, σύμφωνα με το φιλοσοφικό αξίωμα και το τέλος που προκατασκευάζεται και στοχεύεται σύμφωνα με την διάνοια, αρχή γίνεται και λόγος της εργασίας και της επιχειρήσεως κάθε πράγματος· γιά αυτό και το βιβλίο αυτό, πρίν απο κάθε τι άλλο, προσθέτει εδώ στην αρχή, την τελειότητα και το σκοπό όλου αυτού του αοράτου πολέμου, ώστε γνωρίζοντάς τα όλοι εκείνοι που πρόκειται να πολεμήσουν, να μην

της μεγαλειότητας του Θεού και της δικής μας μηδεναμηνότητας και κλίσεως σε κάθε κακό στη αγάπη του Θεού και στο μίσος του εαυτού μας· στην υποταγή, όχι μόνο του Θεού, αλλά και όλων των κτισμάτων, για την αγάπη του Θεού¹ στην αποστροφή κάθε δικού μας θελήματος, τέλειας υπακοής στό Θείο θέλημα· και ακόμη, να τα θέλουμε όλα αυτά και να τα κάνουμε ξεκάθαρα για τη δόξα του Θεού⁵ και μόνο για να αρέσουμε σε αυτόν, και γιατί έτσι θέλει και αυτός και έτσι πρέπει να τον αγαπάμε και να τον υπηρετούμε.

Αυτός είναι ο νόμος της αγάπης, αυτός που έχει γραφτεί από το χέρι του ίδιου του Θεού στις καρδιές των πιστών δούλων του. Αυτή είναι η απάρνησις του εαυτού μας, την οποία ζητεί από εμάς ο Θεός. Αυτός είναι ο γλυκός ζυγός του Ιησού και το φορτίο του το ελαφρό. Αυτή είναι η υποταγή στο θέλημα του Θεού, στην οποία μας προσκαλεί ο λυτρωτής μας και Διδάσκαλος με το δικό του παράδειγμα και με τη φωνή του⁶.

Λοιπόν, εσύ αδελφέ, που επιθυμείς να φθάσης στό ύψος αυτής της τελειότητας, επειδή και είναι ανάγκη να κάνης μία ακατάπαυστη πάλη με τον εαυτό σου, για να νικήσης γενναία και να εξουδετερώσης όλα τα θελήματα μεγάλα και μικρά, αναγκαστικά, πρέπει να ετοιμασθής με κάθε προθυμία της ψυχής σου σε αυτό τον πόλεμο (γιατί, το στεφάνι δεν δίνεται σε άλλο, παρά μόνο στον γενναίο πολεμιστή)· ο οποίος πόλεμος, καθώς είναι δυσκολώτερος από κάθε άλλο πόλεμο (γιατί πολεμώντας εναντίον του εαυτού μας, πολεμούμαστε από τον ίδιο τον εαυτό μας), έτσι και η νίκη που πετυχαίνουμε σε αυτόν, θα είναι ενδοξότερη από κάθε άλλη, και περισσότερο ευπρόσδεκτη στον Θεό. Γιατί αν θελήσης να θανατώσης τα άτακτα πάθη σου, και τις επιθυμίες και θελήματά σου, θα αρέσης στον Θεό περισσότερο, και θα τον υπηρετής καλύτερα, παρά να μαστιγώνεσαι μέχρι να βγάλης αίμα, και να νηστεύης περισσότερο από τους παλιούς ερημίτες, και παρά να επέστρεφες στο καλό χιλιάδες ψυχές, όντας εσύ κυριευμένος από τα πάθη⁷.

πλανηθούν με τίποτα άλλο, αλλά να κατευθύνωνται προς αυτό, σάν σε σημείο και προς μία κατεύθυνση να οδηγούν όλες τις πράξεις τους.

⁵ Γι' αυτό και ο θείος Απόστολος διατάζει να κάνουμε γενικά όλα μας τα έργα για μόνο την δόξαν του Θεού λέγοντας «Είτε τρώτε, είτε πίνετε, είτε κάτι άλλο κάνετε, όλα να τά κάνετε για την δόξα» (Α' Κορ. 10,31).

⁶ Και αληθινά, το να υποτασσώμαστε στο θέλημα του Θεού πάντα και να προτιμάμε αυτό από το δικό μας, και με την φωνή του μας το edίδαξε ο αρχηγός και τελειωτής της σωτηρίας μας Ιησούς, ο οποίος μας παράγγειλε να προσευχώμαστε και να λέμε «Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς ... γεννηθήτω το θέλημά σου ως εν ουρανών και επί της γης» (Ματθ. 6,10), και με το παράδειγμά του, γιατί και στην αρχή της ζωής του, αμέσως που μπήκε στο κόσμο, το θέλημα του Θεού εξήγησε να κάνη κατά τον Παύλο που λέει: «Να,έρχομαι νακάνω το θέλημά σου» (Εβρ. 16,9)· και στο μέσον του Ευαγγελίου του, αυτό έλεγε «κατέβηκα από τον ουρανό, όχι για να κάνω το δικό μου θέλημα, αλλά το θέλημα εκείνου που μ' έστειλε» (Ιωάν. 6,38)· και στο τέλος της ζωής του, αυτό το ίδιο εσφράγισε λέγοντας, στην προσευχή: «Πάτερ, ας μη γίνη το δικό μου θέλημα, αλλά το δικό σου» (Λουκ. 22,42).

⁷ Τα ίδια σχεδόν λέει και ο άββας Ισαάκ (λογ. κγ'), όπου λέει: «Είναι καλλίτερο να λύσης τονεαυτό σου από τον σύνδεσμο της αμαρτίας, παρά να ελευθερώσης δούλους από την δουλεία»· και αλλά πολλά σύμφωνα με αυτά που εξηγούνται εδώ (ανάγνωσε και τον νς' λόγο του ίδιου)

Γιατί, αν κι ο Θεός αγαπά περισσότερο την επιστροφή των ψυχών, από τη νέκρωσι ενός μικρού θελήματος, όμως εσύ, αγαπητέ, δεν πρέπει να θέλεις, ούτε να κάνεις τίποτα άλλο βασικότερο, απο εκείνο που ο Θεός ζητά, και θέλει πλέον αποκλειστικά απο σένα· γιατί αυτός, βεβαιότατα, καλύτερα ευχαριστείται στο να αγωνίζεσαι για να απονεκρώσης εσύ τα δικά σου πάθη, παρά στο να κάνεις οποιοδήποτε άλλο πράγμα, και ας είναι μεγάλο και σπουδαίο, παραβλέποντας τα πάθη σου.

Τώρα λοιπόν, που έμαθες απο τι αποτελείται η χριστιανική τελειότητα και ότι για να την αποκτήσης πρέπει να έχεις ένα παντοτινό και σκληρότατο πόλεμο εναντίον του εαυτού σου, είναι ανάγκη να προμηθευθής τέσσερα πράγματα, σαν οπλισμό πολύ ασφαλή και αναγκαίο, για να γίνης νικητής σε αυτόν τον αόρατο πόλεμο και να λάβης το στεφάνι. Και αυτά είναι: α') το να μην εμπιστεύεσαι ποτέ τον εαυτόν σου, β') το να έχεις πάντα όλο σου το θάρρος και την ελπίδα στο Θεό γ') το να αγωνίζεσαι πάντα· και δ') το να προσεύχεσαι. Για αυτά θέλω να σου μιλήσω ξεχωριστά, συν Θεώ, σύντομα.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Β'.

Δεν πρέπει να εμπιστευώμαστε, ούτε να δίνουμε θάρρος ποτέ στον εαυτό μας.

Το να μην εμπιστεύεσαι τον εαυτόν σου⁸, αγαπητέ μου αδελφέ, είναι τόσο αναγκαίο σε αυτόν τον πόλεμο, που χωρίς αυτό, να είσαι βέβαιος, ότι, όχι μόνον δεν θα μπορέσεις να πετ'θχεις τη νίκη που επιθυμείς, άλλ' ούτε καν να αντισταθείς στο παραμικρό και αυτό, ας τυπωθεί καλά στο νου σου.

Γιατί, εμείς πράγματι, όντας φυσικά διεφθαρμένοι απο τη φύσι μας από τον καιρό της παραβάσεως του Αδάμ, έχουμε σε μεγάλη υπόληψι τον εαυτό μας, η οποία αν και δεν είναι αλήθεια, παρά ένα ψέμα και τίποτα άλλο, εμείς όμως, νομίζουμε με μία απατηλή εντύπωση, πως

---

⁸ Ο προφήτης Ιερεμίας καταραμένο ονομάζει και αποστάτη του Θεού, εκείνον που θαρρεύεται και ελπίζει στον εαυτό του λέγοντας: «Τάδε λέγει Κύριος· Επικατάρατος ος την ελπίδα έχει επ' άνθρωπον και στηρίσει σάρκα βραχίονος αυτού επ' αυτόν, και από Κυρίου αποστή η καρδιά αυτού» (ιζ' 5). Αυτό το ρητό ερμηνεύοντας ο μέγας Βασίλειος λέγει οτι για αυτόν, που έχει την ελπίδα αυτού πάνω σε άνθρωπο, φανέρωσε ο προφήτης το να μην ελπίζουμε σε άλλον· με το να στηρίξη τη σάρκα ο βραχίονας αυτού, εφάνέρωσε το να ελπίζουμε στον εαυτό μας· και τα δύο δε αυτά τα ωνόμασε αποστασία από τον Θεόν (βλ. κατά πλάτος, μβ'). Και με άλλον τρόπο το ρητό αυτό ερμηνεύοντας, συμπεραίνει οτι είναι καταραμένος και αποστάτης, εκείνος, που ελπίζει στον εαυτό

του. Γιατί, λέει, οτι όποιος ελπίζει στον άνθρωπο είναι καταραμένος και του Θεού αποστάτης. Βλέπε και εδώ πόσο άριστη είναι η τάξις, που χρησιμοποιεί το βιβλίο αυτό, γιατί αρχίζει τον πόλεμο από την φιλαυτία, η οποία είναι η προκαταρκτική αιτία και η ρίζα και η αρχή όλων των άλλων παθών και κακιών.

είμαστε κάποιοι.⁹ Αυτό είναι ένα ελάττωμα, που πολύ δύσκολα αναγνωρίζεται, και που δεν αρέσει στο Θεό, ο οποίος αγαπά να έχουμε εμείς μία γνώσι χωρίς δόλο γι' αυτή την βεβαιότατη αλήθεια.

Δηλαδή, να ξέρουμε, ότι κάθε χάρι και αρετή που έχουμε, προέρχεται από αυτόν μόνο, που είναι η πηγή κάθε αγαθού και ότι, από μάς, δεν μπορεί να προέλθει κανένα καλό, ούτε κανένας καλός λογισμός, που να του αρέσει. Αν και αυτή η αναγκαιότητα αλήθεια (δηλαδή, το να μη πιστεύουμε στον εαυτόν μας) είναι έργο του θεϊκού του χεριού, που συνηθίζει να το δίνει στους αγαπημένους του φίλους, τότε με εμπνεύσεις και φωτισμούς, τότε με σκληρά μαστιγώματα και θλίψεις, τότε με βίαιους και σχεδόν ανίκητους πειρασμούς, και τότε με άλλα μέσα, που εμείς δεν καταλαβαίνουμε· με όλα αυτά, θέλει να γίνεται και απο μέρους μας εκείνο, που ανήκει, και είναι δυνατόν σε μάς. Γι' αυτό λοιπόν, αδελφέ μου, σου σημειώνω εδώ τέσσερεις τρόπους, με τους οποίους μπορείς, με τη βοήθεια του Θεού, να πετύχης αυτή την αμφιβολία του εαυτού σου, δηλαδή, το να μην εμπιστεύεσαι ποτέ τον εαυτό σου.

Ο α' είναι το να γνωρίσης την μηδαμινότητά σου¹⁰ και να σκεφθής, ότι απο μόνος σου δεν μπορείς να κάνης κανένα καλό, για το οποίο να γίνης άξιος της βασιλείας των ουρανών.

Ο β' το να ζητής για αυτό πολλές φορές βοήθεια από τον Θεό με θερμές και ταπεινές δεήσεις, επειδή αυτό είναι χάρισμα δικό Του· και αν θέλης να το πάρης, πρέπει πρώτα να σκεφθής τον εαυτό σου, όχι μόνο γυμνό από αυτή τη γνώσι του εαυτού σου, αλλά και κατά τα πάντα αδύνατο να την απόκτησεις· έπειτα, να μιλάς με οικειότητα πολλές φορές μπροστά στη μεγαλειότητα του Θεού, και πιστεύω σταθερά, εξ αιτίας του πελάγους της ευσπλαγγνίας του, θα σου την δώσει, όταν αυτός γνωρίση, μην αμφιβάλλης καθόλου, ότι θα την απολαύσεις.

⁹ Το να νομίζουμε ότι είμαστε κάποιοι, αυτό ονομάζεται υπερηφάνεια (οίησις), η οποία είναι ένα πάθος, που γεννιέται μεν από την φιλαυτία, γεννά δε αυτά πάλι και γίνεται ρίζα και αρχή και αιτία όλων των άλλων παθών τόσο δέ λεπτό και κρυφό πάθος είναι η οίησις αυτή, σε τρόπο πού, για την πολλή λεπτότητα του, ούτε το αισθάνονται καθόλου εκείνοι που το έχουν· όσο όμως είναι λεπτό και κρυφό, τόσο είναι και μεγάλο κακό. Γιατί, την πρώτη εκείνη πόρτα του νού, από την οποία πρόκειται να μπη η χάρις του Θεού και να κατοικήση στον άνθρωπον, αυτό το καταραμένο πάθος στέκεται και την κλείνει και δεν αφήνει την χάρι να μπη, η οποία δίκαια αναχωρεί¹ γιατί πως μπορεί να ερθει η χάρις να φωτίση ή να βοηθήση τον άνθρωπο εκείνο, που νομίζει πως είναι κάτι μεγάλο; πως είναι σοφός; και πως δεν έχει ανάγκη από άλλη βοήθεια; ο Κύριος να μας λυτρώση από τέτοιο εωσφορικό πάθος και αρρώστια, αυτούς που έχουν το πάθος αυτό της περηφανίας· την βασανίζει ο Θεός με τον προφήτη, λέγοντας· «Αλοίομονο σ' εκείνου ζπου νομίζουν ότι είναι σοφοί» (Ησ. 5,21)· και ο Απόστολος μας παραγγέλλει αυτό· «Μην έχετε την ψευδαίσθησι ότι είσθε σοφοί» (Ρωμ. 12,16)· και ο Σολομώντας «Μη νομίζης σοφό τον εαυτό σου» (Παρ. 3,7).

¹⁰ Γι' αυτό λέει ο θεϊός Χρυσόστομος, ότι όποιος νομίζει τον εαυτό του ότι δεν είναι τίποτα, εκείνος περισσότερο από όλους γνωρίζει τον εαυτόν του· «ούτος μάλιστα εστί ο εαυτόν ειδώς, ό μηδέν εαυτόν είναι νομίζων». Ο δε θεϊός Μάξιμος «Αρετής όρος εστί, ή της ανθρωπινής ασθενείας κατ' επίγνωσιν προς την θείαν δύναμιν ενωσις» (κεφ. 08' της ι' εκατονταδ. Φιλοκαλ.). Ο δε Πέτρος ο Δαμασκηνός· «ουδέν κρειττον του γνώναι την οικειαν ασθένειαν και αγνωσίαν, ουδέ χειρόν του ταύτην αγνοείν» (Φιλοκ. σελ. 611. Περί του μη απογινώσκειν).

Ο γ' τρόπος, είναι το να συνηθίσης να φοβάσαι πάντα τον εαυτό σου· να φοβάσαι τους αναρίθμητους εχθρούς, στους οποίους, δεν είσαι δυνατός να κάνης ούτε την παραμικρή αντίστασι, να φοβάσαι τη πολύ δυνατή τους συνήθεια στο να πολεμούν· τις πανουργίες, τα στρατηγήματα τους, τις μεταμορφώσεις τους σε αγγέλους φωτός· τα αναρίθμητα τεχνάσματα και παγίδες, που σου στήνουν κρυφά στόν ίδιο το δρόμο της αρετής.

Ο δ' τρόπος είναι, όταν πέσης σε κανένα ελάττωμα να σκεφθής καθαρά την απόλυτη αδυναμία σου· επειδή, γι' αυτό το σκοπό παραχώρησε ο Θεός να πέσης, για να μάθης καλύτερα την ασθένειά σου¹¹ και έτσι να μάθης, όχι μόνο να περιφρονής εσύ ο ίδιος τον εαυτό σου σαν ένα τίποτα, αλλά και να θέλγης να σε καταφρονούν και οι άλλοι σαν τέτοιου είδους ασθενή. Γιατί χωρίς αυτή την θέλησι, δεν είναι δυνατό να γίνη αυτή η ενάρετη δυσπιστία του εαυτού σου, η οποία έχει το θεμέλιό της στην αληθινή ταπεινώσι και στην προλεγόμενη έμπρακτη γνώσι της δοκιμής.

Οπότε, καθ' ένας βλέπει πόσο απαραίτητο είναι σ' εκείνον που θέλει να ενωθή με το ουράνιο φως, το να γνωρίση τον εαυτό του, την οποία γνώσι συνηθίζει να την δίνη η ευσπλαχνία του Θεού στους υπερήφανους και προληπτικούς, μέσα απο τις πτώσεις, αφίνοντάς τους δηλαδή με δίκαιο τρόπο να πέφτουν σε κανένα ελάττωμα (από το οποίο νομίζουν πως ημπορούν να φυλαχτούν) για να γνωρίσουν την αδυναμία τους, και να μη εμπιστεύωνται πλέον στον εαυτόν τους καθόλου.

Αλλά αυτό το μέσο, το τόσο άθλιο και αναγκαστικό, δεν συνηθίζει να το μεταχειρίζεται πάντοτε ο Θεός, παρά, όταν τα άλλα μέσα, τα πιο ελεύθερα, όπως είπαμε, δεν προξενούν στον άνθρωπο αυτή την επίγνωσι του εαυτού του· γιατί τότε παραχωρεί να πέση ο άνθρωπος σε σφάλματα τόσο μεγαλύτερα ή μικρότερα, όσο είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη και η υπερηφάνεια και η υπόληψις, που έχει για τον εαυτό του· ώστε, όπου δεν υπάρχει καμία απολύτως υπόληψις· καθώς συνέβη στη Παρθένο Μαρία, εκεί δεν υπάρχει παρομοίως ούτε και καμία πτώσις· λοιπόν, όταν εσύ πέσεις, τρέξε αμέσως με τον λογισμό στη ταπεινή

¹¹ Όχι μόνον όταν πέση κάποιος σε κανένα αμάρτημα, άλλα και όταν πέση σε διάφορες δυστυχίες, περιστάσεις και θλίψεις, και μάλιστα σε ασθένειες σωματικές και πολυχρονίους, πρέπει να γνωρίζη την ταπεινή γνώσι του εαυτού του και της αδυναμίας του, και να ταπεινώνεται, γιατί για αυτό σκοπό παραχωρούνται από το Θεό να μας έρχονται όλοι απλά οι πειρασμοί οι απο του διαβόλου, οι απο των ανθρώπων και οι απο της φύσεως. Οπότε και ο Απόστολος αυτό το σκοπό σκεπτόμενος, έλεγε οτι γι' αυτό και μόνο αυτό ακολούθησαν οι στην Ασία θανατηφόροι πειρασμοί. «Αλλ' αυτοί εν εαυτοίς το άπόκριμα του θανάτου έσχήκαμεν, ίνα μη πεποιθότες ώμεν έφ' εαυτοίς, αλλ' επί τω Θεώ, τω εγειροντι τους νεκρούς» (Β' Κορ. α' 9). Και για να πώ με συντομία όποιος θέλει να γνωρίση την ασθένειά του στην πράξι, ας παρατηρήση, όχι πολύ χρόνο, αλλά μιας μόνο ημέρας τους λογισμούς και τα λόγια και τα έργα, που σκέφθηκε και μίλησε και έκανε και βρίσκοντας οτι οι περισσότεροί του λογισμοί και τα λόγια και τα έργα είναι λανθασμένα, στραβά, ανόητα και κακά, απο την δοκιμή αυτή θα καταλάβη πόσο είναι ασθενής ο εαυτός του και από την κατανόηση αυτή και την αληθινή γνώσι, οπωσδήποτε θα ταπεινωθή, και στό εξης δεν θα ελπίζη στον εαυτό του. Όχι λιγώτερο από αυτά που είπαμε πιο πάνω, θα μας φέρη στην επίγνωσι της ασθένειά μας, η υλική αρχή του είναι μας, δηλαδή, όταν σκεφτούμε πως το είναι μας...

γνώσι του εαυτού σου, και με επίμονη προσευχή ζήτησε από το Θεό να σου δώσει το αληθινό φώς, γιά να γνωρίσης την μηδαμινότητά σου και να μην δείχνης εμπιστοσύνη καθόλου στον εαυτόν σου, εάν θέλεις να μη πέσης πάλι και μάλιστα σε μεγαλύτερη βλάβη και φθορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄.

Η ελπίδα και η εμπιστοσύνη στον Θεό.

Είναι πολύ αναγκαίο σε αυτό τον πόλεμο, το να μην εμπιστευώμαστε τον εαυτόν μας, όπως είπαμε· παρόλα αυτά, εάν απελπισθούμε μόνο, δηλαδή, εάν αποβάλουμε, μόνον κάθε πεποίθησι του εαυτού μας, βέβαια, ή τραπούμε σε φυγή, ή θα νικηθούμε, και θα κυριευθούμε από τους εχθρούς. Γι' αυτό, κοντά στη ολοκληρωτική απάρνησι του εαυτού μας, χρειάζεται ακόμη και η πλήρης ελπίδα και εμπιστοσύνη στό Θεό, ελπίζοντας δηλαδή από αυτόν μόνο κάθε καλόν και κάθε βοήθεια και νίκη. Γιατί, καθώς από τον εαυτό μας, όπου είμαστε το τίποτα, τίποτα άλλο δεν περιμένουμε, παρά γκρεμίσματα και πτώσεις, για τα οποία και πρέπει να μην έχουμε εμπιστοσύνη στον εαυτό μας τελείως, κατά αυτό τον τρόπο θα απολαύσουμε οπωσδήποτε από τον Θεόν κάθε νίκη, αμέσως μόλις οπλίσουμε την καρδιά μας με μίαν ζωντανή ελπίδα σε αυτόν, ότι θα λάβουμε την βοήθεια του σύμφωνα με εκείνο το ψαλμικό «σ' αυτόν έλπισε η καρδιά μου και βοηθήθηκα» (Ψαλμ. 27,9).

Αυτη την ελπίδα, μαζί και βοήθεια, μπορούμε να πετύχουμε για τέσσερις λόγους.

α') Γιατί την ζητάμε από ένα Θεό, ο οποίος με το να είναι Παντοδύναμος, ο,τι θέλει μπορεί να το κάνη και στη συνέχεια μπορεί να βοηθήση και μας.

β') Γιατί, την ζητάμε από ένα Θεό ο οποίος, όντας άπειρα σοφός, όλα, τα πάντα γνωρίζει με πλήρη τελειότητα, και επομένως γνωρίζει όλο εκείνο που ταιριάζει στη σωτηρία μας.

γ') Γιατί ζητάμε αυτή την βοήθεια, από ένα Θεό, ο οποίος, για να είναι ατέλειωτα αγαθός, με μία αγάπη και θέλησι που δεν περιγράφεται, είναι πάντα έτοιμος για να δώσει από ώρα σε ώρα, και από στιγμή σε στιγμή, όλη τη βοήθεια που μας χρειάζεται, για την πνευματική και ολοκληρωτική νίκη του εαυτού μας, αμέσως όταν τρέξουμε στην αγκαλιά του με σταθερή ελπίδα.

Καί πως είναι δυνατόν, ο καλός εκείνος Ποιμένας μας, που έτρεχε τριαντατρία χρόνια αναζητώντας το χαμένο πρόβατο, με τόσο δυνατές φωνές, που βράχνιασε ο λάρυγκας, που περπάτησε δρόμο τόσο κοπιαστικό και ακανθώδη, που εχυσε όλο του το αίμα και έδωσε τη ζωή, πως είναι δυνατόν, λέω, τώρα που αυτό το πρόβατο ακολουθεί πίσω του, και με επιθυμία φωνάζει, και τον παρακαλεί, να μη γυρίση

σε αυτό τους οφθαλμούς του; πως μπορεί να μην το ακούσει; και να μην το βάλει στους θείους του ώμους, κάνοντας γιορτή με όλους τους Αγγέλους του ουρανού; και αν ο Θεός μας δεν παύει από το να γυρεύει με μεγάλη επιμέλεια και αγάπη, να βρη κατά την ευαγγελική παραβολή, τη χαμένη δραχμή, τον τυφλό και κωφό αμαρτωλό, πως γίνεται τώρα να εγκαταλείψει αυτόν, που σαν χαμένο πρόβατο, φωνάζει και καλεί τον δικό του Ποιμένα; και ποιός θα πιστέψει ποτέ, πως ο Θεός, που χτυπάει πάντα την καρδιά του ανθρώπου, επιθυμώντας να μη μέσα και να δειπνήσει, σύμφωνα με την ιερή Αποκάλυψη¹², δίνοντας σε αυτόν τα χαρίσματά του, ότι, όταν του ανοίγει την καρδιά ο άνθρωπος και τον προσκαλή, αυτός θα έπρεπε να κάνει με την θέλησή του τον κωφό και να μη θέλη να μη;

Ο δ' τρόπος για ν' απόκτηση κάποιος αυτήν την στο Θεόν ελπίδα και βοήθεια, είναι το να τρέξει με την μνήμη του στην αλήθεια των θείων Γραφών, οι οποίες, σε τόσα μέρη μας δείχνουν φανερά, ότι δεν έμεινε ποτέ ντροπιασμένος και αβοήθητος, όποιος έλπιζε στον Θεό. «Κοιτάξτε τις αρχαίες γενεές και στοχασθήτε: ποιος εμπιστεύθηκες στον Κύριο και καταντροσιάσθηκε;» (Σειράχ 2,9)¹³.

Με τα τέσσερα λοιπόν αυτά όπλα οπλίσου, αδελφέ μου. Και άρχισε το έργο, και πολέμησε για να νικήσης: και βέβαια από αυτά θα αποκτήσης, όχι μόνον την ολοκληρωτική ελπίδα στον Θεό, αλλά και την ολοκληρωτική απελπισία στον εαυτό σου, για την οποία δεν παραλείπω να σου υπενθυμίσω και σε αυτό το κεφάλαιο, ότι έχεις πολλή ανάγκη από την γνώση της: επειδή, στόν άνθρωπο είναι τόσον πολλή προσκολλημένη η εμπιστοσύνη στον εαυτό του, ότι είναι κατά κάποιον τρόπο κάτι και τόσο λεπτή, που σχεδόν πάντα ζή κρυφά μέσα στην καρδιά μας, και μας φαίνεται πως δεν έχομε εμπιστοσύνη στόν εαυτό μας και έχομε ελπίδα στό Θεό. Οπότε, για να φεύγης εσύ, όσο μπορείς, αυτή την μάταιη υπόληψη, και να εργάζεσαι με την έλειψη εμπιστοσύνης στόν εαυτό σου και με την ελπίδα στό Θεό, είναι ανάγκη να προπορεύεται η σκέψις της αδυναμίας σου, πίο πρίν από την σκέψη της παντοδυναμίας του Θεού, και πάλι αυτές οι δύο μαζί να προπορεύονται πρίν από κάθε μας πράξι.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Δ'.

Πώς μπορεί να γνωρίσει κάποιος εάν εργάζεται με την μη εμπιστοσύνη στον εαυτό του και με την ολοκληρωτική ελπίδα στον Θεό

¹² Τα λόγια της Αποκαλύψεως είναι αυτά: «Να, στέκομαι μπροστά στην πόρτα και κτυπώ. Αν κάποιος ακούσει την φωνή μου και μου ανοίξει την πόρτα, θα μπω στο σπίτι του και θα δειπνήσω μαζί του κι αυτός μαζί μου» (3, 20).

¹³ Για αυτό και ο βασιλεύς Αύγαρος, αφού αναστήλωσε την αχειροποίητη εικόνα του Κυρίου μας, πάνω στην Πόρτα της πόλης Έδεσσα, έγραψε και αυτά τα λόγια σε αυτή «Χριστέ ο Θεός, ο είσ σε ελπίζων, ουκ αποτυγχάνει ποτέ» (απο τον Συναξαριστή της ις' του Αυγούστου).

Πολλές φορές νομίζουν μερικοί αυθάδεις ότι δεν έχουν κανένα θάρρος στόν εαυτό τους και ότι όλη τους την ελπίδα και πεποίθησι, την έχουν στον Θεό· όμως δεν είναι έτσι· και γι' αυτό βεβαιώνονται από το αποτέλεσμα που έρχεται σε αυτούς απο τον ξεπεσμό τους, όταν συμβή. Γιατί αν ίσως αυτοί λυπούνται στό ξεπεσμό τους καί, κατά κάποιο τρόπο, απελπίζονται και νομίζουν ότι μπορούν στό εξής να κάνουν καλό, αυτό είναι σίγουρο σημείο, ότι και προ του ξεπεσμού τους πίστευαν στόν εαυτό τους και όχι στόν Θεό. Και εάν η λύπη και η απελπισία τους είναι μεγάλη, είναι ολοφάνερο ότι και πολύ πίστευαν στόν εαυτό τους και λίγο στό Θεό, γιατί όποιος δεν εμπιστεύεται πολύ στόν εαυτό του και ελπίζει στό Θεό, όταν ξεπέσει, δεν απορεί τόσο πολύ, ούτε λυπάται υπερβολικά, εφόσον γνωρίζει, ότι αυτό του συμβαίνει για την αδυναμία του εαυτού του και για την λίγη ελπίδα που έχει στον Θεό μάλιστα τότε απισθή περισσότερο στόν εαυτό του και με περισσότερη ταπείνωσι ελπίζει στό Θεό και μισώντας περισσότερο από κάθε άλλον τα άτακτα πάθη, που είναι ή αιτία του ξεπεσμού του, με ένα μεγάλο πόνο ήσυχο και ειρηνικό, γιά τη λύπη του Θεού, αποκτά βέβαια την απιστία στόν εαυτό του, καταδιώκει όμως τους εχθρούς του μέχρι θανάτου με μεγαλύτερη γενναιότητα και αποφασιστι-κότητα.

Αυτά που είπα, επιθυμώ να τα σκεφθούν μερικοί, που νομίζουν πως είναι ενάρετοι και πνευματικοί, οι οποίοι, όταν πέσουν σε κανένα ελάττωμα, δεν μπορούν, ούτε θέλουν να ειρηνεύσουν· και μερικές φορές θέλοντας να ελευθερωθούν από την πολλή λύπη και την ενόχλησι, που τους συμβαίνει από την αγάπη του εαυτού τους, τρέχουν αμέσως γι' αυτό και μόνο στόν πνευματικό πατέρα, στόν οποίον έπρεπε κυρίως να πηγαίνουν για να ξεπλυθούν από τήν μόλυνσι της αμαρτίας και να λάβουν δύναμι κατά του εαυτού τους, με το αγιώτατο μυστήριο της μετανοίας και της εξομολογήσεως.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ε'.

Το λάθος που κάνουν πολλοί νομίζοντας ως αρετή την μικροψυχία

Σχετικά με αυτό, βρίσκονται σε πλάνη πολλοί, όσοι νομίζουν για αρετή την ολιγοψυχία και την υπερβολική λύπη που τους συνοδεύει ύστερα από την αμαρτία, μη γνωρίζοντας οτι αυτή προέρχεται από κρυφή υπερηφάνεια και πρόληψι, που έχουν κάνει θεμέλια πάνω στην ελπίδα και στο θάρρος που έχουν στό εαυτό τους και στις δυνάμεις τους. Γιατί αυτοί υπολογίζοντας τον εαυτό τους ότι είναι κάτι, κατά κάποιον τρόπο, ξεθάρρεψαν πολύ, και βλέποντας με την δοκιμή της πτώσεως, οτι δεν έχουν καμμία δύναμι, ταραάζονται και απορρούν, σάν

για κανένα πράγμα καινούργιο και ολιγοψυχούν βλέποντας πεσμένο στη γη εκείνο στο οποίο βασίσθηκαν (δηλαδή τον εαυτόν τους), πάνω στον οποίο είχαν αποθέσει το θάρρος και την ελπίδα τους. Αυτό όμως δεν γίνεται και στον ταπεινό, ο οποίος μόνο στο Θεό έχει την ελπίδα και το θάρρος του, χωρίς να έχει καμία ελπίδα στον εαυτό του. Γι' αυτό, όταν πέση σε κάθε είδους σφάλμα, αν και αισθάνεται πόνο και λύπη, με όλο τούτο δεν ταράσσεται ούτε απορεί. Γιατί ξέρει ότι αυτό του συνέβη από την αθλιότητα και την αδυναμία του εαυτού του, η οποία γνωρίζοντας πολύ καλά με το φως της αλήθειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄.

Άλλες εμπειρίες, μέσα απο τις οποίες αποκτάται η απιστία στον εαυτό μας και η εμπιστοσύνη και το θάρρος στο Θεό.

Επειδή όλη η δύναμις με την οποία νικούνται οι εχθροί μας, γεννιέται από την μη εμπιστοσύνη στον εαυτό μας και από την ελπίδα στο Θεό, είναι ανάγκη να προμηθευθής αδελφέ μου, από τις ειδήσεις αυτές, για να αποκτήσης την δύναμι αυτή, με την βοήθεια του Θεού, γνώριζε λοιπόν με βεβαιότητα, ότι, ούτε όλα τα προτερήματα, είτε φυσικά είναι, είτε αποκτημένα, ούτε όλα τα χαρίσματα που δίνονται δωρεάν, ούτε η γνώσις όλη της θείας Γραφής, ούτε το πως εργαστήκαμε πολλά χρόνια το Θεό και συνηθίσαμε στην εργασία του· όλα αυτά, δεν θα μας κάνουν να εκπληρώσουμε το θείο του θέλημα, αν και σε κάθε καλό θεάρεστο, που θα πρέπει να κάνουμε και σε κάθε κίνδυνο, που πρέπει να αποφύγουμε και σε κάθε σταυρό που πρέπει να σηκώσουμε κατά το θέλημά του, άν, λέω, δεν ανυψώση την καρδιά μας μία ξεχωριστή βοήθεια του Θεού και δεν μας δυναμώση για να τά εκτελέσουμε, καθώς είπε ο Κύριος «χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε» (Ιωάν. 15,15). Ωστε, εμείς πρέπει σε όλη μας τη ζωή και σε όλες τις ημέρες και ώρες και στιγμές, να εχουμε αυτή την αποφασιστική γνώμη, ότι με κανένα τρόπο και κανένα λογισμό, δεν θα μπορέσουμε ποτέ να εμπιστευθούμε και να ελπίσουμε στον εαυτό μας.

Για την στο Θεό ελπίδα, κοντά σ' εκείνα που σου είπα στο γ' κεφάλαιο, γνώριζε, ότι δεν είναι άλλο ευκολώτερο στο Θεό, οσον το να νικήσης τους εχθρούς σου, τόσο τους λίγους, όσο και τους πολλούς· τόσο τους παλιούς και ανδρείους, όσο και τους νέους και αδυνάτους. Λοιπόν, μία ψυχή, ας είναι φορτωμένη απο αμαρτίες, ας έχει όλα τα ελαττώματα του κόσμου· ας είναι μολυσμένη, όσο μπορεί να φαντασθή κάποιος, ας δοκίμασε όσο θέλησε και όσο μπόρεσε να μεταχειρισθή κάθε μέσο και αγώνα, για να αφήση την αμαρτία και να κάνη το καλό και δέν μπόρεσε ποτέ να αποκτήση κανένα μικρό μερίδιο καλού, μάλιστα να προχωρά ακόμη πίο βαθειά στο κακό, όμως, με όλα αυτά, δεν πρέπει να σταματήση ποτέ, να ελπίζει στον Θεό, ούτε πρέπει να

εγκαταλείψει ποτέ τα όπλα και τους αγώνες τους πνευματικούς, αλλά πρέπει να πολεμάει πάντα ανδρειωμένα. Γιατί, πρέπει να γνωρίζεις ότι σε αυτό τον άορατο πόλεμο δεν χάνει όποιος δεν παύσει ποτέ από του να πολεμά και να ελπίζει στον Θεό, του οποίου η βοήθεια, δεν λείπει ποτέ από τους πολεμιστές του, μολονότι και μερικές φορές επιτρέπει να μένουν πληγωμένοι· ας πολεμή λοιπόν ο καθένας, διότι σ' αυτόν τον πόλεμο στηρίζεται το παν. Και το ιατρικό είναι ετοιμο και δραστικό, για να δοθή στους πολεμιστές, που γυρεύουν τον Θεό και την βοήθειά του, με σταθερή ελπίδα. Γιατί σε καιρό που αυτοί δεν το ελπίζουν, θα εξαφανισθούν οι εχθροί τους όπως έχει γραφή, «έχασε την πολεμική του δύναμι ο μαχητής της Βαβυλώνας» (Ιερ. 51,30).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ζ΄.

Πως πρέπει να εκπαιδεύουμε το νου μας, για να τον φυλάμε απο την αμάθεια.

Αν η δυσπιστία στον εαυτό μας και η ελπίδα στον Θεό, οι τόσο απαραίτητες σ' αυτόν τον πόλεμον, μείνουν μοναχές, όχι μόνον δεν θα νικήσουμε, αλλά και θα γκρεμισθούμε σε πολλά κακά. Γι' αυτό το λόγο, κοντά σε αυτές χρειάζεται και η εκγύμνασι, που είναι το τρίτο πράγμα που είπαμε στην αρχή, η οποία πρέπει να γίνεται πρώτα με το νου και με τη θέλησι. Και τον μεν νου πρέπει να φυλάμε από την αγνωσία, η οποία είναι σε αυτόν πολύ αντίθετη, επειδή τον σκοτίζει και του εμποδίζει στην γνώσι της αλήθειας, η οποία είναι το δικό του αντικείμενο. Γι' αυτό είναι ανάγκη να τον γυμνάζουμε, ώστε να γίνη λαμπρός και καθαρός, για να μπορή να διακρίνη καλά εκείνο που μας χρειάζεται για να καθαρίσουμε την ψυχή μας από τα πάθη και να την στολίσουμε με τις αρετές.

Αυτή λοιπόν την λαμπρότητα του νου μπορούμε να την αποκτήσουμε με δύο τρόπους· ο πρώτος και πλέον αναγκαίος, είναι η προσευχή, με την οποία παρακαλούμε το Αγιο Πνεύμα να καταδεχθή να σκορπίση το θείο του φως μέσα στις καρδιές μας, το οποίο, βέβαια, θα το κάνη αν ζητήσουμε πραγματικά μόνο τον Θεό, αν κάνουμε το θέλημά του το άγιο και αν υποτάξουμε κάθε τι μας στη συμβουλή και ερώτησι των εμπείρων και πνευματικών μας Πατέρων.

Ο δεύτερος τρόπος είναι, μία παντοτεινή εκγύμνασις βαθειάς σκέψεως και μελέτης των πραγμάτων, για να γνωρίσουμε με αυτή, ποιά πράγματα είναι καλά, ποιά κακά, όχι όπως τα κρίνει λανθασμένα η αίσθησις και ο κόσμος, αλλά καθώς τα κρίνει ο ορθός λόγος και το Πνεύμα το Αγιο, δηλαδή, η αλήθεια των θεοπνεύστων Γραφών και των πνευματοφόρων Πατέρων και Διδασκάλων της Εκκλησίας μας. Γιατί, όταν αυτή η σκέψις και μελέτη γίνη σωστή και όπως πρέπει, μας κάνει

να γνωρίσουμε καθαρά ότι πρέπει να θεωρούμε μηδέν και μάταια και ψεύτικα όλα εκείνα που αγαπά και με διαφόρους τρόπους ζητάει ο τυφλός και διεφθαρμένος κόσμος.

Δηλαδή, ότι οι τιμές και οι ηδονές και ο πλούτος του κόσμου δεν είναι τίποτα άλλο, παρά ματαιότητα και θάνατος της ψυχής· ότι οι βρισιές και οι δυσφημίσεις που μας κάνει ο κόσμος, προξενούν σε μάς αληθινή δόξα και οι θλίψεις χαρά· με το να συγχωράμε τους εχθρούς μας και να τους κάνουμε καλά, είναι μεγαλοψυχία και μία από τις μεγαλύτερες ομοιότητες με τον Θεό· ότι περισσότερο ισχύει το να καταφρονήση κάποιος τον κόσμο, παρά να είναι εξουσιαστής όλου του κόσμου· ότι το να υπακούη κάποιος πρόθυμος, είναι μία πράξις μάλλον μεγαλόψυχη και γενναία, παρά το να υποτάση και να προστάζει μεγάλους βασιλείς.

Οτι η ταπεινή γνώσι του εαυτού μας, πρέπει να τιμάται περισσότερο από το ύψος όλων των επιστημών· ότι το να νικήσουμε και να νεκρώσουμε τα θελήματά μας και τις ορέξεις μας, όσο και αν είναι μικρές, είναι άξιο μεγαλύτερου επαίνου, παρά το να καταπολεμήσουμε πολλά κάστρα, να κατατροπώσουμε δυνατά στρατόπεδα με τα όπλα στα χέρια και το να κάνουμε θαύματα ή να αναστήσουμε νεκρούς.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Η´.

Γιατί δεν διακρίνουμε σωστά τα πράγματα και με ποιόν τρόπο μπορούμε να τα γνωρίζουμε.

Η αιτία που δεν διακρίνουμε ορθά όλα αυτά τα πράγματα που είπαμε και αλλά πολλά, είναι γιατί δεν τα σκεφτόμαστε στο βάθος τους ποιά είναι, αλλά πιάνουμε την αγάπη ή το μίσος σε αυτά, αμέσως από μόνη την εξωτερική τους μελέτη και εμφάνισι. Έτσι όταν, η αγάπη τους ή το μίσος προλαμβάνουν και σκοτίζουν το νου μας και γι' αυτό δεν μπορεί να τα διακρίνη σωστά, όπως είναι στην αλήθεια.¹⁴ Λοιπόν, εσύ αδελφέ μου, εάν θέλης να μην βρη τόπον η πλάνη αυτή στο νου σου, πρόσεχε καλά· και όταν, ή βλέπης με τα μάτια ή μελετάς με το νου κανένα πράγμα, κράτα όσο μπορείς την θέλησί σου και μη την αφήσης να το αγαπήση ή να το μισήση, αλλά παρατήρησέ το με το νου μοναχά.

Πρίν απ' όλα, όμως, σκέψου φρόνιμα, ότι αν αυτό είναι οδυνηρό και αντίθετο στην φυσική σου κλίσι, παρακινείσαι από το μίσος να το αποστρέφεσαι. Αν όμως σου προξενή ευχαρίστησι, παρακινείσαι από την αγάπη να το θέλης. Γιατί, τότε που ο νους σου δεν είναι

¹⁴ Γι' αυτό και ο θεολόγος Γρηγόριος, σύμφωνα με αυτό λέει, ότι από την αγάπη ή το μίσος, συνηθίζει να κλέβεται η αλήθεια· «δεν υπάρχει τίποτε τόσο ευχάριστο στους ανθρώπους, όσο το να συζητούν τα ξένα, και μάλιστα όταν επηρεάζονται από μίσος ή συμπάθεια για κάποιον, εξ αιτίας των οποίων, ως συνήθως, εξαφανίζεται η αλήθεια» (Λογ. άπολογητικ.)

ζαλισμένος από το πάθος, είναι ελεύθερος και καθαρός και μπορεί να γνωρίσει την αλήθεια και να διαπεράσει μέσα στο βάθος του πράγματος, που το κακό είναι κρυμμένο κάτω από την ψεύτικη ευχαρίστηση ή που το καλό είναι σκεπασμένο κάτω από την επιφάνεια του κακού.

Αν όμως η θέλησις πρόλαβε να το αγαπήσει ή να το μισήσει, δεν μπορεί πλέον ο νους να το γνωρίσει καλά, καθώς πρέπει· διότι εκείνη η διάθεση, ή καλύτερα να πώ, εκείνο το πάθος που μπήκε στο μέσο, σαν τείχος, ζαλίζει το νου τόσο, που νομίζει το πράγμα άλλο από εκείνο που είναι στην αλήθεια και το περνά ως τέτοιο στην επιθυμία, η οποία όσο πηγαίνει μπροστά και περισσότερο αγαπά ή μισεί το πράγμα εκείνο, τόσο και ο νους σκοτίζεται περισσότερο και έτσι σκοτισμένος, κάνει πάλι να φαίνεται στην επιθυμία το πράγμα εκείνο περισσότερο όσο ποτέ αγαπητό ή μισητό. Έτσι όταν δεν τηρήται ο παραπάνω κανόνας που είπα, (ο οποίος είναι πολύ αναγκαίος σε όλη αυτή την εκγύμναση), δηλαδή, το να κρατάς την επιθυμία σου από την αγάπη ή το μίσος του πράγματος, αυτές οι δύο δυνάμεις της ψυχής, ο νους δηλαδή και η θέλησις, προχωρούν πάντα κακώς, σαν σε κύκλο, από το σκοτάδι σε βαθύτερο σκοτάδι και από το σφάλμα σε μεγαλύτερο σφάλμα.

Λοιπόν, φυλάξου, αγαπητέ, με κάθε είδους προσοχή, από την εμπαθή αγάπη ή το μίσος του κάθε πράγματος, το οποίο δεν έφθασες να ερευνήσεις καλά πρότερα με το φως του νου και του ορθού λόγου, με το φως των θείων Γραφών, με το φως της χάριτος και της προσευχής και με την κρίση του πνευματικού σου πατρός για να μην κάνης λάθος και να υπολογίζης το αληθινά καλό για κακό και το αληθινά κακό για καλό. Καθώς αυτό συμβαίνει να γίνεται, ως επί το πλείστον, σε κάποια έργα, τα οποία φαίνονται μεν καθ' εαυτά πως είναι καλά και άγια, για μερικές όμως περιστάσεις· δηλαδή γίνονται ή παράκαιρα ή σε σχετικό τόπο ή με ανάλογο μέτρο, προξενούν όμως μεγάλη βλάβη σε εκείνους που τα επιχειρούν, καθώς γνωρίζουμε πολλούς που κινδύνευαν σε παρόμοια επαινετά και αγιότατα έργα.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Θ'.

Πως πρέπει να φυλάμε το νου μας από την πολυπραγμοσύνη και την περιέργεια.

Καθώς είναι ανάγκη να φυλάμε το νου μας από την αγνωσία, όπως είπαμε πρίν, έτσι παρομοίως είναι ανάγκη να τον φυλάμε ακόμη και από την πολυπραγμοσύνη, την αντίθετη της αγνωσίας. Γιατί, αφού τον γεμίσουμε από πολλούς λογισμούς μάταιους και άτακτους και βλαπτικούς, τον κάνουμε αδύνατο και δεν μπορεί να καταλάβη εκείνο που ταιριάζει στην αληθινή απονέκρωσί μας και τελειότητα. Γι' αυτό, πρέπει να είσαι σαν πεθαμένος εντελώς, σε κάθε έρευνα των επιγείων πραγμάτων, το οποία, αν και μπορεί να επιτρέπονται, δεν είναι όμως και

αναγκαία. Και μαζεύοντας πάντα το νου σου, όσο μπορείς μέσα στον εαυτό σου, κάνε το αμαθή από τα πράγματα όλου του κόσμου τα πράγματα.

Τα μηνύματα, οι καινούργιες ειδήσεις και όλες οι μεταβολές και οι αλλοιώσεις, μικρές και μεγάλες του κόσμου και των βασιλείων, ας είναι για σένα τέτοιου είδους, σάν να μην υπάρχουν καθόλου.¹⁵ Αλλά και αν σου προσφέρονται από τους άλλους, εναντιώσου σε αυτά, απομάκρυνε τα από την καρδιά και τη φαντασία σου. Ας είσαι δε προσεκτικός εραστής στο να καταλάβεις τα πνευματικά και τα ουράνια, μη θέλοντας να γνωρίζεις άλλο μάθημα στον κόσμο, παρά τον Εσταυρωμένο και τη ζωή του και τον θάνατο και το τι ζητάει αυτός από σένα· και βέβαια θα ευχαριστήσης πολύ τον Θεόν, ο οποίος έχει για εκλεκτούς και αγαπημένους του εκείνους που τον αγαπούν και φροντίζουν να κάνουν το θέλημα του.

Επειδή, κάθε άλλο ζήτημα και έρευνα, είναι εγωισμός και υπερηφάνεια, δεσμά και παγίδες του διαβόλου, ο οποίος σαν πανούργος, βλέποντας ότι η θέλησις εκείνων που προσέχουν στην πνευματική ζωή είναι δυνατή και ισχυρή, γυρεύει να νικήση το νου τους με τέτοιες περιέργειες, για να κυριεύση με αυτόν τον τρόπο και το ένα και το άλλο. Οποτε, συνηθίζει πολλές φορές να τους δίνει σκέψεις δήθεν υψηλές, λεπτές και περίεργες και μάλιστα στους εύστροφους στό νου και σε εκείνους που είναι εύκολοι να υψηλοφρονήσουν.

Γιατί αυτοί αιχμαλωτισμένοι από την ηδονή και τη συνομιλία εκείνων των υψηλών σκέψεων, στις οποίες νομίζουν ψεύτικα ότι απολαμβάνουν τον Θεό, ξεχνούν να καθαρίσουν την καρδιά τους και να προσέχουν στην ταπεινή γνώσι του εαυτού τους και στην αληθινή απονέκρωσι· και έτσι αφού δεθούν με το δεσμό της υπερηφάνειας, γίνονται είδωλο του ιδίου του νου τους· και στη συνέχεια, λίγο λίγο, χωρίς να το καταλάβουν, φθάνουν να λογαριάσουν, ότι δεν έχουν ανάγκη πλέον από την συμβουλή και τη νουθεσία των άλλων, επειδή συνήθισαν να προστρέχουν σε κάθε τους ανάγκη στό είδωλο της δικής τους κρίσεως· πράγμα, που είναι πολύ επικίνδυνο και δύσκολο να ιατρευθή· διότι η υπερηφάνεια του νου είναι πλέον περισσότερο επικίνδυνη απο εκείνη της θελήσεως.

Επειδή, η μεν υπερηφάνεια της θελήσεως, όντας φανερή στό νού, εύκολα θα μπορή καμιά φορά να ιατρευθή, υποτασσόμενη σ' εκείνο που πρέπει. Ο νους όμως όταν έχη σταθερή γνώμη ότι η κρίσις του είναι καλύτερη από των άλλων, από ποιόν θα θά μπορή να ιατρευθή και πως να υποταχθή στην κρίσι των άλλων, εκείνος που

¹⁵ Για αυτό και ο μέγας Βασίλειος προστάζει, να είναι σε μας, σαν μιά πικρή γεύσι όλα τα κοσμικά διηγήματα· «ητω σοι πικρά γεύσις, η των κοσμικών διηγημάτων ακρόαση, κηρία δε μέλιτος, τα των οσίων ανδρών διηγήματα» (Λόγ. ασκητικ. περί άποταγ.)" και ο προφήτης Δαβίδ, λέει· «Διηγήσαντό μοι παράνομοι αδολεσχίας, αλλ' ούχ ως ο νόμος σου Κύριε» (Ψαλμ. ρη' 85).

δεν την έχει τόσο καλή σαν την δική του; Αν ο οφθαλμός της ψυχής, ο οποίος είναι ο νους, με τον οποίο ο άνθρωπος μπορεί να γνωρίσει και να καθαρίσει την υπερηφάνεια της θελήσεως, είναι ο ίδιος ασθενής, τυφλός και γεμάτος από υπερηφάνεια, ποιός έπειτα μπορεί να τον γιατρέψει; και αν το φως είναι σκοτάδι και ο κανόνας είναι λάθος, πως θέλει να φωτίσει ή να διορθώσει τα άλλα; Γι' αυτό πρέπει να αντισταθείς το γρηγορότερο σε αυτή την επικίνδυνη υπερηφάνεια του μυαλού, προτού να διαπεράσει μέσα στο νου των κοκκάλων σου και αντιστεκόμενος, βάλει χαλινάρι στην οξύτητα του νου σου και υπόβαλε τη δική σου γνώμη στη γνώμη των άλλων και γίνε ανόητος για την αγάπη του Θεού και θα είσαι σοφώτερος από τον Σολομώντα· «Οποιος νομίζει ότι είναι σοφός με τα μέτρα αυτού εδώ του αιώνα, ας γίνη μωρός, για να γίνη πραγματικά σοφός» (Α΄ Κορινθ. 3,10).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι΄.

Πώς πρέπει να εξασκούμε τη θέλησί μας για να θέλη σε όλες μας τις εσωτερικές και εξωτερικές πράξεις, ως τελειωτικό σκοπό μόνο την ευχαρίστησι του Θεού

Πέρα από την εκγύμνασι του νου σου πρέπει να κυβερνήσεις και την θέλησί σου με τέτοιο τρόπο, που να μην την αφήσεις να στρέφεται προς τις επιθυμίες της, και η οποία πρέπει να γίνη όλη ένα με την θέλησι του Θεού. Και σκέψου καλά ότι δεν είναι αρκετό σε σένα αυτό μόνο, το να θέλεις και να ζητάς εκείνα που αρέσουν στον Θεό, αλλά επιπλέον ακόμη, και το να θέλεις, ως κινούμενος από τον Θεό, και για μόνο το τέλος, να αρέσης σ' αυτόν καθαρά. Για το σκοπό αυτό, έχουμε μεγαλύτερη φιλονεικία με τη φύσι, παρά για όλα τα παραπάνω που έχουμε πεί. Επειδή η φύσις μας παρεκκλίνει μόνη της τόσο πολύ, που σε όλα τα πράγματα, μερικές φορές ακόμη και σε αυτά τα καλά και τα πνευματικά, ζητά την ανάπαυσί της και την ευχαρίστησί της και από αυτό, σαν τελείως ανυποψίαστα, τρέφεται με λαχτάρα σαν από τροφή.

Γι' αυτό και όταν μας προσφέρονται τα πνευματικά, αμέσως τα επιθυμούμε και τα βλέπομε όχι όμως παρακινημένοι από το θέλημα του Θεού ή για μόνον το να αρέσουμε στό Θεό, αλλά και για εκείνη την ευχαρίστησι και την χαρά, που προέρχεται σε μάς, θέλοντας εκείνα που θέλει ο Θεός. Αυτή η οποία πλάνη είναι τόσο περισσότερη κρυμμένη, όσο είναι από μόνο του καλύτερο και πνευματικώτερο εκείνο που θελήσαμε. Γιατί δεν φθάνει μόνον το να θέλουμε εκείνα που θέλει ο Θεός, αλλά και το να τα θέλουμε, καθώς και όταν και όπως και γιατί

εκείνος τα θέλει¹⁶, ώστε και στο να επιθυμούμε και αυτόν τον ίδιο το Θεό, συνήθως βρίσκονται σ' αυτό πολλές απάτες της δικής μας αγάπης, δηλαδή της φιλαυτίας. Επειδή πολλές φορές αποβλέπουμε περισσότερο στο δικό μας συμφέρον και καλό, παρά στο θέλημα του Θεού, ο οποίος για μόνο την δόξα του, ευαρεστείται και θέλει να τον αγαπάμε, να τον επιθυμούμε και να του κάνουμε υπακοή όπως είπαμε πριν.

Λοιπόν, εσύ αδελφέ μου, για να φυλαχθείς από αυτό τον δεσμό, που εμποδίζει τον δρόμο της τελειότητας και για να προκόψης στό να θέλεις και να κάνης κάθε σου πράξι για μόνο το θέλημα και τη δόξα και ευαρέστησι του Θεού και για να υπηρετής μόνον αυτόν (ο οποίος, σε κάθε μας πράξι και λογισμό, θέλει να είναι μόνος αυτός, η αρχή και το τέλος) χρησιμοποίησε αυτόν τον τρόπο.

Όταν πρόκειται να επιχειρήσης καμμία πράξι, την οποία θέλει ο Θεός, η οποία είναι απλά καλή· μη στρέφης την επιθυμία σου αμέσως στο να την θέλεις, αν πρώτα δεν υψώσης το νου σου στό Θεό, να δης αν είναι και θέλημα δικό του το να την θελήσης και αν αυτός έτσι θέλη και αν μέσα απο αυτή αρέσεις σε αυτόν μόνο. Και όταν σκεφθής ότι από αυτήν την θεία θέλησι είναι παρακινημένη η δική σου κλίσις, τότε να θέλεις την πράξι εκείνη και να την πραγματοποιήσης, γιατί την θέλει ο Θεός και είναι για μόνο την δόξα και την υπακοή του.

Κατά τον ίδιο τρόπο, όταν θέλεις να αποστραφής εκείνο που δεν θέλει ο Θεός, δηλαδή το κακό, μην το αποστραφής αμέσως, αν πρώτα δεν προσηλώσης το βλέμα του νου σου στην θεία του θέλησι, η οποία θέλει να το αποστραφής για να αρέσης σε αυτόν. Γιατί η απάτη της φύσεως είναι πολύ λεπτή και για αυτό είναι σε λίγους γνωστή, επειδή αυτή αναζητάει κρυφά τον εαυτό της πάντα· και πολλές φορές κάνει να φαίνεται σε μάς, ότι ο δικός της σκοπός είναι να αρέσουμε μόνο στον Θεό, όμως δεν είναι έτσι η αλήθεια.

Γι' αυτό συμβαίνει πολλές φορές να νομίζουμε εκείνο που θέλουμε, ή δεν θέλουμε για δικό μας συμφέρον ότι το θέλουμε ή δεν το θέλουμε για να αρέσουμε μόνο και μόνο στο Θεό. Λοιπόν, για να αποφύγουμε αυτή την απάτη, η καθ' εαυτού θεραπεία είναι η καθαρότητα της καρδιάς, η οποία αποτελείται από το να αποβάλλουμε τον παλιό άνθρωπο και να ντυθούμε τον νέο (καί σε αυτό προσανατολίζεται όλος αυτός ο πόλεμος).

Όμως, για να σε μάθω την τέχνη να κάνης αυτό, άκουσε. Στην αρχή κάθε σου πράξεως πρέπει να βγης όσο μπορείς, από κάθε θέλημα δικό σου και να μη θελήσης ούτε να κάνης ούτε να αποστραφής κανένα πράγμα, αν πρώτα δεν καταλάβης οτι παρακινείσαι και παρασύρεσαι σε

¹⁶ Γι' αυτό και ο Απόστολος μας παραγγέλλει να δοκιμάζουμε ποιο είναι το θέλημα του Θεού, όχι μόνο το αγαθό, αλλά και το ευάρεστο και σε όλες τις περιστάσεις τέλειο. «Να μεταμορφώνεσθε συνέχεια προς το καλό... για να διακρίνετε ποιο είναι το θέλημα του Θεού, το καλό και αρεστό στον Θεό και τέλειο» (Ρωμ. 12,2). Επειδή εάν μία μόνο περίστασι λείπει ή αν με όλη την προαίρεσι και δύναμί μας δεν κάνουμε το θέλημα του Θεού, είναι φανερό οτι ατελές και ελειπές αυτό και γίνεται και ονομάζεται.

αυτό, από μόνο την απλή θέλησι του Θεού. Και εάν σε όλα σου τα έργα τα εξωτερικά, και μάλιστα στα εσωτερικά της ψυχής, δεν μπορήσ να αισθάνεσαι ενεργεία πάντα αυτή την απο το Θεό παρακίνησι και ευαρέστησι¹⁷ τουλάχιστον να έχης την ευχαρίστησι να την έχης δυνάμει· δηλαδή, να έχης εσύ πάντα από μόνος σου άποψι αληθινή, να αρέσης μόνο στον Θεό σου σε κάθε σου έργο.

Στα έργα όμως που θα κρατήσουν κάποιο διάστημα, όχι μόνο στην αρχή είναι καλό να παρακινήσ τον εαυτό σου σε αυτή την ευχαριστία προς τον Θεόν, άλλα και έως τέλους έχεις χρέος να φροντίζεις να αναναιώνεις πολλές φορές αυτή με την υπενθύμηση γιατί¹⁸, αν δεν κάνεις έτσι, κινδυνεύεις να μπλεχτείς πάλι στο δεσμό της φυσικής αγάπης του εαυτού σου, ή οποία, με το να παρεκλίνει περισσότερο στον εαυτό της παρά στο Θεό, συνηθίζει πολλές φορές με το διάστημα του χρόνου, να μας κάνει να αλλάζουμε αστόχαστα τα πράγματα και να μεταβάλουμε τα τέλη και τους πρώτους σκοπούς μας.

Οπότε, όποιος δεν προσέχει καλά σ' αυτό, αρχίζει πολλές φορές να κάνη κανένα έργο, με σκοπόν για να αρέση μόνο στον Κύριό του· αλλ' έπειτα, μετά απο ολίγο, οδηγείται χωρίς να το καταλαλάβη, να του αρέση και αυτού αυτό με την δική του θέλησι, έτσι που λησμονεί το θείο θέλημα· και δένεται τόσο πολύ με την ευχαρίστησι εκείνου του έργου, που αν ο ίδιος ο Θεός τον εμποδίση με κάποια ασθένεια ή με πειρασμό δαιμόνων και ανθρώπων ή με άλλο μέσο κανενός κτίσματος, αυτός συγχίζεται ολόκληρος και ταρασσεται και μερικές φορές κατακρίνει τον ένα και τον άλλον, ότι του στάθηκαν εμπόδιο (για να μην πώ πως γογγύζει και κατά του ιδίου του Θεού καμμία φορά), πράγμα το οποίο είναι σημείο ολοφάνερο, οτι η κρίσις του δεν ήταν όλη του Θεού, αλλά γενήθηκε από την σάπια και διεφθαρμένη ρίζα της φιλαυτίας.

Γιατί εκείνος που κινείται για μόνο το θέλημα και την ευχαριστία του Θεού, δεν προτιμά περισσότερο το ένα έργο από το άλλο, ούτε αν είναι το ένα είναι υψηλό και μεγάλο, και το άλλο ταπεινό και μικρό αλλά εξ ίσου θέλει και τα δύο, γιατί είναι αρεστά στο Θεό για το

¹⁷ Το να αισθανώμαστε ενεργή την απο το Θεό παρακίνησι, αυτό γίνεται ή με θεϊκό φωτισμό και νοερή φώτισι, με τα οποία αποκαλύπτεται στους καθαρούς το του Θεού θέλημα θεωρητικά, ή με εσωτερική έμπνευσι του Θεού με λόγο· ή με αλλες ενέργειες της θείας χάριτος που ενεργούνται στη καθαρή καρδιά, τα οποία είναι μία ζεστασιά που δίνει ζωή, μία χαρά άρρητη, σκιρτήματα πνευματικά, κατάνυξι, καρδιακά δάκρυα, θεία αγάπη και τα άλλα θεοφιλή και μακάρια πάθη, τα οποία πετυχαίνονται όχι με την θέλησι τη δική μας, αλλά απο το Θεό, ετεροκίνητα και παθητικά· μέσα απο την αίσθησι λοιπόν αυτών όλων πληροφορούμαστε, οτι εκείνο που ζητάμε να κάνουμε είναι κατά το θέλημα του Θεού. Προτύτερα όμως από αυτά, έχουμε χρέος για το θέμα μας να κάνουμε προς τον Θεό θερμότατη και καθαρή προσευχή και μία φορά και δύο και πολλές φορές.

¹⁸ Γι' αυτό και ο θείος Γρηγόριος ο Σιναΐτης έγραφε: «Πρόσεχε και στην πρόθεσι· δηλαδή τηνπροαίρεσί σου) με ακρίβεια ερεύνα κάθε ώρα που κίνει· εάνκάθεσαι ησυχάζοντας κατά Θεόν, γι' αυτό το καλό ή γι ατην ψυχική ωφέλεια, είτε ψάλλεις είτε μαλετάς, είτε προσεύχεσαι, είτε ργαζόμενος κάποια αρετή γι αν αμή συλληφθής χωρίς να ξέρης τι κάνεις» (Κεφ. ιβ'. Φιλοκαλ.).

καιρό ή για τη μέθοδο ή για άλλη κάποια περίστασι που εκείνος μόνος γνωρίζει· οπότε αυτός, είτε το σημαντικό και μεγάλο έργο παίρνει στα χέρια του, είτε το ταπεινό και μικρό, μένει το ίδιο ειρηνικός και αναπαυμένος· γιατί με κάθε τρόπο απολαμβάνει το σκοπό του που ήταν να φανή ευάρεστος στό Θεό σε όλα τα έργα του, είτε στη ζωή είτε στο θάνατο. «Γι' αυτό και αγωνιζόμαστε με ζήλο, γι αν αείμαστε ευάρεστοι στον Θεό, είτε μείνουμε στο σώμα, είτε φύγουμε από αυτό» (Β' Κορινθ. 5,9). Οπότε, αγαπητέ, ας είσαι πάντα προσεκτικός και συνεσταλμένος στον εαυτό σου και προσπάθησε να κατευθύνεις τις πράξεις σου σε αυτό το τελικό σκοπό.

Εάν πάλι και καμιά φορά παρακινηθής από την επιθυμία της ψυχής σου να κάνης το καλό για να αποφύγης τους τόπους τιμωρίας και για να απολαύσης τον Παράδεισο, μπορείς ακόμη και σε αυτό να σκεφτείς για τελευταίο σκοπό σου την ευαρέστησι και επιθυμία του Θεού, ο οποίος θέλεις να μής στη βασιλεία του και να μην πάς στόν Αδη. Αυτή την αιτία, δηλαδή το τέλος, δεν είναι δυνατό να γνωρίση κανείς σωστά, πόση εξουσία και δύναμι έχει.

Γιατί ένα έργο, ας είναι πολύ ταπεινό, ας είναι πολύ μικρό, όμως οταν γίνεται με σκοπό για να αρέση μόνο στο Θεό και στη δόξα του, αξίζει απείρως περισσότερο (για να πώ έτσι), από άλλα πολλά έργα σπουδαία, ένδοξα και πολύ μεγάλα, που γίνονται χωρίς αυτό το σκοπό· έστι κοντά στο Θεό περισσότερο ευχάριστο είναι ένα μόνο λεπτό. όταν το δώσης σε ένα φτωχό, για αυτή μόνη την αιτία για να αρέσης στη Θεία του μεγαλωσύνη, παρά το να ξεγυμνωθής απο ολα τα πολλά υπάρχοντά σου, όταν το κάνης με κάποιον άλλο σκοπό και αν το κάνης για να απολαύσης τα ουράνια αγαθά, τα οποία είναι σκοπός όχι απλά καλός, αλλά και πολύ επιθυμητός. Αυτή η εξάσκησης την οποία πρέπει να κάνης σε κάθε σου πράξι, το να έχης δηλαδή ένα σκοπό, να αρέσεις μόνον στο Θεό, η άσκησης λέω αυτή, και στην αρχή θα σου φανή δύσκολη, όμως μετά απο αυτά θα σου γίνη εύκολη, ένα μεν από την χρησιμοποίησι της υποθέσεως και άλλο δέ, από το να επιθυμής πάντα το Θεό και γι' αυτόν να αναπνέης με ζωντανή διάθεσι της καρδιάς σου, σάν σε τελειότατο και μοναδικό αγαθό, το οποίο είναι άξιο για μόνο τον εαυτό του να αναζητήται από όλα τα δημιουργήματα και να υπηρετήται και να αγαπάται περισσότερο από κάθε άλλο.

Αυτός ο λογαριασμός της άπειρης αξιομισθίας του Θεού, όσο γίνεται πίο πολύ βαθύς και πίο πολύ συνεχώς, τόσο θα είναι και πίο πολύ θερμές και συνεχείς οι παραπάνω αναφερόμενες πράξεις της θελήσεώς μας. Και έτσι, πίο πολύ ευκολώτερα και γρηγορότερα θα αποκτήσουμε την συνήθεια να κάνουμε κάθε μας πράξι μόνο για την αγάπη και ευχαρίστησι του Δεσπότη εκείνου, που μόνος είναι άξιος να αγαπάται. Τελευταία, αν θέλης να καταλάβης αν ο Θεός σε παρακινή σε κάθε σου πράξι, πρέπει να ζητήσης αυτό από τον Θεό με θερμή προσευχή, παρακαλώντας τον να σου προσθέση ακόμη και αυτή τη χάρι κοντά στις

άλλες αναρίθμητες ευεργεσίες και χάρες που σου έκανε και σου κάνει συνέχεια, για μόνον την αγάπη και χωρίς κανένα κέρδος δικό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄.

Μερικές σκέψεις που παρακινούν την επιθυμία του ανθρώπου να θέλη να κάνει σε κάθε πράγμα το θέλημα του Θεού.

Για να παρακινήσης τη θέλησί σου με περισσότερο ευκολία, να θέλεις σε όλα την ευχαρίστησι και τη δόξα του Θεού, θυμήσου συχνά, οτι αυτός προτύτερα με διάφορους τρόπους σε τίμησε και σε αγάπησε· σε δημιούργησε από το τίποτα, κατ' εικόνα και ομοίωσι δική του και όλα τα άλλα κτίσματα τα έκανε στην δική σου υπηρεσία σε λύτρωσε από τη σκλαβιά του διαβόλου, στέλνοντας όχι έναν Αγγελο, αλλά τον Υιόν του τον Μονογενή για να σε εξαγοράση, όχι με φθαρτή τιμή χρυσού και αργύρου, αλλά με το πολύτιμο αίμα του και θάνατο τον πιο πολύ βασανιστικό και άτιμο και πάλι μετά από αυτά, κάθε ώρα και κάθε στιγμή, σε φυλάει από τους εχθρούς· πολεμεί για σένα με τη θεία του χάρι έχει ετοιμο για τροφή σου και τιμή σου, τον αγαπητό του Υιό στα άχραντα Μυστήρια.

Αυτό είναι ένα σημάδι μιας υπέροχης τιμής και αγάπης, που έχει για σένα ο Θεός, τόσο μεγάλη, που δεν μπορεί κανείς να καταλάβη πόση τιμή κάνει ένας τόσο μεγάλος Βασιλιάς στην μηδαμινότητα και ταλαιπωρία μας και αντίθετα, πόση τιμή και σεβασμό χρωστάμε να κάνουμε εμείς, στην τόσο σημαντική αυτού μεγαλειότητα, ο οποίος έκανε για μας τόσα και τόσα θαυμάσια πράγματα.

Καί εάν οι επίγειοι βασιλείς, όταν τιμώνται από ανθρώπους και τους πιο ασήμαντους και ευτελείς, είναι οφειλέτες να τους κάνουν την ανταπόδοσι, πόσο περισσότερο πρέπει να κάνουμε εμείς οι τιποτένιοι στον υπέρτατον Βασιλιά του σύμπαντος, από τον οποίον είμαστε τόσο πολύ τιμημένοι και αγαπημένοι; Εκτός από αυτό που είπαμε, έχε πάντα στην θύμησί σου περισσότερο από κάθε άλλο, ότι, όπως είπαμε πριν, η θεία μεγαλειότητα απο μόνη της είναι απεριόριστα άξια να τιμάται και να υπηρετήται καθαρά από όλους κατά τον τρόπο που της αρέσει.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Β΄.

Τα πολλά θελήματα και οι επιθυμίες, που υπάρχουν στον άνθρωπο και η μάχη που υπάρχει ανάμεσά τους

Γνώριζε ότι στον πόλεμο αυτό, δύο θελήσεις υπάρχουν μέσα μας αντίθετες αναμεταξύ τους· η μία, του λογικού και για αυτό λέγεται, θέλησις λογική, και ανώτερη· η άλλη, της αισθήσεως και γι αυτό ονομάζεται, θέλησις αισθητική και κατώτερη, η οποία ακόμη πιο

συνηθισμένα, ονομάζεται θέλησις άλογη, θέλησις διαθέσεως σάρκας και πάθους· με την ανώτερη και λογική θέλησι επιθυμούμε όλα τα καλά· και με την κατώτερη και παράλογη θέλησι, επιθυμούμε όλα τα κακά· λοιπόν, όταν εμείς θέλουμε κανένα πράγμα με μόνον την αίσθησι, έως που δεν ταιριάζουμε με την ανώτερη και λογική θέλησι να το θέλουμε, δεν λογαριάζεται, ότι το θέλουμε στα αλήθεια. Οπότε όλος ο άόρατος πόλεμος, πρώτα σε αυτό μένει, δηλαδή, στο να μη γέρνει η ανώτερη θέλησι στη κατώτερη. Γιατί, η λογική θέλησι, η οποία βρίσκεται ανάμεσα στη θέλησι του Θεού, που μένει πάνω της και σε εκείνη της αισθήσεως, που είναι κάτω της, πολεμείται πάντα και από τη μία και από την άλλη. Επειδή και κάθε μία από αυτές θέλει να την παρασύρη και να την υποτάξη στον εαυτό της.¹⁹

Γι αυτό, μεγάλη δοκιμασία και κόπο, και μάλιστα στην αρχή, δοκιμάζουν εκείνοι, που συνήθισαν στο κακό, όταν αποφασίσουν να αλλάξουν την κοσμική και σαρκική τους ζωή και να παραδοθούν στην αγάπη και υπηρεσία του Θεού. Γιατί, τις αντιθέσεις που δέχεται η λογική θέλησί τους, από την θέλησι του Θεού και από την θέλησι της αισθήσεως, οι οποίες μένουν από το ένα μέρος και από το άλλο και την πολεμούν, είναι τόσο δυνατές, που με μεγάλη δοκιμασία τις αισθάνονται, πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει σε εκείνους, που συνήθισαν ήδη, ή στις αρετές ή στις κακίες και που αναπαύονται να ζουν ή σε εκείνες ή σε αυτές.

Γιατί, οι μεν ενάρετοι, συμφωνούν εύκολα στην θέλησι του Θεού, οι δε κακοί, κλίνουν σε εκείνη της αισθήσεως, χωρίς καμία αντίθεσι.²⁰ Οπότε, ας μην καυχάται κανείς, πως μπορεί να αποκτήση τις αληθινές χριστιανικές αρετές και να υπηρετήση τον Θεό, καθώς πρέπει, αν δεν βιάση στα αλήθεια τον εαυτό του για να εγκαταλείψη όχι μόνο τις μεγαλύτερες ευχαριστήσεις, αλλά ακόμη και τις μικρότερες, στις οποίες ήταν πριν αφοσιωμένος με κοσμική αγάπη. Και από αυτό συμβαίνει να φθάνουν στην τελειότητα πολύ λίγοι.²¹ Γιατί, αφού κατάκτησαν με κόπο τις μεγαλύτερες ευχαριστήσεις, δεν θέλουν μετά απο αυτά να πιέσουν τον εαυτό τους, στο να νικήσουν και τις μικρότερες και ασήμαντες επιθυμίες τους, οι οποίες κάθε ώρα τους κατακτούν.

¹⁹ Οι τρεις αυτές θελήσεις, ονομάζονται και νόμοι από τον Άπόστολο Παύλο (Ρωμ. κεφ. 7). Η λογική θέλησις, νόμος του νού, η παράλογη νόμος που βρίσκεται στα μέλη και αντιστρατεύεται το νόμο του νού, η επιθυμία του Θεού, νόμος πνευματικός και νόμος του Θεού, με τον οποίο συνδέεται ο νόμος του νού, προσθέτει δε και τέταρτο νόμο, τον της αμαρτίας· ο οποίος είναι, κατά την ερμηνεία του θείου Δαμασκηνού, η από τον εχθρό εξαπολυμένη επίθεσις των κακών λογισμών, στην οποία αιχμαλωτίζει τον νου ο νόμος που βρίσκεται στα μέλη· την δε λογική επιθυμία, και νόμο του νοός, ο Θεός Δαμασκηνός, ονομάζει συνείδησι. (Βιβλ. Θεολόγ. κεφ. 99).

²⁰ Επειδή, κατά τον Σολομώντα «Όταν έλθη ασεβής εις βάθος κακών, καταφρονεί». (Παρ. ιη' 3).

²¹ Γιατί τόσο μεγάλο και λεπτό πράγμα είναι η τελειότητα και η ένωσις με τον Θεόν, ώστε ένα τόσο μικρό εμπόδιο, όσο είναι μία μοναχή τρίχα, μπορεί να την στερήσει απο μας και να μη μας αφήση να ενωθούμε με τον Θεό, καθώς λέγει ο άγιος Συμεων ο νέος θεολόγος (Λογ. νζ'). «Ηγουν, αν έχωμεν από άμέλειάν μας κανένα μικρό λογισμόν, ή δισταγμόν απιστίας, ή διψυχίας, ή δειλίας, ή άλλο κανένα πάθος και προσπάθειαν, δεν θέλομεν αξιωθή να έχωμεν έγκάτοικον τον Θεόν εις την ψυχήν μας».

Για παράδειγμα· υπάρχουν μερικοί, που δεν παίρνουν το ξένο πράγμα, αλλά όμως αγαπάνε με υπερβολή το δικό τους· είναι άλλοι που δεν ζητάνε τιμές με αθέμιτα και άπρεπα μέσα· όμως, δεν τις συχαίνονται, καθώς έχουν χρέος, αλλά και τις επιθυμούν, και κάποιες φορές τις γυρεύουν με άλλους διαφόρους τρόπους. Άλλοι πάλι, κρατάνε τις νομοθετημένες νηστείες κατά την υποχρεώσί τους, όμως κυριεύονται από την αδηφαγία και την βουλιμία, τρώγοντας περισσότερο από αυτό που τους είναι αρκετό. Άλλοι ζούν με εγκράτεια, όμως δεν ξεκολλάνε από κάποιες παρέες, που τους αρέσουν, οι οποίες τους προξενούν μεγάλο εμπόδιο στην πνευματική ζωή και στη ενωσι με το Θεό· και μάλιστα, οι εκείνες οι συναναστροφές, που γίνονται με πρόσωπα νέα και ευλαβή, από τα οποία όσο λιγώτερο φοβάται κάποιος, τόσο περισσότερο πρέπει να τα αποφεύγει.²²

Οπότε, απο αυτά που είπαμε, ακολουθεί σε αυτούς το γεγονός οτι κάνουν τα καλά έργα, ατελή, ελλιπή και ταιριασμένα με την επιθυμία της τιμής και των επαίνων του κόσμου. Απο αυτά, σαν επακόλουθο έρχεται το να μη προκόβουν στό δρόμο της σωτηρίας, αλλά να επιστρέφουν και πίσω και να ξαναπέφτουν στα πρώτα κακά· γιατί δεν αγαπάνε την αληθινή αρετή, ούτε φαίνονται ευχάριστοι στο Θεό, που τους λύτρωσε πρίν από την τυραννία του διαβόλου· απο αυτά ακόμη ακολουθεί να είναι αυτοί αμαθείς πάντα και τυφλοί στο να μη βλέπουν τον κίνδυνο που βρίσκονται σε κάποια στιγμή, που νομίζουν πως είναι ασφαλείς και ακίνδυνοι.

Καί εδώ φανερώνεται μία πλάνη, τόσο περισσότερο επιζήμια, όσο είναι λιγώτερο γνωστή· επειδή, είναι πολλοί που ακολουθούν την πνευματική ζωή, αγαπάνε όμως περισσότερο από ό,τι πρέπει τον εαυτό τους (αν και στην πραγματικότητα δεν γνωρίζουν να τον αγαπούν). Γιατί, καταπιάνονται περισσότερο, με εκείνα τα αγωνίσματα, που γέρνει η επιθυμία τους και αφήνουν τα άλλα, που έρχονται σε αντίθεσι με τη φυσική τους κλίσι και στις επιθυμίες των αισθήσεων, στις οποίες, έπρεπε με κάθε δίκαιο να πολεμούν μέ όλες τους τις δυνάμεις.

Για αυτό, αγαπητέ εν Κυρίω, αδελφέ μου, σου παραγγέλνω να αγαπάς πάντα την δυσκολία και τη δοκιμασία, που φέρνει μαζί του αυτός ο πόλεμος, ακόμη και αν νικηθής κάποτε σε αυτόν. Γιατί λέει ο Σειράχ· «Μη μίσησης κουραστική εργασία» (7,16). Γιατί εδώ

²²Σημείωσε εδώ, αδελφέ, και για κάποιες φυσικές κλίσεις ή πάθη, τα οποία ούτε θανάσιμα αμαρτήματα λέγονται, ούτε συγγνωστά, με το να μη γίνονται απο την προαίρεσί μας, είναι έξαρτημένα από την ιδιοσυγκρασία των σωμάτων αυτά δε ονομάζονται ατελειότητες, ελαττώματα και ψεγάδια φυσικά, καθώς λόγου χάρι, είναι πολλοί από τη φύσι τους πικροί και μελαγχολικοί· άλλοι αυστηροί και οξύθυμοι· άλλοι ελαφροί στο λογισμό και *ασύστατοι*, άλλοι πεισματώδεις· άλλοι φιλόφιλοι και άλλοι έχουν άλλα φυσικά ελαττώματα. Οπότε και κατά αυτών των ελαττωμάτων πρέπει να πολεμάμε, διορθώνοντας τις υπερβολές και τις ελλείψεις τους με την διάκρισι του σωστού λόγου και μετατρέποντας αυτά σε άρετές. Γιατί κανένα φυσικό, όσο και αν είναι άγριο, δεν αντιστέκεται τόσο στην προαίρεσι, που με την χάρι του Θεού και με τον κόπο και την επιμέλεια τη δική μας, να μην μπορή να νικηθή. Λέγω δε να πολεμούμε και αυτά, γιατί αν και φυσικά και όχι και προαιρετικά, μας εμποδίζουν όμως από την τελειότητα.

βρίσκονται τα πάντα. Επειδή και όσο πίο δυνατά αγαπήσης τη δυσκολία που δείχνει στους αρχάριους η αρετή και ο πόλεμος, τόσο περισσότερο και πίο γρήγορα θα νικήσης· τί λέω; εάν εσύ αγαπήσης περισσότερο τον βασανιστικό πόλεμο των παθών, παρά τις δικές σου αρετές και τις νίκες, φυσικά πολύ πιο γρήγορα θα αποκτήσης κάθε καλό.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Γ'.

Πως πρέπει να πολεμά κάποιος εναντίον της παραλόγου θελήσεως των αισθήσεων και σχετικά με τις πράξεις που πρέπει να πραγματοποιήσει η θέλησις, προκειμένου να αποκτήσει τις συνήθειες των αρετών

Κάθε φορά, που παραλόγη επιθυμία των αισθήσεων από το ένα μέρος και η θέλησις του Θεού από το άλλο, πολεμούν την λογική σου επιθυμία και θέλει κάθε μία να νικήση, πρέπει να γυμνάξεις εσύ με πολλούς τρόπους για να νικήση ολοκληρωτικά η επιθυμία του Θεού.

Καί α', όταν πολεμηθής από τις κινήσεις καμμάς παράλογης επιθυμίας των αισθήσεων, πρέπει να αντισταθής δυνατά, για να μη γίνη αποδεχτή απο εκείνες η ανωτέρω θέλησις του λογικού.

β'. Αφού σταματήσουν, σήκωσε αυτές πάλι κατεπάνω σου για να τις νικήσης και να τις διώξης μακριά σου με μεγαλύτερη σφοδρότητα και δύναμη.

Καί πάλι, μετά απο αυτά, ανακάλεσε αυτές στον γ' πόλεμο, στον οποίο θα συνηθίσης να τις μισήσης με όλη σου την ψυχή και τις συχαίνεσαι.²³

---

²³ Οσοι μεν αφού πρόκοψαν στην πρακτική έγιναν δυνατοί στο λογισμό, με το να ελευθερωθούν απο κάθε ψεύτικη και παράλογη δόξα, απόκτησαν δε σωστό λόγο μέσα απο τη θεωρία των αληθινών και πνευματικών λόγων, αυτών που βρίσκονται μέσα στην θεία Γραφή, όσο και στην κτίσι, αυτοί μπορούν να αντιστέκονται και να πολεμούν τα πάθη και τους λογισμούς με αντίδρασι οξύθυμη, δηλαδή, πότε με ρητά της αγίας Γραφής, τα αντίθετα στα πάθη που τους πολεμούν και στους λογισμούς, καθώς με αυτήν την αντιλογία ο Κύριος πολέμησε και νίκησε τις τρεις προσβολές που του έφερε ο πεορασμός, της φιληδονίας, φιλοδοξίας και φιλαργυρίας. Και άλλοτε με τον ορθό και φυσικό λόγο, τον αποδεικνύοντα το ψεύδος και την απάτη των σπαρμένων λογισμών και των πολεμούντων παθών, γι' αυτό και αυτοί λέγονται αληθινά οτι πολεμούν κατ' ευθείαν τους εχθρούς και τους νικούν και στεφανώνονται. Οσοι όμως είναι αδύνατοι στο λογισμό, είναι καλύτερα να πολεμούν τους λογισμούς και τα πάθη πλάγια· δηλαδή, αμέσως μόλις τους πολεμήσουν οι λογισμοί ή τα πάθη, να τρέχουν στον Θεον με την προσευχή, εως που να καταπαύσουν με την προσευχή και τις κινήσεις των παθών και τις ομιλίες των λογισμών, καθώς διδάσκει ο Άββάς Ισαάκ. (Αν και αυτό δεν λέγεται κυρίως πόλεμος, αλλά φυγή πολέμου για την αδυναμία που υπάρχει). Ομως, και οι ασθενείς αυτοί, κάποτε, ή όταν με υπερβολή τους ενοχλούν τα πάθη και οι λογισμοί, ή όταν γνωρίζουν τον εαυτόν τους πως έχει δύναμη κατά καιρό, πρέπει να πολεμούν και κατ' ευθείαν τους λογισμούς και τα πάθη, για να φανή και η δική του ανδρεία και το ελεύθερο της προαιρέσεως αυτών και μισόκακο, καθώς και αυτό βλέπουμε στο ίδιο τον Αββά Ισαάκ. «Εάν δε γένηται φησι καιρός αντιστήναι και παλαίσει προς αυτά (τα πάθη δηλ.) και τούτο ποιήσωμεν». Πλην, όταν

Αυτοί οι τρεις πόλεμοι, πρέπει να γίνονται σε κάθε μας άτακτη επιθυμία (εκτός από τα πάθη τα σαρκικά, για τα οποία θά μιλήσω στο κατάλληλο σημείο).

Τελευταία, πρέπει να κάνης και πράξεις αντίθετες με καθένα απο τα πάθη σου.

Για παράδειγμα, αν κάποιος σε ατίμασε και σύ νιώθης πόλεμο από τις κινήσεις της ανυπομονησίας, πρόσεχε καλά και θά νιώσης οτι αυτές οι κινήσεις, πολεμούν πάντα την ανώτερη και λογική θέλησι και προσπαθούν να την υποτάξουνε και να την κάνουν να συγκατατεθή· οπότε, εσύ στον α' πόλεμο αντιστάσου στις κινήσεις αυτές με όλες σου τις δυνάμεις και βιάσου να μη παρεκλίνης, ούτε να κάνης συγκατάθεσι σε αυτές η λογική σου επιθυμία, λέγοντας και συ μαζί με τον Ώσηέ. «Αντιτασσόμενος θα τους συντρίψω» (1,2), και να μη σταματήσης ποτέ αυτή την μάχη, έως ότου γνωρίσεις, οτι ο εχθρός σχεδόν κουρασμένος παρέμεινε σάν νεκρωμένος και νικημένος· (πρόσεχε όμως καλά και φυλάξου από την πονηριά του διαβόλου. Γιατί, όταν αυτός καταλάβη ότι αντιστεκόμαστε δυνατά στις κινήσεις κάποιου πάθους, οχι μόνο δεν τις ξεσηκώνει τότε καταπάνω μας, αλλά και αν είναι σηκωμένες, προσπαθεί να τις σταματήσει, να μη μας πολεμούνε, για να μην αποκτήσουμε με την εκγύμνασι εκείνη την συνήθεια των αρετών και επιπλέον, για να μας κάνη να πέσουμε και σε κενοδοξία και σε υπερηφάνεια, κάνοντάς μας με τρόπο επιδέξιο να νομίσουμε πως σάν γενναίοι στρατιώτες κατατροπώσαμε γρήγορα τους εχθρούς μας).

Γι' αυτό εσύ, αγαπητέ, πέρασε στον β' πόλεμο, δηλαδή ξεσήκωσε κατεπάνω σου με την ενθύμησι εκείνους τους λογισμούς, που σου έγιναν αίτια της ανυπομονησίας· και με συχνές επιθυμίες και με περισσότερη βία από την πρώτη, καταδίωξε τις κινήσεις τους μακριά από σένα· λέγοντας με τον Δαβίδ· «Θα κυνηγήσω τους εχθρούς μου και δεν θα υποχωρήσω μέχρις ότου να τους εξολοθρεύσω» (Ψαλμ. 17,41). Μα επειδή δεν είναι αρκετό το να διώξουμε μόνο τους εχθρούς μας, αλλά πρέπει και να τους μισήσουμε από την καρδιά μας για να μη νικηθούμε από αυτούς άλλη φορά, για αυτό και εσύ με τον γ' πόλεμο πρέπει να εναντιωθής με τόση σφοδρότητα στους λογισμούς της

κατ' ευθεία πολεμούμε τα πάθη και τους λογισμούς, ακαταμάχητη βοήθεια είναι το να κρατούμεν ως όπλο πολεμικό, ή με την καρδιά η με τα χείλη, το όνομα του Κυρίου Ίησού, ήτοι το «Κύριε Ίησοϋ Χριστέ Υιέ του Θεού ελέησόν με», καθώς και μπροστά λέμε στο ις' κεφάλαιο. Γιατί με αυτόν τον τρόπο και τους εχθρούς πολεμούμε και νικούμε και σε αυτό δεν υπερηφανεύομαστε, με το να καταγράφουμε τη νίκη αυτή στο νικοποιο όνομα του Κυρίου. Σημειώσε, οτι όχημα μέγιστο και δυνατότατο είναι στον πόλεμο των λογισμών και των παθών η καταφρόνησις. Δηλαδή, το να καταφρονή κάποιος σαν γανγίσματα σκύλων τις προσβολές των λογισμών και τις κινήσεις των παθών και μάλιστα τους λογισμούς εκείνους και τα πάθη, που έφθασε να πολεμήση προτύτερα και να διώξη, αυτά δε πάλι με αναίδεια τον ενοχλούν και γενόμενος σοβαρός και σιωπηλός στον εαυτό του, να μη θέλη, ούτε να γυρίση να τα δη, ούτε να τα ακούση εκπληρώνοντας το ψαλμικό εκείνο που λέει «Εγώ όμως έκανα σαν κουφός που δεν θέλει να νακούη και άλαλος που δεν ανοίγει το στόμα του» (Ψαλμ. 37,14). Αλλά να τρέχη στο δρόμο της αρετής και της προκοπής του, χωρίς να εμποδίζεται από τα μηδαμινά φόβητρα των λογισμών και όποιος το αγαπά, ας χρησιμοποιήση αυτό το όπλο και θα ωφεληθή πολύ.

ανυπομονησίας, εως να τους μισησης και να τους συχαθής λέγοντας εκείνο το ψαλμικό. «Την αδικία την μισησα και την σιχάθηκα» (Ψαλμ. 118,162), και, «Με τέλειο μίσος τους μισησα· έγιναν προσωπικοί μου εχθροί» (Ψαλμ. 118,21). Τελευταία, για να κάνης τέλεια την ψυχή σου με τις έξεις²⁴ των αρετών, πρέπει να κάνης ακόμη και πράξεις εσωτερικές που να είναι αντίθετες απευθείας στην ανυπομονησία σου· κατά το «Απομακρύνσου από το κακό και κάνε το καλό» (Ψαλμ. 33,14).

Για παράδειγμα· αν επιθυμής να αποκτήσης τελείως την συνήθεια της υπομονής, δεν φθάνει μόνον να εξασκήσαι με τους τρόπους του πολέμου, που είπα, άλλα πρέπει ακόμη και να αγαπάς την περιφρόνησι, που έλαβες από εκείνον που σε ατίμασε ή σε έβρισε, επιθυμώντας να ατιμασθής πάλι και να βρισθής όπως και πρώτα απο τον ίδιο τον άνθρωπο· και να είσαι προετοιμασμένος να υπομείνης ακόμη βαρύτερες ατιμίες και βρισιές, επειδή και οι παρόμοιες πράξεις είναι αναγκαίες, για να μας κάμουν τέλειους στις αρετές. Γιατί αλλιώς, οι άλλες πράξεις όσο πολλές και δυνατές και αν είναι, δεν είναι όμως ικανές να αποσπάσουν την κακία απο τις ρίζες της. Γι' αυτό είναι ανάγκη, εκεί που ήταν προηγουμένως φυτευμένη και ριζωμένη η κακία, εκεί αντί αυτής να φυτευθή και να ριζωθή η αντίθετή της αρετή,²⁵ για να γίνουν κατά τους ιατρούς τα αντίθετα θεραπεία των αντιθέτων.

Έτσι εάν εμείς δεν συνηθίσουμε με πολλές και συχνές πράξεις να αγαπάμε την καταφρόνησι και να χαιρώμαστε με αυτήν, πάνω στην οποία αγάπη της καταφρονήσεως θεμελιώνεται και ριζώνει η υπομονή, δεν

²⁴ Συνήθεια θα πεί, μία μεγάλη ευκολία, που λαμβάνει κάποιος στην άρετή ή στην κακία ή σε κάποιο άλλο κανένα έργο και τέχνη, η οποία ευκολία αποκτάται και γίνεται, από πολυχρόνιους και συνεχείς πράξεις και ενέργειες της αρετής ή κακίας ή του έργου και της τέχνης· γι' αυτό και αυτή η συνήθεια, δεύτερη φύση ονομάζεται επειδή, καθώς η φύση, ούτως και αυτή με ευκολία προβάλλει τις ενέργειές της.

²⁵ Αριστα τούτο εδώ διδάσκεται δε σύμφωνα με τον Αββά Ισαάκ που λέει, ότι είναι καλλίτερο να εξαπατούμε και να νικάμε τα πάθη με την ένθymiση των αντιθέτων σε αυτά αρετών, παρά με την αντίστασι. «Κρείσσον εν τη μνήμη των αρετών υποκλέπτειν τα πάθη, ή τη άντιστάσει». Οπότε, επειδή και τα τρία είναι τα μέρη της ψυχής, λογιστικό, έπιθυμητικό και θυμικό, γνώριζε, ότι από αυτά τα τρία γεννούνται και οι τριών ειδών λογισμοί. Και από μεν το λογιστικό γεννούνται οι λογισμοί της απιστίας, της αχαριστίας προς τον Θεό και του γογγυσμού, της αδιακρισίας, της άγνωσίας και απλά, όλοι οι καλούμενοι καθολικά βλάσφημοι λογισμοί, από δε το έπιθυμητικό γεννούνται οι λογισμοί της φιληδονίας, φιλοδοξίας, φιλαργυρίας και απλά, όλοι οι καλούμενοι αισχροί λογισμοί· από δε το θυμικό γεννούνται οι λογισμοί των φόνων, της έκδικήσεως, φθόνου, μίσους, ταραχής και απλά, όλοι οι καλούμενοι πονηροί λογισμοί. Λοιπόν εσύ πρέπει να νικάς αυτά με τις αντίθετες τους αρετές· δηλαδή, την απιστία, με την αδίστακτη πίστι στο Θεό, την αχαριστία και τον γογγυσμό προς τον Θεό, με την εύχαριστία, την αδιακρισία, με την διάκρισι του καλού και κακού· την άγνωσία, με την αληθινή γνώσι αυτών που υπάρχουν αληθινά και τις βλασφημίες, με τις δοξολογίες. Παρόμοια την φιληδονία με την εγκράτεια και την νηστεία, την φιλοδοξία με την ταπεινώσι και την φιλαργυρία με την λιτότητα. Παρομοίως, τον φθόνο και μίσος, με την αγάπη, την έκδίκηση με την πραότητα και ύπομονή, την ταραχή με την ειρήνη της καρδιάς. Και για να πώ γενικά με τον Αγιο Μάξιμο: Το μεν λογιστικό της ψυχής σου, στόλιζε το με την αρετή της προσευχής, και θείας γνώσεως. Το έπιθυμητικό, με την αρετή της εγκράτειας· και το θυμικό, με την αρετή της αγάπης· και βέβαια το φως του νου σου δεν θα σκοτισθή ποτέ, οι δέ προηγούμενοι λογισμοί, μπορούν εύκολα να γεννηθούν από αυτούς.

θα ελευθερωθούμε ποτέ από την κακία της ανυπομονησίας, η οποία θεμελιώνεται πάνω στο μίσος της καταφρονήσεως· γι αυτό και μένοντας ζωντανή η ρίζα της κακίας, φυτρώνει πάντα με τρόπο που μαραΐνει την αρετή, μερικές φορές δε και την πνίγει εντελώς· και εμάς κάνει να κινδυνεύουμε, για να ξαναπέσουμε πάλι με κάθε ευκαιρία που θα μας τύχη· είναι, λοιπόν, βέβαιο, ότι χωρίς τις αντίθετες πράξεις που είπαμε, δέν είναι δυνατόν να αποκτήσουμε την αληθινή συνήθεια των αρετών.

Γνώριζε δε και αυτό, ότι αυτές οι πράξεις πρέπει να είναι τόσο συχνές και τόσο πολλές, που να μπορούν να καταστρέψουν τελειωτικά την συνήθεια της κακίας, η οποία καθώς ριζώθηκε και κατέκτησε την καρδιά μας από τις πολλές κακές πράξεις, έτσι πρέπει να ξεριζωθή από αυτή με τις πολλές καλές πράξεις, και τότε να ριζώσουμε στην καρδιά μας την συνήθεια των αρετών· μάλιστα λέω, ότι πρέπει να είναι πολύ περισσότερες οι καλές πράξεις από τις κακές για να γίνη η συνήθεια ενάρετη· επειδή οι καλές πράξεις δεν είναι σάν τις πράξεις της κακίας που υποστηρίζονται από την φύση, η οποία είναι διεφθαρμένη απο την αμαρτία.

Σου λέω ακόμη και τούτο· ότι αν η αρετή που ασκείσαι το απαιτή, πρέπει ακόμη να κάνης και εξωτερικές πράξεις παρόμοιες με τις εσωτερικές· για παράδειγμα· για να αποκτήσης την υπομονή όχι μόνο πρέπει να αγαπάς με την καρδιά ν σου εκείνους που σε εξευτέλισαν ή σε ενόχλησαν με κάθε τρόπο, αλλά και να λές σε αυτούς λόγια πραότητας και αγάπης· και αν μπορής και να τους υπηρετείς ακόμη με έργα και να τους βάλλης μετάνοια.²⁶ Και αυτές οι πράξεις και οι εσωτερικές και οι εξωτερικές, να σου φαίνονται δύσκολες τόσο για την αδυναμία του νου σου, όσο και για την δυσκολία που σου φέρνει σε αυτά η επιθυμία σου, όμως με κανένα τρόπο δεν πρέπει να τις εγκαταλείψης, αλλά να αγωνίζεσαι να τις κάνης. Γιατί, όσο αδύνατες και

²⁶ Ο θεός Χρυσόστομος ομιλ. ιε', Κεφαλ. ε' του κατά Ματθαίον λέει, ότι ο Κύριος στο Κεφάλαιο αυτό διδάσκει εννέα βαθμούς, στους οποίους ανεβάζει όλους τους Χριστιανούς με τις αγίες του εντολές α', ότι, οι Χριστιανοί δεν πρέπει να αδικούν κάποιους· β', ότι αν αδικήση κάποιος αυτούς, αυτοί πρέπει να μη τον εκδικούνται με την ίδια αδικία· γ', ότι να μη κάνουν στους άλλους, εκείνα τα κακά που τους έκαναν εκείνοι, αλλά να τα υπομένουν και να ησυχάζουν· δ', όχι μόνο να ησυχάζουν, αλλά και να δώσουν θεληματικά τον εαυτό τους στο να πάθουν τα κακά· ε', το και να δώσουν τον εαυτό τους στα πάθη περισσότερο και προθυμώτερα, παρά όπου θέλει εκείνος που τους κακοποιεί· ς', το να μη μισήσουν εκείνο που τους κακοποιεί· ζ', το και να αγαπήσουν αυτόν απο την καρδιά τους· η'. το και να τον ευεργετήσουν· θ', το να παρακαλούν και τον Θεό γι' αυτόν. Ο δε άγιος Συμεών ο νέος θεολόγος, στο λόγο σχετικά με την απάθεια και των χαρισμάτων της, προσθέτει κοντά στους εννέα βαθμούς και άλλους τρεις μεγαλύτερους, δηλαδή, ένα μεν, το, όχι μόνο να προσευχώμεθα για αυτούς που μας κακοποίησαν, αλλά και το να τυπώνουμε νοερά στην φαντασία μας τα πρόσωπα τους και να τα φιλάμε με απάθεια, με δάκρυα αγάπης, σαν γνήσιους φίλους. Δεύτερο δε, το να φυλάμε προς αυτούς και στον ίδιο χρόνο που μας κακοποιούν, ίδια και χωρίς αλλαγές την διάθεσι της καρδιάς μας. Και τρίτον, τα να ξεχνά κανείς τελείως όλα όσα έπαθε και να μη τα ένθυμηται, τόσο όταν είναι παρόντες αυτοί που τον κακοποίησαν, όσο και όταν λείπουν, αλλά να φέρεται σε αυτούς χωρίς καμμία σκέψι, καθώς φέρεται και στους φίλους του, συνομιλώντας και συντρώνοντας με αυτούς.

αν είναι, σε κρατούνε σταθερό και γενναίο στόν πόλεμο και σου διευκολύνουν τον δρόμο για να νικήσης.

Στάσου με προσοχή και συμμαζέψου καλά στόν εαυτό σου για να πολεμήσης όχι μόνο τις μεγάλες και αποτελεσματικές επιθυμίες σου, άλλα ακόμη και τις μι-κρές και ελαφριές του κάθε σου πάθους· γιατί οι μικρές ανοίγουν τον δρόμο στις μεγάλες, οπότε και μετά απο αυτά γεννιούνται μέσα μας οι κακές επιθυμίες· και από την λίγη φροντίδα που έχουν μερικοί στο να αποσπάσουν από την καρδιά τους τις μικρές επιθυμίες, αφού κυρίευσαν τις μεγάλες του ιδίου πάθους, ακολουθεί σε αυτούς ανέλπιστα και ξαφνικά, να βλαφθούν και να νικηθούν από τους εχθρούς τους με δύναμι και φθορά περισσότερη παρά απο ό,τι πριν.

Σου υπενθυμίζω ακόμη να περικόβης και να απονεκρώνης τις επιθυμίες και τα θελήματά σου, ακόμη και για πράγματα που επιτρέπονται μεν αλλά δεν είναι απαραίτητα (και τέτοια είναι οι πολλές συνομιλίες, τα λιπαρώτερα φαγητά και τα παρόμοια). Γιατί απο αυτό θα σε ακολουθήσουν πολλά καλά. Γιατί αυτά θα σε κάνουν περισσότερο προετοιμασμένο και πιό πρόθυμο να νικάς τον εαυτό σου και στα άλλα. Γιατί θα γίνης δυνατώτερος και εμπειρότερος στον πόλεμο των πειρασμών· γιατί θα αποφύγης διάφορες παγίδες του διαβόλου και θα κατορθώσης πράγματα πολύ αρεστά στό Θεό.

Λοιπόν εάν ακολουθήσης, αγαπητέ, με τον τρόπο αυτόν που σου είπα αυτά τα άγια γυμνάσματα, να είσαι βέβαιος πως σε λίγο καιρό θά προκόψης πολύ και θα γίνης άνθρωπος πνευματικός αληθινά και πραγματικά και όχι ψεύτικα και στό όνομα μόνο. Γιατί αν επιχειρίσης άλλο τρόπο και άλλα γυμνάσματα ευχάριστα στην επιθυμία σου, τόσο που να νομίζης ότι ενώθηκες με τον Θεό και του συνομιλείς γλυκά, γνώριζε, οτι δεν είναι δυνατόν να αποκτήσης τη χάρι του αγίου Πνεύματος ή καμμία αρετή επειδή η χάρις του Πνεύματος, καθώς είπα στο α΄ κεφάλαιο, δεν αποτελείται ούτε γεννιέται από γυμνάσματα ευχαριστήσεως και παρόμοια με τη φύσι μας, αλλά από εκείνα που βάζουν τη φύση στους σταυρούς και τις κακοπάθειες, και από εκείνα που ανακαινίζεται ο άνθρωπος μέσα απο τις επιθυμίες των ευαγγελικών αρετών και ενώνεται με τον εσταυρωμένο του Ποιητή.

Γνώριζε και αυτό, οτι καθώς οι συνήθειες των κακών γίνονται με πολλές και συχνές πράξεις της λογικής θελήσεως, επειδή αυτή είναι που παραδίνεται στις παράλογες επιθυμίες της αισθήσεως. Έτσι και οι συνήθειες των ευαγγελικών αρετών, αποκτώνται με το να κάνης πράξεις συχνές και πολλές και να παραδίνεσαι στο θέλημα του Θεού, από το οποίο είμαστε προσκαλεσμένοι πότε στη μία αρετή και πότε στην άλλη. Γιατί καθώς η λογική θέλησί μας, δεν μπορεί ποτέ να είναι κακή και γήινη, όσο και αν πολεμήται από την παράλογη επιθυμία της σάρκας και από την κακία, αν δεν παραδοθεί μόνη της σε αυτή και ύποταχτεί· έτσι πάλι αυτή, δεν μπορεί ποτέ να είναι ενάρετη και ενωμένη με τον Θεό, αν και προσκαλήται από την χάρι του, αν δεν παραδοθή

ολοκληρωτικά στο θέλημα και στη χάρι αυτού, τόσο με τις εσωτερικές πράξεις όσο και με τις εξωτερικές.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Δ'.

Τί πρέπει να γίνεται, όταν η ανώτερη λογική θέλησις φαίνεται νικημένη από την παράλογη και κατώτερη και από τους εχθρούς.

Αν καμμία φορά σκεφθής ότι η λογική σου θέλησις δεν μπορεί να αντισταθή ποτέ καθόλου στην παράλογη επιθυμία και στους εχθρούς που σε πολεμούνε, επειδή και δεν αισθάνεσαι να έχεις μία προθυμία ζωντανή εναντίον τους· συ όμως, να παραμείνης, αδελφέ μου, σταθερός και μην εγκαταλείψης τον πόλεμο, γιατί θα θεωρήσαι ως νικητής, εφόσον δεν βλέπης φανερά νικημένο τον εαυτό σου. Διότι όπως η ανώτερη θέλησί μας δεν έχει ανάγκη από τις κατώτερες επιθυμίες, για να προσβάλλη τις πράξεις της, έτσι αν αυτή η ίδια δεν θέλη, δεν μπορεί να πιεσθή ποτέ και να νικηθή από αυτές με όσο σκληρό πόλεμο και αν της κάνουν. Γιατί, ο Θεός χάρισε στη θέλησί μας τόση ελευθερία και δύναμη, ώστε και αν όλες οι αισθήσεις, και όλοι οι δαίμονες και όλος ο κόσμος μαζί οπλισθούν εναντίον της και την πολεμούν δυνατά, παρόλα αυτά, μπορεί η θέλησί μας με κάθε ελευθερία, να τα περιφρονήσει και να θέλη εκείνο, που θέλει, ή να μη θέλη εκείνο, που δεν θέλει και όσες φορές θέλει και για το σκοπό εκείνο που της αρέσει καλύτερα.

Εάν δε και καμιά φορά οι νοητοί εχθροί και η παράλογή σου επιθυμία, τόσο δυνατά σε πολεμούνε και σε καταπιέζουν, ώστε αποδυναμωμένος, δεν μπορείς να κάνης εναντίον τους κανένα έργο πνευματικό για να βοηθηθής, σου λέω, να μη δειλιάσης ούτε σε αυτή την περίπτωση, ούτε να ρίξης στη γή τα άρματα· άλλα χρησιμοποίησε αυτό το όχημα, εναντίον αυτών και λέγε προς τους εχθρούς· «δεν υποχωρώ από τον πόλεμο, δεν θα σας αφήσω ούτε τώρα απλήγωτους». «Ο Κύριος είναι το φως και η σωτηρία μου, ποιόν θα φοβηθώ; Ο Κύριος το καταφύγιο της ζωής μου, από ποιόν θα πανικοβληθώ;» (Ψαλμ. 26,1). «Εγώ στο όνομα του θα εξουθενώσω τους εχθρούς μου» (Ψαλμ. 43,7)· και αν τώρα δυναμωθής, αλλά πάλι νικηθής, όπως γράφτηκε· «Όσο και αν συνασπίζεσθε, θα συντριβήτε· εξοπλισθήτε όσο θέλετε, πάλι θα συντριβήτε» (Ησ. 8,9). Οπότε όπως κάνει εκείνος που έχει εναντίον του τον εχθρό και τον καταδυναστεύει· ο οποίος, μη μπορώντας να τον χτυπήσει κατ' ευθείαν, τον χτυπά πλάγια και δοκιμάζει να κάνη ένα πήδημα παραπίσω, για να μπορέση να τον πληγώσει και κατ' ευθείαν έτσι κάναε και συ· μάζεψε τους λογισμούς σου μέσα στον εαυτό σου και

σκέψου ότι δεν έχεις καμμία δύναμι και έτσι καταφεύγοντας στο Θεό, που μπορεί τα πάντα, κάλεσέ τον με θερμή ελπίδα και δάκρυα, ενάντια στο πάθος που σε πολεμεί, λέγοντας: «Κύριε, βοήθησέ με· Θεέ μου, Θεέ μου, βοήθησέ με· Ιησού μου, βοήθησέ με· πολέμισε τους πολεμούντας με· πάρε ασπίδα και όπλο και έλα βοήθησέ με» (Ψαλμ. 34,1). «Θεοτόκε Παρθένε, βοήθησέ με, για να μην αφήσω τον εχθρό να με νικήση».

Εάν δε το πάθος και ο εχθρός σου δίνη χρόνο, μπορείς ακόμη να βοηθήσης την αδυναμία της θελήσεώς σου κατά του πάθους, με τους στοχασμούς και αυτές τις ασκήσεις. Παραδείγματος χάριν, όταν εσύ πέσης σε καμία δυσκολία ή άλλη κάποια τιμωρία και η επιθυμία σου δεν μπορεί ή δεν θέλη να την υπομείνη, βοήθησέ την με αυτά.

Α'. Σκέψου, ότι η δοκιμασία αυτή που υποφέρεις, πρέπει να την πάθης άξια, γιατί εσύ έδωσες την άφορμή και με κάθε δίκαιο χρωστάς να υποφέρης εκείνην την πληγή, που εσύ με τα χεριά σου έδωσες στον εαυτό σου.

Β'. Εάν εσύ δεν εχης στη δοκιμασία αυτή κανένα φταίξιμο, γύρισε τον λογισμό σου στα πολλά άλλα και μεγάλα σου σφάλματα και σκέψου, πως για αυτά δεν σου έδωσε ακόμη ο Θεός την τιμωρίαν που σου αρμόζει, αλλά ούτε εσύ τα σωφρόνισες καθώς πρέπει· οπότε η ευσπλαγγνία του Θεού σε ελέησε και για να μη βασανισθής αιώνια, σου έστειλε την προσωρινή αυτή δοκιμασία· και λοιπόν πρέπει να την δεχθής με χαρά και ευχαριστία.

Γ'. Σκέψου, ότι αν και πρόλαβες και έκανες αρκετό κανόνα για τα αμαρτήματα σου εκείνα με τα οποία λύπησες την μεγαλειότητα του Θεού (το οποίο δεν πρέπει ποτέ να σκεφθής)· σκέψου όμως πως στην βασιλεία των ουρανών δεν μπαίνει κανείς άλλος, παρά μέσα απο την στενή πύλη των δοκιμασιών και των θλίψεων. «Πρέπει να περάσουμε από πολλές θλίψεις για να μπούμε στην Βασιλεία του Θεού» (Πράξ. 14,21).

Δ'. Οτι αν και σύ μπορείς να μπής σε αυτή την βασιλεία μέσα απο άλλο δρόμο, δηλαδή μέσα απο την αγάπη του Θεού, όμως αυτό δεν πρέπει ούτε καν να το σκεφθής· επειδή και ο Υιός του Θεού με όλους του τους φίλους, μπήκε σε αυτή μέσα απο αγκάθια και σταυρούς.

Ε'. Σκέψου πως αυτή η δοκιμασία που υποφέρεις, είναι κατά το θέλημα του Θεού (το οποίο πρέπει να σκέφτεσαι στην αρχή κάθε σου πράξεως και θλίψεως που θα σου συμβαίνει, όπως σου είπα πίο πριν, στο ι' και ια' κεφάλαιο, δηλαδή το να θέλης να γίνεται σε κάθε σου έργο και σε κάθε άλλο γεγονός το θέλημα του Θεού), ο οποίος για την αγάπη που σου έχει, εύχαριστιέται και χαίρεται να σε βλέπη να υποφέρης ως πιστός του και γενναίος πολεμιστής. Λοιπόν και συ για να ανταποκριθής σε αυτή του την αγάπη, όσο είναι άδικη και βαριά η δοκιμασία που υποφέρεις, τόσο αγωνίσου να την υπομένης με ευχαριστία. Γιατί κάνοντας έτσι, φαίνεσαι πως υπομένεις στην πράξι και αγαπάς και σε αυτά ακόμη τα σκληρότατα βασανιστήρια μόνον την θεία του θέλησι, για την οποία και κοντά στην

οποία, κάθε τι πικρό φαίνεται γλυκό και κάθε άτακτο έχει τάξι και κανόνα τέλειο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ΄.

Πρέπει να πολεμά κανείς με όλες του τις δυνάμεις και παντοτεινά και γενναία.

Εάν θέλεις να νικάς τους εχθρούς σου πιά γρήγορα και εύ-κολα, είναι ανάγκη να πολεμάς, αδελφέ και για πάντα και γενναία, εναντίον όλων σου των παθών, περισσότερο όμως και ειδικά εναντίον της φιλαυτίας σου, δηλαδή της υπερβολικής αγάπης του εαυτού σου, συνηθίζοντας να έχης για φίλους σου αγαπητούς τις περιφρονήσεις και τις θλίψεις, που μπορεί ποτέ να σου δώσει ο κόσμος· γιατί, με το να μη γνωρίζεις κάποιος αυτό τον πόλεμο του εαυτού του και με το να τον υπολογίζη λίγο, συνέβηκε και συμβαίνει πάντα να είναι οι νίκες δύσκολες, σπάνιες, ατελείς και ανύπαρκτες.

Λοιπόν, αυτός ο πόλεμος πρέπει να γίνεται πάντοτε, ασταμάτητα, δηλαδή συνεχώς, ως την ώρα του θανάτου σου και με γενναία ψυχή, την οποία εύκολα θα αποκτήσης εάν την ζητήσεις από τον Θεό· εάν όμως σκεφθής την μανιασμένη ορμή και το παντοτεινό μίσος, που έχουν εναντίον σου οι εχθροί δαίμονες και το μεγάλο πλήθος των παρατάξεων και στρατευμάτων του, σκέψου όμως απο την άλλη πλευρά και οτι είναι πολύ μεγαλύτερη η δύναμη του Θεού και η αγάπη που σου έχει και οτι πολλοί περισσότεροι είναι οι Αγγελοι του ουρανού και οι προσευχές των Αγίων, που πολεμούν κρυφά με το μέρος μας, όπως γράφτηκε για τον Αμαλήκ· «Με μυστικό και άορατο χέρι πολεμά ο Κύριος» (Εξόδ. 17,16). Γι' αυτό και απο αυτήν την σκέψη παρακινήθηκαν τόσες γυναίκες και τόσα ανήλικα παιδιά και κατέκτησαν και νίκησαν όλη τη δύναμη και σοφία του κόσμου, όλες τις προσβολές του εχθρού διαβόλου και όλη τη μανία του.

Οπότε, δεν πρέπει να φοβηθής ποτέ, αν και σου φαίνεται ότι ο πόλεμος των εχθρών είναι δυνατός κατά πολύ, ότι θα παραμείνη για όλη σου την ζωή και ας σε φοβερίζη με πτώσεις από διάφορα μέρη. Γιατί, κάθε δύναμη και γνώσι των εχθρών μας, βρίσκεται στα χέρια του θείου μας Αρχιστρατήγου Ιησού Χριστού, για του οποίου την τιμή πολεμείσαι. Ο οποίος, επειδή μόνος του σε προσκαλεί με πίεσι στον πόλεμο, είναι φανερό, οτι όχι μόνο δεν θα αφήση ποτέ να υπάρξει σε βάρους σου κάποια εξουσία και νίκη από τους εχθρούς (γιατί αυτό το θεωρεί ως προσβολή του)· αλλά πολεμώντας αυτός για σένα, θα τους δώσει στα χέρια σου νικημένους, οταν του φανή ευχάριστο, όπως γράφτηκε «Ο Κύριος ο Θεός σου πηγαινοέρχεται μέσα στο στρατόπεδό σου για να σε προστατεύση και για να συλλάβη τους εχθρούς σου και να τους παραδώση στα χέρια σου». (Δευτερ. 23,14).

Εάν όμως και αυτός αργοπορήσει μέχρι την τελευταία μέρα της ζωής σου, να κάνης αυτή την νίκη²⁷, αυτό θα είναι για μεγαλύτερο κέρδος σου· μόνον εσύ, αυτό πρέπει να κάνης, το να πολεμάς μεγαλόψυχα· και αν πολλές φορές μείνης πληγωμένος στον πόλεμο, μην αφήσης ποτέ σου τα όπλα, ούτε να φύγης· τέλος πάντων, για να παρακινήσαι να πολεμάς γενναία, πρέπει να γνωρίζης, ότι αυτόν τον πόλεμο δεν μπορεί να τον αποφύγει κανένας άνθρωπος, είτε στη ζωή είτε στο θάνατο· και όποιος δεν πολεμάει για να νικήσει τα πάθη και τους εχθρούς του, αναγκαστικά πρέπει να συλληφθή από εδώ ή από εκεί και να πεθάνη.

Γι αυτό, πρέπει να πολεμάμε γενναία και πάντα, γιατί έχουμε να κάνουμε με τέτοιους εχθρούς, οι οποίοι τόσο πολύ μας μισούν, που δεν είναι δυνατόν να ελπίζουμε ποτέ από αυτούς ούτε ειρήνη, ούτε διωρία ή καμμία ανακωχή και κατάπαυσι του πολέμου. Γιατί καλό ήταν από την αρχή να μην ανοίξουμε πόρτα και να βάλουμε τους εχθρούς και τα πάθη μέσα στην ψυχή και καρδιά μας· αφού όμως τους βάλουμε μία φορά, δεν μπορούμε πιά να αδιαφορήσουμε, αλλά πρέπει να πολεμάμε για να τους βγάλουμε, επειδή αυτοί είναι αναιδείς και αδιάντροποι, δεν βγαίνουν με άλλον τρόπο παρά με τον πόλεμο.²⁸

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΣΤ΄.

²⁷ Καθώς ο Θεός δεν εξωλόθρευσε όλα τα έθνη από την γη της επαγγελίας, αλλά άφησε σε αυτή τις πέντε περιφέρειες των αλλοφύλων και τους Σιδωνίους και Εβραίους, ένα μιν, για να δοκιμάξη τους Εβραίους, αν φυλάττουν τις εντολές του και σταθερή την πίστι τους σε αυτή. Και άλλο, για να τους μαθαίνει πάντοτε τον πόλεμο, όπως γράφτηκε. «Και αυτά τα Έθνη άφησε ο Κύριος, ώστε πειρασαι εν αυτοίς τον Ισραήλ . . . Γνώναι εισακούσονται τάς εντολάς Κυρίου. Του διδάξει αυτοίς πόλεμον» (Κριτ. γ' 13, 14). Κατά αυτό τον τρόπο δεν εξολοθρεύει όλα τα πάθη από μάς, αλλά αφήνει και μερικά να μας πολεμούν μέχρι το θάνατό μας, όχι από αδυναμία, ή αίτια δική του, αλλά από αιτία δική μας, καθώς ερμηνεύει ο Θεοδώρητος: Ο α', για να μη πέσωμε σε αμέλεια, αλλά να είμαστε άγρυπνοι, επιμελείς και προσεκτικοί· ο β', για να μην λησμονήσουμε τον πόλεμο και ξαφνικά μας πλακώσουν και μας νικήσουν τα πάθη και οι εχθροί· γ', για να προστρέχωμε πάντα στον Θεό και να ζητούμε θερμότερα την βοήθειά του· ο δ', για να μην υπερηφανευώμαστε, αλλά να είμαστε ταπεινοί στο φρόνημα· ε', για να μισήσουμε από την καρδιά μας τα πάθη και τους εχθρούς, που τόσο ακούραστα μας πολεμούν· ς', δια να δοκιμασθούμε, αν μέχρι τέλους φυλάξουμε την τιμή του Θεού και την αγάπη και την πίστι· ζ', για να παρακινούμεθα στενότερα στο να φυλάττουμε όλες τις εντολές και να μη παραβαίνουμε ούτε την παραμικρή· η', για να μάθουμε με την δοκιμή πόσο αξίζει η αρετή και ακολούθως να μη την αφήνουμε και να πέφτουμε στην αμαρτία, θ', για να γίνεται και ο παντοτεινός πόλεμος υπόθεσις μεγαλυτέρων στεφάνων σε μάς· ι', για να δοξάσουμε τον Θεό και να ντροπιάσουμε περισσότερο τον διάβολον και την αμαρτία, με την μέχρι τέλους υπομονή μας και ια', για να είμαστε γυμνασμένοι από συνήθεια στον πόλεμο να μην φοβηθούμε την ημέρα του θανάτου, όταν θα μας γίνη ο πλέον δυνατότερος πόλεμος.

²⁸ Ο μέγας Βασίλειος στον σχετικά με την Παρθενία λόγο του, αναφέρει πάνω σε αυτό ένα ωραίο παράδειγμα και λέει. «Καθώς οι βασιλικοί στρατιώτες σε καιρό πολέμου, δέν βάλλουν τα άρματά τους μέσα σε κλεισμένα σπίτια, αλλά μέσα σε εκείνα που βρίσκουν ανοικτά και αφού τα βάλλουν μίαν φορά, τα αφήνουν μέσα και αυτοί βγαίνουν έξω και περπατούν, χωρίς να φοβούνται ότι κάποιος θα ρίξη έξω τα άρματά τους, κατα αυτό τον τρόπο και οι πονηροί δαίμονες, όταν βρίσκουν ανοικτή την πόρτα της καρδιάς μας, βάζουν μέσα σε αυτή τα άρματά τους, τα οποία είναι οι κακοί λογισμοί και τα πάθη και τα αφήνουν, εάν εμείς δεν αγωνισθούμε να τα πετάξουμε έξω.

Με ποιό τρόπο ξημερώνοντας πρέπει να βγαίνει στη μάχη το πρωί ο στρατιώτης του Χριστού για να πολεμά

Αφου ξυπνήσης το πρωί και προσευχηθής αρκετή ωρα λέγοντας, Κύριε, Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με, το πρώτο πράγμα που πρέπει να σκεφθής είναι αυτό, το να νομίσης ότι βλέπης τον εαυτό σου κλεισμένο μέσα σε ένα τόπο και στάδιο²⁹, το οποίο δεν είναι άλλο, παρά η ίδια σου καρδιά και όλος ο εσωτερικός άνθρωπος· με αυτόν το νόμο, ότι όποιος εκεί δεν πολεμήσει, θα μένη για πάντα πεθαμένος· και μέσα σε αυτό φαντάσου πως βλέπης μπροστά σου εκείνο τον εχθρό και εκείνη την κακή σου επιθυμία, την οποία αποφάσισες να πολεμήσης και είσαι έτοιμος να πληγωθής και να πεθάνης, αρκεί μόνο να την νικήσης. Και από μεν το δεξιό μέρος του σταδίου, πίστεψε πως βλέπης τον νικηφόρο σου Αρχιστράτηγο, τον Κύριο μας Ιησού Χριστό με την Παναγία του Μητέρα και με πολλά τάγματα Αγγέλων και Αγίων και μάλιστα τον Αρχάγγελο Μιχαήλ· και από τήν αριστερή πλευρά, ότι βλέπης τον υπόγειο διάβολο με τους δικούς του δαίμονες, για να ξεσηκώσουν το πάθος εκείνο και την κακή επιθυμία καταπάνω σου, και να σε παρακινήσουν να εγκαταλείψης τον πόλεμο και να υποταχθής σε αυτό· φαντάσου και πως ακούς μία φωνή, σαν από τον φύλακά σου Αγγελο, να σου λέη τα εξής: Εσύ σήμερα θα πολεμήσης εναντίον αυτού του πάθους και των άλλων σου εχθρών· η καρδιά σου ας μη δειλιάση πλήρως και αποφύγης τον πόλεμον για τον φόβο ή άλλο περιορισμό με κανένα τρόπο· διότι ο Κύριος μας και Αρχιστράτηγος μας Ιησούς στέκεται εδώ περιτριγυρισμένος μαζί με όλους τους χιλιάρχους και εκατοντάρχους του, δηλαδή με όλα του τα δοξασμένα τάγματα, για να πολεμήση όλους τους εχθρούς σου και να μη τους αφήση να σε καταπισέσουν ή να σε νικήσουν «Ο Κύριος θα πολεμήση για σας» (Εξοδ. 14,14). Οπότε, στάσου σταθερός, βίασε τον εαυτό σου, υπόμεινε τον πόνο που θα θέλης να αισθανθής κάποια φορά, φώναζε πολλές φορές από τα σπλάγχνα της καρδιάς σου· «μη με παραδώσης στη βουλιμία των εχθρών μου» (Ψαλμ. 26,18). Φώναζε τον Κύριό σου και την Παρθένο και όλους τους Αγίους και τις Αγίες· και θα νικήσης οπωσδήποτε· γιατί λέει· «Σας γράφω νέοι μου για να σας βεβαιώσω ότι έχετε νικήσει τον πονηρό» (Ιωάν. α' 2,13). Και αν εσύ είσαι αδύνατος και κακομαθημένος, ενώ οι εχθροί σου είναι δυνατοί και πολλοί, πολύ περισσότερες είναι οι βοήθειες εκείνου που σε έπλασε και σε λύτρωσε και ασύγκριτα δυνατότερος είναι ο Θεός στον πόλεμον αυτόν, όπως γράφτηκε· «Ο Κύριός σου είναι κραταιός και δυνατός στον πόλεμο» (Ψαλμ. 23,8). Και περισσότερο πόθο έχει αυτός για να σε σώση, παρά αυτόν που έχει ο εχθρός για να σε καταστρέψη. Γι' αυτό πολέμα και μη

²⁹ Στάδιο λέγεται ο τόπος εκείνος μέσα στον οποίο γίνονται οι αθλητικοί αγώνες και ο πόλεμος.

βαρεθής ποτέ σου τον κόπο. Γιατί από τον κόπο και από την βία και την δοκιμασία, που αισθάνεσαι για την συνήθεια που έδειξες στο κακό, γεννάται η νίκη και ο μεγάλος θησαυρός, με τον οποίο αγοράζεται η βασιλεία των ουρανών και ενώνεται η ψυχή για πάντα με το Θεό.

Λοιπόν άρχισε στο όνομα του Θεού να πολεμάς με τα οχήματα της απιστίας στον εαυτό σου και της ελπίδας και του θάρρους στο Θεό σου, με την προσευχή και με την εκγύμνασι· μάλιστα δε με το όχημα της καρδιακής και νοερής προσευχής, το οποίο είναι το· Κύριε, Ιησού Χριστέ, όνομα τόσο φοβερό, που σάν μαχαίρι με δύο στόματα στρέφεται μέσα στη καρδιά, μασάει και κατακόβει τους δαίμονες και τα πάθη· γι' αυτό σχετικά είπε ο Ιωάννης της Κλίμακας. «Ιησού ονόματι, μαστιζε πολεμίους»· για το οποίο μιλάμε ξεχωριστά στο με' κεφάλαιο. Με αυτά, λέω, πολεμάει εκείνο τον εχθρό και εκείνο το πάθος και την κακή επιθυμία, που σε πολεμάει την οποία είσαι αποφασισμένος να νικήσης με την σειρά, που σου είπα στο ιγ' κεφάλαιο· δηλαδή πότε με την αντίστασι, να τον πληγώνεις μέχρι θανάτου, πότε με το μίσος, πότε με τις πράξεις της αντίθετης αρετής· και έτσι, να κάνης πράγματα που αρέσουν στο Θεό σου, ο οποίος, με όλη την θριαμβεύουσα στον ουρανό Εκκλησία στέκεται αόρατα και βλέπει τον πόλεμό σου· για τον οποίο πόλεμο, δεν πρέπει να λυπάσαι σκεπτόμενος, οτι αφενός μεν είναι η υποχρέωσις που έχουμε όλοι μας να δουλεύουμε και να αρέσουμε στο Θεό και αφετέρου η ανάγκη που έχουμε να πολεμάμε, καθώς σου είπα απο πρίν. Γιατί, αν εγκαταλείψουμε αυτόν τον πόλεμο, οπωσδήποτε θα θανατωθούμε. Επειτα, και αν φύγης προς στιγμή από τον κατά Θεόν αυτό πόλεμο σάν αποστάτης και παραδοθής στο κόσμο και σε όλες τις καλοπεράσεις και αναπαύσεις της σάρκας, ύστερα όμως και με την πίεσί σου πάλι πρέπει να πολεμήσης και με τόσες αντιθέσεις, που πολλές φορές να ιδρώνη το πρόσωπό σου και να καταπληγώνεται η καρδιά σου με θανατηφόρες λυποθυμίες. Πότε; την ώρα των γηρατειών σου και του θανάτου σου. Όταν οι δαίμονες και όλα τα πάθη σου, πιθανόν να σε έχουν περικυκλώσει. Και τόσο να σε συντρίψουν, που εσύ μη μπορώντας, ποιό πρώτα να πολεμήσης, θα παραδοθής σε αιώνιο θάνατο. Γι' αυτό, μη γίνης τόσο ανόητος, αγαπητέ, που να θέλγης να πολεμάς τότε σε μία ώρα ασύμφορη αλλά σάν φρόνιμος, υπόμεινε τώρα την κούρασι του πολέμου, για να νικήσης, να στεφανωθής και να ενωθής με τον Θεό και εδώ και εκεί στη βασιλεία του την ουράνια· «Θυμήσου τον δημιουργό σου τις μέρες της νεότητός σου, πρίν ελθουν οι μέρες οι κακές και φθάσουν τα χρόνια εκείνα που δεν θα έχης δύναμι» (Εκκλ. 12,1).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Ζ´.

Με ποιά τάξι πρέπει να πολεμούμε εναντίον των παθών μας

Πολύ σε συμφέρει, αδελφέ, να γνωρίζης και την τάξι, που πρέπει να κρατάς, για να πολεμάς όπως πρέπει και όχι απλά και όπως έτυχε, καθώς κάνουν πολλοί και βλάπτονται. Η τάξι του πολέμου κατά των εχθρών και των κακών σου επιθυμιών, είναι αυτή· να μής μέσα στη καρδιά σου και να ερευνήσης με επιμέλεια, από ποιούς λογισμούς και από ποιές επιθυμίες και προσπάθειες είναι αυτή περικυκλωμένη και από ποιο πάθος περισσότερο κυριεύεται και βασανίζεται· και πρώτα, κατά εκείνου του πάθους να πιάσης τα όπλα και να πολεμήσης· εάν όμως συμβή να πειραχθής και από άλλα πάθη, εσύ πρέπει πάντα να πολεμάς το πιο κοντινό πάθος, που τότε έμπρακτα σε πολεμά και πάλι να γυρίζης τον πόλεμο σε εκείνο που περισσότερο σε κατακυριεύει.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Η´.

Πως πρέπει να πολεμά κάποιος αντίθετα στα ξαφνικά κινήματα των παθών

Αν ακόμη δεν είσαι συνηθισμένος, αγαπητέ, να πολεμάς αντίθετα στα ξαφνικά χτυπήματα και επιθέσεις των προσβολών, ή άλλων κάποιων αντίθετων που σου τυχαίνουν, σε συμβουλεύω να κάνης το εξής: Δηλαδή, συνήθιζε πάντα να ερευνάς απο πριν, καθισμένος στο σπίτι σου, ότι θα σου συμβούν πολλές προσβολές, ατιμίες, πολλές φορές δε και πληγές και άλλα πολλά αντίθετα· και με αυτόν τον τρόπο να είσαι προετοιμασμένος, ώστε να μην ταραχθής, άλλα να τα υπομείνης με ευχαριστία χωρίς ταραχή. Την προετοιμασία αυτή πρέπει μάλιστα να κάνης όταν είσαι έτοιμος να βγης έξω από το σπίτι σου και να πάς σε κάποιον άλλον τόπο και μάλιστα όταν θα συνομιλήσης με πρόσωπα που θυμώνουν εύκολα. Γιατί, μία τέτοια προετοιμασία και προγύμνασι, πιστεύει ότι είναι ευκαταφρόνητα και τα πιο φοβερά και ξαφνικά περιστατικά και το πάθος του θυμού, δεν αφήνει να ταραχθή· «ετοιμάσθηκα και δεν ταραχθηκα» (Ψαλμ. 118,60)³⁰.

---

³⁰ Πολύ σοφά και αληθινά αυτό εδώ μαθαίνουμε, ότι, η προμελέτη και προετοιμασία είναι το μεγαλύτερο όπλο και το πιο δραστικό προστατευτικό στα ξαφνικά κινήματα των παθών, γιατί όπως ο σίφουνας και αυτά που καλούνται μπουρίνια, όταν πέσουν ξαφνικά στη θάλασσα, αναποδογυρίζουν τα πλοία, και κάνουν αυτούς τους πολύ έμπειρους ναύτες, να τά χάνουν για το

Κοντά δέ στην προμελέτη και την προετοιμασία αυτή, χρησιμοποίησε και αυτόν τον τρόπο. Όταν, σε κάποια περίπτωση, αρχίσει κάποιος ξαφνικά και χωρίς να το περιμένει, ή να σε χτυπά, ή να σε βρίζει και να σου προξενή άλλη ατιμία, στάσου για λίγο· και αφού συμμαζέψεις τους λογισμούς σου μέσα στην καρδιά σου, βάλει όλη την προσοχή και επιφυλακή στο νου σου, στο να προσέξει καλά και να μη ταραχθή καθόλου από το πάθος του θυμού η καρδιά σου· εάν όμως προλάβει να ταραχθή, να μην αφήσει να βγει έξω το πάθος και να σε παρακινήσει στο να βρίσης και συ και να εκδικηθείς· «μέσα μου, λέγει, συνταράσσεται η καρδιά μου» (Ψαλμ. 142,4)³¹.

Στη συνέχεια βίασε τον εαυτό σου να σηκώσει το νου σου στο Θεό, σκέψου την άπειρη αγάπη που σου έχει, για την οποία σου έστειλε τον ανέλπιστο αυτό πειρασμό και τη δοκιμασία, για να σε καθαρίσει περισσότερο και να σε ενώσει μαζί του καλύτερα. Αυτά, λέω, σκεπτόμενος γύρισε στον εαυτό σου και ελέγχοντάς τον, πές μέσα σου· «Ε, άθλιε και ταλαίπωρε! και γιατί δεν θέλεις εσύ να αγκαλιάσεις αυτόν τον σταυρό και την δοκιμασία που σου έστειλε, όχι κάποιος άλλος, άλλα αυτός ο ιδιός σου ο Πατέρας ο ουράνιος; μετά γύρισε στο σταυρό και αγκάλιασέ τον νοερά με την πιο μεγάλη χαρά, που μπορείς, λέγοντας, ω σταυρέ, που ιδρύθηκες από την πρόνοια του Θεού, πριν να γίνω εγώ! ω σταυρέ, που γλυκάθηκες από την γλυκεία αγάπη του εσταυρωμένου, κάρφωσε και προσήλωσέ με σε σένα για να μπορέσω ολοκληρωτικά να ενωθώ με εκείνο, που με λύτρωσε, πεθαίνοντας πάνω σε σένα». Εάν όμως και το πάθος του θυμού προλάβει και κινηθεί μέσα σου και δεν σε αφήσει στη αρχή να υψώσει το νου σου στο Θεό όμως, πάλι μελέτησε να τον υψώσει το γρηγορότερο, σαν να μην έχεις ταραχθή καθόλου· γιατί θα βοηθηθείς.

Η καλύτερη όμως και πιο αποτελεσματική θεραπεία τους να μη κινούνται ξαφνικά τα πάθη, είναι, το να απομακρυνθούν οι αιτίες από τις οποίες προέρχεται αυτή η κίνησης. Αυτές γενικά είναι δύο· η αγάπη και το μίσος. Οπότε, εάν εσύ αγαπητέ, έφθασες να έχεις εμπαθή αγάπη σε κανένα πρόσωπο, ή σε άλλο κανένα μικρό πράγμα, ή μεγάλο και αμέσως μόλις ιδής να σου το αρπάξουν ή το πειράξουν, ταραξέσαι ξαφνικά και σκανδαλίζεται από την συμπάθεια η καρδιά σου, πρέπει να πολεμάς, να βγάλεις από την καρδιά σου την κακή εκείνη αγάπη που έχεις σε αυτό, γιατί, όσο αυτή είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη, τόσο μεγαλύτερη ή μικρότερη είναι και η ξαφνική κίνησης του πάθους.

ανέλπιστο, κατα αυτό τον τρόπο και τα ξαφνικά αυτά συναντήματα και οι κινήσεις των παθών, κάνουν να χάνουν τη διάκριση και αυτοί οι τέλειοι στην αρετή.

³¹ Δηλαδή δεν βγήκε προς τα έξω το πάθος και η ταραχή του θυμού· αλλά, όπως το κύμα της θαλάσσης το άγριο, δεν βγαίνει έξω από τα όρια της θάλασσης, αλλά κατατσακίζόμενο μέσα στους παραθαλάσσιους αιγιαλούς γίνεται ήρεμο, κατά αυτό τον τρόπο και ο θυμός· έτσι ερμηνεύει το γνωμικό αυτό ο Μέγας Βασίλειος (Λογος κατά οργιζομένων).

Εαν όμως αντίθετα και έχεις μίσος σε κάποιον, ή σε άλλο κανένα πράγμα και απο αυτό ταράζεσαι ξαφνικά και αηδιάζεις, όταν το βλέπεις ή ακούς κάποια θαυμαστή του ενέργεια, πρέπει να πιέξεις τη θέλησή σου, μέχρι να το αγαπήσεις· όχι μόνο γιατί είναι και αυτό πλάσμα του Θεού, σάν και εσένα φτιαγμένο κατ' εικόνα αυτού και ομοιότητα από το ύψιστο χέρι του Θεού· όχι μόνον γιατί και αυτός σάν εσένα είναι αναγεννημένος με αυτό το πολύτιμο αίμα του Χριστού, όχι μόνο γιατί είναι αδελφός σου και μέλος σου και δεν πρέπει να τον μισή, ούτε με αυτή την ίδια την σκέψη σου και τον λογισμό σου, όπως γράφτηκε «μην κρατάς κακία στην καρδιά σου για τον αδελφό σου» (Λευϊτ. 19,17)³². Αλλά, και γιατί, αν είναι το πρόσωπο εκείνο κακό και άξιο μίσους, όμως, όταν εσύ το αγαπάς, μοιάζεις με τον Θεό ο οποίος αγαπά όλα του τα δημιουργήματα και κανένα ποτέ δεν συχαίνεται, καθώς λέει ο Σολομώντας: «Όλα είναι δικά σου και γι' αυτό τα φροντίζεις Κύριε, εσύ που αγαπάς την ζωή» (Σοφ. Σολομ. 11,). Και μάλιστα, διότι ο Θεός παραβλέποντας τις κακίες των ανθρώπων «τον ήλιον αυτού ανατέλλει επί πονηρούς και αγαθούς και βρέχει επί δικαίους και αδίκους» (Ματθ. 5,45).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν ΙΘ'.

Πως πρέπει να πολεμά κανείς κατά των σαρκικών παθών.

Εναντίον των σαρκικών παθών θα πολεμάς, αδελφέ, με ξεχωριστό και διαφορετικό τρόπο από τους άλλους. Και για να γνωρίζεις να πολεμάς με την τάξη, πρέπει να σκέφτεσαι ότι υπάρχουν τρεις χρόνοι και τρεις πόλεμοι· πρίν απο τον πειρασμό, στο καιρό του πειρασμού και αφού περάσει ο πειρασμός.

Π πόλεμος πριν απο τον πειρασμό θα είναι, κατά των αιτιών, που συνήθως γίνονται αφορμή αυτού του πειρασμού· δηλαδή, πρώτα, εσύ πρέπει να πολεμάς κατά αυτού του πάθους· όχι αντιστεκόμενος σ' αυτό, όπως σου είπα να κάνης στα άλλα πάθη, αλλά αποφεύγοντας με όλη σου τη δύναμη από κάθε είδους αφορμή και πρόσωπο, το οποίο σου προξενεί πειρασμό στη σάρκα. Καί, εάν καμιά φορά είναι ανάγκη να μιλήσης με κανένα τέτοιο, μίλησε με συντομία και με πρόσωπο σεμνό και σοβαρό· μάλιστα, τα λόγια σου, ας έχουν κάποια σκληρότητα περισσότερη, παρά γλυκύτητα.

«Μην έχης εμπιστοσύνη στον εχθρό σου ποτέ», λέγει ο Σειράχ (12,11). Και συ, μην έχης εμπιστοσύνη ποτέ στον εαυτό σου. Γιατί, καθώς ο χαλκός γεννάει από μόνος του την σκουριά έτσι και η διεφθαρμένη φύσις σου γεννά απο μόνη της την κακία· «όπως ο χαλκός

³² Και ο αγαπημένος Ιωάννης λέγει· «Όποιος μισεί τον αδελφό του είναι ανθρωποκτόνος» (α'. 3,15)· καιάλιν «Όποιος δεν αγαπά τον αδελφό του, παραμένει στον θάνατο» (αυτόθ. 14).

σκουριάζει, έστι και κακία του» (αυτόθι)· μην έχης εμπιστοσύνη, πάλι σου λέω, στον εαυτό σου, και αν μπορή να ειπωθή έτσι οτι και εσύ δεν αισθάνεσαι, ούτε ακόμη αισθανθής τόσο καιρό τις αιχμές της σάρκας· διότι αυτή η κατηραμένη κακία, εκείνο που δεν έκανε σε πολλούς χρόνους, το κάνει σε μία ώρα και πολλές φορές κάνει τις ετοιμασίες της κρυφά και όσο περισσότερο κάνει τον φίλο και δίνει λιγότερο υποψία για αυτή, τόσο περισσότερο βλάπτει και αθεράπευτα πληγώνει³³.

Γι' αυτό, πολλές φορές πρέπει να φοβάται κανείς περισσότερο (καθώς η πείρα το απέδειξε και το αποδεικνύει), από εκείνα τα πρόσωπα, με τα οποία νομίζει εύλογο να συναναστρέφεσαι ή γιατί είναι συγγενείς του ή γιατί είναι ευλαβή και ενάρετα³⁴ ή γιατί ευεργετήθηκε από αυτούς και κρίνει σαν υποχρέωσι να τα συχνοχαιρετά. Διότι με την απερίσκεπτη αυτή συναναστροφή, ανακατώνεται η φαρμακερή ευχαρίστησις της αισθήσεως, ώστε ανεπαίσθητα λίγο λίγο διαπερνά ως και στό νου της ψυχής και σκοτεινιάζει τόσο τη λογική, με τρόπο, που αρχίζουν ύστερα να μην υπολογίζουν καθόλου τα επικίνδυνα αίτια της αμαρτίας· δηλαδή, τα ερωτικά βλέμματα, τα γλυκά λόγια του ένα και του άλλου μέρους· τις άσεμνες κινήσεις και μορφασμούς· τα πιασίματα των χεριών και έπειτα καταντούν να πέσουν ή στην ολοκληρωτική αμαρτία ή στα άλλα διαβολικά πάθη, από τα οποία δύσκολα μπορούν να ελευθερωθούν.

Γι' αυτό, πρέπει, αδελφέ, να αποφεύγης την φωτιά, γιατί είσαι πανί και μην ξεθαρρένης ποτέ ότι είσαι στουπί βρεγμένο καί. καλά γεμάτο από νερό καλής και δυνατής θελήσεως· όχι· αλλα πως είσαι στουπί ξερό και αμέσως πλησιάζοντας τη φωτιά, κατακαίγεις, σύμφωνα με αυτό που έχει γραφεί για τον Σαμψών, οτι «έσπασε τα νεύρα όπως σπάει η κλωστή του στουπιού, όταν πλησιάση στη φωτιά» (Κριτ. 16,9), ούτε να λογαριάσης ότι έχεις σταθερή απόφασι και προθυμία καλλίτερα να πεθάνης παρά να λυπήσης τον Θεό με την αμαρτία. Γιατί, αν υποθέσουμε ότι είσαι στουπί βρεγμένο, αλλά όμως με την συχνή συναναστροφή και το θέαμα, η φωτιά με την θερμότητα της ξηραίνει

³³ Όταν ο μέγας εκείνος Νείλος είπε «Καί αν νομίζης ότι είσαι με τον Θεό, να φυλάγεις από τον δαίμονα της πορνείας, γιατί είναι πολύ απατεώνας και φθονερός και θέλει να είναι πιο γρήγορος από την κίνησι και την προσοχή τουνου σου» (Κεφ.γ' σελ. 61, Φιλοκαλ.). Η αιτία για την οποία η σαρκική επιθυμία πάντοτε μας πειράζει, είναι, γιατί καθώς ένας φυσικά αγαπά τον εαυτό του, έτσι φυσικά αγαπά να πολλαπλασιάση μέσα απο αυτή την κακία τον ίδιο τον εαυτό και να κάνει όμοιον με αυτόν· έτσι όπως η κενοδοξία πάντα μας εξαπατά έτσι και η σαρκική επιθυμία και δύσκολα απο αυτή φυλασόμαστε.

³⁴ Πολλοί πολλές φορές πλανήθηκαν από τα παρόμοια ενάρετα και ευλαβή πρόσωπα, είτε γυναικών, είτε ανδρών χωρίς γένεια και συγκατοίκησαν με αυτά, ή και απρόσεκτα συναναστράφηκαν, έπεσαν σε πάθη ντροπής, πλανηθέντες από τα δεξιά, δηλαδή, από την αρετή και την ευλάβεια και την σεμνότητά τους· εμείς όμως προσθέτουμε εδώ, οτι, όχι μόνο από αυτά καταπιάνεται κάποιος σε σφοδρή επιθυμία και σαρκικό έρωτα με αυτά τά πρόσωπα, άλλα και αν αυτά, μπορεί να υποτεθή, είναι παιδιά πλουσίων γονέων, ευγενή ή με καλή ομιλία στη γλώσσα ή καλόφωνα στα μουσικά ή ωραία στην όψι ή επιδέξια στο μυαλό, ή επιδέξια στα χειρωνακτικά και στις τέχνες ή έχουν αλλά τέτοια φυσικά και επίκτητα χαρίσματα· γιατί όλα αυτά αυξάνουν τη σφοδρή επιθυμία και την αγάπη, για αυτό πρέπει να προσέχουμε και να προφυλασσώμαστε από τα παρόμοια.

λίγο λίγο το νερό της καλής σου θελήσεως και ανέλπιστα, τόσο θα προσκολληθής στο διαβολικό έρωτα, ώστε να μην ντραπής τους ανθρώπους, ούτε να σεβασθής συγγένεια ή φιλία, ούτε να φοβηθής τον Θεό, ούτε να υπολογίσης την τιμή, ούτε την ζωή, ούτε τις τιμωρίες όλες της κολάσεως· αλλά να εκτελέσης την άμαρτία. Γι' αυτό, φεύγε, φεύγε όσο μπορείς.

Α'. Από τις συναναστροφές των προσώπων που σκανδαλίζουν, αν αληθινά δεν θέλεις να πιασθής από την αμαρτία και να θανατωθής³⁵

Β'. Απόφευγε την ανεργία και οκνηρία και στάσου άγρυπνος και νηφάλιος με τους λογισμούς και με τα έργα, που ταιριάζουν στη στάσι σου.

Γ'. Μην παρακούσης ποτέ σου, άλλα υποτάξου εύκολα στους προεστώτες και Πνευματικούς σου Πατέρες, κάνοντας με προθυμία και γρήγορα εκείνα που σε προστάζουν και μάλιστα, εκείνα που σε ταπεινώνουν και είναι αντίθετα της θελήσεώς σου και της φυσικής σου κλίσεως.

Δ'. Μη κάνης ποτέ κρίσι αλαζονική για τον πλησίον σου· δηλαδή, μη τον κατακρίνης και μάλιστα, γι' αυτήν την ίδια σαρκική αμαρτία, για την οποία μιλάμε, αν και είναι φανερά πεσμένος σε αυτήν, αλλά συμπάθησέ τον και μην αγανακτήσης εναντίον του, ούτε να τον κοροϊδέψης, αλλά από το παράδειγμά του, ταπεινώσου εσύ και γνώρισε τον εαυτό σου, ότι είσαι ασθενής και σκόνη και στάχτη λέγοντας· εκείνος έπεσε σήμερα, εγώ θα πέσω αύριο. Γιατί, αν συ εύκολα κρίνεις τους άλλους και τους καταφρονείς, ο Θεός παραδειγματικά θα σε εκπαιδεύσει, παραχωρώντας να πέσης κι εσύ στο ίδιο ελάττωμα. «Να μην κρίνετε, λέγει, και δεν θα μη κριθήτε» (Ματθ.)· για να γνωρίσης με το πέσιμό σου την υπερηφάνειά σου και να ταπεινωθής και έτσι να ζητήσης θεραπεία και για τα δύο· και για την υπερηφάνειά σου και για την πορνεία σου. Εάν όμως και σε φυλάξη ο Θεός και δεν πέσης, ούτε αλλάξεις λογισμό, όμως πάλι μη δώσης εμπιστοσύνη στον εαυτό σου, αλλά πάντα να φοβάσαι και να αμφιβάλεις για τη στάσι σου.

Ε'. Πρόσεχε καλά, εάν απόκτησες κανένα χάρισμα θεϊκό ή βρίσκεσαι σε καλή κατάσταση, να μη βάλεις στο λογισμό σου κάποια περιττή ιδέα και φαντασία, πως είσαι κάποιος και πως οι εχθροί σου δεν θα σε πολεμήσουν πιά, με το να φαίνεσαι ότι προς το παρόν τους μισείς

³⁵ Γι' αυτό και ο Σολομώντας, σοφό μεν ονομάζει εκείνον που φοβάται και αποφεύγει τις αιτίες των κακών, και σώφρονα εκείνον, που εμπιστεύεται τον εαυτό του και δεν τις αποφεύγει· *«σοφός φοβηθείς, εξέκλινεν από κακού, ο δε άφρων, εαυτώ πεποιθώς, μίγνυται ανόμο» (Παρ. 18' 16)*. Σοφός ήταν ο πάγκαλος Ιωσήφ και γι' αυτό αφού άφησε το ιμάτιό του και αποφευγε την αιτία της αμαρτίας, απέφυγε και την αμαρτία· γιατί αν δεν απέφευγε, σίγουρα θα αμάρτανε με την κυρία του, όπως είναι η άποψις πολλών διδασκάλων. Ασύνητος βρέθηκε ο μάρτυρας εκείνος του Χριστού, ο οποίος ύστερα από πολλά βασανιστήρια που έπαθε για τον Χριστό, ευρισκόμενος στη φυλακή και υπηρετούμενος από μία μοναχή, επειδή πίστεψε στον εαυτό του και δεν απέφευγε το πρόσωπο που τον σκανδάλιζε, κύλησε με αυτό στην πορνεία, όπως γράφει ο Αββάς Μακάριος. Γι' αυτό και ο Απόστολος την αποφυγή αυτή υπονοούσε όταν έλεγε «να αποφεύγετε την πορνεία» (Α' Κορινθ. 6,18).

και τους αποστρέφεται. Γιατί, αν σε αυτό είσαι απροφύλακτος, εύκολα θα πέσης.

Αυτά, λοιπόν, είναι εκείνα, που πρέπει να φυλάξης πριν απο τον πειρασμό του σαρκικού πάθους,

Στον καιρό όμως του πειρασμού, πρέπει να σκεφθής από που προέρχεται αυτός ο πόλεμος: από εσωτερική αιτία, ή από εξωτερική. Εξωτερική αιτία είναι η περιέργεια των οφθαλμών, τα γλυκά στην ακοή λόγια και τραγούδια· η απαλότητα και ο στολισμός των φορεμάτων, τα ευωδιαστά μυριστικά της οσφρήσεως· οι συνομιλίες και οι κινήσεις και τα πιασίματα, που παρακινούν στην αμαρτία αυτή· η θεραπεία σε αυτά τα απαντήματα είναι· η σεμνότητα και η ταπεινότητα των φορεμάτων, το να μη θέλεις ούτε να δης, ούτε να ακούσης, ούτε να μυρίσης, ούτε να μιλήσης ή να πιάσης όλα εκείνα, που παρακινούν σε αυτή την κακία και προ πάντων η αποφυγή της συναναστροφής, όπως είπαμε παραπάνω. Η εσωτερική αιτία προέρχεται ή από την καλοζωία του σώματος ή από τους λογισμούς του νου που μας έρχονται από τις κακές μας συνήθειες και τα πάθη ή από την παρακίνησι του διαβόλου.

Καί η μεν καλοζωία του σώματος, πρέπει να σκληραγωγείται με νηστείες, αγρυπνίες, χαμαικοιτίες και μάλιστα γονυκλισίες και άλλες παρόμοιες ταλαιπωρίες· καθώς εξηγεί η διάκρισις και η διδασκαλία των θείων Πατέρων· των δε λογισμών, από όπου κι αν προέρχονται, οι θεραπείες είναι αυτές· το να ασχολήσαι με διάφορα γυμνάσματα, αρμόδια για την κατάστασί σου, τα οποία είναι η ανάγνωσις των ιερών βιβλίων, και μάλιστα, του αγίου Εφραίμ, της Κλίμακας, του Ευεργετινού, της Φιλοκαλίας και άλλων παρόμοιων, η μελέτη και η προσευχή· η οποία ας γίνεται έτσι. Όταν αρχίσουν αυτοί οι λογισμοί της πορνείας να σε ενοχλούν, αμέσως θυμίσου με τον νου σου τον εσταυρωμένο και εκ βάθους ψυχής λέγε· «Ιησού μου, Ιησού μου γλυκύτατε, βοήθησέ με γρήγορα, για να μην αιχμαλωτισθώ από αυτόν τον εχθρό». Και κάποιες φορές αγκαλιάζοντας (νοερά, ή αισθητά, αν είναι παρών), τον σταυρό στον οποίο κρέμεται ο Κύριός σου, ασπάσου πολλές φορές τις πληγές του, λέγοντας με αγάπη· «ωραιότατες πληγές, πληγές αγιώτατες πληγές άγνότατες, πληγώσατε αυτή την αθλία και ακάθαρτη καρδιά μου και εμποδίστε με από το να σας βλάψω».

Η δε θεραπεία σου κατά την χρονική περίοδο που πληθαίνουν οι λογισμοί των σαρκικών ηδονών, ας μη γίνεται κατ' ευθείαν εναντίον αυτών, πράγμα το οποίο και μερικά βιβλία γράφουν έτσι (όπως είναι το να σκεφθής την βρώμα και την αηδία της σαρκικής ηδονής· τον έλεγχο της συνειδήσεως που θα σου προξενήση, τις πίκρες που ακολουθούν, τους κινδύνους, την φθορά της περιουσίας και της παρθενίας σου, την κατηγορία της τιμής και άλλα παρόμοια)· η μελέτη σου λέω, ας μην γίνεται σε αυτά, γιατί αυτή η φροντίδα δεν είναι πάντα μέσο ασφαλές, για να νικήσης τον πειρασμό της

σάρκας· μάλιστα μπορεί να προξενήσει βλάβη. Γιατί αν και ο νους αποβάλει τους λογισμούς προσωρινά με την παρόμοια μελέτη, όμως με το να είναι ασθενής και εμπαθής, όταν τα μελετά αυτά, αποτυπώνει καλύτερα την ευχαρίστησι και ευχαριστιέται και συγκατατίθεται σε αυτή. Οπότε η αληθινή θεραπεία των σαρκικών ηδονών είναι, το να αποφεύγουμε πάντα, όχι μόνο από αυτές, αλλά και από κάθε τι άλλο (ακόμη και αν είναι εναντίον τους), που μας τις υπενθυμίζει. Γι' αυτό, η μελέτη σου ας είναι σε άλλα· δηλαδή, στη ζωή και το πάθος του εσταυρωμένου μας Ιησού, στη φοβερή ώρα του θανάτου σου, στην τρομερή ημέρα της Κρίσεως και στα διάφορα είδη της κολάσεως.

Εάν όμως και οι σαρκικοί αυτοί λογισμοί σε πολεμούνε περισσότερο από το συνηθισμένο (όπως αυτό συμβαίνει), μη δειλιάσης γι' αυτό, ούτε να αφήσης την μελέτη των παραπάνω, για να στραφής σ' αυτούς, για να τους αντισταθής, όχι, αλλά ακολούθησε όσο περισσότερο συνοπτικά μπορείς, την μελέτη σου αυτή, μη φροντίζοντας εντελώς για τους λογισμούς αυτούς, σαν να μην ήταν δικοί σου. Γιατί, δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος για να αντισταθής σ' αυτούς, αν και συνεχώς σε πολεμούν, από το να τους καταφρονής και να μη θέλης καθόλου να τους θυμηθής· μετά απο αυτά, θα τελειώσης την ενασχόλησί σου, με αυτήν (ή παρόμοια δέησι).

«Ελευθέρωσέ με, πλάστη μου και λυτρωτά μου απο τους εχθρούς μου, στην τιμή του πάθους σου και της ανείπωτής σου αγαθότητας». Και μη στρέψης το νου σου στη σαρκική αυτή κακία. Γιατί και μοναχή της η ενθύμησί της, δεν είναι χωρίς κίνδυνο. Αλλά, ούτε να στέκεσαι να συνομιλής με αυτόν τον πειρασμό και να ερευνάς τον εαυτό σου αν συγκατατέθηκες σ' αυτές ή όχι. Γιατί, αυτή η έρευνα, αν και φαίνεται ότι είναι καλή, όμως στ' αλήθεια είναι μία πλάνη του διαβόλου ή για να σε ενοχλή και να σε κάνη να απελπίζεσαι και να μικροψυχήσης ή για να σε κρατάη πάντα μπλεγμένο σ' αυτούς τους λογισμούς και απο αυτούς να σε κάνει να πέσης και σε αυτή ή άλλη αμαρτία.

Γι' αυτό, σε αυτό τον πειρασμό (οταν η συγκατάθεσις δεν είναι φανερή) είναι αρκετό το να το ομολογήσης αυτό με συντομία στον πνευματικό σου, έχοντας αναπαύσει την γνώμη σου, χωρίς να σκέφτεσαι πλέον τίποτα. Και φανέρωσέ του αληθινά κάθε σου λογισμό σχετικά με αυτό, χωρίς να σε κρατάη ποτέ καμμία συστολή ή ντροπή. Γιατί, αν με όλους μας τους εχθρούς χρειαζώμαστε την δύναμι της ταπεινώσεως για να τους νικήσουμε, πόσο μάλλον την χρειαζόμαστε στο σαρκικό αυτό πόλεμο, περισσότερο παρά σε κάτι άλλο. Επειδή και αυτή η κακία είναι σχεδόν πάντα ποιηή και επακόλουθο και βλάστημα της υπερηφάνειας³⁶. Έπειτα, αφού περάσει ο πειρασμός, εκείνο που έχεις να

³⁶ Γι' αυτό και ο Ιωάννης της Κλίμακος λέγει, ότι, όποιος έπεσε στη πορνεία ή άλλη σαρκική αμαρτία, εκείνος απο πρίν είχε την υπερηφάνεια και γι' αυτό επέτρεψε ο Θεός να πέση για να ταπεινωθή· «όπου πτώμα κατέλαβεν, εκεί υπερηφάνεια προεσκίηωσεν». Και πάλι, «παιδευσι υπερηφάνων, πτώμα» (Λόγος, κβ').

κάνης είναι αυτό· όσο και αν σου φαίνεται ότι είσαι ελευθερωμένος από τον πόλεμο της σάρκας και για όλα βέβαιος, πρέπει όμως να στέκεσαι με το νου μακριά από εκείνες τις υποθέσεις και τα πρόσωπα, που έγιναν αιτία του πειρασμού· και μη σκεφθής ότι πρέπει να τα συναναστρέφεις, γιατί είναι συγγενή ή ενάρετα η και ευεργέτες σου· γιατί και αυτή είναι μία πλάνη της κακής φύσεως και παγίδα του πανούργου μας εχθρού διαβόλου, που μεταμορφώνεται σε άγγελο φωτός, για να μας βάλει στο σκοτάδι όπως είπε ο Παύλος (Β΄ Κορινθ. 11,14).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ΄.

Πως πρέπει να πολεμά κάποιος εναντίον της αμελείας

Για να μη πέσης στην άθλια κακία της αμέλειας, η οποία σου εμποδίζει τον δρόμο της τελειότητας και σε προδίδει στα χέρια των εχθρών, πρέπει να αποφεύγεις κάθε περιέργεια και κάθε γήινο προσκόλλημα και κάθε είδους ασχολία, που δεν ταιριάζει στην κατάστασί σου. Επειτα πρέπει να βιάσης τον εαυτό σου, να υπακούεις γρήγορα σε κάθε καλή συμβουλή και σε κάθε προσταγή των προεστώτων και πνευματικών σου, κάνοντας κάθε πράγμα σε εκείνο τον χρόνο και με εκείνο τον τρόπο που τους αρέσει. Σε κάθε έργο που έχεις να κάνεις, μην αργοπορήσεις εντελώς· γιατί εκείνη η μικρή πρώτη αργοπορία φέρνει μαζί της και την δεύτερη και η δεύτερη την τρίτη και η τρίτη τις υπόλοιπες, στις οποίες παρεκκλίνει η αίσθησις ευκολώτερα παρά στην πρώτη. Επειδή και περισσότερο τραβήχθηκε και αιχμαλωτίστηκε από την ήδονή, που δοκίμασε στη δεύτερη και τρίτη και υπόλοιπες αργοπορίες. Γι' αυτό και η πράξις ή αρχίζει πολύ αργά, ή εγκαταλείπεται εντελώς πολλές φορές ως ενοχλητική· και έτσι λίγο λίγο γίνεται η συνήθεια της αμέλειας, η οποία φτάνει μετά από αυτά σε τέτοιο σημείο, που με άλλο τρόπο δεν αναγνωρίζεται, παρά αν εμείς αφού βαρεθούμε πλέον την αμέλεια, δοθούμε ολοκληρωτικά σε έργα σημαντικά και προσεκτικά. Γιατί από την τελευταία μας αυτή φροντίδα μάθαμε ότι σταθήκαμε έως τότε πολύ αμελείς, με ντροπή και βλάβη τόσων καλών έργων, που θα μπορούσαμε να κάνουμε.

Αυτή η αμέλεια τρέχει παντού και με το φαρμάκι της, όχι μόνο την θέλησι φαρμακώνει και την κάνει να αποστρέφεται κάθε εργόχειρο και κάθε πνευματικό κόπο και υπηρεσία, αλλά ακόμη τυφλώνει και το νου, για να μη θεωρήση σε ποιό παράλογο και κακό λογισμό στηρίζεται αυτή η θέλησις και για να μην παρακινήση, απο αυτή την παρατήρησι, αυτή την θέλησι να φροντίση να τελειώση γρήγορα κάθε οφειλόμενη υπηρεσία και να μη την αφήνη παντελώς ή να την αναβάλλη για άλλο χρόνο. Επειδή δεν είναι μόνο αρκετό το να κάνης γρήγορα το έργο που έχεις να κάνεις, αλλά πρέπει να το κάνης και σε καιρό κατάλληλο, που

απαιτεί η ποιότητα και το είναι εκείνου του έργου και με όλη εκείνη την φροντίδα που ταιριάζει σε αυτό, για να έχη κάθε δυνατή τελειότητα. Επειδή είναι γραμμένο· «Καταραμένος όποιος κάνει τα έργα του Κυρίου με αμέλεια» (Ιερ. 48,10). Και όλο αυτό το κακό συμβαίνει, γιατί δεν σκέφτεσαι την δύναμι εκείνου του καλού έργου να το κάνης στον καιρό του και με γνώμη αποφασιστική, για να νικήσης τον κόπο και την δυσκολία, που φέρει η αμέλεια στους αρχαρίους στρατιώτας.

Λοιπόν, εσύ πρέπει να σκέφτεσαι πολλές φορές οτι μία μόνη ανύψωσι του νου στο Θεό και μία ταπεινή γονυκλιτική μετάνοια στη γη, που γίνεται στο όνομα και την τιμή αυτού του Θεού, αξίζει περισσότερο, από όλους τους θησαυρούς του κόσμου. Και οτι, κάθε φορά που αφήνουμε την αμέλεια και βιάζουμε τον εαυτό μας με επιμελή έργα, οι Άγγελοι φέρνουν στην βασιλεία των ουρανών, ένα στεφάνι ένδοξης νίκης· και οτι αντίθετα πάλι στους αμελείς, οχι μόνο δεν δίνει στεφάνια ο Θεός, αλλά και παίρνει απο αυτούς λίγο λίγο τις χάρες που έχει δοσμένες, αφήνοντάς τους να στερηθούν και της βασιλείας του για την αμέλειά τους· γιατί έχει γραφτεί οτι· «Οι καλεσμένοι στους ουρανίους γάμους αδιαφόρησαν και πήγαν άλλος στο χωράφι του και άλλος στο εμπόριό του» (Ματθ. 22,5).

Αυξάνει δε τις χάρες αυτές στους επιμελείς και βιαστές του εαυτού τους, κάνοντας τους να μούν μετά απο αυτά και στην ουράνια βασιλεία του· «η βασιλεία των ουρανών κερδίζεται με προσπάθεια και την κερδίζουν αυτοί που αγωνίζονται» (Ματθ. 11,12).

Εάν όμως και ο κακός λογισμός, πολεμώντας να σε ρίξη στην αμέλεια, σου φέρνει στο νου οτι, για να αποκτήσης μία αρετή που επιθυμείς, θα κοπιάσης πολύ και για πολλές ημέρες, και οτι οι εχθροί σου είναι δυνατοί και πολλοί και εσύ είσαι ένας και αδύνατος, και οτι χρειάζεσαι να κάνης πολλές και μεγάλες πράξεις για να την κατορθώσης· αν λέω, αυτά σου φέρνει στο νου ο λογισμός της αμελείας, μη τον ακούσης· αλλά άρχισε να φέρνης στο νου σου πράξεις σαν να έχης να κάνης λίγες και σαν να πρέπη να κοπιάσης λίγο και για λίγες ημέρες· και σαν να έχης να πολεμήσης εναντίον ενός εχθρού μόνο και σαν να μην ήταν άλλοι να σε πολεμήσουν· και με μία τόσο μεγάλη ελπίδα, σαν να είσαι (όπως και είσαι), με την βοήθεια του Θεού, πιο δυνατός από εκείνους. Γιατί αν κάνης έτσι, θα αρχίση να εξασθενή απο σένα η αμέλεια και θα έχση διάθεσι κατόπιν να μη στην ψυχή σου λίγο λίγο η αντίθετη αρετή της επιμέλειας.

Το ίδιο αυτό κάνε και για την προσευχή· για παράδειγμα, αν ο καιρός το απαιτή να κάνης μία ώρα προσευχή και αυτό φαίνεται σκληρό στην αμέλειά σου, άρχισε την προσευχή, σαν να έχης να προσευχηθής μισό τέταρτο της ώρας και μετά εύκολα θα περάση στο άλλο μισό και από εκείνο στο άλλο, κ.τ.λ. Και αν καμιά φορά καταλάβεις στο διάστημα αυτό δυσκολία και αντίστασι πολύ πιεστική, άφησε για την ώρα την προσευχή, για να μην την αντιπαθήσης και μετ'

από λίγο ξανακάνε πάλι την προσευχή που άφησες· τον ίδιο αυτό τρόπο πρέπει να χρησιμοποιήσ και στο εργόχειρο και στην υπηρεσία σου, όταν συμβαίνει να έχεις να κάνης πράγματα, τα οποία, με το να φαίνονται στην αμέλειά σου πολλά και δύσκολα, εσύ ταράζεσαι ολόκληρος. Γι' αυτό άρχιζε με την καρδιά σου ήσυχα από το ένα, σάν να μην είχες να κάνης άλλο. Και έτσι ενεργώντας με επιμέλεια, θα τα κάνης όλα με πολύ λιγότερο κόπο, από κείνον, που φαίνονται στην αμέλειά σου. Γι αυτό, αν δεν κάνης έτσι και αν δεν σκεφθής να πολεμήσης τον κόπο και την δυσκολία, που σου δείχνεται από τον εχθρό για κάθε αρετή, θά υπερισχύση η αμέλεια μέσα σου, οπότε όχι μόνον όταν είναι παρών ο κόπος και η δυσκολία, αλλά και απο μακριά ακόμη, θά σε κάνη να ανυπομονής και να φοβάσαι, ότι θα έχεις πάντα κόπους και δυσκολίες και ότι θα σε πειράζουν πάντα οι εχθροί σου. Οπότε και στην ίδια σου την ανάπαυσι, θά έχεις από τους λογισμούς σου ενόχλησι.

Γνώριζε, δηλαδή, παιδί μου, ότι το πάθος της αμέλειας με το κρύφο του φαρμάκι, λίγο λίγο σαπίζει, όχι μόνο τις πρώτες και μικρές ρίζες, οι οποίες επρόκειτο να βλαστήσουν τις συνήθειες των αρετών, αλλά σαπίζει και εκείνες ακόμη τις ρίζες των καλών συνηθειών, που προηγουμένως αποκτήθηκαν. Και όπως ο σκόληκας τρώει το ξύλο, έτσι και αυτό το πάθος πρπχωράει, κατατρώγοντας ανεπαίσθητα και καταναλίσκει το νου της πνευματικής ζωής· και με το μέσο αυτό, γνωρίζει να στήνη τις παγίδας και τις θηλιές ο διάβολος σε κάθε άνθρωπο, ιδιαίτερα, όμως, στις πνευματικές ψυχές, γνωρίζοντας ότι εύκολα πέφτει στις επιθυμίες κάθε αργός και αμελής, καθώς είναι γραμμένο· «Σε επιθυμίες βρίσκεται κάθε άνεργος» (Παροιμ. 13,4).

Λοιπόν, εσύ να αγρυπνάς πάντα προσευχόμενος και επιμελούμενος καλά ως ανδρείος αγωνιστής· «χείρες ανδρείων, εν επιμελεία» (Παροιμ. 13,4). Και μη περιμένης να υφαίνης τον νυμφικό σου χιτώνα, όταν πρόκειται να πάς εκεί στολισμένος, για να συναντήσης το Νυμφίο Χριστό. Και θυμήσου κάθε μέρα, ότι το σήμερα είναι δικό σου, το αυριο είναι στο χέρι του Θεού· και ότι, εκείνος που σου έδωσε το πρωί, δεν σου υπόσχεται να σου δώση και το βράδυ. Για αυτό μην ακούσης τον διάβολο, που σου λέει να του δώσης το σήμερα και το αύριο να δώσης στν Θεό, όχι· αλλά ξόδεψε όλες τις στιγμές των ωρών της ζωής σου, καθώς αρέσει στο Θεό. Και σάν να μην πρόκειται να σου δοθή πλέον άλλος καιρός. Και λογάριαζε, ότι, για κάθε στιγμή, θα δώσης ακριβέστατο λογαριασμό επειδή πολύτιμος είναι στα αλήθεια ο καιρός, που έχεις στά χέρια και θά έρθη η ώρα να τον ζητήσης και να μη τον βρης.

Νόμιζε ακόμη σάν χαμένη εκείνη την ημέρα (αν και να έκανες πολλά άλλα έργα), στην οποία δεν απόκτησες πολλές νίκες κατά των κακών σου κλίσεων και θελημάτων και κατά την οποία δεν ευχαρίστησες τον Θεό, όχι μόνο για τις ευεργεσίες που σου έκανε, και μάλιστα για το βασανιστικό του πάθους, ο οποίος για σένα υπέφερε·

αλλά και για την πατρική γλυκειά εκπαίδευσι των θλίψεων που πρόκειται να σου στείλη καμμία φορά. Τελειώνοντας και σου παραγγέλλω· «αγωνίσου πάντα τον καλό αγώνα» (Α΄ Τιμ. 6,12), γιατί πολλές φορές μία μονον ώρα επιμελείας, κέρδισε τον παράδεισο και για μία ώρα αμελείας, τον έχασε. Και γίνε επιμελής, αν θέλης να είναι ασφαλής η ελπίδα της σωτηρίας σου προς Θεό· «όποιος έχει εμπιστοσύνη στον Θεό, όλα θα τα έχη άφθονα» (Παροιμ. 28,25)³⁷.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ Α ΄.

Η διόρθωσις των εξωτερικών αισθήσεων. Και με ποιό τρόπο μπορεί κάποιος να περάση από αυτές στη θεωρία και δοξολογία του Θεού

Μεγάλη σκέψις και παντοτεινή εξάσκησις χρειάζεται για να κυβερνηθούν και να διορθωθούν καλά οι πέντε εξωτερικές μας αισθήσεις· δηλαδή η όρασις, η ακοή, η όσφρησις, η γεύσις και η αφή. Γιατί η παράλογη επιθυμία της καρδιάς, που είναι σάν στρατηγός της διεφθαρμένης μας φύσεως, γέρνει με υπερβολή στο να ζητάη πάντα τις ευχαριστήσεις και τις αναπαύσεις και μη μπορώντας μόνη της να τις αποκτήση, μεταχειρίζεται τις αισθήσεις του σώματος σάν στρατιώτες και όργανα φυσικά, για να συλλαμβάνη τα απ' εξω αντικείμενά τους, δηλαδή τα αισθητά πράγματα, των οποίων τις ευχάριστες εικόνες και φαντασίες που περνάνε παίρνοντάς της, τις τυπώνει στην ψυχή, και μετά απο αυτά ακολουθεί η ευχαρίστησις. Αυτή εξ αιτίας της συγγένειας που υπάρχει μεταξύ της ψυχής και της σάρκας, μοιράζεται σε όλα εκείνα τα μέρη των αισθήσεων, που χωρούν αυτή την ευχαρίστησι· και απο αυτήν, συμβαίνει (αλλοίμονο) στη ψυχή ο αθάνατος θάνατος· και συμπληρώνεται αυτό που γράφτηκε, οτι «ανέβη θάνατος δια των θυρίδων» (Ιερ.9,20). δηλαδή μέσα απο τις αισθήσεις, τις οποίες έχει σάν παράθυρα η ψυχή, για να απολαμβάνη τα αισθητά.

Βλέπεις, αδελφέ, την μεγάλη ζημιά, που σου προξενείται από τις αισθήσεις; Πρόσεχε, λοιπόν, να την θεραπεύσης, δηλαδή, φρόντιζε καλώς, να μην αφήνης να πηγαίνουν οι αισθήσεις σου εκεί, που αυτές θέλουν, ούτε να τις μεταχειρισθής για μόνη την απόλαυσι των αισθητών

³⁷Γιατί δύο είναι οι ελπίδες, σύμφωνα με τον Άγιο Ισαάκ, μία αληθινή και πολύ σοφή και μία ψεύτικη και ανόητη. Και όσοι αφιέρωσαν όλο τον εαυτόν τους στο Θεό, για κανένα πράγμα δεν φροντίζουν κοσμικό, με το να είναι ολοκληρωτικά δοσμένοι στην επιμέλεια και εργασία των αρετών· αυτοί αληθινά ελπίζουν στο Θεό να τους σώση από κάθε κακό και στην τωρινή και στή μέλλουσα ζωή· όσοι όμως περνούν με αμέλεια την ζωήν τους και τις αρετές δεν επιμελούνται, αυτοί αν και λένε οτι ελπίζουν στο Θεό, ψεύτικα όμως ελπίζουν και ανόητη είναι η ελπίδα τους. «Προηγούμενος, λέγει, εστίν ο δια τον Θεόν κόπος και ο ιδρώς ο εν τη γεωργία αυτού, της εις αυτόν ελπίδος»· σαν να λέγη, ότι, πρώτα πρέπει να κουρασθής κάποιος για σπείρη έργα καλά και αρετές και έπειτα να ελπίζη ότι και έχει να θερίση και να πάρη το μισθό της σωτηρίας της ψυχής του.

ηδονών και όχι για κανένα άλλο σκοπό καλό ή ωφέλεια ή ανάγκη. Και αν ως τώρα, χωρίς να το γνωρίσης αυτά, οι αισθήσεις σου δόθησαν ολοκληρωτικά στις αισθητές ευχαριστίες, όμως, από τώρα και ύστερα, αγωνίσου όσο μπορείς, να τις φέρης πίσω και να τις κυβερνήσης τόσο καλά, με τρόπο που, από εκεί που προτύτερα υποδουλώνονταν άθλια στις μάταιες και ψυχοφθόρες ηδονές, να αποκτούν ύστερα από κάθε κτίσμα και αντικείμενο αισθητό, ψυχωφελή νοήματα και να τα φέρουν μέσα στη ψυχή· μέσα απο τα νοήματα αυτά η ψυχή μπορεί να συμμαζεύεται στον εαυτό της και με τα φτερά των αύλων της δυνάμεων, να ανεβαίνει στη μελέτη και δοξολογία του Θεού.³⁸ αυτό οποίο μπορείς και συ να το κάνης με τον εξής τρόπο.

Για παράδειγμα· όταν βρεθή μπροστά σε καμμία εξωτερική σου αίσθησι κανένα αισθητό αντικείμενο, είτε ορατό, είτε ακουστό, είτε όσφρατό, είτε γευστικό ή χειροπιαστό, ξεχώρισε με τον λογισμό σου από το υλικό πράγμα που έχει το άυλο πνεύμα, δηλαδή την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος που είναι σε αυτό· και σκέψου, οτι αυτό απο μόνο του, δεν είναι δυνατόν να εχη το είναι ή άλλο τίποτε, από όσα βρίσκονται σε αυτό· αλλά όλο του το κάθε τι είναι έργο του Θεού, ο οποίος με το πνεύμα του αοράτως του δίνει εκείνο το είναι, εκείνη την αγαθότητα, εκείνη την ωραιότητα, εκείνη την δύναμι, εκείνη την σοφία και κάθε άλλο καλό που έχει μέσα του. Οπότε εδώ ας χαρή η καρδιά σου, διότι μόνον ο Θεός σου είναι η αιτία και η αρχή τόσων διαφόρων, τόσων μεγάλων, τόσων θαυμαστών στην ακρίβεια πραγμάτων· και οτι αυτός με υπεροχή, όλα τα εμπεριέχει στον εαυτό του· και οτι αυτές οι τελειότητες όλων των αισθητών κτισμάτων, δεν είναι άλλο παρά ένας ελάχιστος βαθμός ή ένας ίσκιος των απείρων αυτού θεϊκών θαυμασιών και τελειοτήτων. Και λοιπόν όταν εσύ κατά αυτό τον τρόπο συνηθίσης να βλέπης τα αισθητά κτίσματα και δεν μένης στο εξωτερικό και στο φαινόμενο μόνον, αλλά διαπερνάς με τον νου σου στήν εσωτερική και κρυφή αυτή ωραιότητα (γιατί εικόνες των νοητών είναι τα αισθητά κατά τον Διονύσιο τον Άρεοπαγίτη), τότε την μεν εξωτερική τους ωραιότητα, ως ασήμαντη και υλική, θα την καταφρονήσης και θα την προσπεράσης, στην δε κρυπτόμενη δύναμι και ενέργεια του αγίου Πνεύματος, θα προσηλώσης το νου σου, δοξολογώντας τον Κύριο.

Ετσι βλέποντας τα τέσσερα στοιχεία, τη φωτιά, τον αέρα, το νερό και την γή και στοχαζόμενος την ουσία και την δύναμι και την ενέργεια που έχουν, με μεγάλη σου ευχαρίστησι θα πης προς τον τέλειο

³⁸ Για αυτό ο μέγας εκείνος Αυγουστίνος έλεγε, οτι, «όσα κτίσματα ευρίσκονται εις τον κόσμον, ομιλούσι με τους ενάρετους άνδρας με μίαν γλώσσαν βουβήν αληθινά και σιωπηλήν, άλλα κατά πολλά ενεργητικήν, ή οποία εύκολα ακούεται και καταλαμβάνεται από αυτούς και τους παρακινεί περισσότερον εις την του Θεού αγάπην και από όλα τα πάντα εβρίσκουν αφορμήν να λαμβάνουν καλούς και ευλαβητικούς λογισμούς». Και ο θεολόγος Γρηγόριος λέγει· «Όλα δοξάζουν τον Θεό με αλάλητες φωνές· για όλα ευχαριτεείται ο Θεός δια μέσου εμού· και έτσι ο ύμνος εκείνων γίνεται δικός μας, από τους οποίους εγώ παίρνω τον ύμνο». (Λόγος εις την Καινήν Κυριακήν). Οπότε και οι τρεις παίδες πήραν αφορμή από όλα τα δημιουργήματα να δοξολογήσουν τον Κτίστη στον ύμνο τους.

Δημιουργό, που κατά τέτοιο τρόπο τα δημιούργησε· «ώ θεία ουσία! ώ άπειρος Δύναμις και ενέργεια άκρως επιθυμητή, πόσο χαίρομαι και ευχαριστούμαι, διότι εσύ είσαι μόνη η αρχή και αιτία κάθε κτιστής ουσίας των όντων και κάθε ενέργειας και δυνάμεως»!³⁹ Έτσι όταν βλέπης τα ουράνια και φωτεινά σώματα, τον ήλιο, την σελήνη και τα αστέρια και σκεφθής ότι πήραν το φως και την λαμπρότητα από τον Θεό, θα φωνάξεις· «ω φως, υπέρ παν φως, από το οποίο δημιουργήθηκε κάθε φως άυλον και υλικό· ω φως θαυμαστό, το πρώτο αντικείμενο της χαράς των Αγγέλων και της απολαύσεως των αγίων, στου οποίου την ακλινή θεωρίαν, θαμπώνονται οι οφθαλμοί των Χερουβίμ, και σε σύγκρισι αυτού, όλα τα αισθητά φώτα φαίνονται σκοτάδι βαθύτατο, σε δοξολογώ και σε υπερυψώ· ώ φως αληθινό, όπου φωτίζεις κάθε άνθρωπο που έρχεται στον κόσμο (Ιωάν. α')· αξίωσέ με να σε δώ νοερά, για να χαρή με την τελειότητα η καρδιά μου». Έτσι και όταν βλέπης τα δένδρα, τα χόρτα και άλλα διάφορα φυτά και σκέφτεσαι με το μυαλό, πως ζούνε, τρέφονται, αυξάνουν και γεννούν τα όμοιά τους και πως από μόνα τους δεν έχουν την ζωή και τα υπόλοιπα που έχουν, αλλά από το Πνεύμα το Άγιο, που εσύ δεν βλέπεις, το οποίο μόνο τα ζωογονεί· έτσι μπορείς να πης· «Να, εδώ είναι η αληθινή ζωή, από τηνοποία, στηνοποία και δια της οποίας ζουν και τρέφονται και αυξάνουν τα πάντα, ω ζωντανή θεραπεία της καρδιάς μου»! Παρόμοια και από την μορφή των αλόγων ζώων, θα εξυψώσης το νου σου στον Θεό, που δίνει σε αυτά την αίσθησι και την από τόπου σε τόπο κίνησι, λέγοντας· ω πρώτον κινούν· το οποίο μολονότι κινείς τα πάντα, είσαι ακίνητο στον εαυτό σου· ω, πόσο χαίρομαι και ευφραίνομαι στην ακινησία και στερεότητά σου»!

Βλέποντας πάλι τον εαυτό σου ή και τους άλλους ανθρώπους και σκεπτόμενος ότι μόνο εσύ έχει ζόρθιο σχήμα και είσαι σωστός και λογικός από όλα τα άλλα ζώα και πως είσαι μία ένωσις και ένας σύνδεσμος των άυλων και υλικών κτισμάτων, παρακινήσου σε δοξολογία και ευχαριστία του Δημιουργού Θεού σου και πές· «Ω Τριάς υπερούσιε, Πάτερ, Υιέ και Πνεύμα Άγιο, ας είσαι δεδοξασμένη στους αιώνας. Πόσο χρεωστώ να σε ευχαριστώ πάντοτε, όχι μόνον διότι με έπλασες από την γή και με έκαμες βασιλέα όλων των επιγείων κτισμάτων· όχι μόνον διότι με τίμησες κατά την φύσι με την δική σου εικόνα, με νουν, λόγον και πνεύμα ζωοποιό του σώματος μου⁴⁰, αλλά και διότι μου εδωσες δύναμι να γίνω προαιρετικά

³⁹ Σημείωσε ότι, κατά τον άγιο Μάξιμο, η ουσία των υπαρκτών έχει εικόνα του Πατέρα, η δύναμις του Υιού, η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, ώστε κατά όποιον τρόπο παραθέτει αυτόν σαν Θεό ποιητή, όχι μόνο πως «είναι ένας, αλλά και πως είναι Τρία.

⁴⁰Βλέπε το λη' κεφ. των φυσικών και θεολογικών του μεγάλου της Θεσσαλονίκης Γρηγορίου στη Φιλοκαλία, που λέγει εκείνος ο θειότατος νους οτι το ζωοποιό Πνεύμα του σώματος, είναι ένας έρωτας νοερός, ο οποίος προέρχεται απο το νου και το Λόγο, και υπάρχει στο λόγο και στο

με τις αρετές, καθ' ομοίωσιν δική σου, για να μπορώ έτσι να σε απολαμβάνω στους αιώνες».

Ερχομαι τώρα στις πέντε αισθήσεις ειδικότερα και σου λέω· αν θέλγεςαι, αδελφέ, από την ωραιότητα και το κάλλος των κτισμάτων, την οποία βλέπουν τα μάτια σου, χάρισε με τον νου σου εκείνο που βλέπεις, από το πνεύμα που δεν βλέπεις· και σκέψου, οτι όλη εκείνη η ωραιότητα που φαίνεται απο από έξω, είναι του μόνου αοράτου και παγκαλεστάτου πνεύματος, απο την οποία λαμβάνει την αφορμή εκείνη η εξωτερική ωραιότητα· και πές γεμάτος ευχαρίστησι· «Να τα ρυάκια της άκτιστης πηγής! Να, οι ρανίδες του απείρου πελάγους παντός αγαθού! ω, και πόσο χαίρομαι εις τα ενδότερα της καρδιάς μου, συλλογίζόμενος την αιώνια και άπειρη του Κτιστού μου ωραιότητα, που είναι αρχή και αιτία πάσης κτιστής ωραιότητος! ω, πόσο γλυκαίνομαι, στοχαζόμενος το άφραστον και ακατανόητο και υπέρκαλο κάλλος του Θεού μου, από το οποίο έχει την αρχή κάθε κάλλος».

Οταν ακούσης καμιά γλυκειά φωνή ή αρμονία ήχων και τραγουδιών, στρέψε το νου σου στον Θεό και πες· «ω αρμονία των αρμονιών, Κύριε μου! πόσο ευφραίνομαι στις άπειρές σου τελειότητες· επειδή όλες μαζί σου αποδίδουν υπερουράνια αρμονία· και ενωμένες ακόμη με τους Αγγέλους στους ουρανούς και με ολα τα κτίσματα, δημιουργούν μεγάλη συμφωνία· τότε θα ελθη, Κύριε μου, η ώρα, να ακούσω μέσα στα ώτα της καρδιάς μου την γλυκυτάτη φωνή σου να μου πης· «σου δίνω την δική μο ειρήνη· την ειρήνη από τα πάθη· διότι η φωνή σου είναι ευχάριστη», σύμφωνα το Άσμα (2,14).

Αν πάλι μυρίζης κανένα άρωμα ή λουλούδι ευωδιαστό, πέρασε από την εξωτερική ευωδία στην κρυμμένη μυρωδιά του αγίου Πνεύματος και πες· «Να, οι ευωδίες του πανευώδους εκείνου άνθους και του ακένωτου εκείνου μύρου, το οποίο δόθηκε σε όλα τα κτίσματά του· κατά το Άσμα εγώ άνθος της πεδιάδος, κρίνο των κοιλάδων (2, 10)· και πάλι· «το όνομά σου μύρο που σκορπιέται» (1,2). Να, η της πηγαίας ευωδίας διάδοσις, η οποία άφθονα πλημμυρίζει τις θεϊκές της πνοές, από τους πάνω και καθαρώτατους Αγγέλους, μέχρι τα τελευταία κτίσματα και τα κάνει όλα να ευωδιάζουν, σύμφωνα με τον Άρεοπαγίτη Διονύσιο (Εκκλησ. Ιεραρ. κεφ. Δ΄)· σχετικά με την οποία ευωδία είπε ο Ισαάκ στο υιό του Ίακώβ· «η ευωδία του υιού μου είναι σαν του αγρού, την οποία ευλόγησε ο Κύριος» (Γεν. 27,27).

Πάλι, οταν τρώς ή πίνης, σκέψου πως ο Θεός είναι εκείνος, που δίνει σε όλα τα φαγητά νοστιμάδα και μόνο με αυτόν ευχαριστημένος, μπορείς να πης· «Να χαίρεςαι ψυχή μου διότι, καθώς έξω από τον Θεόν σου δεν υπάρχει καμμία ανάπαυσις, έτσι έξω από αυτόν, δεν υπάρχει

νου και σε αυτό υπάρχει τον λόγο και το νου· και ότι, σύμφωνα με αυτό το ζωοποιο Πνεύμα, η νοερά και η λογική ψυχή, πιό πολύ από τους Αγγέλους είναι, σύμφωνα με την εικόνα του Θεού, επειδή εκείνοι δεν έχουν τέτοιο είδους ζωοποιο Πνεύμα, διότι δεν έχουν το σώμα το οποίο να δίνη ζωή.

και καμμία γλυκύτητα ή νοστιμάδα· οπότε, σε αυτόν μόνο μπορείς να ευχαριστιέσαι, καθώς ο Δαβίδ σε παρακινεί λέγοντας «Δοκιμάστε και δείτε πόσο καλός είναι ο Κύριος» (Ψαλμ. 33, 8). Και ο Σολομώντας σε πληροφορεί λέγοντας σχετικά με αυτό· «οτι ο καρπός του είναι γλυκός στό λαρύγγι μου» (Άσμα 2,3).

Όταν κινήσης τά χέρια σου, για να κάνης κανένα έργο, σκέψου, πως ο Θεός είναι η πρώτη αιτία εκείνου του έργου και συ, δεν είσαι άλλο, παρά ένα ζωντανό όργανό του· στον οποίο σηκώνοντας τον λογισμό σου, πες έτσι: «Πόση είναι η χαρά που δοκιμάζω μέσα στον εαυτό μου, Ύψιστε Θεέ του σύμπαντος! Γιατί εγώ δεν μπορώ να κάνω χωρίς εσένα κανένα πράγμα· πράγματι, είσαι ο πρώτος και ο αρχικός δημιουργός κάθε πράγματος».

Όταν βλέπης σε άλλους αγαθότητα, σοφία, δικαιοσύνη και άλλες αρετές, κάνοντας με το νου σου αυτόν τον διαχωρισμό, πές στον Θεό σου· «Ω πλουσιώτατε θησαυρέ της αρετής, πόση είναι ή χαρά μου! διότι από σένα και δια σου μόνου προέρχεται κάθε καλό· και διότι όλο το καλό, κατά σύγκριση των θείων σου τελειοτήτων, είναι μηδέν· σε ευχαριστώ, Θεέ μου, γι' αυτό και για κάθε άλλο καλό που έκανες στον πλησίον μου· αλλά θυμήσου, Θεέ μου, και τη δική μου φτώχεια και την μεγάλη ανάγκη που έχω για την αρετή».

Και για να πω γενικά, όσες φορές δης στα κτίσματα κάποιο πράγμα να σε αρέσει και σε ευχαριστή, μη σταματήσης σ' αυτό, αλλά πέρασε με τον λογισμό σου στο Θεό και πές· «Αν Θεέ μου, τα κτίσματα σου είναι τόσο ωραία, τόσο χαροποιά, τόσο αρεστά, πόσο αράγε ωραίος, πόσο χαροποιός και γλυκύτατος είσαι εσύ ο Κτίστης όλων αυτών»!

Εάν λοιπόν, αγαπητέ, έτσι κάνης, μπορείς να απολαμβάνης τον Θεό μέσα απο τις πέντε αισθήσεις σου και να ανεβαίνης πάντα από τα κτίσματα στον Κτίστη, με τρόπο που η δημιουργία της κτίσεως να σου γίνεται μία θεολογία και ακόμη ευρισκομενος σ' αυτόν τον κόσμο των αισθήσεων, να φαντάζεσαι εκείνο τον νοητό. Επειδή και είναι αλήθεια, όλος ο κόσμος και όλη η φύσις, δεν είναι άλλο παρά ένας νόμος και ένα όργανο κάτω απο το οποίο αόρατα βρίσκεται ο Δημιουργός και τεχνίτης, ενεργώντας και δείχνοντας την τέχνη του και με τα ορατά και υλικά προβάλλει τις αόρατες και ασώματες ενέργειες και τελειότητες του⁴¹.

⁴¹ Γι' αυτό, από μεν το ένα μέρος ο Σολομώντας είπε· «από το μέγεθος και την ομορφιά των δημιουργημάτων, παίρνουμε την ανάλογη ιδέα για την δημιουργία τους» (Σοφ. 13,5)· από δε τα άλλο ο μακάριος Παύλος· «Μολοντί είναιαόρατες και η αιώνια δύναμις του Θεού και η θεϊκή του ιδιότητα,μπορούσαν να τις ιδούν μεσα στην δημιουργία, από τότε που έγινε ο κόσμος» (Ρωμ. 1,20). Προσθέτουμε και αυτό εδώ οτι για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκαν, από το ένα μέρος, όλα τα Δημιουργήματα, με λόγο και με σοφία, από δέ το άλλο, οι άνθρωποι πλουτίστηκαν με δύναμι λογική, μελετώντας τούς λόγους των δημιουργημάτων, ώστε απο τη λογική αυτή δύναμι να ανεβαίνουν στη γνώσι και μελέτη του προαιώνιου και μία ενυπόστατου όγου, απο τον Οποίο τά πάντα έγιναν. «Πάντα γαρ φησι, δι' αυτού εγένετο και χωρίς αυτού εγένετο ουδέ εν, ο γέγονεν» (Ιωάν. 1,3). Επειδή από τις αιτίες γνωρίζουμε τα αποτελέσματα, και απο τα επακόλουθα, τι προηγήθηκε· ώστε φθάνει μόνο κάποιος να γνωρίζει να σκέφτεται σωστά και αμέσως, μέσα στην Δημιουργία βρίσκει την πίστι και από τα Κτίσματα και τους

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ Β'.

Τα ίδια αισθητά πράγματα που είπαμε, μας χρησιμεύουν ως μέσα και όργανα, για να διορθώνουμε τις αισθήσεις μας, εάν περνάμε απο αυτά στη μελέτη του σαρκωθέντος Λόγου και στα μυστήρια της ζωής και του πάθους του

Παραπάνω σου έδειξα, πως εμείς από τα αισθητά μπορούμε να ανεβάσουμε τον νου στη θεωρία του Θεού· τώρα μάθε και άλλο τρόπο, για να ανεβάσης το νου σου στη μελέτη του σαρκωθέντος Λόγου, σκεπτόμενος τα αγιώτατα μυστήρια της ζωής και του πάθους του. Ολα τα αισθητά πράγματα του σύμπαντος κόσμου, μπορούν να βοηθήσουν σ' αυτή την μελέτη και θεωρία, αν πρώτα συλλογισθής σ' αυτά, όπως είπαμε παραπάνω, τον Κορυφαίο Θεό, ως μοναδική και πρώτη αιτία, που τους έδωσε όλο εκείνο το είναι, την δύναμη, την ωραιότητα και όλες τις άλλες τελειότητες που έχουν και αν μετά απο αυτά σκεφθής, πόσο μεγάλη και άπειρη στάθηκε η αγαθότητα αυτού του ίδιου του Θεού, ο οποίος όντας μοναδική αρχή και Κύριος κάθε δημιουργήματος, θέλησε να πέση τόσο χαμηλά, να γίνη άνθρωπος, να πάθη και να πεθάνη για τον άνθρωπον, επιτρέποντας στα ίδια έργα των χειρών του, να οπλισθούν εναντίον του για να τον σταυρώσουν.

Λοιπόν όταν εσύ βλέπης ή ακούς ή πιάνης όπλα, σχοινιά, ξυλοδαρμούς, στύλους, αγκάθια, καρφιά, σφυριά και άλλα τέτοια, συλλογίσου με τον νου σου ότι όλα αυτά, στάθηκαν όργανα του πάθους του Κυρίου σου.

Πάλι, όταν βλέπης ή κατοικής σε σπίτια φτωχικά, ας έρχεται στην ενθύμησί σου το σπήλαιο και η φάτνη του Δεσπότη σου. Αν δης να βρέχη, θυμήσου εκείνη την γεμάτη αίματα βροχή του ιδρώτα, που έσταζε στο κήπο από το ιερώτατο σώμα του γλυκύτατου μας Ίησού και κατάβρεξε την γή. Αν βλέπης την θάλασσα και τα καΐκια, θυμήσου, πως ο Θεός σου περπάτησε σωματικά πάνω σε αυτή, και πως στεκότανε μέσα στα πλοία και δίδασκε τους όχλους από αυτά. Οι πέτρες, που θα δης, θά σου θυμήσουν εκείνες τις πέτρες, που συντρίφθηκαν στον θάνατό του· η γη θά σου θυμήση εκείνο το σεισμό, που έκανε τότε στο πάθος του.

Ο ήλιος, θά σου θυμίση το σκοτάδι, που τον σκοτεινίασε τότε· τα νερά θα σου θυμήσουν εκείνο το νερό, που έτρεξε από την αγία του πλευρά, όταν τον ετρύπησε ο στρατιώτης νεκρό στό σταυρό. Αν πίνης κρασί ή άλλο ποτό, θυμήσου το ξύδι και την χολή, που πότισαν τον Δεσπότη σου. Αν σε θέλγη η ευωδία των αρωμάτων, τρέξε νοερά στη δυσωδία, που ο Ιησούς αισθανόταν στο όρος του Γολγοθά, το οποίο

μελετώμενους λόγους των κτισμάτων, αντιλαμβάνεται και πιστεύει χωρίς αμφιβολία ότι υπάρχει Θεός.

ήταν τόπος της καταδίκης, στο οποίο αποκεφάλιζαν τους ανθρώπους και για αυτό ήταν δύσσομο και βρωμερό.⁴²

Όταν ντύνεσαι, θυμήσου, ότι ο αιώνιος Λόγος ντύθηκε σάρκα ανθρώπου για να ντύσει εσένα από την θεότητα του. Όταν πάλι ξεντύνεσαι, σκέψου τον Χριστό σου, που έμεινε γυμνός για να μαστιγωθεί και να καρφωθεί στο σταυρό για λογαριασμό σου. Εάν σου φανή καμμία φωνή γλυκεία και νόστιμη, μετάθεσε την αγάπη στο Σωτήρα σου, στου οποίου τα χείλη ξεχύθηκε όλη η χάρι και νοστιμάδα, κατά το ψαλμικό «εξεχύθη χάρις εν χείλεσί σου» (Ψαλμ. 44,3)· και από την γλυκύτητα της γλώσσης του κρεμόταν ο λαός, κατά τον Ευαγγελιστή Λουκά: «ο λαός όλος όταν τον άκουγε κρεμόταν από τα χείλη του» (κεφ. 19,48). Εάν ακούσης ταραχές και φωνές του λαού, σκέψου εκείνες τις παράνομες φωνές των Ιουδαίων, «*Άρον, Άρον, σταύρωσον αυτόν*», που ακούστηκαν δυνατά στα θεϊκά αυτιά του. Αν δης κανένα όμορφο πρόσωπο, θυμήσου πως ο ωραιότατος Ίησούς Χριστός, πάνω από όλους τους ανθρώπους, έγινε άμορφος, και ατιμασμένος, χωρίς καμία ομορφιά πάνω στο σταυρό για την αγάπη σου. Κάθε φορά, που θα κτυπήσει το ρολοί, ας ερθη στο νου σου εκείνο το λυποθύμισμα της καρδιάς, που ένιωσε ο Ίησούς, όταν άρχισε στο κήπο να φοβάται την ώρα του πάθους και του θανάτου, που πλησίασε· ή νόμιζε πως ακούς εκείνους τους σκληρούς χτύπους που ακούγονταν από τα σφυριά, όταν τον κάρφωσαν στο σταυρό. Και για να πώ απλά, σε κάθε λυπηρή αφορμή που θα σε βρή ή βρή άλλους, σκέψου πως δεν είναι μηδέν κάθε λύπη και δοκιμασία, κατ' αναλογία και ομοιότητα των ανήκουστων δοκιμασιών, που καταπλήγωσαν και συνέτριψαν το σώμα και την ψυχή του Κυρίου σου.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο ΚΓ΄.

Πως πρέπει να διορθώνουμε τις αισθήσεις μας με άλλους τρόπους, όταν μας παρουσιάζονται τα ορατά αντικείμενα τους.

Όταν βλέπεις πράγματα ωραία στην όψη και τίμια στη γη, σκέψου, ότι όλα είναι μηδαμινά, και σαν μιά κοπριά, σε σχέση με την σύγκριση των ωραιότητων και πλουσιοτήτων του ουρανού, τα οποία μετά το θάνατο θα απολαύσης αν καταφρονήσης όλο τον κόσμο· στρέφοντας όλη τη ματιά σου προς τον ήλιο, σκέψου ότι περισσότερο από αυτόν

⁴² Για δύο λόγους ο λόφος του Γολγοθά ονομάστηκε Κρανίου τόπος, πρώτα και το πιο σημαντικό, γιατί κατά την γνώμη Βασιλείου, Χρυσόστομου και Θεοφυλάκτου είναι η παράδοση αυτή ότι, εκεί ήταν θαμμένο το σώμα του Αδάμ. Γι αυτό και ο μοναχός Επιφάνιος σε αυτό το σύγγραμμα σχετικά με την Συρία και την Ιερουσαλήμ λέει: «Υπό τον Γολγοθάν ναός (ήτοι οίκος) μικρός του Αδάμ εστί και εν αύτω ην η κάρα αυτού υπό το δείγμα του Γολγοθά» οπότε από αυτό ονομάστηκε Κρανίου τόπος· η δεύτερη και πιο πρόχειρη αιτία είναι γιατί κατά την γνώμη του Κορεσσίου και άλλων ιστορικών, δεν έλειπαν από εκεί πάντα κρανία σπαρμένα αυτών των κακούργων που απεκεφάλιζαν, από τα οποία και ονομάστηκε Κρανίου τόπος.

είναι φωτεινή και ωραία η ψυχή σου, αν σταματάς στη χάρι του Ποιητού σου· διαφορετικά, είναι περισσότερο σκοτεινή και σιχαμερή από το καταχθόνιο σκοτάδι. Βλέποντας με τα μάτια σου στόν ουρανό, πέρασε με τα μάτια της ψυχής σου ψηλότερα στο πύρινο ουρανό,⁴³ και εκεί συγκετρώσου με τον λογισμό, σαν να σου είναι αυτός έτοιμος για παντοεινή ευτυχέστατη κατοικία, εφ' όσον ζήσεις εδώ στη γή με αθωότητα. Ακούγοντας τα κελαδίσματα των πουλιών πάνω στα δέντρα την εποχή της ανοίξεως και άλλα μελωδικά τραγούδια, ανέβασε το νου σου σε εκείνα τα γλυκοκελαδίσματα του Παραδείσου, και σκέψου πως εκεί ακούγεται ασταμάτητα το Αλληλούια και οι αλλες αγγελικές δοξολογίες⁴⁴ και παρακάλεσε τον Θεό να σε αξιώση να τον υμνής για πάντα, μαζί με εκείνα τα ουράνια πνεύματα «Καί μετά ταυτα ήκουσα φωνήν όγλου πολλού μεγάλην εν τω ουρανώ, λέγοντος Αλληλούια» (Αποκ. 19,3).

Όταν καταλάβης ότι νιώθεις ευχαρίστησι από την ωραιότητα των δημιουργημάτων, σκέψου, οτι εκεί παρακάτω απο την ευχαρίστηση, βρίσκεται κρεμασμένο το υποχθόνιο φίδι, πολύ προσεκτικό και πρόθυμο να σε σκοτώση ή ακόμη και να σε πληγώση και πες εναντίον του· «Α, κατηραμένο φίδι! πως κάθεσαι έτσι που έχεις στείσει παγίδα, για να με καταφάς»! και επειτα αφού στραφής προς το Θεό, πές· «Ευλογητός είσαι, Θεέ μου, που μου φανέρωσες το εχθρό μου και με ελευθέρωσες από το λυσσασμένο του λάρυγγα και το άγγιστρο». Και αμέσως κατάφυγε, κατάφυγε στις πληγές του εσταυρωμένου, συγκετρώσου σε αυτές, και σκέψου πόσο υπέφερε ο Κύριός μας στην αγιώτατη σάρκα του, για να σε ελευθερώση από την αμαρτία και να σε κάνη να μισήσης τις ηδονές της σάρκας.

Σου θυμίζω και άλλο ένα πράγμα, για να αποφύγης αυτή την επικίνδυνη απόλαυσι και ευχαρίστησι της σάρκας· και αυτό είναι, το να βυθίζης καλά το νου σου στο να συλλογίζεται μετά από τον θάνατο τί θα γίνη εκείνο το πρόσωπο που τότε σου άρεσε· δηλαδή, οτι θα γίνη

⁴³ Ο πύρινος ουρανός έχοντας την ουσία του απο φως καθαρώτατο, κατά τον άγιο Κάλλιστο, είναι, κατά τους θεολόγους, ο θρόνος του Θεού, κατά το «ο ουρανός μοι θρόνος» και πάλι, «ο ουρανός του ουρανού τω Κυρίω» αυτός είναι και η κατοικία όλων των αγίων, τόσον Αγγέλων, όσον και των ανθρώπων· αυτός είναι και η πολυπόθητη βασιλεία των ουρανών, σχετικά για την οποία έλεγε ο μακάριος Αυγουστίνος, «αν και μίαν μόνην ημέραν έμελλον να απολαύσω την ουράνιον βασιλείαν, πάντα τα του κόσμου και πασαν σωματικήν καταφρονήσω απόλαυσιν». Και ο Ιερώνυμος εμφανίστηκε σε όνειρο στον ιερό Αυγουστίνο πρώτα τον ερώτησε σχετικά με την βασιλεία των ουρανών, έλεγε· «Αδελφέ, η ουράνια μακαριότητα και με το στόμα δεν περιγράφεται και με τον ανθρώπινο νου δεν καταλαβαίνεται. Αυτήν και οι Αγγελοι απολαμβάνουν και οι δίκαιοι συναπολαμβάνουν και πίστευε έτσι».

⁴⁴ Τρεις εξάισιοι ύμνοι και δοξολογίες είναι, με τις οποίες δοξολογούν την Αγία Τριάδα οι εννιά τάξεις των Αγγέλων. Και της μεν πρώτης Ιεραρχίας των Θρόνων, Χερουβίμ και Σεραφίμ, είναι ο ίδιος υμνος, το, Γέλ γέλ το οποίο βγαίνει απο τους κύκλους των Χερουβίμ κατά τον Ιεζεκιήλ (κεφ. 1,13), δηλώνει δε ανακυλισμό, σύμφωνα με τον Αγιον Διονύσιο τον Άρεοπαγίτη (Ουραν. Ιεραρχ. κεφ. ιε') της δε δεύτερης ιεραρχίας, των Κυριοτήτων, Δυνάμεων και Εξουσιών, ο ίδιος ύμνος είναι το, Αγιος, άγιος, άγιος (Ησ. 6,3). Της δε τρίτης των Αρχων Αρχαγγέλων και Αγγέλων ίδιος ύμνος είναι το, Αλληλούια, κατά τον Νικήτα τον Στηθάτη (Φιλοκαλ. κεφ. η' της τρίτης εκατοντ.).

σάπιο και γεμάτο σκουλίκια και βρωμιά· όταν περπατάς σε κάθε βήμα και διασκελισμό ποδιού που κάνεις, θυμήσου πως κατά αυτόν τον τρόπο πηγαίνεις πλησιάζοντας στον τάφο. Βλέποντας πουλιά στον αέρα, ή νερά να τρέχουν, σκέψου πως η ζωή σου με μεγαλύτερη ταχύτητα πετά και πηγαίνει στό τέλος της. Όταν ξεσηκωθούν άνεμοι δυνατοί τον χειμώνα, ή αστράφτει και βροντάει ο ουρανός, τότε θυμήσου τη φοβερή μέρα της Κρίσεως· και κλίνοντας τα γόνατα, προσκύνησε τον Θεό και παρακάλεσέ τον να σου δώσει χάρι και χρόνο, να ετοιμασθής καλά, για να παρουσιασθής τότε μπροστά στην Ύψιχη Μεγαλειότητα.

Εάν σε βρουν διάφορα γεγονότα, εξασκήσου κατά αυτό τον τρόπο· όταν, παραδείγματος χάριν, είσαι στενο-χωρημένος από κανένα πόνο ή μελαγχολία ή υποφέρει από πυρετό ή κρύωμα ή κάτι άλλο θλιβερό, ανέβασε το νου σου στό θέλημα του Θεού, στον οποίο φάνηκε ευχάριστο για το καλό σου να υποφέρει σ' αυτό το μέτρο και αυτή την εποχή εκείνη την αρώστεια και την θλίψη, για την οποία, χαρούμενος για την αγάπη που σου δείχνει ο Θεός, και για την αφορμή που σου δίνει να τον υπηρετήσεις σε όλα εκείνα που του αρέσουν περισσότερο, πές με την καρδιά σου· «Ιδού εις εμέ το πλήρωμα του θελήματος του Θεού μου, το οποίο από πολλά χρόνια ώρισε με αγάπη να υποφέρω εγώ αυτή την θλίψη· ας είναι πάντα ευλογημένος ο αγαθώτατός μου Δεσπότης». Και πάλι, όταν έλθη στο νου σου κανένας καλός λογισμός, στρέψου στο Θεό και γνωρίζοντας ότι προήλθε από αυτόν, ευχαρίστησέ τον.

Όταν κάνης ανάγνωσι, πίστεψε ότι βλέπεις τον Θεό κάτω από εκείνα τα λόγια, και δέξου τα σαν να προέρχονταν από το θεϊκό του στόμα. Τον καιρό που βλέπεις ότι βασιλεύει ο ήλιος και έρχεται η νύχτα, λυπήσου και παρακάλεσε τον Θεό, να μην πέσης στο αιώνιο σκοτάδι. Βλέποντας τον σταυρό, συλλογίσου πως αυτός είναι η σημαία και το λάβαρο της εκστρατείας και του πολέμου σου, και πώς, αν απομακρυνθής από αυτόν, θα παραδοθής στά χέρια των εχθρών· αν όμως τον ακολουθήσης, θά φθάσης στον ουρανό φορτωμένος με ένδοξα βραβεία. Βλέποντας την εικόνα της Παναγίας, αφιέρωσε την καρδιά σου σ' αυτή που βασιλεύει στον Παράδεισο και ευχαρίστησέ την, γιατί στάθηκε πάντα έτοιμη στο θέλημα του Θεού σου, γιατί γέννησε, θήλασε, ανέθρεψε τον Λυτρωτή του κόσμου, και γιατί δεν λείπει στον αόρατό μας πόλεμο η προστασία και η βοήθειά της. Οι εικόνες των Αγίων, ας παραβάλλουν στο νου σου ότι έχεις τόσους συμπαραστάτες και μεσίτες στον Θεό και παρακαλούν για σένα· αυτοί ρίχνοντας με γενναιότητα τα κοντάρια τους και αφού περπάτησαν, σου άνοιξαν τον δρόμο, μέσα απο τον οποίο περπατώντας, θά στεφανωθής και συ μαζί τους σε μιά δόξα παντοτεινή.

Όταν δης τις Εκκλησίες, ανάμεσα στις άλλες ευλαβείς σκέψεις σου, συλλογίσου ότι η ψυχή σου είναι ναός του Θεού, σύμφωνα με «εσείς

είσθε ναός του ζωντανού Θεού » (Β' Κορινθ. 6,16) και πρέπει να την διατηρήσει καθαρή και αγνή. Ακούγοντας σε κάθε στιγμή τον ασπασμό του Αγγέλου το, Θεοτόκε Παρθένε, κάνε αυτές τις σκέψεις: α') ευχαρίστησε τον Θεό για εκείνο το μήνυμα, που έστειλε από τον ουρανό στη γή και στάθηκε η αρχή της σωτηρίας μας. β') Χαίρε μαζί με την Αειπάρθενο Μαρία για τα πολλά μεγαλεία της, στα οποία υψώθηκε για την εξαιρετη τιμή και βαθύτατη ταπείνωσή της. Και γ') προσκύνησε μαζί με αυτήν την ευτυχισμένη Μητέρα και με τον Αρχάγγελο Γαβριήλ το θείο της βρέφος, που τότε αμέσως συνελήφθη στη παναγία της μήτρα· αυτό πρέπει να το επαναλαμβάνεις τρεις φορές την ημέρα, το βράδυ, το πρωί και το μεσημέρι.

Την δε Πέμπτη το βράδυ, σκέψου την λύπη της Θεοτόκου για τον γεμάτο αίματα ιδρώτα, που έτρεξε από τον αγαπητό της Υιό μέσα στο Κήπο που προσευχόταν, όταν πήγαν οι στρατιώτες με τον Ιούδα και τον έπιασαν και για την θλίψη που είχε ο Υιός της όλη εκείνη την νύχτα· το πρωί της Παρασκευής, σκέψου τις λύπες και τους πόνους που δοκίμασε για την παρουσίασι του μονογενούς Υιού της στον Πιλάτο και στον Ηρώδη, για την απόφασι του θανάτου και για το σήκωμα του Σταυρού του· το μεσημέρι, έως το Σάββατο, σκέψου την ρομφαία της θλίψεως που πέρασε την καρδιά αυτής της πολύ άξιας Κυρίας, για την σταύρωσι και τον θάνατο του μονακριβου παιδιού της, για το σκληρότατο τρύπημα της λόγχης της αγίας του πλευράς και για την ταφή του κ.τ.λ. Και με συντομία, ως είσαι πάντα ξάγρυπνος και προσεκτικός, στό να κυβερνάς τις αισθήσεις σου, και σε κάθε τι που τύχαινει, χαροποιό ή λυπηρό, αγωνίσου να κινήσαι ή να πηγαίνεις πίσω, όχι από την αγάπη ή το μίσος των επιγείων, αλλά από μόνη την θέλησι του Θεού και να δέχεσαι αυτά ή να τα αποστρέφεται τόσο, όσο θέλει ο Θεός.

Λοιπόν, ως γνωρίζεις ότι τους παραπάνω τρόπους, που σου φανέρωσα για την κυβέρνησι των αισθήσεών σου, δεν σου τους έδωσα για να ασχολήσαι συνέχεια με αυτούς· επειδή και έχης υποχρέωσι σχεδόν πάντα, να έχης το νου σου μαζεμένο μέσα στην καρδιά σου, για να στέκεσαι μαζί με τον Κύριό σου, ο οποίος θέλει να προσέχης στο να νικάς τους εχθρούς σου και τα πάθη σου, με συνεχείς πράξεις, τόσο με το να αντιστέκεσαι σ' αυτά, όσο και με τις πράξεις των αντίθετων αρετών, καθώς σου προείπα στό ιγ' κεφάλαιο· αλλά σου τους ερμήνευσα για να γνωρίζεις κυβερνάς τον εαυτό σου, όταν το καλέση η ανάγκη. Γιατί πολλοί, και παλαιοί και νέοι ασκητές, και άλλοι με παρόμοιες φαντασίες πλανήθηκαν και χάθηκαν από τον διάβολο, ο οποίος γνωρίζει και συνηθίζει να μετασχηματίζεται σε άγγελο φωτός, καθώς είπε ο Παύλος, για να πλανήση τον άνθρωπο· «Και ο ίδιος ο σατανάς μεταμφιέζεται σε άγγελο φωτός» (Β' Κορινθ. 11,14).

Γνώριζε επίσης και αυτό, ότι καθώς από την αίσθησι γεννιέται η φαντασία, έτσι αντιστρόφως και από την φαντασία γεννιέται η αίσθησι,

δηλαδή τόσο πολύ χοντραίνει και παχαίνει η φαντασία σε μερικούς ανθρώπους, που προκαλεί τις ίδιες ενέργειες και έχει τα ίδια αποτελέσματα, που κάνει και η αίσθησις· γι' αυτό πολλοί υποχόνδριοι και φαντασιώδεις φοβούνται από τις φαντασίες τους, όπως φοβούνται και από τις αισθήσεις τους· και ή γλυκαίνονται και προσπαθούν ή πονούν και υποφέρουν· κάποιοι και πεθαίνουν μόνο και μόνο απο αυτά τα πρόσωπα και πράγματα που φαντάζονται, παρομοίως σαν να ήταν παρόντα αισθητά και πραγματικά, αυτά τα ίδια πρόσωπα και πράγματα που φαντάζονται. Και, λοιπόν, ποιος δεν βλέπει πόσο κακό πράγμα είναι η φαντασία και πόσο πρέπει να την αποφεύγουμε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΔ΄.

Πως πρέπει να κυβερνάμε τη γλώσσα μας

Ανάγκη μεγάλη είναι να κυβερνά κάποιος όπως πρέπει την γλώσσα του και να την χαλιναγωγή. Γιατί, κάθε ένας κλίνει πολύ στο να την αφήνει να τρέχει και να ομιλή για εκείνα που δίνουν ευχαρίστησι στις αισθήσεις μας· η πολυλογία, τις περισσότερες φορές, προέρχεται από την υπερηφάνεια, απο την οποία, φανταζόμενοι εμείς πως γνωρίζουμε πολλά, και ικανοποιώντας τη γνώμη μας, πιεζόμαστε με πολλές επαναλήψεις των λόγων μας, να τυπώσουμε την γνώμη μας αυτή στις καρδιές των άλλων, για να τους κάνουμε τον δάσκαλο, σαν να έχουν ανάγκη να μάθουν από μας· και μάλιστα την ίδια υπερηφάνεια δείχνουμε όταν τους διδάσκουμε χωρίς αυτοί να μας ρωτήσουν πρώτα.

Τα κακά που γεννιούνται από την πολυλογία, δεν είναι δυνατό να τα περιγράψουμε με λίγα λόγια· η πολυλογία είναι μητέρα της ακηδίας· υπόθεσις άγνοιας και ανοησίας· πόρτα της καταλαλιάς, υπηρετής των ψευμάτων και ψυχρότητα της ευλαβούς θερμότητας· τα πολλά λόγια δυναμώνουν τα πάθη και από αυτά κινείται μετά απο αυτά η γλώσσα με περισσότερη ευκολία στην αδιάκριτη συζήτησι. Γι' αυτό και ο Απόστολος Ιάκωβος, θέλοντας να φανερώση πόσο δύσκολο είναι το να μην αμαρτάνη κάποιος στα λόγια που λέει, είπε ότι αυτό είναι χαρακτηριστικό των τελείων ανδρών· «Αν κάποιος δεν κάνει σφάλματα με ττα λόγια, αυτός είναι τέλειος άνθρωπος, ικανός να χαλιναγωγήση όλο του τον εαυτό» (3). Γιατί, αφού η γλώσσα αρχίσει μία φορά να μιλάει, τρέχει σαν αχαλίνωτο άλογο, και δεν μιλάει μόνο τα καλά και αυτά που πρέπει, αλλά και τα κακά· γι αυτό και ονομάζεται αυτή από τον ίδιο τον Απόστολο, «μεστή από κακό, γεμάτη από δηλητήριο θανατηφόρο». Οπως σύμφωνα και ο Σολομώντας είπε, οτι από την πολυλογία δεν θα αποφύγης την αμαρτία· «εκ πολυλογίας ουκ εκφεύξη αμαρτίαν» (Παρ. 10,20). Και για να μιλήσουμε γενικά, όποιος μιλάει πολύ, δείχνει ότι είναι ανόητος· «ο άφρων πληθύνει λόγους» (Εκκλ. 10,14).

Μην ανοίξεις μεγάλες συνομιλίες με εκείνον, που σε ακούει με κακή όρεξη, για να μη τον αηδιάσης και τον κάνης να σε σιχαθή, όπως γράφτηκε: «Ο πλεονάζων λόγον, βδελυχθήσεται» (Σειράχ κεφ. 7). Απόφευγε να μιλάς αυστηρά και μεγαλόφωνα. Γιατί και τα δύο είναι πολύ μισητά και δίνουν υποψία ότι είσαι μάταιος και έχεις μεγάλη ιδέα για τον εαυτό σου μην μιλάς ποτέ για τον εαυτό σου και για τις υποθέσεις σου ή για τους συγγενείς σου· παρά, όταν είναι ανάγκη και όσο μπορείς περισσότερο, με συντομία και ολιγολογία. Και αν σου φανή πως άλλοι μιλούν γιά τον εαυτό τους παραπάνω, εσύ πίεσε τον εαυτό σου να μη τους μιμηθής, αν υποτεθή ότι και τα λόγια τους να φαίνονται ταπεινά και των ίδιων κατηγορητικά. Για δε τον πλησίον σου και για όσα ανάγονται σε αυτό, μίλα όσο λιγώτερο μπορείς, όταν και εκεί που είναι ανάγκη για το καλό του.⁴⁵

Για τον Θεό, να μιλάς με όλη σου την όρεξη και μάλιστα για την αγάπη και την αγαθότητα του. Αλλά με φόβο, σκεπτόμενος, ότι μπορείς να κάνης λάθος ακόμη και σε αυτό. Οπότε, καλλίτερα αγάπα να προσέχης, όταν άλλοι μιλούν σχετικά με αυτά, φυλάττοντας τους λόγους τους στα εσωτερικά της καρδιάς σου. Για τα άλλα που μιλάνε, μόνο ο ήχος της φωνής ας ενοχλή την ακοή σου· αλλά ο νους σου, ας στέκεται ανυψωμένος στο Θεό. Αλλά και όταν ακόμη είναι ανάγκη να ακούσης εκείνον, που μιλάει για να καταλάβης και να του απαντήσεις, και τότε μην παραλείψης ανάμεσα να υψώσης κάποιο με το λογισμό στον ουρανό, που κατοικεί ο Θεός σου· και σκέψου το ύψος του και πως αυτός βλέπει πάντα την μηδαμινότητά σου, εξέταζε καλά εκείνα, που έρχονται στην καρδιά σου για να πης, πρίν να περάσουν στη γλώσσα και θα βρης πολλά, που είναι καλλίτερα να μην βγούν από το στόμα σου· αλλά ακόμη γνώριζε, οτι και από εκείνα, που σκέφτεσαι ότι είναι καλά να πης, είναι πολύ καλλίτερο να τα θάψης στη σιωπή και θα το γνωρίσης, αφού περάση εκείνη η συνομιλία.

Η σιωπή, είναι μία μεγάλη ενδυνάμωσις του Αοράτου Πολέμου και μία σίγουρη ελπίδα της νίκης· η σιωπή, είναι πολύ αγαπημένη από εκείνον, που δεν εμπιστεύεται τον εαυτό του, αλλά ελπίζει στο Θεό· είναι φύλακας της ιεράς προσευχής και θαυμαστή βοήθεια στην εκγύμνασι των αρετών.⁴⁶ και ακόμη είναι σημείο φρονιμάδας. Γιατί, αν

⁴⁵ Μιλώντας θυμήσου να προσέχης στην προσταγή του αγίου Θαλασσίου η οποία λειπ «Από τους πέντε τρόπους της συνομιλίας να διαλέξης τους τρεις. Τον τέταρτο μη τον συνηθίσης. Και από τον πέμπτο να απέχης» (Φιλοκαλ.). Οι τρεις δε τρόποι, σύμφωνα με τον Νικόλαο Κατασκευηνό είναι το ναί, το όχι και το ξεκάθαρο. Ο τέταρτος είναι τα αμφίβολο. Ο δε πέμπτος, το άγνωστο, δηλαδή να μιλάς για πράγματα που γνωρίζεις πως είναι αληθινά, ή ψεύτικα η συγκεκριμένα· και για τα αμφίβολα και άγνωστα στους λόγους σου, να μην μιλάς· ή επειδή είναι πέντε τα είδη του λόγου, συμφωνα με τον Βλεμίδη στη λογική. Κλητικό με το οποίο καλούμε κάποιον. Ερωτηματικό, με το οποίον ερωτούμε. Ευκτικό, με το οποίο ευχόμαστε. Οριστικό, με το οποίο οριστικά και καταφατικά μιλάμε και Προστακτικό, με το οποίο άρχοντικά και αυθεντικά προστάζουμε. Εσύ χρησιμοποίησε στην ομιλία σου μόνο τα τρία, το δε Οριστικό και Προστακτικό μη το χρησιμοποίησ.

⁴⁶ Για αυτό και ο Αββας Ισαάκ (Λόγω γ') λέγει, οτι είναι συνεργός των καλών η σιωπή και μεγαλύτερη όλων των έργων της μοναχικής πολιτείας (Λογ. λδ'). και μυστήριο του μέλλοντος

και άλλος δεν μιλάει, το κάνει γιατί δεν έχει λόγο να πη· «Εστί σιωπών, ου γαρ έχει απόκρισιν» (Σειράχ κεφ. 5)· και άλλος, διότι φυλάττει τον κατάλληλο καιρό για να μιλήσει· «Και έστι σιωπών, ειδώς καιρόν» (αυτόθι). Και άλλος για άλλες αιτίες.⁴⁷ γενικά όμως και ολοκληρωτικά, όποιος δεν μιλάει, δείχνει πως είναι φρόνιμος και σοφός· «εστί σιωπών και αυτός φρόνιμος» (Σειρ. 14,27). «Ένας σιωπαίνει και αποδεικνύεται σοφός» (Σειρ. 20,4).

Για να συνηθίσης να σιωπάς, σκέψου πολλές φορές τις ζημιές και τους κινδύνους της πολυλογίας και τα μεγάλα καλά της σιωπής και αυτούς τους τρεις τρόπους, που είπα στα προηγούμενα τρία κεφάλαια, δηλαδή το να ανεβαίνει κάποιος από τα αισθητά στη θεωρία του Θεού, στη θεωρία του σαρκωθέντος Λόγου· και στο στολισμό των ηθών, μπορούν να μεταχειρίζονται εκείνοι, που έχουν γνώσι, διάκρισι και δύναμι στο λογισμό, για να διορθώνουν τις αισθήσεις τους με αυτούς. Οσοι όμως δεν έχουν αυτή την γνώσι και την δύναμι, αυτοί με άλλον τρόπο μπορούν να διορθώνουν τις αισθήσεις τους· δηλαδή, με όλη τους την δύναμι να απέχουν από όλα εκείνα τα αισθητά, που μπορούν να βλάπτουν την ψυχή τους.

Καί λοιπόν, εσύ αδελφέ μου, α' μεν, πρέπει να φυλάττης με μεγάλη προσοχή τους κακούς και γρήγορους κλέφτες που έχεις, δηλαδή, τα μάτια σου, και να μην τα αφήνης να τεντώνονται και να βλέπουν με περιέργεια τα πρόσωπα των γυναικών, τόσο τα όμορφα, όσο και τα άσχημα ή τα πρόσωπα των ανδρών και μάλιστα των νέων και αγένειων ή να βλέπουν την ξεγύμνωσι όχι μόνο των ξένων σωμάτων, αλλά και αυτού του ιδίου σου σώματος. Γιατί από αυτήν την περιέργεια και το εμπαθή κοίταγμα, η καρδιά συλλαμβάνει την ηδονή και την επιθυμία της πορνείας και της παιδεραστίας. Καθώς είπε ο Κύριος. «Όποιος βλέπει γυναίκα με επιθυμία πονηρή, έχει κιόλας μέσα του διαπράξει την μοιχεία με αυτήν» (Ματθ. 5,38). Και κάποιος σοφός ειπε «εκ τού οράν, τίκτεται το εράν»⁴⁸. Γι' αυτό και ο Σολομώντας παραγγέλλει, να μη πιαστούμε από τα μάτια μας, μήτε να νικηθούμε από επιθυμία

αίωνος (Επιστολ. γ'). Ο δε μέγας Βαρσανούφιος λέει, οτι η σιωπή που κρατείται με τη θέλησί μας, είναι ανώτερη και απο αυτή τη θεολογία.

⁴⁷ Ο δε Αββάς Ισαάκ λέγει, ότι για τρία πράγματα σιωπά κάποιος· ή γιά την δόξα των ανθρώπων ή για την ζεστή επιθυμία και το ζήλο της αρετής ή γαιτί έχει κρυφή θεϊκή συνομιλία μέσα στον εαυτό του και γι αυτό το λόγο πηγαίνει το νου του σε αυτή (λογ. κστ').

⁴⁸ Είναι ολοφάνερο αυτό και από τα παραδείγματα της Αγίας Γραφής. Γιατί οι υιοί του Θεού, δηλαδή του Σήθ και του Ενώς, με το να δούν τις κόρες των ανθρώπων, δηλαδή των άπογόνων του Κάιν οτι ήταν όμορφες, πήραν αυτές γυναίκες και διέφθειραν αυτές και απο αυτό ακολούθησε ο παγκόσμιος εκείνος κατακλυσμός (Γεν. κεφ. 5'). Ο Συχέμ ο γιός του Εμμώρ στα Σίκιμα, για να δη την Δείνα την κόρη του Ιακώβ, την αγάπησε και ετσι την διέφθειρε και απο τη διαφθορά αυτή, έγινε ο καταστροφικός εκείνος αφανισμός των Σικίμων από τους ανθρώπους εως τα ζώα. (Γεν. λδ'). Ο Σαμψών γνώρισε γυναίκες, τόσο στα Θαμναθά, όσο και στη Γάζα και αγάπησε αυτές και κοιμήθηκε μαζί τους (Κριτ. ιδ' και ις'). Είδε ο βασιλιάς Δαβίδ την Βηρσαβεέ όταν λουζόταν και την αγάπησε και έτσι εμοίχευσε με αυτή (Β' Βασιλ. ια'). Είδαν οι δύο εκείνοι ηλικιωμένοι και κριτές του λαού την Σωσάννα και την επιθύμησαν (Σωσαν. ιστορ. 9). Και άλλα τέτοια πολλά.

ωραιότητας· «υιέ, μη σε νικήση κάλλους επιθυμία, μητέ αγρευθήσ σοις οφθαλμοίς» (Παρ. 6,25).

Εκτός από αυτά, φυλάξου να μη βλέπης περίεργα τα όμορφα φαγητά και ποτά, ενθουμούμενος την πρώτη μητέρα του γένους μας Ευα η οποία, για να δη τον απαγορευμένο καρπό του εμποδισμένου ξύλου στόν Παράδεισο, τον επιθύμησε, τον πήρε, τον έφαγε και έτσι πέθανε· ούτε να βλέπης με ευχαρίστησι τα όμορφα ρούχα ή τον χρυσό και το αργύριο ή τις λαμπρές δόξες του κόσμου, για να μη περάση από τα μάτια σου μέσα στη ψυχήν σου το πάθος της φιλοδοξίας και φιλαργυρίας. «Απόστρεψαν γαρ, φησι, τους οφθαλμούς μου, του μη ιδείν ματαιότητα» (Ψαλμ. 118.)· και για να μιλήσω γενικά, φυλάξου να μη βλέπης χορούς, παιχνίδια, τραπέζια, ξεφαντώματα, μαλώματα, παλαίσματα, τρεχάματα και όλα τα άλλα άτακτα και άσεμνα πράγματα, που αγαπά ο ηλίθιος κόσμος και έχει απαγορευμένα ο νόμος του Θεού· αλλά απόφευγε και κλείσε τα μάτια σου από αυτά, για να μη γεμίσης την καρδιά και την φαντασία σου από άσχημες εικόνες και πάθη, και ξεσηκώσης ταραχή και νέο πόλεμο εναντίον σου, αφήνοντας τον αγώνα, που έχεις να αγωνίζεσαι εναντίον των παλαιών σου παθών. Αγάπα όμως να βλέπης τις Εκκλησίες, τις αγίες εικόνες, τα ιερά βιβλία, τα κοιμητήρια, τους τάφους και όσα άλλα είναι σεμνά και άγια, των οποίων η θεωρία σε ωφελεί.

Α'. Πρέπει να προφυλάττης τα αυτιά σου. Πρώτα για να μην ακούς τα αισχρά και ερωτικά λόγια, τα τραγούδια και τα μουσικά όργανα, απο τα οποία γλυκαίνεται η ψυχή σου και η καρδιά σου ανάβει από την σαρκική επιθυμία. Γιατί είναι γραμμένο· «απομάκρυνε από μένα τα επονείδιστα λόγια» (Παρ. κζ' 11).

Κατα δεύτερο λόγο, για να μην ακούς τα αστεία και τα γελωτοποιά λόγια, τα οποία μάλιστα είναι φαντασιώσεις και τα κάθε είδους και διάφορα του κόσμου ψέμματα, νοστιμευόμενος και γλυκαινόμενος απο αυτά. Επειδή δεν είναι σωστό στο χριστιανό να ακούη με ευχαρίστησι αυτά, αλλά εκείνων των διεφθαρμένων ανθρώπων, σχετικά με τους οποίους είπε ο Παύλος, ότι, «θα κλείσουν τα αυτιά τους στην αλήθεια και θα στραφούν στα παραμύθια» (Β'. Τιμοθ. δ' 4.)

Τρίτο, για να μην ακούς με ευχαρίστησι τις κατακρίσεις και πολυλογίες που οι άλλοι κάνουν εναντίον του πλησίον αλλα ή να τις εμποδίζεις, αν μπορείς ή να μην κάθεσαι να τις ακούς. Επειδή ο μέγας Βασίλειος θεωρεί άξιους αφορισμού, τόσο εκείνους που πολυλογούν, όσο και εκείνους που στέκονται και ακούν τις συκοφαντίες· «Αν βρεθή κάποιος να καταλαλή άλλον ή να αν ακούη να καταλαλούν και δεν τους επιτιμά... μαζί με αυτόν να αφορίζεται»⁴⁹.

Τέταρτο, φυλάξου να μη γλυκαίνεσαι και ακούς τα περιττά και μάταια λόγια και τις φλυαρίες, στις οποίες καταπιάνεται ο περισσότερος

⁴⁹ Στα επιτίμια που δεν έχουν γραφή.

κόσμος. γιατί, είναι γραμμένο· «δεν θα ακούσης λόγο μάταιο» (Εξόδ. 23,1). Και ο Σολομώντας είπε· «μάταιο λόγο κάντον μακρυνά μου» (Παρ. 30,8). Και ο Κύριος είπε· «Για κάθε μάταιο λόγο που θα πουν οι άνθρωποι, θα λογοδοτήσουν την ημέρα της κρίσεως» (Ματθ. 12,36).

Καί για να πούμε σύντομα, φυλάξου να μην ακούς όλα εκείνα τα λόγια και ακούσματα, που μπορούν να βλάψουν την ψυχή σου· αυτά κυρίως είναι οι κολακείες των κολάκων και οι έπαινοι, σχετικά για τους οποίους είπε ο Ησαΐας «λαός μου, αυτοί που σας καλοτυγχίζουν, σας κοροϊδεύουν» (3,11). Αγάπησε δε να ακούς τα θεία λόγια, τις ιερές μελωδίες και ψαλμωδίες, και όλα όσα είναι σεμνά, άγια, σοφά και ψυχοφελή· και μάλιστα αγάπα να ακούς τις ατιμίες και τις βρισιές που σου κάνουν οι άλλοι.

Ε'. Φύλαξε την όσφρησί σου από τα μυρωδικά, τους μόσχους και άλλα ευωδιαστά αρώματα, τα οποία δεν πρέπει ούτε πάνω σου να τα βάζεις ή να τα αλείφεις, ούτε με υπερβολή να μυρίζεσαι. Επειδή αυτά, όλα είναι χαρακτηριστικό των ασέμωνων γυναικών, και όχι των φρονίμων ανδρών, και κοιμίζουν την γενναιότητα της ψυχής, και την σπρώχνουν σε πορνικά πάθη και επιθυμίες και κάνουν να έρχονται σε αυτούς που τα μεταχειρίζονται, οι προφητικές εκείνες κατάρες, που λένε «Καί αντί της ευχάριστης ευωδίας, θα υπάρξει μούχλα» (Ησ. 3,23), «Καί αλοίομονο σε όσους αλείφονται με τα καλύτερα αρώματα» (Αμ. 6,6).

ΣΤ'. Φύλαξε την γεύσι και την κοιλιά σου, για να μην υποδουλώνεται σε παχυντικά και ευχάριστα και πολυποίκιλα φαγητά, και νόστιμα και ευώδη ποτά. Γιατί, τα τρυφερά αυτά τραπέζια, πριν να τα αποκτήσης, θα σε κάνουν να πέσης σε κλεψιές, ψέματα, κολακείες, και άλλα χίλια υπηρετικά πάθη και κακά· αφού όμως τα αποκτήσης, θα σε γκρεμίσουν στους λάκκους των σαρκικών ηδονών και κτηνόμορφων επιθυμιών, όσες πραγματοποιούνται κάτω από την κοιλιά· και θα φέρουν εναντίον σου τις προφητικές εκείνες κατάρες του Αμώς· «Αλοίομονο εσείς που τρώτε τρυφερά αρνάκια και καλοθρεμμένα μοσχαρακια από τα κοπάδια...» (6,4).

Ζ'. Πρέπει να φυλάγεσαι. να μη πιάνεις με το χέρι όχι μόνο ξένο σώμα γυναίκας, άνδρα ή γέροντα, το ίδιο και νεώτερου, αλλά ούτε το δικό σου σώμα και μάλιστα τα απόκρυφα σημεία σου, χωρίς να υπάρχει ανάγκη. Γιατί, όσο άκομψη είναι αυτή η αίσθησις της αφής, τόσο αισθητική και ζωντανή είναι και παρακινεί τα πάθη της σάρκας, και γκρεμίζει τον άνθρωπο ως αυτή την πράξι της αμαρτίας. Και όλες μεν οι άλλες αισθήσεις, υπηρετούν την αφή, και κατά κάποιο τρόπο, από μακριά εργάζονται την αμαρτία. Αλλά όταν κάποιος φθάση στην αφή, δηλαδή φτάνη και πιάνη, δύσκολα πιά μπορεί να κρατηθή και να μην διαπράξ την αμαρτία.

Στην αίσθησι της αφής, αναφέρεται και ο στολισμός της κεφαλής και του σώματος και των ποδιών. Οπότε, φυλάξου να μη στολίζης το

σώμα σου με μαλακά και διάφορα και λαμπρά ρούχα ή με πολυέξοδα καλύμματα της κεφαλής ή με πολύτιμα παπούτσια, γιατί αυτά αρμόζουν στις γυναίκες και στους άνδρες δεν ταιριάζουν· αλλά μόνο να φοράς σεμνά και ταπεινά και όσα είναι αναγκαία και χρειάζονται, στο κρύο του χειμώνα και στον καύσωνα του καλοκαιριού για την συντήρησι του σώματος, για να μην ακούσης και συ εκείνο, που άκουσε ο πλούσιος που ντύθηκε την βασιλική και μεταξωτή ενδυμασία, δηλαδή, τό· «Απέλαβες τα αγαθά σου εν τη ζωή σου» (Λουκ. 16,25) και έλθη πάνω σου η κατάρα που λέγει ο Ιεζεκιήλ· «Θα βγάλουν τους μανδύες τους και θα πετάξουν από πάνω τους τα χρυσοκέντητα ρούχα τους» (26,16).

Στην αφή αναφέρονται ακόμη και οι άλλες ανέσεις του σώματος· όπως είναι, το φτιάξιμο των μαλλιών και το συχνό πλύσιμο των γενιών, τα λαμπρά και πολύτιμα σπίτια, τα πολυέξοδα και μαλακά στρώματα και καθίσματα. Από αυτά όλα να φυλάγεται, ως βλαβερά της συνέσεώς σου και υπεύθυνα της πορνείας και των σαρκικών παθών, για να μην κληρονομήσης το ουαί του Αμώς, που λέγει· «Αλοίμονο σε σας που ξαπλώνετε σε ανάκλιντρα στολισμένα με ελεφαντόδοντο» (6,4).

Αυτά που σου είπα ως τώρα, είναι η γη, την οποία κατεδικάστηκε να τρώη το νοητό φίδι ο διάβολος. Αυτά είναι, η ύλη και η τροφή, με την οποία τρέφονται όλα τα πάθη της σάρκας. Και λοιπόν, εάν εσύ δεν τα καταφρονήσης, ως δήθεν μικρά, αλλά πολεμήσης γενναία και δεν τα αφήσης να μπούν μέσα απο τις αισθήσεις στην ψυχή και την καρδιά σου, σε πληροφορώ, οτι αλήθεια, εύκολα θα εξαφανίσης με την ατροφία τον διάβολο και τα πάθη και σε λίγο καιρό θά φανής νικητής άριστος σε αυτό τον Αόρατο Πόλεμο.

Γιατί είναι γραμμένο στον Ιώβ, οτι ο μυρμηκολέοντας (δηλαδή ο διάβολος) εξαφανίστηκε και χάθηκε μη έχοντας να φάη τροφή, «Μυρμηκολέων ώλετο, παρά το μη έχειν βοράν» (δ' 11)⁵⁰.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ Ε '.

Πως πρέπει να διορθώνουμε την φαντασία και την ενθύμησί μας

Αφού μιλήσαμε σχετικά για την διόρθωσι των αισθήσεων μας, επακόλουθο είναι να πούμε εδώ και πως πρέπει να διορθώνουμε την φαντασία και ενθύμησί μας, επειδή και κατά την γνώμη όλων σχεδόν των φιλοσόφων, η φαντασία και η ενθύμησις, δεν είναι τίποτα άλλο, παρά μία αποτύπωσις όλων εκείνων των αισθητών πραγμάτων, που

⁵⁰ Ο μοναχός Ιώβιος, στην Μυριόβιβλο του Φωτίου, λέγει, οτι ονομάζεται μυρμηκολέων ο διάβολος, διότι, πρώτα ρίχνει τον άνθρωπο στα μικρά αμαρτήματα· και έπειτα τον ρίχνει στα μεγάλα· και στην αρχή φαίνεται ασθενής και μικρός, ωσάν μήρμυγκας, αλλ' ύστερα φαίνεται κατά του αμαρτωλού, σάν ανδρειωμένο και μεγάλο λεοντάρι

είδαμε, ακούσαμε και μυριστήκαμε και γευτήκαμε και πιάσαμε. και για να πω με συντομία, η φαντασία και ενθύμησις, είναι μία εσωτερική κοινή αίσθησις, η οποία φαντάζεται και θυμάται καθαρά όλα, όσα οι εξωτερικές πέντε αισθήσεις μας πρόλαβαν να προαισθανθούν. και κατά κάποιο τρόπο, η μεν αίσθησις και τα αισθητά, παρομοιάζονται με την σφραγίδα, ενώ η φαντασία, με το αποτύπωμα της σφραγίδας.

Η φαντασία αυτή και η ενθύμησις μας δόθηκε μετά την παράβασι για να την μεταχειρισθούμε, όταν οι εξωτερικές μας αισθήσεις ησυχάζουν και όταν δεν έχουμε μπροστά μας παρόντα τα αισθητά εκείνα πράγματα, που πέρασαν από τίς αισθήσεις και τυπώθηκαν σε αυτήν. Γιατί είναι αδύνατο να έχουμε πάντα παρόντα όλα όσα γνωρίσαμε και ακούσαμε και μυρίσαμε και γευθήκαμε και πιάσαμε, για αυτό τα φέρνουμε μπροστά μας με την φαντασία και την ενθύμησι, που τα έχει τυπωμένα και έτσι μιλούμε γι' αυτά και σκεπτόμαστε, σάν να τα είχαμε και μπροστά μας.

Για παράδειγμα· εσύ πήγες μία φορά και είδες την Σμύρνη, έπειτα έφυγες από εκεί και πλέον δεν την βλέπεις με την εξωτερική αίσθησι των ματιών, αλλά όμως με την εσωτερική αίσθησι δηλαδή, με την φαντασία και ενθύμησι, όταν θέλεις, φέρνεις την Σμύρνη μπροστά σου και την βλέπεις, σάν να ήταν και παρόν, με το ίδιο σχήμα και διάστημα και μέγεθος και τοποθεσία, που έχει· όχι πως τότε πηγαίνεις και βλέπεις την Σμύρνη, (καθώς νομίζουν μερικοί αμαθείς). Αλλά βλέπεις την εικόνα της Σμύρνης, την οποία έχει τυπωμένη μέσα η φαντασία και η ενθύμησίς σου. Αυτή η φαντασία των αισθητών είναι, που μας ενοχλεί και μέσα στον ύπνο και μας κάνει να βλέπουμε τα διάφορα και πολυποίκιλα όνειρα, στα οποία πρόσεχε να μη πιστεύης ποτέ.

Επειδή όμως η φαντασία αυτή, είναι μία παράλογη και χοντρή αποτύπωσις των πέντε αισθήσεων και φαντάζεται τα αισθητά με τό σχήμα και χρώμα και το μέγεθός τους, όπως είπαμε.

Α'. Να γνωρίζης, δε οτι ο Θεός, όπως είναι έξω από όλες τίς αισθήσεις μαζί και τα αισθητά και πέρα απο κάθε σχήμα και χρώμα και διάστημα και τόπο, ως εντελώς ασχημάτιστος και άμορφος και υπάρχει παντού και πάνω απο όλα, έτσι είναι και έξω από κάθε φαντασία. και στη συνέχεια, γνώριζε, οτι η φαντασία είναι μία δύναμις της ψυχής, που δεν έχει επιδεξιότητα να ενωθή με τον Θεό, για αυτά της τα ελαττώματα²⁴.

Β'. Γνώριζε, οτι και ο εωσφόρος και ο πρώτος των Αγγέλων, όντας πριν ανώτερος της παράλογης φαντασίας και πέρα από κάθε σχήμα και χρώμα και αίσθησι ως νους λογικός και άυλος και ασχημάτιστος και ασώματος, ύστερα αφού φαντάσθηκε και εσχημάτισε με το νου του την ισοθειά, έπεσε από εκείνη την άμορφη και ασχημάτιστη και απαθή και ενιαία, ασώματη κατάστασι του νου, κάτω στη πολυσχημάτιστη και

²⁴ Βλέπε στη Φιλοκαλία, που λέγει, οτι «καμία φαντασία δεν έχει θέσι στην περίπτωσι του Θεού. Διότι γενικά είναι πάνω απόκάθε έννοια».

πολυμέριστη και παχυλή αυτή φαντασία, όπως είναι γνώμη πολλών θεολόγων και έτσι, από άγγελος ασχημάτιστος, άυλος και απαθής, έγινε διάβολος, υλικός, κατά κάποιο τρόπο, πολύσχημος και εμπαθής⁵¹. Γι' αυτό και ονομάζεται από τους θείους Πατέρες ζωγράφος που μιμείται τα πάντα και φίδι πολύμορφο και τρώει την γη των παθών, φαντασιοκόπος και άλλα παρόμοια ονόματα. Από τον ίδιο το Θεό παρομοιάζεται ως δράκος με σώμα, με ουρά, με νεύρα, με πλευρά, με ράχη, με μύτη, με μάτια, με στόμα, με χείλη, με δέρμα, με σάρκα και με άλλα παρόμοια μέλη. Και βλέπε στο μ'καί μα' κεφάλαιο του Ιώβ. Οπότε, απο αυτά μάθε, αγαπητέ, ότι η φαντασία με διάφορες μορφές, καθώς είναι εφεύρεσι και καρπός του διαβόλου, έτσι του είναι και πολύ επιθυμητή. Επειδή, σύμφωνα με τους Αγίους⁵² αυτή είναι το γεφύρι, μέσα απο το οποίο περνώντας οι δολοφόνοι δαίμονες, ενώνονται με την ψυχή και έτσι την κάνουν κατοικητήριο αισχρών και πονηρών και βλάσφημων λογισμών και όλων των ακαθάρτων ψυχικών και σωματικών παθών.

Γ'. Γνώριζε, ότι κατά τον θεολογικώτατο Άγιο Μάξιμο και ο πρωτόπλαστος Αδάμ κτίστηκε από τον Θεό χωρίς φαντασία. Επειδή, ο νους εκείνου, καθαρός, μοναδικός και πράγματι νους ων, δεν τυπωνόταν, ούτε σχηματιζόταν από τίς αισθήσεις και τα διάφορα είδη των αισθητών. Αλλά χωρίς να μεταχειρισθή την κατώτερη δύναμη της φαντασίας και να φαντασθή σχήματα και χρώματα και είδη και διαστήματα, παρατηρούσε με την ανώτερη δύναμη της ψυχής, δηλαδή την διάνοια, μόνους γυμνούς και ψιλούς τους λόγους των όντων, άυλα, καθαρα και πνευματικά.⁵³ Αλλά ο ανθρωποκτόνος διάβολος, καθώς αυτός έπεσε από την φαντασία, έτσι έκανε και τον Αδάμ, να σχηματίση τον νου του με την ισοθειά και να πέση από την ίδια αυτή την φαντασία

⁵¹ Οπότε και ο Σιναΐτης θεοφόρος Γρηγόριος, έτσι λέγει περί των Δαιμόνων. «Όντας κάποτε και αυτοί νοερά όντα, αφού εξέπεσαν της αυλίας και της λεπτότητος εκείνης, κάθε ένας απόκτησε κάποιο υλικό πάχος, έχοντας σώμα αναλογο με την τάξι και την ενέργεια την οποία έχει κάνει από την έξι των παθών» (Κεφ. ργκ' Φιλοκαλ.). Και συνεχίζοντας παρακάτω λέγει: «από την έξι των παθών, έγιναν κάπως υλικοί» (οι δαίμονες δηλαδή.).

⁵² Βλέπε στο ξδ' κεφάλαιο Καλλίστου και Ιγνατίου των Ξανθοπούλων. Φιλοκαλ.

⁵³ Οπότε και ο νέος Αδάμ, ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός, αν και είχε την φυσική των όντων φιλοσοφία και γνώσι (σχετικά με την οποία βλέπε στο νβ' κεφ.), δεν είχε όμως και τον παθητικό αυτόν και σύμφωνο νού, δηλαδή την φαντασία των αισθητών, αλλά τον ενεργεία και απαθή, αυτόν που επιβάλλεται αμέσως στους ασώματους λόγους των υπάρξεων, όπως είναι η γνώμη των θεολόγων. Οπότε ο θεολόγος εκείνος, Γεώργιος ο Κορέσσιος, σε μία απο τις θεολογικές απορίες και λύσεις του σχετικά με την ένσαρκη οικονομία, είπε τα εξής: «Ήταν άξιος μισθού ο Κύριος... εξ αιτίας της αυξανόμενης επιστήμης (δηλαδή της δυσκικής γνώσεως των όντων) που υπάρχει αμέσως στο Χριστό και δεν εμποδιζόταν από τίποτε (ή από τον ύπνο), δηλαδή από τις φαντασίες του ύπνου ή από κάποια άλλη αιτία, όπως συμβαίνει με τον νου των ανθρώπων· διότι ο νους του Χριστού δεν εξαρτόταν από τις φαντασίες, πράγμα που γίνεται εμπόδιο στην μετάδοσι των νοητών στους άυλους λόγους». Σε απόδειξι αυτού ούτε λίγο συντείνει και εκείνο που λέγει ο Βουλγαρίας Θεοφύλακτος (ερμην. του δ' του κατά Λουκ.) ότι ο Κύριος δεν φανταζόταν τα βασίλεια του κόσμου που του φανέρωνε ο εχθρός.

και έτσι από εκείνη την νοερά, ισάγγελο, ενιαία, λογική και ασχημάτιστη ζωή, γκρεμίστηκε ο ταλαίπωρος, στην αισθητική, πολυμέριστη και πολυσχημάτιστη φαντασία αυτή και την κατάσταση των αλόγων ζώων. Επειδή η φαντασία είναι κυρίως ιδίωμα των αλόγων ζώων και όχι των λογικών.

Αφου για μία φορά έπεσε ο άνθρωπος σε αυτήν την κατάσταση, ποιός μπορεί να πη, σε πόσα πάθη, σε πόσα κακά και σε πόσες πλάνες κατεκρεμίστηκε μέσα απο την φαντασία; Γέμισε την ηθική φιλοσοφία από διάφορες απάτες⁵⁴. Γέμισε τή φυσική από πολλές ψευτοδοξασίες⁵⁵, και γέμισε την θεολογία από ψεύτικα και σάπια δόγματα. Γιατί, πολλοί, και μεγάλοι και νεώτεροι, θέλοντας να θεωρήσουν και να μιλήσουν σχετικά με το Θεό και των σχετικών, των απλών, ασχημάτιστων και αφάνταστων μυστηρίων, όπου ενεργεί η ανώτερη απο όλες τις δυνάμεις, η δύναμις της ψυχής, δηλαδή, ο νους, πρίν ακόμη να καθαρίσουν το νου τους από τα εμπαθή σχήματα και εικόνες της φαντασίας των αισθητών πραγμάτων, αντί για την αλήθεια βρήκαν το ψέμα. Και τό μεγαλύτερο κακό είναι, οτι και τό ψέμα αυτό, το ασπάστηκαν και το κρατούν δυνατά σαν αλήθεια και όντως όν· αντί για θεολόγοι, φάνηκαν φαντασιολόγοι, αφού παραδόθηκαν σε αδόκιμο νου, κατά τον Απόστολο.

Λοιπόν, εσύ αδελφέ, εάν αγαπάς να ελευθερωθής με ευκολία από τίς πλάνες αυτές και τά πάθη, εάν επιθυμής να να ξεφύγης από τίς διαφορές παγίδες και τεχνάσματα του διαβόλου και εάν επιθυμής να ενωθής με τον Θεό και να πετύχης τον θείο φωτισμό και την αλήθεια, πολέμα, αλλά με όλες σου τίς δυνάμεις πολέμα, να ξεγυμνώσης τον νου σου από τα σχήματα και τα χρώματα και τα διαστήματα, και γεμικά από κάθε φαντασία και ενθύμησι των αισθητών πραγμάτων, και καλών και κακών.

Επειδή όλα αυτά είναι σάν μολυσμοί και λάσπες και σκοτεινιά, που μολύνουν την καθαρότητα και ευπρέπεια και λαμπρότητα του νου και παχαίνουν την αϋλία του. και σχεδόν, κανένα πάθος⁵⁶ ψυχικό ή σωματικό δεν μπορεί να πλησιάση τον νου, παρά δια μέσου της

⁵⁴ Βλ. στο τέλος αυτού του ίδιου κεφαλαίου.

⁵⁵ Βλέπε πίο μπροστά σε αυτό το ίδιο κεφάλαιο.

⁵⁶ Γιατί αν και τύχη και συναρπασθή κανείς από τα μάτια του και δη με εμπάθεια κανένα όμορφο πρόσωπο, πολεμήση, όμως και δεν τυπώση στην φαντασία του την εικόνα του προσώπου εκείνου, βυθίζοντας τον νου του μέσα στην καρδιά του, γλυτώνει από τον ηδονικό συνδυασμό των λογισμών, γλυτώνει από την πάλη, γλυτώνει από την συγκατάθεσι και τελευταία γλυτώνει και δεν πέφτει στην διάπραξι της αμαρτίας. Γι' αυτό και ο θεολόγος Γρηγόριος είπε τα εξής: «Με συνήρπασε ο όφης, αλλά δεν με συνέλαβε. Δεν έστησα είδωλο της αμαρτίας. Η πείρα είναι είδωλο, αποφύγαμε την διάπραξι. Αυτά είναι τα στάδια της πλάνης του εχθρού». Εάν όμως αφήση κάποιος να τυπωθή στην φαντασία του η εικόνα και ενθύμησις του προσώπου εκείνου, εύκολα μπορεί να πέση στους μεγαλύτερους βαθμούς της αμαρτίας εως και στην διάπραξι αυτής της αμαρτίας· ώστε το κάθετι στη φαντασία μένει.

φαντασίας αυτής των αισθητών. Αγωνίσου λοιπόν να φυλάξης αυτό το νου σου αχρωμάτιστο, ασχημάτιστο, άμορφο και καθαρό, καθώς τό έπλασε ο Θεός.

Αυτό βεβία με άλλο τρόπο δεν γίνεται, παρά αν τον επιστρέφης και τον μαζέψης μέσα στο στενό τόπο της καρδιάς σου και όλου του εσωτερικού άνθρωπου· και εκεί μέσα να τον συνηθίζης να βρίσκεται πότε μεν προσευχόμενος με πένθος, με τον εσωτερικό λόγο της καρδιάς, και λέγοντας. «Κύριε Ιησού Χριστέ Υιέ του Θεού, ελέησόν με»· και να προσέχη μόνον τα λόγια της προσευχής αυτής, (όπως σχετικά με αυτό σου λέω στο κς' κεφάλαιο), άλλοτε παρατηρώντας τον ίδιο σου τον εαυτό, μάλλον διά μέσου του εαυτού σου κατανοώντας τόν Θεό και αναπαυόμενος.⁵⁷ αυτή η θεωρία και η μελέτη λέγεται κυκλική και απλανής⁵⁸. Γιατί, όπως το φίδι, όταν θέλη να βγάλη το παλιό του δέρμα, πηγαίνει και περνάει από στενό τόπο, όπως λένει οι φυσιολόγοι, έτσι και ο νους, μέσα απο το στενό τόπο της καρδιάς και της Νοεράς Προσευχής που βρίσκεται μέσα σε αυτήν, φιλτράρεται, βγάζει το φόρεμα της φαντασίας των αισθητών και κακών προλήψεων και γίνεται καθαρός, λαμπρός και κατάλληλος στην ένωση του Θεού για την ομοιότητα που παίρνει με αυτόν. και πάλι, καθώς το νερό, όσο ενώνεται και περνάει στριμωγμένο μέσα απο τους στενούς σωλήνες, τόσο λεπταίνει και δυναμώνεται και ανεβαίνει σε ύψος· έτσι και ο νους, όσο ασχολείται με την ακριβή μελέτη της καρδιάς και τη δική του θεωρία, τόσο λεπταίνει, τόσο δυνατότερος γίνεται και ψηλότερος από κάθε πάθος και επίθεσι λογισμών και από κάθε σχήμα και είδος, όχι μόνον των αισθητών, αλλά και των νοητών, με το να μένουν όλα αυτά έξω

⁵⁷ Γι αυτό λέει ο μέγας Βασίλειος, όταν ο νους δεν σκορπίζεται στα εξωτερικά πράγματα, ούτε απλώνεται στο κόσμο από τίς αισθήσεις, γυρίζει στον εαυτό του και μέσα απο τον εαυτό του ανεβαίνει στην έννοια του Θεού· «νους μη σκεδαννόμενος επί τα εξω, μηδέ υπό των αισθητηρίων εις τον κόσμον διαχεόμενος, επάνεισι μεν προς εαυτόν, δι' εαυτού δε, προς την του Θεού έννοια αναβαίνει» (επιστολ. α').

⁵⁸ Γιατί τρεις είναι οι κινήσεις της ψυχής, κατά τον Αρεοπαγίτη Διονύσιο· α' μεν η κυκλική, η οποία γίνεται όταν η ψυχή γυρίζει από τα πολλά και απο έξω πράγματα, πρώτα μαζεύεται στον εαυτό της, έπειτα ενώνεται με τίς ενιαίες και αγγελικές δυνάμεις και έτσι ενώνεται με τον χωρίς αρχή και τέλος αγαθό, δηλαδή τον Θεό, β' η ελικοειδής, η οποία γίνεται, όταν η ψυχή κινείται και παίρνει τις θείες γνώσεις, όχι τελείως νοερά και ενιαία και αμετάβατα, αλλά μεταβατικά και με σκέψι, από ένα νόημα σε άλλο φερομένη, με ενέργειες, με κάποιο τρόπο ανακατεμένη από την κυκλική κίνηση και από την ευθεία.γ') ευθεία κινήσις είναι, όταν η ψυχή βγαίνει στη θεωρία των γύρω απο αυτήν αισθητών πραγμάτων και από τα απο έξω και αισθητά, ωσαν από κάποιες εικόνες διάφορες και πολλές, αναβαίνει στις απλές και ενιαίες θεωρίες. (Περί θείων ονομάτων, κεφ. δ'). Λέγεται κυκλική η ανωτέρα και πρώτη κυρία κινήσις της ψυχής, γιατί, καθώς, παραδείγματος χάρι, όταν οι δύο ακρες μιάς βέργας ενωθούν, γίνεται στεφάνι και κύκλος, έτσι και όταν η νοερά και γνωστική δύναμις και ενέργεια της ψυχής, η οποία βρίσκεται εξαίρετα στον εγκέφαλο, ως σωματικό όργανο, ενωθή με την νοερή ουσία της ψυχής που βρίσκεται στο κέντρο της καρδιάς και το εκεί καθαρώτατο ζωτικό πνεύμα, όπως σε ένα σωματικό όργανο, κατά το Ευαγγέλιο και τους νηπτικούς Πατέρες (Φιλοκαλία)· απο την ένωση και επιστροφή των δύο αυτών, κάποιος κύκλος γίνεται και με τον κύκλο αυτόν ενώνεται ο νους με την θεία χάρι, η οποία βρίσκεται στο μέσο της καρδιάς.

διότι εκεί μέσα δεν μπορούν να μούν⁵⁹. Εάν καμιά φορά πάη ο νους σου στα εξωτερικά που βλέπεις και στις φαντασίες του κόσμου, πάλι ξαναγύρισέ τον μέσα στον θάλαμο της καρδιάς, έως ότου να συνηθίσει.

Αυτός είναι ο πρώτος και κυριώτερος τρόπος, τον οποίον πρέπει να έχης παντοτεινό έργο για να διορθώσης, αγαπητέ, την φαντασία και την θύμησί σου· τί λέω; Να διορθώσης και να εξαφανίσης από την ρίζα, τίς κακές προλήψεις αυτής και τα είδωλα. Αυτός ο οποίος τρόπος, όσο είναι καρποφόρος και ωφέλιμος, τόσο είναι και κουραστικός· και όσο είναι κουραστικός, τόσο είναι και δυσκολοεπιχείρητος (για να μην πω και δυσκολοπίστευτος), κοντά στους πολλούς και μάλιστα στους δικούς μας σοφούς και διδασκάλους του τωρινού αιώνα, οι οποίοι δεν θέλουν να πιστέψουν στην διδασκαλία του Αγίου Πνεύματος και τόσων και τόσων θεοφόρων Πατέρων, που διδάσκουν αυτόν τον τρόπο στό νεοτύπωτο βιβλίο της Φιλοκαλίας, το οποίο είναι πίο πολύτιμο απο κάθε βαρύτιμο πετράδι, στερούνται δίκαια τους καρπούς του Αγίου Πνεύματος, τους οποίους απολαμβάνουν πολλοί αμαθείς και αγράμματοι: «Τα απέκρυψε αυτά ο Θεός, κατά τό λόγιο, από σοφούς και συνετούς και τα φανέρωσε στα νήπια» (Λουκ. 10,21). Γιατί, όσοι δεν πιστεύουν σ' αυτή τη νοερή εργασία, ούτε να καταλάβουν μπορούν την ωφέλεια που προέρχεται απο αυτή κατά το· «Αν δεν πιστεύσετε, δεν θα καταλάβετε» (Ησ. 7,9).

Όταν βλέπης ότι ο νους σου κουράζεται και δεν μπορεί πιά να μείνη μέσα στην καρδιά και στην προσευχή του νου που γίνεται μέσα σε αυτή, τότε χρησιμοποίησε και τον β' τρόπο, δηλαδή, άφησέ το να βγαίνη έξω και να ασχολήται με μελέτες και παρατηρήσεις και σε νοήματα θεία και πνευματικά, τόσο σε αυτά που περιέχονται μέσα στις Γραφές, όσο και αυτά που βρίσκονται στα κτίσματα, ιδιαίτερα στα νοητά, τα όποια λέγονται στην καθομιλουμένη μεταφυσικά και αφηρημένα της ύλης. Γιατί, αυτά τα πνευματικά νοήματα, συγγενή με τον νου έχουν και την λεπτότητα και την ιδιότητα του άυλου, δεν τον αφήνουν να παχαίνη, αλλό τον κάνουν με ευκολία να επιστρέψη στόν τόπο της καρδιάς και να ενωθή πάλι με την νοερή μνήμη του Θεού. Γι αυτό λέει, ο Θεός Μάξιμος, «ότι μόνη ή πραξις δεν μπορεί να κάνη τον νου απαθή, αν δεν τον διαδέχονται πολλές και ποικίλες θεωρίες». Πρόσεξε όμως, να μη ασχολήσαι στους λόγους των υλικών σωμάτων και ζώων, δηλαδή στα λεγόμενα φυσικά, αφού είσαι ακόμη εμπαθής. Γιατί μη όντας ο νους σου ελεύθερος από τίς μοχθηρές φαντασίες των αισθητών, πρίν να διαπεράση μέσα στους πνευματικούς και άυλους λογισμούς, που βρίσκονται μέσα στα σώματα και στα ζώα, πιάνεται από μόνο την εξωτερική μορφή τους και την επιφάνεια· και ευχαριστημένος σε αυτή,

⁵⁹ Για να αναφέρω κάποιο καλλίτερο παράδειγμα· όπως οί ακτίνες του ηλίου, όσο απομακρύνονται από το κέντρο και το μέσον του γυαλιού, που ανάβει την ίσκα, τόσο ασθενέστερες, αραιότερες και σκοτεινότερες γίνονται, και όσο συμμαζεύονται στο κέντρο, τόσο δυνατώτερες, πυκνότερες και λαμπρότερες γίνονται, κατά αυτό τον τρόπο και ο νους και οι γνωστικές δυνάμεις της ψυχής, όσο μαζεύονται στο κέντρο της καρδιάς, τόσο δυνατώτερες και λαμπρότερες γίνονται.

αποκτά ψεύτικες δοξασίες και πάθη, όπως λέγει ο άγιος Μάξιμος, αντί να βρη απάθεια και αλήθεια, καθώς το έπαθαν τόσοι και τόσοι φιλόσοφοι, που καλούνται φυσικοί.

Ή χρησιμοποίησε και τον γ' τρόπο για ανάπαυσι και παρηγοριά του νου σου· δηλαδή, φαντάσου τα μυστήρια της ζωής και του πάθους του Κυρίου, δηλαδή την Γέννησί του στο σπήλαιο, την Υπαπαντή του στο Ναό· την Βάπτισί του στον Ιορδάνη, την Σαρανταήμερη νηστεία του στην έρημο· το κήρυγμα του Ευαγγελίου του, τα διάφορα θαύματα πού έκανε· την Μεταμόρφωσί του στο Θαβώρ, το νίψιμο των ποδιών των μαθητών του, την παράδοσι των μυστηρίων, την προδοσία του, τα πάθη του· τον Σταυρό του, τον Επιτάφιό του· την Ανάστασί του και την Ανάληψί του· τα κάθε είδους βάσανα των Μαρτύρων και τίς μακροχρόνιες ασκήσεις των Οσίων.

Το ίδιο, μπορείς, ακόμη για την συντριβή της καρδιάς σου και την μετάνοια, να φαντάζεσαι το μυστήριο και την φοβερή ώρα του θανάτου σου, την τρομερή ημέρα της Κρίσεως, τα διάφορα είδη των αιωνίων κολάσεων, δηλαδή, τίς λίμνες της αιώνιας φωτιάς· τίς κατασκότεινες και υπόγειες φυλακές· τους πολύ κρύους τάφους· τα σκουλίκια που πίνουν αίμα, την συντροφιά με τους δαίμονες· φαντάσου ακόμη και την απόλαυσι της απερίγραπτης χαράς και την ουράνια εκείνη βασιλεία των δικαίων· την αιώνια δόξα και μακαριότητα· τον ήχο εκείνων που εορτάζουν την ένωσι με το Θεό και την παντοτεινή γνωριμία και συγκατοίκησι όλων των Αγίων.⁶⁰

Αλλά, γνώριζε, οτι δεν σου λέω να ασχολήσαι πάντα με αυτά, αλλά να τα μεταχειρίζεσαι μόνο κάποτε κάποτε και μερικές φορές, ως πού να ξεκουραστή ο νούς σου και πάλι να επιστρέψη στην καρδιά και εκεί να εργάζεται το αφάνταστο και ασχημάτιστο, δια μέσου της καρδιακής μνήμης του Θεού. Γιατί, όπως όλα τα φερέοικα ζώα, δηλαδή αυτά που κουβαλάνε μαζί το σπίτι τους (σαν τα σαλιγκάρια και οι χελώνες) και τα όστρακα, δεν αναπαύονται πουθενά αλλού, παρά μέσα στα όστρακα, που είναι ντυμένα και μέσα στίς τρύπες

⁶⁰ Αν με αυτά τά θεία νοήματα και τις μελέτες ζωγράφιζες, αδελφέ, τον χάρτη της φαντασίας σου, όχι μόνο θα γλυτώσης από τίς πονηρές ενθυμήσεις και κακούς λογισμούς, αλλά και θα επαινεθής με παρηγορία σε εκείνη την ημέρα της Κρίσεως· γιατί λέγει ο μέγας Βασίλειος στον λόγο περί Παρθενίας, οτι κάθε άνθρωπος που βρίσκεται στό σώμα του, παρομοιάζεται με ένα ζωγράφο, που ζωγραφίζει κάποια εικόνα μέσα σε απόκρυφο τόπο. Καθώς λοιπόν ο ζωγράφος εκείνος, όταν βγάλη έξω στο θέατρο την εικόνα του, επαινείται μεν από τους θεατές, αν ζωγράφησε απάνω σε αυτή χαρακτήρες αγίων και άλλα ωραία και αξιοθέατα πράγματα, κατηγορείται όμως, αν ζωγράφησε σε αυτή συχαμερά, άσεμνα και άξιομίσητα πράγματα, κατά αυτό τόν τρόπο και κάθε άνθρωπος, όταν μετά το θάνατον βρεθή στην Κρίσι του Θεού, θα επαινεθής και θα μακαρισθής από Θεό και Αγγέλους και Αγίους, αν στόλισε τον νού του και την φαντασία του με λαμπρά, θεία και πνευματικά νοήματα. Και πάλι, θα ντραπή και θα κατακριθής, αν γέμισε την φαντασία του με πάθη, με άσεμνα και αισχρά είδωλα και εικόνες. Και ο Θεσσαλονίκης Γρηγόριος θαυμάζει πως από των αισθητών δημιουργείται στην ψυχή με την φαντασία ή νοητό φως, το οποίο παρέχει ζωή αιώνια ή νοητό και σκοτάδι κολαστήριο (Φιλοκαλία).

τους, έτσι και ο νους, με φυσικό τρόπο, σε τίποτα άλλο δεν αναπαύεται τόσο, όσο, στο να βρίσκεται μέσα στο σώμα που φοράει, δηλαδή, μέσα στο θάλαμο της καρδιάς και στον εσωτερικό άνθρωπο και απο εκεί, σάν απο καμμία πολεμήστρα, να πολεμά τους λογισμούς και τους εχθρούς και τα πάθη, που εκεί μέσα είναι κρυμμένα, αν και οι περισσότεροι άνθρωποι αυτό δεν το γνωρίζουν.⁶¹

Πάνω από όλα σου λέω, οτι για να πολεμάς και να προφυλάγεις καλά, μην αφήνεις την φαντασία και την ενθύμησί σου να θυμάται όλα εκείνα, που είδες ή άκουσες ή μυρίστηκες ή γεύτηκες ή έπιασες και ιδιαιτέρως, τα άσεμνα και κακά. Γιατί έχει επιβεβαιωθεί με την δοκιμή, πως περισσότερο πόλεμο κάνει κάποιος να ελευθερωθή από την φαντασία και την ενθύμησι ενός πράγματος, παρά από την ίδια την αίσθησί του. Επειδή το να ιδή κανείς – υποθετικά λέμε – ή να μην ιδή ένα πρόσωπο με πάθος, αυτό είναι εύκολο και πόλεμο τόσο δεν έχει· όταν όμως το ιδή και το περοεργασθή, δεν είναι πλέον εύκολο, αλλά χρειάζεται πόλεμος και αγώνας, για να βγάλη την ενθύμησι του προσώπου εκείνου απο την φαντασία του.

Καί πολλές φορές, μία μονάχα, εμπαθής και περίεργη ματιά, πού ρίξαμε σε ένα όμορφο πρόσωπο, μας εντυπώνει στη φαντασία τόσο βαθιά την ενθύμησί του, πού πολεμούμε σαράντα ή πενήντα χρόνια, μέχρι και αυτά τα γηρατειά μας και δεν μπορούμε να εξαλείψουμε εκείνη την ενθύμησι και φαντασία. και είναι άξιο για γέλια, οτι το πρόσωπο εκείνο γερνάει και ασχημαίνει ή πεθαίνει και γίνεται χώμα· και πολλές φορές εμείς οι ίδιοι πιάνουμε με τα χέρια μας τα οστά του στον τάφο, αλλά η φαντασία μας κρατεί τόσο σφικτά και δυνατά την εικόνα του, που πάντα το νομίζει για νέο και για ζωντανό· και έτσι σάν παράλογη και τυφλή, μας κάνει να αμαρτάνουμε με αυτό στη καρδιά,

⁶¹ Και οτι μεν τα πάθη και οι λογισμοί βρίσκονται κρυμμένα στη καρδιά και απο κει βγαίνουν και μας πολεμούν, το μαρτυρεί ο Κύριος, λέγοντας· «Από την καρδιά βγαίνουν σκέψεις πονηρές, φόννοι, μοιχείες, κλοπές, ψευδομαρτυρίες, βλασφημίες. Αυτά είναι που μολύνουν τον άνθρωπο» (Ματθ. 15,18-19). Οτι όμως και οι εχθροί δαίμονες τριγύρω απο την καρδιά κρύβονται και βρίσκονται (κατ' ενέργεια όμως και όχι κατ' ουσία, όπως λέγει ο μέγας της Θεσσαλονίκης Γρηγόριος. Κυριακ. Δ' Νηστειών)· και αυτό το ίδιο μαρτυρεί ο άγιος Διάδοχος, λέγοντας οτι προ μεν του Αγίου Βαπτίσματος, η θεία χάρις παρακινεί τον άνθρωπο στα καλά από μέσα, ο δε σατανάς παραφυλαεί στα βάθη της ψυχής και της καρδιάς· αφού δε ο βαπτισθή ο άνθρωπος, ο δαίμονας πηγαίνει έξω απο την καρδιά, ενώ η χάρις μέσα (κεφ. ος'). Πλην και μετά το Βάπτισμα (λέγει ο ίδιος ο άγιος κεφ. πβ'), παραχωρούνται να βρίσκονται στα βάθη του σώματος (καί μπορεί να πη κάποιος στην επιφάνεια της καρδιάς), για δοκιμασία του αυτεξουσίου και απο κεί ερεθίζουν τον νου με την υγρότητα των σαρκικών ηδονών. Γι' αυτό λένε οι Πατέρες, οτι οι δαίμονες δεν αγαπούν να γνωρίζουν οι άνθρωποι, οτι αυτοί βρίσκονται μέσα τους, για να μην διώχουν απο εκεί και τους πολεμούν με το όνομα του Ίησού Χριστού, το οποίο λέγεται μέσα στη καρδιά, όπως προείπαμε. Οτι οι δαίμονες βρίσκονται μέσα μας, συμφωνεί και ο θεολόγος Γρηγόριος, λέγοντας, οτι εκείνο που είπε ο Κύριος, πως το ακάθαρτο πνεύμα, αφ' ου εξέλθει απο τον άνθρωπο, πάλιν παίρνει επτά αλλά πνεύματα και εισέρχονται και κατοικούν σε αυτόν τον άνθρωπον (Ματθ. 12,43)· αυτό, λέω, μαρτυρεί ο άγιος, οτι γίνεται μετά το Βάπτισμα, παραχωρούντος του Θεού να μπαίνουν οί δαίμονες στον βαπτισθέντα, για τους πονηρούς λογισμούς και τα λόγια και τα κακά έργα, που θα κάνη μετά το Βάπτισμα (Λόγ. εις τα Φώτα· βλ. και το κ' κεφάλ. του β' μέρους).

σάν να ήταν και αληθινό, τόσο όταν είμαστε ξύπνιοι, όσο και όταν κοιμόμαστε.⁶²

Ακόμη σου υπενθυμίζω, να φυλαχθής καλά και να μη πιστεύης ή τελείως να δέχεσαι ως αληθινό, αν δης ξύπνιος ή ενώ κοιμάσαι, μέσα απο την καρδιά σου ή έξω κανένα σχήμα, όπως φως ή φωτιά ή σαν είδος αγγέλου ή αγίου ή κάτι άλλο παρόμοιο, ό,τι κι αν είναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΣΤ΄.

Ο στρατιώτης του Χριστού πρέπει να αποφεύγει με όλη του τη δύναμη τις ταραχές και ενοχλήσεις, αν θέλει να πολεμήσει καλά τους εχθρούς του

Όπως έχει υποχρέωση αναπόφευκτη κάθε χριστιανός, όταν χάσει την ειρήνη της καρδιάς του να κάνει το ό,τι μπορεί για να την ξαναποκτήσει, έτσι πάλι πρέπει να γνωρίζω, ότιπως κανένα γεγονός που συμβαίνει στον κόσμο, που θα του συνέβαινε, δεν είναι σωστό και φρόνιμο να του στερή ή να του κλονίσει την παρόμοια ειρήνη. Πρέπει ναί, να λυπούμαστε για τις αμαρτίες μας, αλλά με έναν πόνο ειρηνικό, κατά τον τρόπο, που προηγουμένως έδειξα σε πολλά σημεία. και έτσι, χωρίς ενόχληση της καρδιάς, να συμπονάμε με ευλαβή διάθεση αγάπης κάθε άλλο αμαρτωλό και να κλαίμε εσωτερικά το λιγότερο· δηλαδή, ας πενθούμε για τα σφάλματα του. Για τα άλλα που συμβαίνουν, τα βαρεια και βασανιστικά, που μας έρχονται, όπως ασθένειες, πληγές, θάνατοι των συγγενών μας, επιδημίες πείνας, πόλεμοι, φωτιές και άλλα παρόμοια κακά, αν και οι κοσμικοί τα αποστρέφονται τις περισσότερες φορές, ως ενοχλήσεις της φύσεως, παρόλα αυτά, μπορούμε με την χάρι του Θεού, όχι μόνο να τα υποφέρουμε, αλλά και να τα θέλουμε και να τα αγαπάμε, σαν δίκαιη τιμωρία στους παράνομους και σαν αφορμές των αρετών στους καλούς· επειδή σε αυτόν το σκοπό αποβλέπουμε, και αυτό αρέσει ακόμη και σε αυτόν τον Κύριό μας και Θεό, που μας τα στέλνει· του οποίου το θέλημα ακολουθώντας εμείς, θα περάσουμε με καρδιά ήσυχη και αναπαυμένη όλες τις θλίψεις και τα βάσανα της τωρινής ζωής. Και να είσαι βέβαιος, ότι κάθε παρενόχλησις και ταραχή της καρδιάς μας, δεν αρέσει στα θεϊκά μάτια· γιατί όποια και να ναι

⁶² Βλέπε ότι σου έφερα παράδειγμα από την φαντασία που γεννάται απο την όραση. Γιατί γνώριζε, πως άλλη αίσθησι δεν μας πολεμάει τόσο, όσο η όραση. Και καθώς αυτή είναι η βασιλικότερη, η λεπτότερη, η καθαρότερη από όλες τις άλλες και η συγγενής με το νού κατά την λαμπρότητα και το ασώματο, όπως λένε οι θεολόγοι, έτσι και οι φαντασίες πού γίνονται από αυτή, πολύ δύσκολα σβύνουν. Κατά δεύτερο τρόπο μας πολεμούν οι φαντασίες εκείνων των αισχρών και πονηρών λόγων, που ακούσαμε· και αυτό γνώριζε, ότι καθώς, όταν ενεργούν οι άλλες αισθήσεις, τα μάτια δεν ευχαριστούνται, αν δεν βλέπουν και αυτά εκείνο που αισθάνονται οι λοιπές αισθήσεις, έτσι και η φαντασία, δεν ευχαριστεείται, αν ίσως δεν κάνει ορατά, όλα όσα ακούγονται και γεύονται και μυρίζονται και πιάνονται κατά τον Θεσσαλονίκης Γρηγόριο (Φιλοκαλία).

αυτή, πάντα είναι συντροφιασμένη από ατέλεια και πάντα προέρχεται από κάποια κακιά ρίζα της φιλαυτίας.

Γι αυτό να έχεις πάντοτε άγρυπνη μία σκοπιά παρατηρήσεως, η οποία αμέσως μόλις δει κάτι που μπορεί να σε ενοχλήσει και να σε ταραξεί, ας σου κάνει νόημα, για να καταλαβαίνεις για τι πρόκειται και να πιάνεις τα όπλα στο να διοικήσαι σκεπτόμενος, ότι όλα εκείνα τα κακά και άλλα παρόμοια πολλά, αν και φαίνονται εξωτερικά κατά την αίσθησι κακά, δηλαδή βλαβερά, όμως δεν είναι αληθινά κακά, ούτε μπορούν να μας αφαιρέσουν τα πραγματικά καλά και ότι όλα τα διατάζει και τα παραχωρεί ο Θεός, για τους σωστούς σκοπούς που είπαμε πριν και μας συμφέρουν και για άλλα, που δεν είναι γνωστά σε μας, αλλά πολύ δίκαια και πολύ άγια χωρίς αμφιβολία. Καί, αν σε κάθε θλιβερό και αντίθετο γεγονός που συμβαίνει, παραμένη η καρδιά σου έτσι αναπαυμένη και ειρηνική, μπορεί να έχεις πολύ κέρδος· αν όμως ταραξεται, γνώριζε ότι κάθε άσκησι που κάνεις, σου αποδίδει ή καμία ή πολύ μικρή ωφέλεια.

Επιπλέον λέω και αυτό, ότι όταν η καρδιά ενοχλήται και ταρασσεται, είναι πάντα κάτω από τα διάφορα χτυπήματα και τους πολέμους των εχθρών· και το σπουδαιότερο, όταν είμαστε ταραγμένοι δεν μπορούμε να δούμε καλά και να διακρίνουμε τον ίσιο δρόμο και την ασφαλή πορεία της αρετής· ο εχθρός μας λοιπόν διάβολος που μισεί πολύ αυτήν την ειρήνη (επειδή είναι μέρος, που κατοικεί το πνεύμα του Θεού, για να ενεργήσει μεγάλα πράγματα), πολλές φορές ερχεται σαν φίλος και δοκιμάζει να μας την πάρη, χρησιμοποιώντας διάφορες επιθυμίες⁶³, οι οποίες μας φαίνονται πως είναι καλές· αλλά πόσο αυτές είναι απατηλές και ψεύτικες, μπορείς μεταξύ των άλλων στοιχείων να το γνωρίσης κι από αυτό· δηλαδή, επειδή μας κλέβουν την ειρήνη της καρδιάς.

Γι' αυτό, αν θέλεις να εμποδίσης την τόση μεγάλη ζημιά, όταν ο παρατηρητής, δηλαδή ο νους και η προσοχή του νου, σε προειδοποιήσει ότι κάποια νέα επιθυμία κάποιου καλού ζητεί να μπη μέσα σου, μην της ανοίξεις την είσοδο της καρδιάς, αν δεν ελευθερωθής πρώτα από κάθε θέλημα δικό σου και την παρουσιάσης στο Θεό και ομολογώντας την τυφλότητα και αγνωσία σου, να τον παρακαλέσης θερμά να σε φωτίσει με το δικό του φως, για να δης, εάν αυτή η επιθυμία προέρχεται από αντίδικο εχθρό· και γι' αυτό, τρέξε στον πνευματικό σου πατέρα και άφησέ το, όσο μπορείς, στην κρίσι εκείνου. Όμως, αν και η επιθυμία εκείνη είναι από τον Θεό, πρέπει εσύ, πριν να την επιχειρήσης, να

---

⁶³ Γι' αυτό και ο Αββάς Ισαάκ, όχημα και αμάξι του διαβόλου ονομάζει την σύγχυσι, πάνω στο οποίο καθήμενος εισέρχεται στη ταλαιπωρη ψυχή και την καταποντίζει (Λόγος λγ'). και ο Πέτρος ο Δαμασκηνός λέγει: «Καμμία κακία δεν είναι τόσο εύκολη για την αμαρτία, όσο η σύγχυσις (Φιλοκαλία).

ταπεινωθής και να θανατώσης την μεγάλη σου προθυμία και θερμότητα, που έχεις γι' αυτή· διότι το έργο εκείνο, του οποίου προηγείται αυτή η δική σου ταπείνωση, αρέσει πολύ περισσότερο στο Θεό, παρά να γίνη με την επιθυμία της φύσεως - μάλιστα καμιά φορά του αρέσει πολύ περισσότερο εκείνη η δική σου ταπείνωση, παρά αυτό το ίδιο το έργο. και με τον τρόπο αυτόν, αφού αποβάλλεις απο τον εαυτό σου τις επιθυμίες, που δεν είναι καλές και μήκάνονας τις καλές, αν δεν καθησυχάσης πρώτα τις φυσικές σου κινήσεις, θα κρατήσης την ειρήνη και την ασφάλεια, την ακρόπολι της καρδιάς σου.

Για να διαφυλάξης ακόμη την καρδιά σου ειρηνική σε κάθε πράγμα, πρέπει να την ελέγχεις και να την φυλάς από κάποιες επιπλήξεις και εσωτερικούς ελέγχους της συνειδήσεως σου, οι οποίοι μερικές φορές είναι του διαβόλου, μολονότι φαίνονται ότι είναι του Θεού, με το να σε κατηγορούν για κάποιο λάθος· τους παρόμοιους ελέγχους, από τα αποτελέσματά τους θα τους αναγνωρίσης από που προέρχονται. Γιατί, αν σε ταπεινώνουν και σε κάνουν επιμελή στο να εργάζεσαι και δεν σου αφαιρούν την ελπίδα και εμπιστοσύνη που έχεις στον Θεό, πρέπει να τους δέχεσαι σαν από τον Θεό και να τον ευχαριστής· αν όμως σε συγχύζουν και σε κάνουν μικρόψυχο, δύσπιστο, αμελή και οκνηρό στο καλό, να είσαι βέβαιος πως προέρχονται από τον εχθρό· και μη τους δίνης σημασία, αλλά ακολούθησε τον δρόμο σου και την εξάσκησί σου. Γιατί, και εκτος απο όλα αυτά που σου είπα, πλέον απο κοινού, γεννιούνται στη καρδιά μας οι παρενοχλήσεις και οι συγχύσεις, από τα περιστατικά των αντιθέτων πραγμάτων, που μας ακολουθούν σε αυτόν τον κόσμο.

Άλλα εσυ, για να προφυλαχθής από αυτά τα χτυπήματα της συγχύσεως, μπορείς να κάνης δύο πράγματα· το ένα είναι να σκεφθής σε ποιό είναι αντίθετα εκείνα τα περιστατικά· στο πνεύμα και την ψυχή; ή στην αγάπη του εαυτού μας και των επιθυμιών μας; Γιατί, αν είναι αντίθετα στις επιθυμίες σου και την αγάπη του εαυτού σου (ο οποίος είναι γενικά ο πρώτος εχθρός σου), δεν πρέπει να τα ονομάζης αντίθετα, αλλά να τα έχης για ευεργεσίες και βοήθεια του Υψίστου Θεού, οπότε και με χαρούμενη καρδιά και ευχαριστία να τα αποδέχεσαι· εαν όμως και είναι αντίθετα στο πνεύμα και την ψυχή, δεν πρέπει ούτε γι' αυτό να χάνης την ειρήνη της καρδιάς σου, όπως θα μάθης στο επόμενο κεφάλαιο· το άλλο είναι να υψώσης τον νου σου στο Θεό, και με μάτια κλειστά (χωρίς να θέλεις να γνωρίζης κάτι άλλο), να δέχεσαι κάθε περιστατικό από το σπλαγγνικό χέρι της θείας πρόνοιάς του, σαν πράγμα γεμάτο από διάφορα αγαθά⁶⁴.

---

⁶⁴ Γι' αυτό, άξιο μνήμης είναι εκείνο, που συνήθιζε να λέγη πάντα ο θείος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, σε κάθε περίστασι που του συνέβαινε, καλή και κακή, δυστυχή και ευτυχή· είναι δε το απόφθεγμα αυτό: «Δόξα τω Θεώ πάντων ένεκεν ου γαρ παύσομαι τούτο επιλέγων αεί επί πασί μοι τοις συμβαινούσι» (εκ των προς την Διάκονον Ολυμπιάδα επιστολών ια')· το οποίο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΖ΄.

Τί πρέπει να κάνουμε, όταν είμαστε πληγωμένοι

Όταν βρίσκεσαι πληγωμένος, επειδή έπεσες σε κάποιο αμάρτημα λόγω αδυναμίας σου ή καμιά φορά με την θέλησί σου για κακό σου, μη δειλιάσης· ούτε να ταραχθής γι' αυτό, αλλά αφού επιστρέψης αμέσως στο Θεό, μίλησε έτσι· «Βλέπε, Κύριε μου· έκανα τέτοια πράγματα σαν τέτοιος που είμαι· ούτε ήταν δυνατό να περιμένεις και τίποτα άλλο από εμένα τον τόσο κακοπροαίρετο και αδύνατο, παρά ξεπε-σμό και γκρέμισμα».

Καί εδώ, ξευτελίσου στα μάτια σου αρκετή ώρα και λυπήσου με πόνο καρδιάς για την λύπη που προξένησες στον Θεό και χωρίς να συγχυσθής, αγανάκτησε κατά των αισχρών σου παθών, ιδιαιτέρως δε και μάλιστα, εναντίον εκείνου του πάθους που έγινε αιτία να πέσης· έπειτα πές πάλι· «Ούτε μέχρι εδώ θα στεκόμουν, Κύριε μου, και θα αμάρτανα χειρότερα, εάν εσύ δεν με κρατούσες με την πολύ μεγάλη σου αγαθότητα».

Καί ευχαρίστησέ τον και αγάπησέ τον περισσότερο παρά ποτέ θαυμάζοντας την τόση μεγάλη ευσπλαγγνία του, ότι και παρόλο που λυπήθηκε από σένα, πάλι σου δίνει το δεξί του χέρι και σε βοηθάει, για να μη ξαναπέσης στην αμαρτία· τελευταία πές με μεγάλο θάρρος στη μεγάλη ευσπλαγγνία του· «Εσύ, Κύριε μου, κάνε σαν εκείνος που είσαι και συγχώρεσέ με και μην επιτρέψης στο εξής να ζω χωρισμένος από σένα, ούτε να απομακρυνθώ ποτέ, ούτε να σε λυπήσω πλέον».

Καί κάνοντας έτσι, μη σκεφθής αν σε συγχώρεσε, διότι αυτό δεν είναι τίποτα άλλο, παρά υπερηφάνεια, ενόχλησις του νου, χάσιμο του καιρού και απάτη του διαβόλου, χρωματισμένη με διαφορές καλές προφάσεις. Γι' αυτό, αφήνοντας τον εαυτό σου ελεύθερα στα ελεήμονα χέρια του Θεού, ακολούθησε την άσκησί σου, σαν να μην είχες πέσει. Και αν συμβή εξαιτίας της αδυναμίας σου να αμαρτήσης πολλές φορές την ημέρα⁶⁵ και να μείνης πληγωμένος, κάνε αυτό πού σου είπα όλες τις φορές, όχι με μικρότερη ελπίδα στο Θεό. και κατηγορώντας

και ο Θεσσαλονίκης θείος Γρηγόριος μιμούμενος, αυτό το ίδιο συνήθιζε και έλεγε, όπως βλέπουμε στο βίο του.

⁶⁵ Το κς' και κζ' κεφάλαιο του β' μέρους αυτού του βιβλίου, μας διδάσκει καθαρώτερα, οτι τα αμαρτήματα που λέει το παρόν κεφάλαιο, δεν εννοούνται πως είναι θανάσιμα, αλλά μη θανάσιμα και συγγνωστά, και αυτοί που σε αυτά αμαρτάνουν δεν εννοούνται ότι είναι αυτοί που ζούνε απλά και αδιάφορα και κάνουνε θανάσιμα πταίσματα κάθε λίγο· (γιατί αυτοί πρέπει και να ενοχλούνται και με πόνο καρδιάς να κλαίνε και μεγάλη σκέψι να έχουν στο να εξετάζουν πάντα την συνείδησί τους και να εξομολογούνται· και λύπη ανάλογη να έχουν πάντα, όχι όμως και από την υπερβολική λύπη να πέφτουν σε απελπισία)· άλλα αυτοί που ζούνε πνευματική ζωή, οί αγωνιζόμενοι στη αρετή. Γιατί αυτοί αυτά τα συγγνωστά αμαρτήματα κάνοντας (ποιά δε είναι αυτά, βλέπε στην αρχή του κς' κεφαλαίου) ή και βαρύτερα από αυτά και μεγαλύτερα (στα οποία κάποτε πέφτουν και αυτοί, κατά παραχώρησι Θεού), κάνουν κατά την διάταξι του παρόντος κεφαλαίου· πλην η διάταξι αυτή, ωφελεί απλά κάθε άνθρωπο, που κάνει το οποιοδήποτε αμάρτημα.

περισσότερο τόν εαυτό σου και μισώντας την αμαρτία περισσότερο, αγωνίσου να ζης με περισσότερη προφύλαξι.

Αυτή η εκγύμνασις δεν αρέσει στο διάβολο· γιατί βλέπει πως αρέσει πολύ στο Θεό, επειδή και μένει ντροπιασμένος ο αντίπαλος, βλέποντας ότι νικήθηκε από εκείνον, που αυτός είχε πρίν νικήσει. Γι' αυτό και διαφορετικούς απατηλούς τρόπους χρησιμοποιεί για να μας εμποδίση να μη το κάνουμε. και πολλές φορές πετυχαίνει τον σκοπό του εξαιτίας της αμέλειάς μας και της λίγης φροντίδας που έχουμε στον εαυτό μας. Γι' αυτό, όσο εσύ βρείς δυσκολία σε αυτό από τον εχθρό, τόσο περισσότερο πρέπει να αγωνισθής να τό κάνης πολλές φορές, ακόμη και αν μία μόνο φορά έπεσες· μάλιστα πρέπει αυτό να κάνης, άν, αφού αμαρτήσης, αισθάνεσαι ότι ενοχλείσαι και συγχύζεσαι και σε πιάνη απελπισία για να μπορέσης έτσι με αυτό να αποκτήσης ειρήνη και γαλήνη στην καρδιά σου και θάρρος μαζί· και αφού οπλισθής με αυτά τα όπλα, να στραφής στό Θεό.

Γιατί, αυτή η παρόμοια ενόχλησις και ταραχή που έχει κάποιος για την αμαρτία, δεν γίνεται επειδή με αυτό που έκανε λύπησε τον Θεό, αλλά γίνεται για τον φόβο της δικής του καταδίκης· και αυτό σημαίνει οτι, αυτή προέρχεται από την φιλαυτία, όπως πολλές φορές είπαμε.

Ο τρόπος λοιπόν, για να αποκτήσης την ειρήνη, είναι ο εξής· να ξεχάσης τελειωτικά την πτώσι και την αμαρτία σου⁶⁶ και να παραδοθής στην σκέψι της μεγάλης και άφατης αγαθότητας του Θεού· και ότι, αυτός μένει πολύ πρόθυμος και επιθυμεί να συγχωρέση κάθε αμαρτία, όσο και αν είναι βαρειά, προσκαλώντας τον αμαρτωλό με διάφορους τρόπους και μέσα από διάφορους δρόμους, για να έλθη σε συναίσθησι και να ενωθή μαζί του σε αυτή την ζωή με την χάρι του· στην δε άλλη, να τον αγιάση με τη δόξα του και να τον κάνη αιώνια μακάριο. Και αφού με αυτές και παρόμοιες σκέψεις και στοχασμούς, γαληνέψης το νου σου, τότε θα επιστρέψης στην πτώσι σου, κάνοντας όπως είπα πίο πάνω· κατόπιν, όταν έρθη η ώρα της εξομολογήσεως (την οποία σε προτρέπω να κάνης πολύ συχνά), θυμήσου όλες σου τίς αμαρτίες, και με νέο πόνο και λύπη, για την λύπη του Θεού, και με πρόθεσι και απόφασι να μη τον λυπήσης πλέον, φανέρωσέ τες όλες στον Πνευματικό σου και κάνε με προθυμία τον κανόνα που θα σου ορίση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΗ΄.

⁶⁶ Σε αυτό αρμόζει ή ιστορία που αναγινώσκομε στο Γεροντικό φαίνεται εκεί ότι ένας μοναχός από συναρπαγή έπεσε σε πορνεία. και επειδή οι λογισμοί της απογνώσεως από μέσα τον ενοχλούσαν, ότι έχασε την ψυχή του και πλέον σωτηρία δεν υπάρχει, αυτός ως φρόνιμος και έμπειρος στον κατά του εχθρού άρατο πόλεμο, έλεγε στους λογισμούς του· «ουχ ήμαρτον, ουχ ήμαρτον»· έως ότου μπήκε στο κελλί του και κλείσθηκε και αφού ειρήνευσε την καρδιά του, τότε έδειξε την πρέπουσα μετάνοια δια την αμαρτία του· οπότε και αποκαλύφθηκε σε ένα άλλο διορατικό Γέροντα, ότι ο μοναχός εκείνος, έπεσε, ναί, αλλά σηκώθηκε και νίκησε.

Ποια τακτική έχει ο διάβολος στο να πολεμά γενικά και να παραπλανά ανθρώπους διαφόρων καταστάσεων

Γνώριζε, αγαπητέ, ότι ο διάβολος δεν φροντίζει για τίποτα άλλο, παρά για τη δική μας απώλεια, και ότι δεν πολεμάει όλους με ένα και τον ίδιο τρόπο. Και για να αρχίσω να σου περιγράψω μερικούς από τους πολέμους του και τις τακτικές τους και τις απάτες του, σου παρουσιάζω πέντε καταστάσεις ανθρώπων. Μερικοί είναι στην υπηρεσία της αμαρτίας χωρίς κανένα λογισμό να ελευθερωθούν· μερικοί πάλι, θέλουν να ελευθερωθούν, αλλά δεν το επιχειρούν· είναι και άλλοι που μετά την απόκτηση των αρετών, πέφτουν με μεγαλύτερη φθορά στην αμαρτία. Άλλοι νομίζουν ότι βαδίζουν στην τελειότητα, άλλοι αφήνουν τον δρόμο της αρετής που έχουν· και άλλοι, την αρετή που έχουν, την κάνουν αιτία κακίας. Για όλους αυτούς θα μιλήσω ξεχωριστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΘ΄.

Ο πόλεμος και η απάτη που χρησιμοποιεί ο διάβολος για εκείνους πού κρατάει στην υπηρεσία της αμαρτίας.

Όταν ο διάβολος κρατά κάποιον στην υπηρεσία της αμαρτίας, δεν φροντίζει για τίποτα άλλο παρά να τον τυφλώνη περισσότερο και να τον βγάξη από κάθε καλό λογισμό, που μπορεί να τον παρακινήσει στο να γνωρίσει την πολύ δυστυχισμένη του ζωή· και όχι μόνον τον βγάξει από τους λογισμούς που τον καλούν στην επιστροφή και στην μετάνοια, βάζοντας στο νου του άλλους λογισμούς κακούς και αντίθετους, αλλά και με έτοιμες και γρήγορες αφορμές, τον κάνει ο τρισκατάρατος να πέφτει συχνά στην ίδια αμαρτία ή σε άλλες μεγαλύτερες, από τις οποίες βγαίνει ο ταλαίπωρος αμαρτωλός, περισσότερο σκοτισμένος και τυφλός, ώστε με την τυφλότητά του φτάνει και γκρεμίζεται στην συνήθεια της αμαρτίας και έτσι τρέχοντας ο άθλιος από την πράξη της αμαρτίας σε μεγαλύτερη τυφλότητα και πάλι από την τυφλότητα σε μεγαλύτερα αμαρτήματα, κυκλογυρίζει σχεδόν όλη την ταλαίπωρη ζωή του μέχρι θανάτου, αν ο Θεός δεν οικονομήσει την σωτηρία του με την χάρι του.

Λοιπόν, όποιος βρίσκεται σε αυτή την πολύ δυστυχισμένη κατάσταση, αν αγαπά να θεραπευθή, πρέπει να δεχθή αμέσως το γρηγορότερο τον λογισμό εκείνον και την έμπνευσι, πού τον προσκαλεί από το σκοτάδι στο φως και από την αμαρτία στη μετάνοια και πρέπει να φωνάξει με όλη του την καρδιά στο Ποιητή του· «Κύριε μου βοήθησέ με, βοήθησέ με γρήγορα και μη με αφήσης πλέον σε αυτό το σκοτάδι της αμαρτίας»· ας μη σταματήσει να ξαναλέη πολλές φορές το ίδιο και να φωνάξει με αυτό και παρόμοιο τρόπο· και αμέσως, αμέσως,

αν είναι δυνατόν, ας ζητήση βοήθεια και συμβουλή, για να μπορέση να ελευθερωθή από τον εχθρό· εάν όμως δεν μπορή να πάη αμέσως, ας προστρέξη γρήγορα στον σταυρωμένο Ιησού και ας προσπέση στά Αγιά του πόδια με το πρόσωπο στη γη και στη Θεοτόκο Μαρία, ζητώντας ευσπλαγχνία και βοήθεια· και η νίκη στέκεται σε αυτή την γρηγοράδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Λ΄.

Ο πόλεμος και η απάτη, πού μεταχειρίζεται ο διάβολος για εκείνους που γνωρίζουν το κακό τους και θέλουν να ελευθερωθούν. Και γιατί οι αποφάσεις μας πολλές φορές δεν φέρνουν το αποτέλεσμα τους

Εκείνοι, που γνωρίζουν την κακή ζωή που ζουν και θέλουν να την αλλάξουν, ως επί το πλείστον μένουν πλανεμένοι και νικημένοι από τον εχθρό με αυτά τα όπλα· μετά απο αυτά· αύριο, αύριο· ας τελειώσω πρώτα αυτή την υπόθεσι και μετά απο αυτά να παραδοθώ με περισσότερη ανάπαυσι στη χάρι του Θεού και στη πνευματική ζωή· ας κάνω αυτό σήμερα και αύριο μετανοώ. Παγίδα του εχθρού είναι αυτή, αδελφέ, η οποία έπιασε πολλούς και πιάνει ακόμη πιά πολύ τον κόσμο. Αιτία της παγίδας αυτής είναι η αμέλεια και η άγνοιά μας. Επειδή και σε μιά τέτοια υπόθεσι, από την οποία αποτελείται και κρέμεται όλη η σωτηρία της δικής μας ψυχής και όλη η τιμή του Θεού, δεν πιάνουμε γρήγορα εκείνο το τόσο δυνατό όπλο και να πούμε στον εαυτό μας· τώρα, τώρα να ζήσω πνευματική ζωή και όχι μετά απο αυτά· σήμερα, σήμερα να μετανοήσω και όχι αύριο· το τώρα και το σήμερα, είναι στα χέρια μου· το, μετά απο αυτά και το αύριο είναι στα χέρια του Θεού. Αλλά και αν μου είχε δοθή τό, μετά απο αυτά και το αυριο, ποιός δρόμος σωτηρίας και νίκης θα είναι αυτός, το να θέλω πρώτα να πληγωθώ και ύστερα να θεραπευθώ το να κάνω πρώτα τις νέες αταξίες μου και να συμμορφώνωμαι;

Οπότε, αν θέλης να φύγεις, αδελφέ, από αυτή την πλάνη και να νικήσης τον εχθρό, η θεραπεία είναι, το να υπακούσης γρήγορα με την πράξι στους καλούς λογισμούς και τις θείες εμπνεύσεις, που σε καλούν σε μετάνοια και να μη δώσης καθόλου περιθώριο στη μέση, ούτε να πης, οτι εγώ αποφάσισα οριστικά να μετανοήσω μετά απο αυτά και πιά δεν μπορώ να αλλάξω· όχι γιατί οι αποφάσεις αυτές πολλές φορές είναι λανθασμένες και πολλοί δείχνοντας εμπιστοσύνη σ' αυτές, εξαπατήθηκαν και έμειναν αμετανόητοι για διάφορες αιτίες.

Α΄. Γιατί οι δικές μας αποφάσεις δεν είναι θεμελιωμένες πάνω στην απιστία του εαυτού μας και στο θάρρος και την ελπίδα του Θεού· και μετά από αυτό συμβαίνει το να μη μπορούμε να δούμε την μεγάλη μας υπερηφάνεια, από την οποία παρακινούμενοι, δίνουμε εμπιστοσύνη στις δικές μας αποφάσεις, πως είναι σταθερές. Αλλά τό φως για να

γνωρίσουμε αυτή την υπερηφάνεια και ασθένειά μας και η βοήθεια για να θεραπευτούμε, προέρχεται από την αγαθότητα του Θεού, ο οποίος παραχωρεί, όπως είπαμε προηγουμένως, να πέσουμε και με την πτώσι, μας προσκαλεί αντί να ελπίζουμε στο δικό μας θάρρος και ελπίδα, να ελπίζουμε και να δίνουμε εμπιστοσύνη σε αυτόν μόνο· και από την υπερηφάνειά μας, μας προσκαλεί στη γνώσι του εαυτού μας. Θέλεις να γνωρίζης, άνθρωπε, πότε είναι δυνατές και στερεές οι αποφάσεις σου; Όταν δεν έχης καμμία εμπιστοσύνη στο εαυτό σου και όταν είναι όλες θεμελιωμένες με ταπεινώσι στην ελπίδα και το θάρρος του Θεού.

Β'. Όταν κινούμαστε εμείς να πάρουμε καμμία απόφασι, σκεφτόμαστε μόνο την ωραιότητα και δύναμι της αρετής, η οποία παρασύρει με το μέρος της την θέλησί μας, όσο και αν είναι ασθενής και αδύνατη· μετά απο αυτά όμως, όταν παρουσιασθή η δυσκολία και ο κόπος, με τα οποία αποκτάται η αρετή, με το να είναι αδύνατη και νέα η θέλησί μας, μικραίνει και αποσύρεται πίσω και στη συνέχεια μένουν άπρακτες οι αποφάσεις μας. Γι' αυτό εσύ συνήθισε να αγαπάς πολύ περισσότερο τίς δυσκολίες, που φέρνουν την απόκτησι των αρετών, παρά τίς ίδιες τίς αρετές, και από αυτές τίς δυσκολίες ας τρέφεται πάντα η θέλησίς σου, πότε με το λίγο και πότε με το πολύ, αν θέλης πραγματικά να αποκτήσεις τις αρετές. και ας είσαι βέβαιος, οτι τόσο πίο γρήγορα και πίο γενναία θα νικήσης τον εαυτό σου και τους εχθρούς σου, όσο πία γενναία αγκαλιάσεις τίς δυσκολίες και όσο περισσότερο τίς αγαπάς.

Γ'. Γιατί οι αποφάσεις μας μερικές φορές δεν σκέφτονται τίς αρετές και την θέλησι του Θεού, άλλα το δικό τους συμφέρον, το οποίο, συνήθως ακολουθεί τίς αποφάσεις, που κάνουμε για τίς πνευματικές τρυφές και για να αποκτήσουμε θεία χαρίσματα. Οπότε εμείς, στίς θλίψεις που μας στενοχωρούν πολύ, άλλη βοήθεια δεν βρίσκουμε, παρά να βάλουμε σκοπό και να αποφασίσουμε πως θα παραδοθούμε ολοκληρωτικά στο Θεό και στίς εξασκήσεις των αρετών. και αν αγαπάς να παραδοθής και συ, αδελφέ, σε αυτό, ας είσαι στο καιρό των πνευματικών τρυφών πολύ επιφυλακτικός και ταπεινός στις αποφάσεις σου· ιδιαίτερα όμως φυλάξου, να μη δίνης εντολές στον εαυτό σου και να μην κάνης τάματα, για να μην τα παραβής και πέσης στην αμαρτία· και οταν βρίσκεσαι λυπημένος, η απόφασι και η γνώμη σου ας είναι να υποφέρης ευχάριστα τον σταυρό και την θλίψι, καθώς θέλει ο Κύριος, αποστρεφόμενος κάθε γήινη βοήθεια και καμιά φορά ακόμη και την ουράνια· μία ας είναι η αναζήτησίς σου και μία η επιθυμία σου, να βοηθήσαι από τον Θεό, για να μπορής να υποφέρης κάθετι αντίθετο, χωρίς να μολύνης την αρετή της υπομονής και χωρίς να κάνης τον Θεό σου να δυσανασχετήση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΑ΄.

Η απάτη που χρησιμοποιεί ο εχθρός, για εκείνους που νομίζουν ότι βαδίζουν στην τελειότητα

Όταν ο εχθρός δεν μπορεί να νικήσει ούτε αυτούς που έχουν εξαρτηθεί από την αμαρτία, ούτε αυτούς που ζητάνε να ελευθερωθούν από αυτήν, όπως παραπάνω είπαμε, τότε τρέχει ο πονηρός στους ενάρετους και πολεμάει σαν πανούργος να τους κάνει να λησμονήσουν τους εχθρούς, που είναι κοντά τους και έμπρακτα τους πολεμούν και τους βλέπουν, να επιθυμούν όμως και να φαντάζονται πάνω από την δύναμή τους τα υψηλά και μεγάλα ⁶⁷ και πριν από τον κατάλληλο καιρό να έχουν αποφασιστικούς σκοπούς, για να φθάσουν στην τελειότητα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το να μη φροντίζουν αυτοί για τις πληγές, με τις οποίες είναι πληγωμένοι, αλλά, νομίζοντας αυτές τις επιθυμίες και αποφάσεις της τελειότητας σαν να ήταν έργα και πράγματα, υπερηφανεύονται με διάφορους τρόπους. Οπότε, μη θέλοντας να υποφέρουν στην πράξι κάτι το αντίθετο, ούτε το παραμικρό εμπόδιο ή ένα μικρό λόγο, χάνουν μετά από αυτό τον καιρό τους σε μεγάλες μελέτες αποφάσεων, αποφασίζοντας δηλαδή με το νου τους, να υποφέρουν μεγάλες δοκιμασίες για την αγάπη του Θεού. Και επειδή, όταν παίρνουν τις φαντασμένες αυτές αποφάσεις, δεν αισθάνονται καμμία θλίψη και αντίθεσι στο σώμα τους, γι' αυτό νομίζουν οι ταλαίπωροι ότι βρίσκονται στό ύψος εκείνων των εναρέτων, που υποφέρουν μεγάλες δοκιμασίες έμπρακτα. και δεν γνωρίζουν, πως άλλα είναι τα λόγια και οι αποφάσεις και άλλα είναι τα έργα και η πραγματικότητα.

Λοιπόν, αν θέλεις να αποφύγεις, αδελφέ, αυτή την απάτη, αποφάσισε να πολεμάς με τους εχθρούς, που σε πολεμούν πραγματικά

⁶⁷Γνώριζε, λοιπόν, αγαπητέ, ότι από έξι μέρη μας πολεμούν οι δαίμονες, όπως λένουν οι Πατέρες και μάλιστα ο άγιος Μελέτιος ο Ομολογητής· από πάνω και κάτω, από δεξιά και αριστερά και από εμπρός και από πίσω. Και από επάνω είναι οι υπερβολές που είναι πάνω από την δύναμή μας που κάνουμε για την αρετή· από κάτω οι ελλείψεις που έχουμε στην ίδια αρετή από την αμέλειά μας· (γι' αυτό είπαν οι Πατέρες ότι τα άκρα είναι των δαιμόνων)· και δεξιά λέγονται, όταν οι δαίμονες με δεξιά αιτία και πρόφασι του καλού, μας ρίχνουν στο κακό· αριστερά, όταν από φανερή αιτία του κακού, μας κάνουν να αμαρτάνουμε. Και από μπροστά, όταν οι δαίμονες μας πολεμούν με τους λογισμούς και ενθυμήσεις των πραγμάτων που πρόκειται να έλθουν· από πίσω, όταν μας πολεμούν με τις ενθυμήσεις και προλήψεις των περασμένων πραγμάτων. Και γενικά, όλοι οι πονηροί λογισμοί προσβάλλουν την ψυχή εσωτερικά ή εξωτερικά· και εσωτερικά την προσβάλλουν ή με ιδέα και εικόνα που τυπώνεται θεωρητικά στην φαντασία, ή με τον ενδιάθετο λόγο της καρδιάς που τυπώνεται ουσιαστικά στην ίδια την φαντασία. Εξωτερικά την προσβάλλουν δια μέσου των αισθητών αντικειμένων των πέντε αισθήσεων, δηλαδή με τα ορατά πράγματα, τα ακουστά, τα οσφρητά, τα απτά και τα γευστικά· (σχετικά με αυτά βλέπε στο κγ' κεφάλαιο: Πως πρέπει να διορθώνουμε τις αισθήσεις μας). Τα αίτια των εσωτερικών και εξωτερικών κινουμένων λογισμών είναι τρία· πρώτα οι δαίμονες, δεύτερον τα πάθη, δηλαδή οι πληγές που δεχθήκαμε στην καρδιά μας με την έξι προαιρετικά, ή μισώντας κάποιο πράγμα, ή αγαπώντας αυτό με εμπάθεια· και τέλος η διεφθαρμένη κατάσταση της ανθρωπίνης φύσεως.

και απο κοντά και έτσι θα γνωρίσης φανερά, αν οι αποφάσεις που παίρνεις, είναι αληθινές ή ψεύτικες· δυνατές ή αδύνατες· και έτσι θα βαδίσης στην αρετή και την τελειότητα, μέσα απο τον δοκιμασμένο ασφαλή και βασιλικό δρόμο.

Εναντίον των εχθρών εκείνων, που δεν σε ενοχλούν προς το παρόν, δεν σε συμβουλεύω να κάνης πόλεμο, πάρα μόνο οταν πιθανά αμτιληφθής οτι με την πάροδο του χρόνου θα σε πολεμήσουν. Γιατί με την πρόγνωσι και την προμελέτη μπορείς να προετοιμασθής με γενναίες αποφάσεις για να αντισταθής· και όταν έρθουν, μένουν άπρακτοι, αφού σε βρίσκουν προετοιμασμένο. Γι' αυτό μη νομίσης ποτέ οτι οι αποφάσεις σου πως να έγιναν και έργα και πράξεις κι αν ακόμη εξασκήθηκες στις αρετές για λίγο χρόνο με τους κατάλληλους τρόπους· αλλά σε αυτά ας είσαι ταπεινός και να φοβάσαι τον εαυτό σου και την αδυναμία σου· και ελπίζοντας στο Θεό, τρέξε σε αυτόν με συχνές δεήσεις για να σε δυναμώνη και να σε φυλάη από τους κινδύνους και μάλιστα από κάθε μικρή υπόληψι και ελπίδα του εαυτού σου. Γιατί αν εσύ είσαι κατά αυτό τον τρόπο ταπεινός στον εαυτό σου, πιθανόν να μην είσαι ελεύθερος τελείως από κάποια μικρά ελαττώματα (στα οποία σε αφήνει ο Θεός καμιά φορά για να σε κάνη να γνωρίσης την αδυναμία του εαυτού σου και για να φυλάξη σε σένα κάποιο καλό που έχεις), παρόλα αυτά, σου επιτρέπεται να επιθυμής και να παίρνης μεγάλες αποφάσεις, για να ανέβης σε ψηλότερο βαθμό τελειότητας.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Λ Β ' .

Ο πόλεμος και η απάτη που χρησιμοποιεί ο διάβολος, για να εγκαταλείψουμε τον δρόμο της αρετής που βαδίζουμε

Η τέταρτη απάτη με την οποία μας επιτίθεται ο πονηρός διάβολος, όταν μας δη ότι βαδίζουμε τον ευθύ δρόμο της αρετής, είναι οι διάφορες επιθυμίες, που ξεσηκώνει εναντίον μας, για να μας κάνη να ξεπέσουμε απο την εκγύμνασι των αρετών στίς κακίες. Για παράδειγμα, οταν ένας άρρωστος υποφέρει με υπομονετική θέλησι την αρρώστία του, ο εχθρός, που γνωρίζει οτι με τον τρόπο αυτόν μπορεί εκείνος να αποκτήση την συνήθεια της υπομονής, του παρουσιάζει μπροστά του πολλά καλά έργα, που θα μπορούσε να κάνη αν βρισκότανε σε άλλη κατάστασι και φροντίζει να τον πείση ότι αν ήταν υγιής, θα μπορούσε να υπηρετήση καλύτερα τον Θεό και να ωφελήση και τον εαυτό του και τους άλλους.

Αφου του βάλλει αυτές τις επιθυμίες, πηγαίνει σιγά σιγά, αυξάνοντάς τες κατα αυτό τον τρόπο, που τον κάνει να θορυβήται και να ταραάζεται, γιατί δεν μπορεί να τίς τελειώση, σύμφωνα με το θέλημα του. Και όσο του γίνονται μεγαλύτερες και δυνατώτερες οι παρόμοιες επιθυμίες, τόσο πιο πολύ αυξάνει και η ενόχλησις και η ταραχή της καρδιάς του· και

μετά λίγο λίγο, με ικανότητα τον καταφέρνει ο εχθρός ώστε να μην υπομένη πλέον την αρρώστια του, όχι ως αρρώστια, αλλά ως εμπόδιο εκείνων των αρετών, που με πολλή όρεξη επιθυμεί να κάνει, για μεγαλύτερη ωφέλεια. Και αφού τον φέρει αυτό το σημείο, με πολλή ικανότητα του κλέβει από το νου εκείνο τον σκοπό που είχε για να υπηρετήσει καλύτερα τον Θεό και να αποκτήσει περισσότερες αρετές. Και έτσι, άλλο δεν του αφήνει, παρά γυμνή και μόνη την επιθυμία του να ελευθερωθή από την αρρώστια. Επειδή όμως, σύμφωνα με την θέλησή του, δεν του περνά, συγχύζεται και τaráσσεται σε τέτοιο σημείο, πού γίνεται εντελώς ανυπόμονος, και έτσι φθάνει ο άθλιος να πέσει στην κακία της ανυπομονησίας, από την αρετή της υπομονής, πού εξασκείτο απο πρίν χωρίς να το καταλαβαίνει καθόλου⁶⁸.

Ο τρόπος λοιπόν, για να αντισταθής σε αυτή την απάτη του διαβόλου, είναι ο εξής: Όταν βρεθής σε αυτή την κατάσταση της αρρώστιας, που να ενοχλήσαι και να τaráσσεσαι, πρόσεχε καλά, να μη δέχεσαι ή να μην υποχωρής καθόλου στις επιθυμίες πού τότε σου έρχονται, όσο καλές κι αν φαίνονται. Γιατί, μη μπορώντας τότε να τίς κάνης έργο, αναγκαστικά συγχύζεσαι και δεν ειρηνεύεις. Πρέπει λοιπόν, με κάθε ταπείνωσι, υπομονή και υποταγή να πιστεύης, πως οι επιθυμίες σου αυτές, δεν μπορούν να πάρουν εκείνη την έκβασι και το τέλος που επιθυμείς, όντας εσύ περισσότερο αδύνατος και στήρικτος από εκείνο πού εσύ λογαριάζεις· ή σκέψου ότι ο Θεός για τίς κρυφές κρίσεις του ή και για τίς αμαρτίες σου, δεν θέλει από σένα εκείνα τα καλά που επιθυμείς, αλλά καλύτερα θέλει να σε εχη ταπεινωμένο με την υπομονή, κάτω απο το γλυκό και δυνατό χέρι της θελήσεώς του.

Έτσι παρόμοια και αν έχης κάποτε κανόνα απο τον Πνευματικό σου για κανένα σου αμάρτημα και γι' αυτό δεν μπορείς, όπως επιθυμείς, να ακολουθής με συνέπεια την κάθε ενέργεια που κάνεις για ευλάβεια, και ιδιαιτέρως την θεία Κοινωνία, μη συγχυσθής και ενοχληθής από την επιθυμία τους· αλλά αφού αποβάλης κάθε δικό σου θέλημα, φόρεσε εκείνο που αρέσει στο Θεό με πόνο καρδιάς, λέγοντας μέσα σου. Αχ, εάν το μάτι της θεϊκής πρόνοιας, δεν έβλεπε σε μένα αχαριστίες και ελαττώματα, εγώ βέβαια, δεν θα βρισκόμουν τώρα σε τέτοια αθλιότητα, να στερηθώ τη χάρι των αγιωτάτων Μυστηρίων· γι' αυτό, βλέποντας ότι ο Κύριος μου, μου φανερώνει με αυτό την αναξιότητά μου, υμνώ και δοξολογώ στους αιώνας το όνομα του, λέγοντας προς αυτό: «Φιλανθρωπότατε Δέσποτα· ελπίζοντας καλά στην αγαθότητα σου, αν και είμαι ανάξιος ο άθλιος να σε δεχθώ στην ψυχή μου με το μέσο των θείων Μυστηρίων, με όλα αυτά, δεν σταματώ με άλλον τρόπο να σου

⁶⁸ Έτσι και εκείνος που προκόβει κάτω από την υποταγή κάποιου Γέροντα, επιθυμώντας να κατορθώσει μεγαλύτερες αρετές, απατάται και αφήνει την υπακοή και πηγαίνει στη μοναξιά και άσκηση· και εκεί πέφτοντας στην αμέλεια, χάνει και την λίγη προκοπή που έκαμνε στην υπακοή, όπως λέγει ο Ιωάννης της Κλίμακας· το ίδιο παθαίνει και ο ερημίτης και αναχωρητής, όταν αφήσει την ερημιά και πηγαίνει σε υπακοή, γιά να αποκτήσει τάχα περισσότερες αρετές και ωφέλεια· επειδή στην υποταγή χάνει και τη λίγη ησυχία, που απελάμβανε στην μοναξιά..

ανοίγω την καρδιά μου, για να μπαίνης πνευματικά σε αυτή, να την χαροποιής και να την δυναμώνης εναντίον των εχθρών, που θέλουν να την χωρίσουν από σένα· και παραμένω πάντα ευχαριστημένος για όλα εκείνα, που αρέσουν στα μάτια σου, Δημιουργέ μου και Σωτήρα μου· αυτό μόνο επιθυμώ, το θέλημά σου να είναι και τώρα και πάντα η τροφή μου και η δύναμής μου· και αυτή μόνο την χάρι, πολυαγαπητέ μου, σου ζητώ· η ψυχή μου ελευθερωμένη από κάθε τι που δεν σου αρέσει, να μένη πάντα ντυμένη με την στολή των αγίων σου εντολών και ετοιμασμένη στο νοητό ερχομό σου και σε ο,τι άλλο επιθυμείς να μου δώσεις».

Αν φυλάξης αυτές τις παραγγελίες, να είσαι σίγουρος, οτι κάθε επιθυμία του καλού, που εσύ δεν μπορείς να ολοκληρώσης, που προέρχεται είτε από την φύσι, είτε από τον διάβολο, που θέλει να σε ενοχλεί πάντα και να σε βγάξη πάντα από τον δρόμο της αρετής· ή και καμιά φορά από τον Θεό, για να δοκιμασθή η υποταγή σου στο θέλημα του· σε κάθε, λέγω, ανεκπλήρωτη επιθυμία σου, θά έχης πάντα αφορμή να ευχαριστήσ τον Θεό σου, όπως του αρέσει. Γιατί απο αυτό αποτελείται η αληθινή ευλάβεια και η υπηρεσία που ζητάει ο Θεός από εμάς.

Γνώριζε ακόμη και αυτό, οτι για να μην αγανακτήσ και χάνης την υπομονή στίς θλίψεις και στους πειρασμούς που έρχονται, από όποιο μέρος και αν είναι, πρέπει να χρησιμοποιήσ εκείνα τα δίκαια και φρόνιμα μέσα, που συνηθίζουν να χρησιμοποιούν οι υπηρέτες του Θεού, δηλαδή, το να μη δίνης εσύ αφορμή σε αυτές, το να παρακαλής τον Θεό να σε ελευθερώνη από αυτές και άλλα παρόμοια· όχι όμως με τόση επιθυμία και αφοσιώσι ολοκληρωτική, για να ελευθερωθής από τίς θλίψεις αυτές, αλλά γιατί θέλει ο Θεός να μεταχειριζώμαστε τα παρόμοια μέσα και όργανα ⁶⁹. Γιατί, εμείς δεν γνωρίζουμε αν θέλη ο Θεός να μας ελευθερώση με τα μέσα αυτά από την θλίψη εκείνη. Οπότε αν συ κάνης αλλιώς, ζητώντας ολοκληρωτικά να ελευθερωθής από τίς θλίψεις, θά γκρεμισθής σε πολλά κακά, και εύκολα θα πέσης στην ανυπομονησία, με το να μη γίνεται η ελευθερία αυτή σύμφωνα με την επιθυμία και την προσπάθειά σου· ή η υπομονή σου θα είναι

⁶⁹ Δηλαδή να παρακαλούμε να μη μπαίνουμε σε πειρασμό, διότι λέγει· «Καί μη είσενέγκης ημάς είς πειρασμόν» (Ματθ. 6,13). Και πάλι· «Προσεύχεσθε να μη εισέλθετε σε πειρασμό» (Λουκ. 22,40)· αυτό ερμηνεύοντας ο Θεοφύλακτος Βουλγαρίας λέγει, ότι είναι δαιμονικό πράγμα και υπερήφανο, το να ρίχνη κάποιος μόνος τον εαυτό του σε πειρασμούς. «Δαιμονιώδες γαρ το έπιρρίπτειν εαυτούς εις πειρασμούς και άλαζονικόν». Πρέπει λοιπόν και πριν από τον πειρασμό, να παρακαλούμε για να μη πέσουμε σ' αυτόν, και αφού πέσουμε στον πειρασμό πάλι να παρακαλούμε, για να μη νικηθούμε από αυτόν (διότι έτσι ερμηνεύεται το «μη εισελθείν ημας ες πειρασμόν», κατά τον Θεοφύλακτο)· δεν πρέπει όμως να πέφτουμε τόσο, να γογγύζουμε, να ανησυχούμε και να λυπούμαστε, όταν μας τύχουν πειρασμοί διάφοροι και θλίψεις, αλλά να ευχαριστούμε και να χαιρώμαστε, καθώς μας παραγγέλλει ο Αδελφόθεος· «Πάσαν χαράν ηγήσασθε, αδελφοί μοι, όταν πειρασμοίς περιπέσητε ποικίλοις» (1,2)· όντας πληροφορημένοι, ότι ο πειρασμός που πάσχουμε, κατά το όνομα πειράζει, δηλαδή δοκιμάζει και λαμπρύνει την πίστι και αγάπη που έχομε προς τον Θεό, όπως και η φωτιά λαμπρύνει το χρυσάφι στο χωνευτήρι.

ελαττωματική, και δεν θα είναι όλη αρεστή στο Θεό, αλλά θά είναι άξια μικρού μισθού.

Τέλος πάντων, σε πληροφορώ εδώ για μία κρυφή απάτη της φιλαυτίας, η οποία συνηθίζει να σκεπάζει τα ελαττώματά μας και με κάποιο τρόπο να τα αποκρούει όπως στο παράδειγμα· βρίσκεται κάποιος άρρωστος, λίγο υπομονητικός στην ασθένειά του, ο οποίος κρύβει την ανυπομονησία του με σκέπασμα κάποιου ζήλου φαινόμενης αρετής, λέγοντας πως η λύπη του δεν είναι αληθινή ανυπομονησία για το μαρτύριο που υποφέρει από την ασθένεια, αλλά ότι λυπάται εύλογα, ή γιατί αυτός έδωσε την αφορμή για την ασθένεια, ή γιατί εκείνοι που τον υπηρετούν, αηδιάζουν από την ασθένειά του και δυσανασχετούν και βλάπτονται. Έτσι μπορεί να πη κανείς ότι και ο φιλόδοξος, που συγχύζεται για την δόξα που δεν πήρε, δεν αποδίδει την αφορμή της αποτυχίας στη δική του υπερηφάνεια και ματαιότητα, αλλά σε άλλες αφορμές και προφάσεις. Οτι δε η ρίζα της μικροψυχίας και συγχύσεως αυτών, δεν είναι γι' άλλους ή γι' άλλη αιτία, παρά γιατί αυτοί μισούν και αποστρέφονται εκείνο, που είναι αντίθετο με την επιθυμία τους, φανερό είναι· επειδή, ούτε ο παραπάνω άρρωστος φροντίζει και συγχύζεται, γιατί οι ίδιοι που τον υπηρετούν, κοπιάζουν το ίδιο ή αηδιάζουν και βλάπτονται για την ασθένεια κάποιου άλλου, παρά για μόνο τη δική του· ούτε ο φιλόδοξος, που αναφέρθηκε, συγχύζεται τόσο για άλλες θλιβερές υποθέσεις, που του τυχαίνουν, όσο γιατί απέτυχε να του δοθεί η θέσις που επιθυμούσε. Οπότε, εσύ, για να μη πέσης σε αυτό το σφάλμα και σε άλλα, υπόφερε πάντα με υπομονή κάθε κόπο και εκπαίδευσι, που θα σε ακολουθήση, από όποιου είδους αφορμή και αν είναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΓ΄.

Η τελευταία απάτη, πού χρησιμοποιεί ο διάβολος, για να μας γίνονται αιτία κακίας οι αρετές που αποκτήσαμε.

Το πανούργο φίδι, δεν σταματάει ποτέ να μας πειράζει με τίς πανουργίες και τις απάτες του, ακόμη και σε αυτές τις αρετές, που αποκτήσαμε, για να μας γίνονται αυτές αιτίες φθοράς και κακίας· επειδή, συναρεσκόμενοι σε αυτές και στον ίδιο μας τον εαυτό, φτάνουμε να υψηλοφρονούμε, και υψηλοφρονούντες πέφτουμε (φευ!) μετά απο αυτά στην κακία και στο λάκκο της υπερηφάνειας και της κενοδοξίας. Οπότε, για να φυλαχθής, αδελφέ, από αυτό τον κίνδυνο, συμάζεψε όλο το νού σου στην καρδιά σου και πολέμα πάντα αυτό τον δαίμονα, σαν να κάθεσαι, σε μία πλατιά και ευρύχωρη πολεμήστρα, στην αληθινή και πολύ βαθιά γνώσι της μηδαμινότητας του εαυτού σου· σκεπτόμενος, πως αληθινά δεν είσαι τίποτα άλλο, παρά το μηδέν, και πως δεν μπορείς να κάνης τίποτα, και πως δεν έχεις τίποτε άλλο, παρά

ταλαιπωρίες, αρρώστιες, κακίες και ελαττώματα, και πως δεν σου ταιριάζει τίποτα άλλο, παρά αιώνια καταδίκη. Και αφού βεβαιωθήσ σε αυτή την αλήθεια, μην αφήσης ποτέ το νου σου να ασχοληθή με τα εξωτερικά πράγματα του κόσμου, ούτε καν από ένα παραμικρό λογισμό ή γεγονός που θα σου τύχη, έχοντας βέβαιο και σίγουρο, ότι όλα τα εξωτερικά πράγματα σου είναι τόσο εχθρικά, που αν είχες παραδοθή στα χέρια τους, θα ήσουν σίγουρα νεκρός ή πληγωμένος.

Και για να γυμνάζεσαι καλά και να κρατάς καλά την ανωτέρω πολεμήστρα της αληθινής γνώσεως της μηδαμηνότητάς σου, χρησιμοποίησε αυτό τον κανόνα: Όσες φορές φέρεις το νου σου στη σκέψη του εαυτού σου και των έργων σου, να υπολογίζης πάντα με εκείνο, πού είναι δικό σου και όχι με εκείνο πού είναι του Θεού και της χάριτός του· και έπειτα, πίστευε τον εαυτό σου τέτοιο, ο,τι είδους τον βρίσκεις πως είναι με την δική σου δύναμι, για παράδειγμα· αν σκεφθής τον χρόνο, που ήταν πριν να δημιουργηθείς εσύ, θα δης ότι σε όλη εκείνη την άβυσσο της αιωνιότητας ήσουν ένα καθαρό μηδέν, ούτε μπορούσες να κάνεις τίποτα, για να λάβης την ύπαρξι· πάλι στον καιρό που έχεις την ύπαρξι, για μόνο την αγαθότητα του Θεού, αφήνοντας σε αυτόν το δικό του (το οποίο είναι ή διαρκής πρόνοια, με την οποία κάθε ώρα σε φυλάει), τί άλλο είσαι, παρά ένα μηδέν; Γιατί δεν μένει καμμία αμφιβολία, ότι στο πρώτο σου μηδέν (από το οποίο σε τράβηξε με το παντοδύναμό του χέρι ο Θεός), θα μπορούσες να γυρίσεις αυτοστιγμεί, αν αυτός σε αφήση για μία μόνη στιγμή.

Είναι λοιπόν φανερό, ότι μένοντας σε αυτή τη φυσική ύπαρξι, με την δική σου δύναμι, δεν μπορείς ποτέ να υπολογίσης τον εαυτό για κάτι ή ναθέλης να σε υπολογίζουν οι άλλοι.

Επειτα, αν σταθής καλά στο «ευ είναι» της χάριτος, πρέπει να σκεφθής καλά πως αν η δική σου φύσις γυμνωθή από την θεία βοήθεια και την χάρι, ποιό καλό και αξιόμισθο μπορεί ποτέ να κάνη αυτή μόνη της; Βέβαια, τίποτα. Όστε μπορείς και συ να λές με τόν Πάυλο «δεν εκοπίασα εγώ αλλά η χάρις του Θεού που είναι μαζί μου» (Α΄ Κορ. 15,10). Επειτα, σκεπτόμενος από την άλλη πλευρά τα πολλά σου περασμένα λάθη, και επιπλέον σε αυτά τα άλλα πάρα πολλά κακά που θα έκανες, αν ο Θεός δεν σε εμπόδιζε με το σπλαγχνικό του χέρι, θα βρης ότις οι παρανομίες σου με τον πολλαπλασιασμό, όχι μόνο των ημερών και των χρόνων, στους οποίους έγιναν, άλλα ακόμη και των κακών σου πράξεων και των συνηθειών και παθών σου (γιατί η μία κακία καλεί και παρασύρει στον εαυτό της την άλλη), οι παρανομίες σου, λέω, μπορούν να φθάσουν σε ένα αριθμό σχεδόν αμέτρητο και συ θα γινόσουν ένας άλλος καταχθόνιος εωσφόρος.

Οπότε, αν δεν θέλης να είσαι άρπαγας και κλέφτης της αγαθότητας και της δόξας του Θεού· επειδή όλα τα άλλα τα έδωσε ο Θεός και στα κτίσματά του, την δόξα όμως την κράτησε αυτός, για να δοξάζεται μόνος ως Δημιουργός όλων, γι αυτό λέει, «την δόξα μου δεν θα την

δώσω σε άλλον» (Ησ. 42,8), αλλά θά μένης πάντα με τον Κύριο σου και να δοξάζης αυτόν μόνο, όπως είναι δίκαιο, σε κάθε σου πράξι αγαθή, ως αρχή και μέση και τέλος όλων των αγαθών, πρέπει να πιστεύης ότι εσύ είσαι ο κατώτερος και ο χειρότερος όλων των ανθρώπων⁷⁰.

Και γνώριζε καλά, ότι αυτή η κρίσις που κάνεις για τον εαυτό σου, δεν έχει καθόλου υπερβολή, για να έχης αφορμή και από αυτό να υπερηφανεύεσαι· αλλά είναι δίκαια και αληθινή, και στη συνέχεια, αιτία ταπεινώσεως, το πως είσαι δηλαδή από όλους τους άλλους χειρότερος. Εάν όμως και σύ νομίζεις πως γνωρίζοντας την πονηριά σου, ξεπερνάς κατά αυτό κάποιον άλλο, που φαντάζεται κάποιος κάτι για τον εαυτό του· γνώριζε ότι υστερείσαι και σύ πολύ και γίνεσαι χειρότερος από αυτόν, αν και θέλης να σε υπολογίζουν οι άνθρωποι και να νομίζεσαι από αυτούς ως τέτοιος (ως άνθρωπος που μπορούν να υπολογίζουν), ο οποίος γνωρίζεις ότι δεν είσαι στην πραγματικότητα.

Λοιπόν, αν θέλης η γνώσις της πονηριάς σου και της μηδαμηνότητάς σου να κρατά μακριά τους εχθρούς σου και να σε κάνη αγαπητό στο Θεό, είναι ανάγκη, όχι μόνο να περιφρονής τον εαυτό σου ως ανάξιο, και στη συνέχεια άξιο όλων των κακών, αλλά και να θέλεις να είσαι καταφρονημένος και από τους άλλους, αποστρεφόμενος τις τιμές, χαιρόμενος στις κατηγορίες και κάνοντας όλα εκείνα, που οι άλλοι που έχουν κοσμικό φρόνιμα περιφρονούν. Αυτών τη γνώμη και τα λόγια μη δεχθής καθόλου⁷¹, ούτε να εγκαταλείψης αυτή την αγία πράξι της

---

⁷⁰ Πόσο πολύ ωφέλιμο πράγμα είναι το να έχη κανείς τον εαυτό του χειρότερο και κατώτερο από όλους τους ανθρώπους, το μαρτυρούν οί αγιοί· ο θεός Χρυσόστομος λέγει· «Δεν υπάρχει στον Θεό τίποτε τόσο αγαπητό, όσο το να θεωρή κάποιος τον εαυτό του ως τον χάν πράγματι θέλης να σωθής, άκουσε τι να κάνης έμπρακτα· σήκωσε τα απόδια σου από την γη και ύψωσε το νου σου στον Θεό. Και η μελέτη σου ας είναι εκεί μέρα και νύκτα· και με όση δύναμι έχεις καταφρόνησε τον εαυτό σου· πιστεύοντας ότι βλέπεις τον εαυτό σου κάτω από όλους τους ανθρώπους· αυτή είναι η αληθινή οδός· εκτός από αυτήν δεν υπάρχει άλλη για εκείνον που θέλει να σωθή με την δύναμι του Χριστού· ας τρέχη εκείνος που θέλει για να προλάβη· τον εξορκίζω στο όνομα του ζωντανού Θεού που θέλει να χαρίση την αιώνια ζωή σε όποιον επιθυμεί». Ο θεός Γρηγόριος ο Σιναΐτης, προσθέτει, ότι πρέπει να έχουμε τον εαυτό μας χειρότερο και από όλα τα κτίσματα και ελεεινότερο από τους ιδίους δαίμονες, διότι λέγει. «Υπάρχουν δύο είδη ταπεινώσεως, όπως λέγουν οι Πατέρες. Τα ένα είναι να θεωρή κανείς τον εαυτό του κάτω από όλους και να αναφέρη τα κατορθώματά του στον Θεό· το πρώτο είναι η αρχή, το δεύτερο το τέλος». Και αυτή η ταπεινώσις πετυχαίνεται από αυτούς που την επιζητούν όταν εν γνώσει τους σκέπτονται αυτά τα τρία για τόν εαυτό τους· ότι είναι οι πιο αμαρτωλοί από όλους· και το ότι είναι οι πιο αισχροί από όλα τα κτίσματα, επειδή βρίσκονται στην παρά φύσι κατάσταση· και ότι είναι πιο ελεινοί και από τους δαίμονες, επειδή υπηρετούν τους δαίμονες». (Φιλοκαλία, κεφ. ριε').

⁷¹ Σύμφωνα με την διδασκαλία αυτή, λέγει και ο μέγας εκείνος έγκλειστος και προ-φητικώτατος Βαρσανούφιος τα εξής: «Το να είσαι αμέριμνος από κάθε πράγμα σε κάνει να πλησιάσης στην πόλι, και το να μη σε υπολογίζουν οι άνθρωποι, σε κάνει να κατοικήσης στην πόλι· και το να πεθάνης για κάθε άνθρωπο, σε κάνει να κληρονομήσης την πόλι και τους θησαυρούς της. Αν θέλης να σωθής, κράτα το απήφιστο, δηλαδή το να μη σε υπολογίζουν οι άνθρωποι, και τρέχε προς τον σκοπό σου». Το απήφιστο, κατά τον όσιο Ιωάννη, τον μαθητή του Βαρσανούφιου, είναι το να μην εξισώσης τον εαυτό σου με άλλον και να τον συγκρίνης με κάποιον άλλον. Ούτε να

περιφρονήσεως του εαυτού σου, για να γίνεται αυτό από σένα, γι' αυτόν και μόνο τον σκοπό της ταπεινώσεώς σου και όχι για να αρέσης στους ανθρώπους και να σε έχουν σε υπόληψη.

Εάν δε και τύχει καμιά φορά, να σε αγαπούν πολύ και να σε επαινούν άλλοι για κάποιο καλό που σου έδωσε ο Θεός, στάσου καλά μαζεμένος μέσα στον εαυτό σου και μη μετακινηθείς καθόλου από την αληθινή γνώσι της μηδαμηνότητά σου, που λέχθηκε παραπάνω, αλλά στρέψου πρώτα στον Θεό, λέγοντας προς αυτόν με όλη σου την καρδιά: «Ας μη γίνει ποτέ, Κύριε μου, να γίνω κλέφτης της δικής σου τιμής και χάριτος· σε σένα πρέπει αίνος, τιμή και δόξα· σε μένα ντροπή». «Σε σένα, Κύριε, η δικαιοσύνη και σε μένα η ντροπή του προσώπου σου» (Δαν. 9,7). «όχι σε μας Κύριε, όχι σε μας, αλλά δόξασε το όνομά σου» (Ψαλμ. 113,9). «Η δόξα δική σου και εγώ δικός σου δούλος» (Εσδρ. 4,29).

Μετά απο αυτά γύρισε προς αυτόν που σε επαινεί, μιλώντας έτσι μέσα σου με τον λογισμό σου· απο που αυτός με έχει για καλόν, αφού δεν είναι άλλος καλός και αγαθός παρά μόνος ο Θεός μου; «ουδείς αγαθός, ειμί εις ο Θεός» (Ματθ. 19,17). Γιατί, κάνοντας έτσι και αποδίδοντας στο Θεό το δικό του, θα κρατήσης μακριά τους εχθρούς και θα γίνης άξιος να δεχθής μεγαλύτερα χαρίσματα και ευεργεσίες από τον Θεό. Αλλά και όταν η ενθύμησις των καλών έργων και αρετών που κάνεις σε παρακινούν στην υπερηφάνεια, αμέσως σκέψου, πως τα έργα αυτά είναι του Θεού και όχι δικά σου⁷² και σαν να μιλάς με αυτά, πές:

«Εγώ δεν γνωρίζω πως φανερωθήκατε και ήρθατε στο νου μου! Γιατί, εγώ δεν είμαι η αρχή σας, αλλά ο αγαθός Θεός και η χάρις του· εκείνος σας δημιούργησε, σας έθρεψε και σας διαφύλαξε, λοιπόν αυτόν μόνον θέλω να γνωρίζω για αληθινό και αρχικό πατέρα και αίτιο, αυτόν να ευχαριστώ και σε αυτόν να αποδίδω κάθε έπαινο».

Επειτα, σκέψου, πως όλα τα έργα που έκανες, δεν έφτασαν την αναλογία και τη συμμετρία στο φως και στη χάρη που σου παραδόθηκε, για να γνωρίση και να τα κάνης, αλλά πως είναι πολύ ατελή και πολύ μακριά απο εκείνο το καθαρό σκοπό και την πρέπουσα επιμέλεια, με την οποία έπρεπε να τα κάνης. Οπότε, αν σκεφθής καλά, περισσότερο πρέπει να ντρέπεσαι από τις αρετές σου, παρά να σου αρέσουν αυτές μάταια και να υπερηφανεύεσαι για αυτές. Γιατί είναι αληθινό, ότι οι φυσικές αρετές του Θεού, τίς οποίες πρέπει να

πης και για κανένα καλό έργο ότι κι εγώ αυτό το έκανα. (Πόλι εδώ ο άγιος ενοεί ή την καρδιά, ή την απάθεια η την θεϊκή γνώσι).

⁷² Και ακολούθως συλλογίσου αυτόν τον αληθέστατο και βεβαιώτατο στοχασμό, δηλαδή όσες περισσότερες αρετές κατορθώσης και όσα περισσότερα χαρίσματα λάβεις, τόσο περισσότερο ευεργετείσαι από τον Θεό· και όσο περισσότερο ευεργετείσαι, τόσο και περισσότερο χρέος έχεις προς τον Θεό και τόσο περισσότερο υπόχρεως γίνεσαι· έτσι από τον στοχασμό αυτόν όχι μόνο δεν θα υπερηφανευθής για τις αρετές και τα χαρίσματά σου, αλλά θα αγωνισθής και να κατεβής στο βάθος της ταπεινώσεως μη έχοντας κάτι το αντάξιο για να ευχαριστήσης τον Θεό για τα θεϊκά του χαρίσματα.

μιμούμαστε, αυτές απο μόνες τους είναι καθαρές και πολύ τέλειες, μολύνονται κατά κάποιο τρόπο και μειώνονται από τις ατέλειες και ελλείψεις της δικής μας μιμήσεως⁷³.

Ακόμη, σύγκρινε τα έργα σου με εκείνα των αγίων και αληθινών φίλων και δούλων του Θεού και θά γνωρίσης, ότι τα μεγαλύτερα και καλύτερα έργα τα δικά σου, είναι πολύ τιποτένια και πολύ μικρής ή καθόλου τιμής, αν τα συγκρίνης πάλι με εκείνα τα έργα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, που έκανε για σένα στα Μυστήρια της ζωής και του Σταυρού του (τα οποία να υπολογίσης όχι σαν έργα Θεού, αλλά καθ' εαυτά μόνον ως έργα ανθρώπου) και αν σκεφθής την καθαρότητα της αγάπης του, την αναμαρτησία, με την οποία τα έκανε, θα γνωρίσης ότι όλα σου τα έργα και οι αρετές, είναι σχεδόν αμαρτίες και ακαθαρσίες. Γιατί γράφτηκε· «όλη η δικαιοσύνη μας είναι σαν βρώμικο ρούχο» (Ησ. 64,6)· η πολύ περισσότερο, χειρότερες από το τίποτα.

Τελευταία, αν εξυψώσης τον νου σου στη θεότητα και στην άπειρη μεγαλειότητα του Θεού σου, «έμπροσθεν του οποίου, ουδέ ο ουρανός είναι καθάρος», όπως γράφτηκε (Ιώβ 15,15), και στην υπηρεσία και λατρεία που του πρέπει, θα δης καθαρά, ότι όχι υπερηφάνεια και υψηλοφροσύνη, αλλά μεγάλος τρόμος και φόβος πρέπει να σου δημιουργηθή σε κάθε σου έργο, όσο και αν είναι άγιο, όσο και αν είναι πολύ τέλειο και ότι μόνο χρεωστάς να πης με όλη σου την καρδιά στο Θεό, εκείνη την ταπεινή φωνή του Τελώνου· «ο Θεός ιλάσθητί μοι τω αμαρτωλώ» (Λουκ. 18,13).

Ακόμη σου παραγγέλνω να μην είσαι εύκολος στο να φανερώνης τα χαρίσματα, που σου κάνει ο Θεός. Γιατί, αυτό σχεδόν πάντα, δεν αρέσει στο Θεό, καθώς ο ίδιος μας δίδαξε με την παρακάτω ιστορία.

Φανερώθηκε μιά φορά ο Ιησούς Χριστός σαν είδος βρέφους, σε ένα ευλαβή και ενάρετο, και εκείνος γνωρίζοντας πως ήταν ο Κύριος, τον παρεκάλεσε με απλότητα να του πη τον αγγελικό ασπασμό, καθώς συνηθίζεται να λέγεται από όλους, δηλαδή το, Θεοτόκε Παρθένε· άρχισε το πανάγιο εκείνο βρέφος να λέγη με προθυμία· «Χαίρε, Κεχαριτωμένη Μαρία, ο Κύριος μετά σου· ευλογημένη συ εν γυναιξί». Και εδώ στάθηκε, και δεν θέλησε με τα υπόλοιπα λόγια να επαινέση τον εαυτό του και να πη: «Και ευλογημένος ο καρπός της κοιλίας σου».

⁷³ Χωριστά από αυτό όλες οι αρετές, με το να είναι φυσικές ενέργειες του Θεού και δωρεές και χάριτες του αγίου Πνεύματος, ακολούθως είναι άναρχες και ατέλειωτες κατά τον άγιο Μάξιμο, άπειρες δε κατά το μέγεθος και αναρίθμητες κατά το πλήθος, ως λέγει ο μέγας Βασίλειος. Πως λοιπόν μπορεί κάποιος να υψηλοφρονήσει, ότι απέκτησε αρετές, αφού μάθη πως και οι αρετές, ούτε αρχή έχουν, ούτε τέλος, ούτε αριθμό; και πως μάλιστα δεν θα κατεβή στο βάθος της ταπεινώσεως, συλλογιζόμενος πως όσες αρετές κι αν κατώρθωσε, πάλι ούτε στην αρχή ακόμη των αρετών δεν έφθασε; αλλά δέχθηκε από αυτές τόσο μόνο, όσο είναι μία σταλαγματιά από άπειρο πέλαγος· ή πως δεν θα παρακινηθή και αυτός πάντοτε να λέγη εκείνη την ευχή του μεγάλου Αρσενίου, που λέγει· «Ο Θεός μου, μη με εγκαταλείψης· δέν έκανα κανένα αγαθό ενώπιόν σου, αλλά εξ αιτίας της ευσπλαχνίας σου, βοήθησέ με να κάνω αρχή».

Επειδή όμως εκείνος τον παρακαλούσε να πη και τον παρακατω στίχο και τα υπόλοιπα, αυτό εξαφανίστηκε, αφήνοντας τον δούλο του σε μεγάλη χαρά. Και με το δικό του παράδειγμα, φανέρωσε σε αυτόν αυτή την ουράνια διδασκαλία, δηλαδή, το να μην επαινέ ποτέ κανείς τον εαυτό του και τίς χάρες που έχει. Λοιπόν, μάθε και συ να ταπεινώνεσαι και να μην επαινέσαι μόνος σου, γνωρίζοντας τον εαυτό σου και όλα τα έργα σου, πως είναι ένα τίποτα. «Ας σε εγκωμιάζει ο γείτονας, και όχι το δικό σου στόμα, ξένος και όχι τα δικά σου χείλη» (Παροιμ. 27, 2).

Αυτό είναι το θεμέλιο όλων των αρετών.⁷⁴ ο Θεός μας δημιούργησε από το μηδέν και τώρα που είμαστε όντα εξ αιτίας του, θέλει να θεμελιώσει όλη την πνευματική οικοδομή πάνω σε αυτή μας τη γνώσι, οτι δηλαδή, από μόνοι μας είμαστε ένα μηδέν· και όσο περισσότερο εμβαθύνουμε σε αυτήν, τόσο περισσότερο θα μεγαλώσει η οικοδομή· και όσο περισσότερο χώμα βγάζουμε από αυτό το βάθος, δηλαδή, όσο, περισσότερο γνωρίζουμε τα ελαττώματά και τίς αθλιότητές μας, τόσο και ο θεϊκός αρχιτέκτονας θα βάλει πλέον στερεές πέτρες, για να αυξήσει την πνευματική αυτή οικοδομή. Και μη νομίζεις, παιδί μου, ότι μπορείς να εμβαθύνεις κάποτε σε αυτή την γνώσι, όσο φτάνει. Γιατί αυτό είναι αδύνατο· μάλιστα, κάνε στον εαυτό σου αυτό τον λογαριασμό, οτι αν και ήταν δυνατόν να παραδοθή σε κανένα δημιουργήμα τέτοιο πράγμα, δεν θα μπορούσε να βρεθή άλλο πίο βαθύ βάθος να ερευνηθή, παρά η δική σου μηδαμηνότητα.

Από αυτή την γνώσι καλά βαλμένη στη πράξι, μπορούμε νά έχουμε κάθε καλό· και χωρίς αυτήν είμαστε σχεδόν τίποτα, ακόμη και αν θέλαμε να κάνουμε τα έργα όλων των αγίων και να είμαστε απασχολημένοι πάντα με τον Θεό· ω μακάρια γνώσι, που μας κάνει ευτυχισμένους στη γή και δοξασμένους στον ουρανό! ω φως που βγαίνει από το σκοτάδι και κάνει λαμπρές και καθαρές τις ψυχές! ω χαρά που δεν αναγνωρίζεσαι πως λάμπεις ανάμεσα στίσακαθασίες μας! ω μηδέν, το οποίο σαν γνωρισθής, μας κάνει κυρίους του σύμπαντος! Δεν μπορώ να χορτάσω ποτέ, μιλώντας σου σχετικά με αυτό, αγαπητέ. Αν θέλεις να επαινέσεις τον Θεό, κατηγορήσε τον εαυτό σου και να επιθυμή να κατηγορήσαι από τούς άλλους· ταπεινώσου σε όλους και κάτω από όλους, αν θέλεις να υψώσης τον Θεό και τον εαυτό σου σ' αυτόν. Αν επιθυμή να τον βρης, μην υψώνεσαι, γιατί αυτός φεύγει· ταπεινώνου και ταπεινώσου όσο μπορείς· και αυτός θά έλθη να σε βρη και να σε αγκαλιάσει· και τόσο θέλει να σε δεχθή και ενωθή σφικτά μαζί σου με αγάπη, και τόσο πλέον αγαπητά, όσο περισσότερο εσύ ταπεινώνεσαι στα μάτια του και όσο

⁷⁴ Γι' αυτό και ο Κύριος θέλοντας να οικοδομήσει την θαυμαστή οικοδομή των μακαρισμών, πρώτο θεμέλιο αυτών έβαλε την πτωχεία του πνεύματος, δηλαδή την ταπεινώσι, λέγοντας: «Μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι, ότι αυτών εστίν η βασιλεία των ουρανών» (Ματθ. 5,3)

θέλεις να ταπεινώνεσαι και από τους άλλους και όλοι να σε αποστρέφονται, σαν ένα πράγμα συγχαμερό.

Λοιπόν, για την τόση χάρι, που σου κάνει, αδελφέ, ο Θεός, ο τόσο λυπημένος από τις αμαρτίες σου, για να σε ενώσει με τον εαυτό του, κάνε και συ αυτό, το να νομίζεις δηλαδή τον εαυτό σου ανάξιο και χειρότερο από όλους και μη παραλείπης συνεχώς, να ευχαριστής και να είσαι χρεώστης εκείνων, που γίνονται αφορμή να ταπεινώνεσαι· δηλαδή σε εκείνους που σε περιφρόνησαν ή και σε περιφρονούν συνέχεια. Και αν άθελά σου και με κακή όρεξη της καρδιάς σου, υποφέρεις τις περιφρονήσεις τους, όμως αγωνίσου όσο μπορείς, να μη δείχνεις κανένα εξωτερικό σημάδι ότι σου κακοφαίνονται.

Και αν με όλες αυτές τις σκέψεις και λογαριασμούς, που είναι πολύ αληθινές, η πανουργία του διαβόλου και η αγνωσία και κακή κλίσι η δική μας, θα μπορούσα να ήθελα να υπερισχύσει σε μάς, σε τρόπο που οι λογισμοί της υψηλοφροσύνης να μη λείπουν από το να μας ενοχλούν και να πληγώνουν την καρδιά μας, ακόμη και τότε είναι καιρός κατάλληλος, τόσο περισσότερο να ταπεινωνώμαστε και να περιφρονούμε και να μισούμε τον εαυτό μας, όσο από την δοκιμή βλέπομε, πως πολεμούμε, ναί, και αγωνιζόμαστε με όλες μας τις δυνάμεις, για να λυτρωθούμε από αυτό· δεν μπορούμε όμως να ελευθερωθούμε από την τυραννία του, επειδή και πάσχουμε από τις ενοχλήσεις της υπερηφάνειας, η οποία έχει την ρίζα και αρχή στην μάταιη και καταραμένη υπόληψη του εαυτού μας και έτσι θά βγάλη από το πικρό φαρμάκι μέλι, υγεία από τις πληγές και ταπείνωσι από την ίδια την υπερηφάνεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΔ΄.

Μερικές γνώσεις που είναι χρήσιμες, για να νικήσουμε τα πάθη και να αποκτήσουμε νέες αρετές

Αν και σου είπα ως τώρα πολλά, δείχνοντάς σου τον τρόπο που θα χρησιμοποιήεις, για να νικήσης τον εαυτό σου και να οπλισθής από τις αρετές, όμως είναι ανάγκη να σου παραγγείλω ακόμη και μερικά άλλα.

Και Α΄ σου λέω αυτό: Αν θέλεις, αδελφέ, να αποκτήσης τις αρετές, να μην ακολουθήσης την τάξι που μεταχειρίζονται κάποιοι και κάνουν πνευματικές ασκήσεις στις επτά ημέρες της εβδομάδας, άλλη άσκησι γι' άλλη αρετή και άλλη γι' άλλη, όχι· αλλά η τάξις της δικής σου εξασκήσεως ας είναι το να κάνης πόλεμο αντίθετο σε εκείνα τα πάθη, που πάντα σε πειράζουν και σε ζημιώσαν και ακόμη συνέχεια σε ζημιώνουν, να στολίζεσαι όμως απο τις αντίθετες αρετές των παθών σου, όσο περισσότερο μπορείς. Γιατί, αν αποκτήσης αυτές τις αρετές, τις αντίθετες με τα πάθη που σε πειράζουν, βέβαια και όλες τις άλλες

αρετές, με ευκολία και με λίγες πράξεις, θα τις αποκτήσης· την κάθε μία στον κατάλληλό της καιρό και την συνηθισμένη αιτία της· επειδή οι αρετές είναι πάντα μαζί συνδεδεμένες και όποιος έχει μία εντελώς, όλες τις άλλες τις έχει πρόχειρες στην πόρτα της καρδιάς του.

Β'. Μην αναβάλλης ποτέ χρόνο για την απόκτησι των αρετών, ούτε ημέρες, ούτε βδομάδες, ούτε μήνες, ούτε χρόνια. Αλλά σχεδόν, πάντα να αγωνίζεσαι, σαν να γεννήθηκες τότε· και σαν νέος στρατιώτης, πολέμα συνέχεια και βάδιζε στο ύψος της τελειότητάς τους και μη σταματήσης ούτε στιγμή. Γιατί, το να σταθής στο δρόμο των αρετών και της τελειότητας, δεν είναι το να πάρης αναπνοή και δύναμι, αλλά το να στραφής πίσω ή να αδυνατήσης περισσότερο.

Το να σταθής, εγώ εννοώ, το να νομίζης ότι απόκτησες εντελώς την αρετή και το να ψάχνεις λίγο τις μικρές παραλείψεις, που έχεις ακόμη, ή και τις αφορμές και τα αίτια, που σε προσκαλούν σε πράξεις άλλης νέας αρετής. Οπότε, ας είσαι πάντα γνωστικός και θερμός και επιδέξιος, για να μη χάσης ούτε καν μία παραμικρή αφορμή και αιτία αρετής. Αγάπα όλες τις αφορμές και αιτίες, που σε παρακινούν στην αρετή και μάλιστα σε εκείνες τις αιτίες, που περισσότερο είναι δύσκολες να νικηθούν. Επειδή και οι πράξεις που γίνονται για να νικηθούν οι δυσκολίες των αρετών, πιο γρήγορα δημιουργούν τις συνήθειες των αρετών και με βαθύτερη ρίζα. Εκείνες όμως τις αιτίες, που μπορούν να σε παρακινήσουν στο πειρασμό της σάρκας, απόφευγε με κάθε φιλοπονία και γρήγορα, όπως προηγουμένως σου είπα.

Γ'. Να είσαι φρόνιμος και διακριτικός στις εξωτερικές εκείνες αρετές, που μπορούν να προξενήσουν ζημιά και ασθένεια στο σώμα, όπως είναι το να το βασανίζης με υπερβολικές νηστείες, αγρυπνίες, μελέτες και άλλα παρόμοια· γιατί αυτές, πρέπει να αποκτώνται λίγο λίγο και με τους βαθμούς τους, όπως θα πώ πιά κάτω. Για τις άλλες αρετές, πού είναι ολοκληρωτικά εσωτερικές και ψυχικές, καθώς είναι το να αγαπάς τον Θεό, το να καταφρονής τον κόσμο, το να ταπεινώνεσαι στα ίδια τα μάτια σου, το να μισείς τα πάθη και την αμαρτία, το να είσαι υπομονητικός και πράος, το να αγαπάς όλους και όποιον σε ζημιώνει και άλλα παρόμοια, αυτές τις αρετές, λέω, δεν σου χρειάζεται για να τις αποκτήσης λίγο λίγο, ούτε να ανέβης στην τελειότητά τους με βαθμούς και σκαλοπάτια, αλλά βιάσου να κάνεις γι' αυτές κάθε πράξι όσο μπορείς, το γρηγορότερο.

Δ'. Όλος σου ο λογισμός, όλη η επιθυμία και η καρδιά, ας μη λογίζεται, ούτε να επιθυμή, ούτε να θέλη άλλο, παρά το να νικήσης εκείνο το πάθος, που πολεμάς και σε πολεμεί και να αποκτήσης την αρετή, που είναι αντίθετη σε αυτό· αυτό ας είναι για σένα όλος ο κόσμος, αυτός ο ουρανός και η γή· αυτό ας είναι όλος σου ο θησαυρός και αυτό ας είναι όλος σου ο σκοπός, για να αρέσεις και με αυτό στό Θεό· αν τρώς, αν νηστεύης, αν κοπιάζης, αν αναπαύεσαι, αν

αγρυπνάς, αν κοιμάσαι, το οποίο γίνεται μέσα στο σπίτι σου και αν είσαι έξω, αν προσέχης στίς ευλάβειες και στα εργόχειρα, όλα αυτά ας κατευθύνονται και ας αποβλέπουν στο να κυριεύσης και νικήσης εκείνο το πάθος και να αποκτήσης την αντίστοιχη αρετή.

Ε΄. Ας είσαι έχθρός κοινός όλων των επιγείων ηδονών και απολαύσεων. Γιατί, με αυτόν τόν τρόπο, θα πολεμηθής λιγότερο από τίς άλλες κακίες, οι οποίες όλες έχουν για ρίζα τους την ηδονή. Όταν αυτή κοπή με το μίσος του εαυτού μας, χάνουν εκείνες την δύναμή τους. Γιατί, αν θελήσης από το ένα μέρος να πολεμήσης κάποια κακία, να πούμε ακριβώς, κάποια μερική ευχαρίστησι, και από το άλλο να προσέχης σε άλλες επίγειες ηδονές, αν και όχι θανάσιμες, αλλά συγγνωστές και ελαφριές, βέβαια, ο πόλεμος σου θά είναι σκληρός, αιματώδης και πολύ αβέβαιος και στη συνέχεια και η νίκη σου θά είναι σπάνια. Γι' αυτό, να θυμάσαι πάντα εκείνες τίς θείες αποφάσεις: «Οποιος αγαπά τη ζωή του, θα την χάση· αυτός όμως που δεν λογαριάζει τη ζωή του, όσο ζει αυτός ο κόσμος, θα την φυλάξη για την αιώνια ζωή» (Ιωάν. 12,25). «Αδελφοί, είμαστε οφειλέτες, αλλά όχι ως προς τον σαρκικό άνθρωπο, που απαιτεί διαγωγή σύμφωνη με τις επιθυμίες του. Γιατί αν ζήτε σύμφωνα με τις επιθυμίες του φυσικού ανθρώπου, σας περιμένει βέβαιος θάνατος. Αν όμως νεκρώσετε τις φυσικές σας επιθυμίες, με την βοήθεια του Πνεύματος, θα ζήσετε» (Ρωμ. 8,12).

ΣΤ΄. Και τελευταία σου παραγγέλλω, οτι πολύ καλό και ίσως αναγκαίο, για την απόκτησι των αρετών το να κάνης πρώτα μία γενική εξομολόγησι, με όλους εκείνους τους οφειλόμενους τρόπους πού πρέπει, για να βεβαιωθής περισ-σότερο οτι σε σκέπει η χάρις του Θεού σου, από τόν οποίο θα προσμένης όλα τα χαρίσματα, όλες τίς αρετές και τίς νίκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΕ΄.

Οι αρετές πρέπει να αποκτώνται σταδιακά, βαθμηδόν και πρώτα πρέπει να απασχολούμαστε με την μία και κατόπιν με την άλλη

Αν και ο αληθινός στρατιώτης του Χριστού, που αγαπά να φτάσει στο πλήρωμα της τελειότητας, δεν θα θέση ποτέ στην πρόοδό του κάποια χρονική προθεσμία, όμως πρέπει να συγκρατώνται με κάποια διάκρισι οι υπερβολικές εκείνες θερμότητες του πνεύματος, οι οποίες ανάβουν μάλιστα στην αρχή με μεγάλη επιθυμία, σβύνουν μετά απο αυτά και μας αφήνουν στα μισά του δρόμου. Οπότε, όχι μόνο οι εξωτερικές και σωματικές αρετές πρέπει να αποκτώνται σιγά σιγά, σάν με βαθμίδες και σκαλοπάτια, όπως είπαμε, αλλά ακόμη και οι εσωτερικές και ψυχικές αρετές, κατα αυτόν τον τρόπο πρέπει να

αποκτώνται. Γιατί, με τέτοιο τρόπο, το λίγο γρήγορα γίνεται πολύ και παραμένει. Οπότε, για παράδειγμα, για να αποκτήσης την εσωτερική αρετή της υπομονής, δεν μπορείς αμέσως να χაίρεσαι ή να επιθυμής τίς βρισιές και τα αλλά αντίθετα, που θά σου κάνη κάποιος, γιατί η χαρά αυτών και η επιθυμία, είναι οι υψηλότεροι βαθμοί της υπομονής· σ' αυτούς δεν πρέπει να ανεβαίνης αν ίσως δεν περάσης πρώτα από τους χαμηλότερους βαθμούς και τα σκαλοπάτια αυτής της αρετής. Τα σκαλοπάτια αυτά είναι, το να καταφρονής εσύ πρώτος τον εαυτό σου· το να μη συγκατατεθής στο να εκδικηθείς· το να μισής την εκδίκησι και τα παρόμοια (βλέπε στο ιγ' κεφάλαιο).

Σέ συμβουλεύω ακόμη, να εξασκήσαι κυρίως όχι σε όλες τίς αρετές, ούτε σε πολλές, αλλά πρώτα σε μία μόνο και μετά απο αυτά στην άλλη. Γιατί έτσι φυτεύεται η ενάρετη συνήθεια στη ψυχή πίο εύκολα και πίο σταθερά· διότι και με την αδιάκοπη εκγύμνασι της μιάς αρετής και η ενθύμησί σου τρέχει ευκολώτερα σ' αυτήν και ο νους σου λεπτύνεται πάντα περισσότερο, για να βρίσκης νέους τρόπους και αιτίες για να την αποκτήση· και η θέλησίς σου κλίνει ευκολώτερα και με μεγαλύτερη διάθεσι σ' αυτήν. Αυτά βέβαια, δεν θα επακολουθήσουν, αν καταπιασθής με πολλές αρετές.

Εξ άλλου οι πράξεις μιας μόνης αρετής, όντας όμοιες μεταξύ τους γίνονται με την ίδια και όμοια εξάσκηση, λιγότερο κοπιαστικές. Γιατί η μία καλεί και βοηθεί την άλλη, την παρομοία της και εξ αιτίας αυτής της ομοιότητος, εντυπώνονται σε μάς ακόμη καλύτερα, με το να βρίσκουν τον θρόνο της καρδιάς ήδη έτοιμο και διατεθειμένο στο να δέχεται εκείνες τις νέες πράξεις, που θα ξανακάνουμε, καθώς δεχτήκε απο πρίν και τίς άλλες τίς όμοιές τους.

Αυτοί οι λογαριασμοί, που είπαμε, έχουν τόση δύναμι και αλήθεια, που γνωρίζουμε βέβαια, πως όποιος γυμνάζεται καλά σε μία αρετή, μαθαίνει μαζί με τα άλλα και τον τρόπο, για να γυμνάζεται στην άλλη και ετσι με την αύξησι της μιάς, αυξάνουν όλες μαζί, για την αδιαχώριστη ένωσι, που έχουν αναμεταξύ τους, διότι όλες οι αρετές είναι ακτίνες, που προέρχονται απο το ένα και το ίδιο θεϊκό φως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΣΤ'.

Με ποια μέσα αποκτούνται οι αρετές και πως πρέπει να κυβερνούμαστε για να εξασκούμαστε κάποιον καιρό σε μία μόνο.

Γιά την απόκτησι των αρετών, χρειάζεται να υπάρχη μία ψυχή γενναία και μεγάλη και μία θέλησις, όχι ασθενή και απαλή, αλλά αποφαστική και δυνατή, με σίγουρη προϋπόθεσι, ότι εχουμε να περάσουμε μέσα απο πολλά αντίθετα και σκληρά και ακόμη, πρέπει να εχουμε και κλίσι ξεχωριστή και αγάπη προς αυτές· αυτήν οποία μπορούμε να αποκτήσουμε, αν συλλογιζώμασθε, πόσο οι αρετές

αυτές αρέσουν στο Θεό και πόσο είναι ευγενείς και εξαιρετικές απο μόνες τους και πόσο μας είναι ωφέλιμες και αναγκαίες. Επειδή, κάθε μας τελειότητα και προκοπή, από αυτές έχει και την αρχή και το τέλος.

Οπότε, κάθε πρωί, ας παίρνονται δραστικές προθέσεις και αποφάσεις από μας, για να γυμναζώμαστε σε όσα αίτια της αρετής, πιθανώς, μπορούν να συμβούν εκείνη την ημέρα· το βράδυ, πρέπει να εξετάζουμε, αν τα χρησιμοποιήσαμε καλά· και το άλλο πρωί, να ανανεώνουμε πάλι τις ίδιες αποφάσεις και επιθυμίες πió ζωντανά και μάλιστα, για να ασκούμαστε στην απόκτησι της αρετής εκείνης, που έχουμε τότε στα χέρια μας. Παρόμοια και τα παραδείγματα των αγίων και οι προσευχές μας και οι μελέτες της ζωής και του Πάθους του Χριστού, όλα αυτά, που είναι τόσο αναγκαία σε κάθε πνευματική άσκησι των αρετών, ας γίνονται κυρίως για εκείνη την αρετή, στην οποία τότε θέλουμε να γυμναστούμε· αλλά και όσες αφορμές και αιτίες συναντήσουμε εκείνη την ημέρα, και αν είναι διαφορετικές μεταξύ τους, όμως όλες πρέπει να τις μεταχειριζώμαστε, όσο το δυνατόν, στην απόκτησι της αρετής εκείνης, που επιθυμούμε (βλέπε στο μ' κεφάλαιο).

Κατά αυτό τόν τρόπο δεν πρέπει να φροντίζουμε, στο να συνηθίσουμε να κάνουμε τις ενάρετες πράξεις, εσωτερικές και εξωτερικές, και με τόση πολλή προθυμία και ευκολία, με όση προθυμία και ευκολία κάναμε πρίν και τις αντίθετες κακίες τους ή καλύτερα, με όση ευκολία γίνονται και οι φυσικές επιθυμίες της καρδιάς μας· με άλλα λόγια τόση συνήθεια πρέπει να αποκτήσουμε στίς αρετές, που να μας γίνονται σάν φυσικές. Και όσο μεγαλύτερες δυσκολίες συναντάμε σ' αυτές (όπως είπαμε παραπάνω), τόσο οι δυσκολίες αυτές, γρηγορότερα και βαθύτερα, θά βάλουν και θα φυτέψουν την καλή συνήθεια στην ψυχή μας.

Τα κατάλληλα ρητά της θείας Γραφής, όταν λέγονται απο μας, με την φωνή ή και με τον νου, έχουν θαυμαστή δύναμι, για να βοηθήσουν στην εκγύμνασι της ζητούμενης αρετής· γιατί λέγει ο Σολομών «Τι θα τηρήσης, τέκνο; Τα λόγια του Θεού» (Παρ. 31,2). Γι' αυτό, ας εχουμε πρόχειρα πολλά ρητά για την αρετή πού εξασκούμαστε, τα οποία ας γίνονται πράξι και ας λέγονται όλη την ημέρα και μάλιστα, όταν τύχη το αντίθετο πάθος της αρετής εκείνης να μας πολεμήσω.

Για παράδειγμα· αν ασχολούμαστε με την απόκτησι της υπομονής, μπορούμε να πούμε τα παρακάτω ρητά και άλλα παρόμοια· «Μακρόθυμος άνήρ, πολύς εν φρονήσει» (Παρ. 14,31). «Η υπομονή των φτωχών δεν θα εξαφανισθή» (Ψαλμ. 9,19). «Αλοίμονο σε όσους έχασαν την υπομονή» (Σειρ. 2,15). «Ο μακρόθυμος είναι ανώτερος από τον ισχυρό. Και όποιος συγκρατεί την οργή του, ανώτερος από εκείνον που κυριεύει μία πόλι» (Παρ. 10,32). «Με την υπομονή σας θα σώστε

τις ψυχές σας» (Αουκ. 21,19). «Με την υπομονή διανύουμε τον αγώνα που έχουμε μπροστά μας» (Εβρ. 12,1). «Να, καλοτυχίζουμε όσους δείχνουν υπομονή» (Ιάκωβος 5,11). «Μακάριος όποιος δέχεται με υπομονή τις δοκιμασίες» (Ιάκ. 1,12). «Η υπομονή σας πρέπει να κρατήσει ως το τέλος» (Ιάκ. 1,4). «Έχετε ανάγκη από υπομονή» (Εβρ. 10,36). Ομοίως μπορούμε να πούμε και αυτές τις μικρές προσευχές: «Ω Θεέ μου, πότε θα οπλισθή η καρδιά μου με το όχημα της υπομονής;» «Πότε θα περάσω κάθε δοκιμασία με αναπαυμένη καρδιά, για να δώσω χαρά στο Θεό μου;» «Ω πολλυαγαπητές μου δοκιμασίες, που με κάνατε όμοιο με τον Κύριό μου Ιησού, που υπέφερε για μένα; Ω Ιησού, μόνη ζωή της ψυχής μου, άραγε θα ζήσω ποτέ εγώ αναπαυμένος μέσα στα χίλια βάσανα για τη δική σου δόξα;» «Μακάριος εγώ, αν και στο μέσο της φωτιάς των θλίψεων ανάψω απο επιθυμία, να υποφέρω μεγαλύτερα βάσανα!»

Αυτές τις μικρές προσευχές θά χρησιμοποιήσουμε, για να προκόψουμε στίς αρετές και άλλες ακόμη κατάλληλες για κάθε αρετή, που γυμναζόμαστε, όσες θα μας εμπνεύση το πνεύμα της ευλάβειας. Οι μικρές αυτές προσευχές αποκαλούνται ακοντιστικές και σαϊτευτικές, γιατί είναι σάν ακόντια, δηλαδή κοντάρια και βέλη που κονταρεύουν και σαϊτεύουν στον ουρανό και έχουν μεγάλη δύναμι για να μας ξεσηκώσουν στην αρετή και να φθάσουν ως τα αυτιά του Θεού, άν και συνοδεύονται από δύο πράγματα, σάν από δύο φτερά· το ένα είναι, η αληθινή γνώσις της χαράς του Θεού μας, την οποία αυτός λαμβάνει για την εκγύμνασι, που εμείς κάνουμε στίς αρετές, το άλλο είναι μία θερμή και διάπυρη επιθυμία, να τίς άποκτήσουμε, για να αρέσουμε στην θεία του μεγαλειότητα ⁷⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΖ΄.

Οτι πρέπει να προχωρούμε με φροντίδα και επιμέλεια παντοτινή στην άσκησι της αρετής

Ανάμεσα σε εκείνα που είναι αναγκαία και συμβάλλουν στην απόκτησι των αρετών, εκτός από όσα είπαμε παραπάνω, είναι και το εξής· δηλαδή το να πηγαίνουμε πάντα μπροστά, αν θέλουμε να φθάσουμε στο σκοπό, που εμείς εδώ θέλουμε. Γιατί αλλιώς, αν μόνο σταματήσουμε, γυρίζουμε προς τα πίσω· οτι, όταν παύσουμε από τίς ενάρτετες πράξεις, αναγκαστικά συμβαίνει, μέσα απο βίαιες κλίσεις

---

⁷⁵ Ο θεός και άγιος Αυγουστίνος, όχι μόνον ο ίδιος πολύ αγαπούσε να συνθέτη και να αναγινώσκη τις παρόμοιες ακοντιστικές προσευχές και σαϊτευτικές, αλλά και την πνευματική του θυγατέρα, την ευλαβή εκείνην Πρόβα, συμβούλευε να αναγινώσκη και να μελετά τίς παρόμοιες προσευχές· μερικοί θέλουν και οι ερωτικές ευχές του αγίου αυτού να ονομάζονται σαϊτευτικές.

της αισθητικής διαθέσεως και των άλλων πραγμάτων, που μας παρακινούν εξωτερικά, συμβαίνει, λέω, να γεννιούνται σε μάς πολλά πάθη άτακτα, τα οποία διαφθείρουν τις αρετές ή τουλάχιστον τις λιγοστεύουν και έτσι μας στερούν από πολλές χάρες, που μπορούσαμε προοδεύοντας, να πετύχουμε από τόν Θεό.

Γι' αυτό ο πνευματικός δρόμος, είναι διαφορετικός από την πορεία, που κάνει ο οδοιπόρος της γης. Γιατί στην μεν γήϊνη πορεία, αν σταματήσει ο οδοιπόρος, δεν χάνει τίποτε από την πορεία που έχει διανύσει· στην πνευματική όμως πορεία, αν σταματήσει ο οδοιπόρος της αρετής, χάνει και όσες αρετές απέκτησε προηγουμένως· και ακόμη η μεν κούρασι του οδοιπόρου αυξάνει, όσο περισσότερο θα περπατήσει, στον πνευματικό όμως δρόμο, όσο περισσότερο περπατεί κάποιος μπρός, τόσο αποκτά πάντα μεγαλύτερη εξουσία και δύναμι.

Γιατί με την ενάρετη άσκησι, το μεν κατώτερο μέρος, δηλαδή το σώμα, που με τον πολεμό του έκανε σκληρό και κοπιαστικό τον δρόμον της αρετής, αδυνατίζει πάντα περισσότερο, το δε ανώτερο μέρος, στο οποίο μένει η αρετή, δηλαδή η ψυχή, στηρίζεται και δυναμώνει πάντα περισσότερο. Οπότε, όσο προοδεύουμε στο καλό και στην αρετή, τόσο μικραίνει η δοκιμασία εκείνη που αισθανόμαστε στην αρχή της αρετής· και ακόμη, και κάποια απόκρυφη γλυκύτητα (η οποία προέρχεται από τον Θεό), ενώνεται μαζί μας και γίνεται κάθε ώρα μεγαλύτερη. Και έτσι πορευόμενοι πάντα με περισσότερη ευκολία και δύναμι, από αρετή σε αρετή, φθάνουμε τελευταία στην κορυφή του όρους, εκεί που η ψυχή γίνεται τέλεια και ενεργεί μετά απο αυτά κάθε καλό, όχι με αηδία, αλλά με ιδιαίτερη χαρά και ευφροσύνη. Γιατί αφού νίκησε και δάμασε τα πάθη και υπέταξε όλη την κτίσι διά μέσου της υποταγής του σώματός της, ζή ευτυχισμένη μέσα στον Θεό· και εκεί κοπιάζοντας ευχάριστα, δέχεται ανάπαυσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΗ΄.

Έχοντας υποχρέωσι να αγωνιζώμαστε πάντα τον αγώνα των αρετών, δεν πρέπει να αποφεύγουμε εκείνα, που μας γίνονται αφορμές για να τά αποκτήσουμε

Εάν θέλεις να περπατάς πάντα μπροστά στο δρόμο των αρετών χωρίς να σταματήσεις, πρέπει να προσέχης καλά, να μην αφήσης να φύγη απο τά χέρια σου, εκείνο που μπορεί να γίνη αφορμή για να αποκτήσης την αρετή. Οπότε, κακώς σκέφτονται εκείνοι που αποφεύγουν, όσο μπορούν τα αντίθετα εκείνα, που μπορούν να τους βοηθήσουν στην απόκτησι της αρετής· για παράδειγμα· επιθυμείς να αποκτήσης την συνήθεια της υπομονής; Δεν είναι καλό να αποφεύγης εκείνες τις υποθέσεις και εκείνες τις πράξεις και τους λογισμούς, που σε παρακινούν στην ανυπομονησία· και γι' αυτό δεν πρέπει να απέχεις

από κάποιες πράξεις που σου είναι ενοχλητικές. Αλλά συναναστρεφόμενος και συνομιλώντας με όποιον και αν είναι, που να προκαλή αηδία και θλίψη, να έχεις πάντα ετοιμασμένη και πρόθυμη την θέλησί σου, να υποφέρης κάθε τι το αηδιαστικό και ανόρεκτο που μπορεί να συμβή. Γιατί αν κάνης διαφορετικά, δεν θά συνηθίσης ποτέ στην υπομονή.

Έτσι παρομοίως πρέπει να κάνης σε όποια πράξι σου προξενεί αηδία ή από μόνη της ή εξ αιτίας εκείνου που σε παρακίνησε σ' αυτή ή και εξ αιτίας εκείνου, που σε εμποδίζει από την αλλη, που σου αρέσει περισσότερο· δηλαδή, πρέπει να μεταχειρισθής και να ακολουθήσης την πράξι και το έργο εκείνο και που σε συγχύζει και σε ενοχλεί και μπορούσες να αναπαυθής, αν το αφήσης. Γιατί έτσι δεν μπορείς να μάθης ποτέ να υποφέρης· αλλά ούτε μπορεί να είναι ποτέ αληθινή ανάπαυσις αυτή που ζητάς, όταν δεν προέρχεται από ψυχή καθαρή από το πάθος της φιλαυτίας και στολισμένη από αρετή.

Το ίδιο σου λέω να κάνης και για εκείνους τους λογισμούς, που μερικές φορές ενοχλούν και συγχύζουν το νου σου. Αυτούς δεν πρέπει να τους αποβάλης μόνος σου· επειδή, με την δοκιμασία που σου δίνουν, σε κάνουν συγρόνως να συνηθίζης να υπομένης τα αντίθετα. Και όποιος σου λέγει αντίθετα από αυτά, σε συμβουλεύει να αποφεύγης καλύτερα την προσωρινή δοκιμασία που αισθάνεσαι, παρά να ακολουθής την αληθινή αρετή, που επιθυμείς.

Είναι βέβαια αληθινό, ότι ο αρχάριος στρατιώτης πρέπει να παλεύη αντίθετα με τις εχθρικές αφορμές που είπαμε, με προσοχή και επιδεξιότητα· και άλλοτε να τής πολεμάει, άλλοτε να τής καταφρονή και να τής αφίνη, ανάλογα με την περισσότερη ή λιγότερη πρόοδο και δύναμι που αποκτά στην αρετή. Αλλά, δεν πρέπει γι' αυτό να γυρνάη εντελώς τους ώμους του και να οπισθοχωρή, σε σημείο που να εγκαταλείπη κάθε αφορμή εναντιότητος που θα του συνέβαινε. Γιατί, αν και κατά το παρελθόν θέλαμε να γλυτώσουμε απο τον κίνδυνο του ξεπεσμού μέσα απο αυτή τη φυγή, όμως, στο μέλλον θά κινδυνεύσουμε περισσότερο να νικηθούμε από τα χτυπήματα και τις προσβολές της ανυπομονησίας, αφού δεν θα είμαστε από πριν εξοπλισμένοι με την χρήση της αντίθετης αρετής, δηλαδή της υπομονής. Ομως, αυτοί οι συλλογισμοί, δεν έχουν τόπο στα σαρκικά πάθη, όπως είπαμε παραπάνω κατά μέρος γι' αυτά. Επειδή τα αίτια αυτών, πάντα και με τελειότητα πρέπει να τα αποφεύγουμε.

ΚΕΦΑΛΑ ΙΟ ΛΘ΄.

Πρέπει να αγαπάμε όλες τις αφορμές, που προξενούν την απόκτησι των αρετών και περισσότερο εκείνες που φέρνουν περισσότερες δυσκολίες

Δεν πρέπει, αγαπητέ, με κανένα τρόπο, να αποφεύγεις εκείνα, που γίνονται αφορμές, για να αποκτήσης τις αρετές. Αλλά αντίθετα, πρέπει να τα δέχεσαι πάντα με χαρά, αμέσως μόλις σου παρουσιασθούν και να θεωρής έντιμα πλέον και αγαπητά εκείνα, που είναι στην αίσθησί σου περισσότερο αηδιαστικά και ανόρεκτα. Και αυτό θα το πετύχης, με την βοήθεια του Θεού, αν τυπώσης καλά στον νού σου τις ακόλουθες σκέψεις.

Πρώτα πρέπει να σκεφθής, ότι οι αφορμές είναι όργανα ανάλογα μάλιστα και αναγκαία, για να αποκτήσης τις αρετές. Οπότε, όταν εσύ ζητάς τις αρετές από τον Θεό, επόμενο είναι να ζητάς ακόμη και τα όργανα και τις αφορμές τους· αλλιώς, η προσευχή σου είναι μάταιη και μόνο γίνεται για να πειράζης τον Θεό. Γιατί, ο Θεός δεν συνηθίζει ποτέ να δίνη την αρετή της υπομονής χωρίς τις θλίψεις, οι οποίες είναι οι αφορμές και τα όργανα της υπομονής· ούτε την ταπείνωσι, χωρίς τις περιφρονήσεις και ατιμίες· το ίδιο και όλες τις άλλες αρετές.

Γι' αυτό, πρέπει να μας είναι τόσο περισσότερο αρεστά και αγαπητά τα όργανα αυτά και οι αφορμές των αρετών, όσο είναι περισσότερο κοπιαστικές. Γιατί οι πράξεις, που κάνουμε σε αυτές τις αφορμές που μας συμβαίνουν, είναι γενναιότερες και δυνατώτερες και πλέον ευκολώτερα και γρηγορότερα μας ανοίγουν τον δρόμο της αρετής. Δεν πρέπει όμως να ασκούμε μόνο στις μεγάλες αφορμές και αντιθέσεις που μας τυχαίνουν, αλλά ακόμη και στις μικρές· για παράδειγμα, δεν πρέπει μόνο να υπομένουμε τα χτυπήματα ή τις βρισιές που μας τυχαίνουν, αλλά πρέπει να υπομένουμε και το βαρύ βλέμμα και σχήμα που θα μας κάνει κάποιος ή τον ψυχρό λόγο που θα μας πη⁷⁶. Γιατί οι πράξεις που γίνονται στις μικρές αυτές αφορμές, συμβαίνουν συχνότερα και στη συνέχεια μας κάνουν να συνηθίζουμε να υπομένουμε ευκολώτερα και τις μεγάλες.

Δεύτερον, να σκεφθής, ότι όλα εκείνα που μας συμβαίνουν, προέρχονται από τον Θεό προς ωφέλειά μας και για να βγάλουμε εμείς καρπό από αυτά. Και αν μερικά από αυτά, καθότι είναι ελλείψεις δικές μας ή άλλων, δεν μπορεί κάποιος να πη ότι προέρχονται από τον Θεό (ο οποίος δεν θέλει την αμαρτία)· όμως, λέγονται πως είναι του Θεού, μολονότι αυτός παραχώρησε να γίνουν και γιατί μολονότι μπορούσε να τα εμποδίση, δεν τα εμποδίζει. Ακόμη όλες οι θλίψεις και τα βάσανα, που μας έρχονται ή από έλλειψι δική μας ή από κακία άλλων, λέγονται πως είναι από τον Θεό και του Θεού· γιατί θέλει να τα παθαίνουμε και να βασανιζώμαστε, για εκείνο το καλό της αρετής, που μπορούμε να κερδίσουμε από αυτά και για άλλες κρίσεις του Θεού, που μας είναι ακατανόητες βέβαια, όμως δίκαιες και

⁷⁶ Γι' αυτό και ο Απόστολος Ιάκωβος μας παραγγέλλει, η υπομονή μας να μην είναι ατελής και ελλιπής, άλλα υπομένοντας και άλλα όχι· αλλά τέλεια και ολόκληρη πάντα, μικρά και μεγάλα υπομένοντας· «Η υπομονή ας παράγη τέλειο τον καρπό της τελειοποίησώς σας, για να είσθε τέλειοι και ολόκληροι και να μη σας λείπη τίποτε» (Ιάκ.1,4).

εύλογες, καθώς λέει ο άγιος Αυγουστίνος (βλέπε και στο μα΄ κεφάλαιο).

Οπότε, εμείς βέβαιοι όντες ότι ο Θεός θέλει να υποφέρουμε θεληματικά κάθε είδους ενόχλησι, που προέρχεται από άλλους ή από δικά μας άδικα έργα, το να λέγουμε (όπως πολλοί με πρόφασι της ανυπομονησίας τους λέγουν), πως ο Θεός δεν θέλει, μάλιστα συγχαίνεται τα κακά που γίνονται, δεν είναι άλλο, παρά το να σκεπάζουμε τα σφάλματά μας με μία μάταιη πρόφασι και να αποστρεφώμαστε το σταυρό των θλίψεων, τον οποίο δεν μπορούμε να αρνηθούμε πως είναι αρεστός στο Θεό και πως αυτός ο ίδιος προστάζει να τον σηκώνουμε· μάλιστα λέω, πως ο Θεός περισσότερο αγαπά να υποφέρουμε εμείς εκείνες τις δοκιμασίες, πού προέρχονται από την πονηρία των ανθρώπων, και, μάλιστα, εκείνων, που είναι ευεργετημένοι από εμάς, παρά εκείνα τα βάσανα πού προέρχονται από άλλα λυπηρά γεγονότα. Γιατί, φυσικά η υπερήφανη φύσις μας, περισσότερο καταστέλλεται και ταπεινώνεται από εκείνα· και επίπλεον υποφέροντας αυτά θεληματικά, θεραπεύουμε και δοξάζουμε υπερβολικά τον Θεό μας, με το να συνεργαζώμαστε μαζί του σε ένα θαυμάσιο έργο, στο οποίο πάρα πολύ λάμπει η ανέκφραστη αγαθότητα και η παντοδυναμία του. Και αυτό είναι, το να βγάζουμε από το θανάσιμο φαρμάκι της αμαρτίας, γλυκύτατο καρπό και μέλι αρετής και κάλους.

Γι΄ αυτό, μόλις δη ο Θεός ότι έχουμε αληθινά ζωντανή και θερμή επιθυμία και ότι τον παρακαλούμε όπως πρέπει, για μία τέτοιου είδους ένδοξη απόκτησι του καλού, μας ετοιμάζει το ποτήριο των σφοδρότερων και δυνατωτέρων πειρασμών και τίς πλέον σκληρότερες αφορμές, για να τίς δεχθούμε σε κατάλληλο καιρό. Οπότε, εμείς γνωρίζοντας την αγάπη του προς εμάς και το δικό μας συμφέρον, πρέπει με κλεισμένα μάτια να το δεχώμαστε με χαρά και να το πίνουμε όλο έως στο βάθος, πρόθυμα και με ασφάλεια· επειδή είναι ιατρικό, που δόθηκε από χέρι που δεν μπορεί να κάνη λάθος και αποτελείται από βότανα, τόσο πίο ωφέλιμα στην ψυχή, όσο πικρά είναι απο μόνα τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ΄.

Πως μπορούμε σε διάφορες αφορμές να χρησιμοποιήσουμε την άσκησι μιάς και της αυτής αρετής

Επειδή είπαμε παραπάνω, ότι η άσκησις μιας μόνης αρετής, η οποία γίνεται για λίγο καιρό, είναι πίο καρποφόρα και ωφέλιμη, παρά αυτή που γίνεται με εξάσκησι των πολλών μαζί αρετών, και οτι σύμφωνα με εκείνη θα κυβερνούνται οι αφορμές, πού μας τυχαίνουν, αν και είναι διαφορετικές μεταξύ τους, γι΄ αυτό, τώρα πρόσεχε να μάθης τον τρόπο, που μπορεί να γίνη αυτό πολύ εύκολα.

Πολλές φορές συμβαίνει σε μία και την ίδια ημέρα ή και ωρα, να μας ελέγξη χωρίς αιτία κάποιος για μία μας πράξι, που είναι καλή, ή

να μη μας κάνη μία χάρι, που ζητήσαμε από κάποιον, ή να μας τύχη κανένα άλλο, που να δίνη κακή υποψία για μας χωρίς αιτία, ή να ακολουθήση κανέναν πόνο του σώματός μας· ή να μας προστάξη ανώτερος μας κανένα πράγμα, που δεν μας αρέσει ή να μας συμβούν άλλα σκληρά και δυσκολοϋπόφερτα, από τα οποία είναι γεμάτη η ταλαίπωρη ζωή του ανθρώπου. Στην μεγάλη ποικιλία, λέω, αυτών ή άλλων παρόμοιων γεγονότων, μπορούμε να προβάλλουμε διάφορες πράξεις αρετής· αλλά για να διαφυλάξουμε το κανόνα που έχει ορισθή, πρέπει να γυμνασθούμε με πράξεις, οι οποίες να είναι όλες ομοειδείς και όμοιες με την αρετή, που έχουμε τότε στά χέρια μας.

Για παράδειγμα· ανίσως στο χρόνο που θα έλθουν οι αφορμές που ειπώθηκαν, γυμναζώμαστε στην υπομονή, θά κάνουμε ενέργειες, στο να υποφέρουμε όλες αυτές τις αφορμές θεληματικά και με αγαλλίασι ψυχής· αν η άσκησί μας είναι στην ταπείνωσι, θά κάνη τον εαυτό μας να γνωρίση, πως είναι άξιος κάθε κακού σε όλα αυτά τα αντίθετα που μας ήρθαν· αν είναι ο αγώνας μας στην υποταγή, θά υποταχθή πρόθυμα στο πολύ πιο ισχυρό χέρι του Θεού· και για θεραπεία δική του (επειδή και έτσι θέλει), θα υποταχθούμε και στα κτίσματα τα λογικά, και ακόμη και στα άλογα και στα άψυχα, από τα οποία προέρχονται σε μάς αυτά τα βάσανα και οι θλίψεις.

Αν πάλι γυμναζώμαστε στην πτωχεία, πρέπει να υπομένουμε και να είμαστε ευχαριστημένοι από κάθε παρηγοριά, ή μεγάλη ή μικρή, αυτού του κόσμου. Αν είναι η άσκησί μας στην αγάπη, θα προβάλλουμε πράξεις αγάπης και προς τον πλησίον, μιάς και αυτός μας έγινε όργανο του καλού, που μπορούμε να αποκτήσουμε και προς το Θεό, εφόσον αυτός είναι η πρώτη και αγαπητή αιτία, από την οποία προέρχονται ή επιτρέπονται αυτές οι θλίψεις, για την δική μας εξάσκησι και πνευματική προκοπή. Απο αυτά που είπαμε, γίνεται φανερό, ότι και με μία μόνη αφορμή τυχόν αρρώστειας ή άλλης θλίψεως, που μπορεί να μας ακολουθή για πολύ καιρό, μπορούμε να κάνουμε πράξεις εκείνης της αρετής, που τότε εξασκούμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΑ΄.

Ο καιρός που πρέπει να βάλλουμε στην εξάσκησι κάθε αρετής· και περί των σημείων της προκοπής μας

Όσον αφορά το χροϊκό διάστημα το οποίο πρέπει να διαθέτουμε για την εξάσκησι της κάθε αρετής, αυτό δεν πρέπει να το καθορίσουμε εμείς. Γιατί αυτό πρέπει να το κανονίση κανείς σύμφωνα με την θέσι του, την ανάγκη του, την πρόοδο που κάνει στην πνευματική ζωή και σύμφωνα με την διάκρισι εκείνου του Γέροντα ή του Πνευματικού που

μας καθοδηγεί σ' αυτήν. Αν όμως δείξουμε επιμέλεια παραγμα-τική και χρησιμοποιούμε τους τρόπους που είπαμε, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μέσα σε λίγες εβδομάδες σημειώνεται μεγάλη πρόοδος. Σημείο ότι είχαμε κάποια πρόοδο στην αρετή, είναι η σταθερή συνέχισις του εξασκήσεως στην αρε-τή. Και αυτό πρέπει να συμβαίνει ακόμη και τον καιρό της σκοτίσεως και στενοχώριας της ψυχής, ακόμη και τον καιρό που θα αφαιρεθούν από εμας, κατά θεία οικονομία, οι πνευματικές χαρές και παρηγοριές⁷⁷.

Πολύ καθαρό σημείο τηςπροόδου μας είναι και ο πόλεμος που μας κάνει η σάρκα για να προβάλλουμε τα έργα της αρετής. Γιατί, όσο αδυνατίζει ο σαρκικός πόλεμος, πρέπει ν αγνωρίζουμε ότι προκόψαμε στην αρετή.

Έτσι όταν δεν αισθανώμαστε πόλεμο ή αποστασία στο αισθητικό και κατώτερο μέρος, ή όταν τύχουν ξαφνικά τα αίτια και οι προσβολές⁷⁸, αυτό είναι σημείο ότι πετύχαμε στην αρετή. Αλλά και όταν οι πράξεις μας συνοδεύονται με μεγαλύτερη προθυμία στην εκτέλεσί τους από πρώτα και υπάρχει και πνευματική χαρά, τότε μπορούμε περισσότερο να υπολογίσουμε ότι προοδεύσαμε στην αρετή.

Όμως παρ' όλα αυτά ποτέ δεν πρέπει να έχουμε την βεβαιότητα ότι αποκτήσαμε τις αρετές ή νικήσαμε εντελώς κάποιο πάθος, μολονότι ύστερα από πολύ καιρό και πολλούς πολέμους δεν αισθανθήκαμε τις κινήσεις του πλέον, διότι εδώ μπορεί να είναι κρυμμένη η πανουργία και η ενέργεια του διαβόλου και της φύσεώς μας που μας εξαπατά. Έτσι, μερικές φορές αυτή είναι κακία, που από κάποια κρυφή υπερηφάνεια παρουσιάζεται ως αρετή· και εκτός από αυτό, αν σκεφθούμε την τελειότητα, στην οποία μας προσκαλεί ο Θεός, ακόμη κι αν είχαμε προοδύση πολύ στην αρετή, πάλι δεν μπορούμε να σκεφθούμε ότι μπήκαμε στην αρχή και στα πρώτα της σύνορα⁷⁹.

⁷⁷ Και ο Αββάς Ισαάκ (λόγος ιβ') θέλει να τοποθετούμε σημάδια σε κάθε βήμα που κάνουμε για να γνωρίζουμε την πρόδοό μας ή την πλάνη του εχθρού· λέγει μάλιστα και τα εξής σημεία· όταν βλέπης ότι ο νους σου όχι με κάποια βία, αλλά ελεύθερα τρέχει στους αγαθούς λογισμούς, αυτό είναι σημείο ότι προοδεύεις. Παρόμοια όταν στεκόμενος στην προσευχή, ο νους σου δεν γυρίζει εδώ κι εκεί, αλλά και ο στίχος του ψαλμού, κόβεται από την γλώσσα σου και σου έρχεται σιωπή και θαυμασμός χωρίς να το θέλης εσύ. Και πάλι όταν βλέπης ότ ισε κάθε σου ενθύμησι και κάθε λογισμό, και κάθε μελέτη και θεωρία, γεμίζουν τα μάτια σου από δάκρυα, χωρίς βία. Παρόμοια όταν βλέπης σε μερικά χρονικά διαστήματα να βυθίζεται όλος ο νους σου στην καρδιά σου, και να μένη εκεί λίγη ώρα και μετα από αυτό βέπης όλα τα μέλη σου εξασθενημένα και βασιλεύη στους λογισμούς σου ειρήνη, όλα αυτά, λέγει ο άγιος είναι σημείο της πρόοδου μας.

⁷⁸ Αλλά ούτε τότε πρέπει να ξεθαρρέψουμε, αν δεν ταραχθούμε, όταν μας τύχουν ξαφνικά τα αίτια των παθών. Επειδή, αν υποθέσουμε ότι δεν ταραχθήκαμε την μία ή τις δύο φορές την ημέρα, όντας σε καλή κατάσταση, πιθανόν την τέταρτη ή την πέμπτη φορά να ταραχθούμε από τά πάθη. Και για να μιλήσω πιο απλά, επειδή ο άνθρωπος έχει την τρεπτότητα σαν κάτι το φυσικό και μπορεί από ώρα σε ώρα να αλλάξει, και την μία στιγμή να βρίσκεται στον παράδεισο και την άλλη στον άδη, γι' αυτό πρέπει πάντοτε να έχη φόβο στην καρδιά του, όπως παραγγέλλει ο Παύλος· «να κατεργάζεσθε την σωτηρία σας με φόβο και τρόμο» (Φλιλιπ. 2,12) και ποτέ δεν θα μπορέση να ξεθαρρέψη σε όλη του τη ζωή.

⁷⁹ Γι' αυτό και οι Πατέρες και μάλιστα ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος, ωνόμασαν και αυτην την τελειότητα των τελείων ατελή και λειψή· «η ατέλειωτη τελειότητα των τελείων». Και ο Παύλος σε αυτό ορίζει την τελειότητα, στο να τρέχουμε πάντοτε μπροστά και να μη γυρίζουμε πίσω, και στο να νομίζουμε ότι δεν κατωρθώσαμε τίποτε· γι' αυτό και αυτός αποκαλεί τον εαυτό του ατελή, και λέγει ότι

Έπειτα μέσα στο βάθος της καρδιάς μας βρικόσονται τόσα κρυπτά και τόσα λεπτά πάθη, που ούτε καν γνωρίζουμε ότι είναι πάθη. Πως λοιπόν μπορούμε να ξεθαρρέσουμε εότι καθαρισθήκαμε παό τα πάθη; Και ανεκείνοι οι πολύ δυνατοί και προφητικοί οφθαλμοί του Δαβίδ, δεν μπορούσαν να τα γνωρίζουν αυτά, πως μπορούμε να τα γνωρίσουμε εμείς; Γι' αυτό όπως εκείνος παρακαλούσε τον Θεό να τον καθαρίση από αυτά, «Από τα κρυφά μου πάθη καθάρισέ με» (Ψαλμ. 18,13), έτσι και μεις είμαστε υποχρεωμένοι πάντοτε να παρακαλούμε για την κάθαρσι των παρομοίων κρυφών παθών. Γιατί εμείς καταλαβαίνουμε μόνο τις ενέργειες και τα κλαδιά των παθών, δεν μπορούμε όμως να γνωρίσουμε τις δυνάμεις τους και τις ρίζες τους, χωρίς τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος. Γι' αυτό και μόνον όταν ενεργούν, καταλαβίνουμε ότι έχουμε πάθη. Όταν όμως αυτά ησυχάζουν⁸⁰, νομίζουμε ότι φθάσαμε στην τελειότητα.

Γι' αυτό εσύ ως αρχάριος στον πόλεμο, και σαν ένα βρέφος που τότε γεννήθηκες για να πολεμάς, να γυμνάζεσαι πάντοτε με προθυμία, σαν να μην είχες κάνει ακόμη αρχή στην αρετή. Και καλλίτερα να φροντίζης να προοδεύης στις αρετές, παρά να εξετάζης και να ζητάς σημεία της δικής σου πνευματικής προόδου.

Γιατι ό Κύριός μας, ο αληθινός Θεός και μόνος εξεταστής των καρδιών μας, μερικούς φωτίζει να γνωρίζουν την πρόοδό τους και μερικούς δεν τους φωτίζει, όπως γνωρίζει ότι εξ αιτίας αυτής της γνώσεως μπορεί να επακολουθήση η ταπεινώσις ή η υπερηφάνεια, και από το ένα μέρος ως φιλόστοργος Πατέρας εμποδίζει τον κίνδυνο, και από το άλλο τους δίνει αφορμή για να αυξήσουν την αρετή. Όμως κι εκείνος που δεν γνωρίζει την πρόοδό τους ας συνεχίση την εξάσκησι των αρετών του και θα το γνωρίση τότε, όταν φανή αρεστό στον Θεό· και αυτό για μεγαλύτερο καλό δικό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΒ΄.

δεν μπόρεσε να λάβη τίποτε· «Δεν λέω ότι έλαβα πλέον το βραβείο και έχω κατορθώσει την πνευματική μου τελειοποίησι... Αδελφοί, εγώ δεν νομίζω ακόμη ότι επέτυχα το σκοπό, για τον οποίον απεστάληκα από τον Κύριο. Όσα κι αν έχω εργασθή και όσα και αν έχω κατορθώσει δεν φρονώ ότι ανταπεκρίθηκα πλήρως στην αποστολή μου. Αλλά ένα πράγμα κάνω και για ένα φροντίζω· να λησμονώ τα όσα έγιναν στο παρελθόν και να απλώνωμαι συνέχεια και να σπεύδω σε εκείνα που είναι εμπρός μου και πρέπει να εκτελέσω». Και θέλοντας να φανερώση ότι η τελειότητα βρίσκεται σε αυτό, λέγει· «Όσοι λοιπόν προσπαθούμε να γίνουμε τέλειοι, αυτό ας φρονούμε» (Φιλιπ. 3,12-15). Δηλαδή, αυτό είναι η τελειότητα, το να φρονούμε ότι δεν φθάσαμε ποτέ στην τελειότητα. Και αυτό είναι η στάσι της αρετής, το να μη στεκόμαστε, αλλά να τρέχουμε πάντοτε προς αυτήν, πράγμα που φαίνεται κάπως παράξενο όταν λέγεται.⁸⁰ Από πού καταλαβαίνουμε ότι αυτά ησυχάζουν μέσα στην καρδιά μας; Από το εξής σημάδι· γιατί όταν συναντήσουμε κάποιο αίτιο και μάλιστα ξαφνικό που να παρακινή τα πάθη, τότε καταλαβαίνουμε κι εμείς ότι τα πάθη μας ταράσσουν και θαυμαζουμε που ήταν κρυμμένα και ξεφύτρωσαν. Γι' αυτό και ωραία είναι και η παρομοίωσις που κανει γι' αυτό και ο αββάς Ισαάκ. Λέγει, ότι όπως τον χειμώνα τα χορτάρια και τα βότανα εξαφανίζονται από την επιφάνεια της γης, οι ρίζες τους όμως είναι κρυμμένες στο βάθος της γης, και αμέσως μόλις μυρίζουν τις ανοιξιάτικες βροχές, ξεφυτρώνουν και γεμίζουν το πρόσωπο της γης, έτσι συμβαίει και με τα πάθη. Και για να το πω πιο εξυπνα· όπως αυτή η γη καταράσθηκε να βλαστήνη αγκάθια και τριβόλια, έτσι και η ανθρώπινη φύσις μας, αφού εφθάρη και σπείρεται και συλλαμβάνεται με αμαρτία, φυσικά κατά κάποιον γεννά τα πάθη και ποτέ δεν έχει εμπιστοσύνη.

Δεν πρέπει να επιθυμούμε πολλά για να ελευθερωθούμε από τα βάσανα που υποφέρουμε με υπομονή. Και πως πρέπει να κυβερνούμε όλες μας τις επιθυμίες, για να είμαστε ενάρετοι

Όταν βρίσκεσαι σε κάποια δοκιμασία και την υποφέρεις ευχάριστα, πρόσεχε καλά να μη νικηθείς ποτέ από τον διάβολο ή από την αγάπη του εαυτού σου και επιθυμίας να ελευθερωθείς από αυτό. Γιατί από αυτό θα πάθεις δύο μεγάλες ζημιές· η μία είναι, ότι αν και αυτή η επιθυμία προς το παρόν δεν θα σου στερήσει την αρετή της υπομονής, όμως σιγά σιγά θα σε φέρη στην κατάσταση της ανυπομονησίας· η άλλη είναι το ότι η υπομονή σου θα γίνη ελλιπή, αφού θα χάσης τους μισθούς και τις αμοιβές τους οποίους δίνει ο Θεός, μόνον το διάστημα εκείνο το χρονικό, κατά το οποίο εσύ υποφέρεις. Διότι, αν δεν επιθυμούσες εσύ την ελευθερία, αλλά σε όλες τις δοκιμασίες αφιέρωνες τον εαυτό σου στην θεϊκή αγαθότητα, αν και η δοκιμασία εκείνη που υπέφερες έμπρακτα, μπορεί να διαρκούσε μία ώρα ή και λιγότερο, παρ' όλα αυτά ο Θεός μπορούσε να την θεωρήσει ως μία θεραπεία που διήρκεσε πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα.

Γι' αυτό σε όλα τα πράγματα πρέπει να κρατάς τις επιθυμίες σου μακριά από το δικό σου θέλημα, και να τις αντικρύζεις απλά όλες και καθαρά με μόνο τον αληθινό τους σκοπό, που είναι το θέλημα του Θεού. Έτσι με τον τρόπο αυτόν και αυτές θα είναι δίκαιες και ορθές, και εσύ σε κάθε αντίθετο συμβάν θα είσαι αναπαυμένος και θα μένης ήσυχος. Διότι, επειδή τίποτε δεν μπορεί να συμβή χωρίς το θέλημα του Θεού, και σύ δεν θέλεις τίποτε άλλο, παρά το θέλημα του Θεού, είναι φανερό ότι θα φθάσης στο σημείο να θέλεις και να έχεις όλη σου την επιθυμία, όπου κι αν συμβή σε κάθε καιρό

Αυτό όμως που λέμε, ότι θέλει ο Θεός, δεν εννοείται για τις αμαρτίες τις δικές σου ή των άλλων, επειδή ο Θεός δεν τις θέλει, ούτε σύμφωνα με το προηγούμενό του θέλημα, ούτε με το επόμενο, όπως θεολογεί ο θεϊός Δαμασκηνός⁸¹, αλλά εννοείται για κάθε παιδεία και τιμωρία που προέρχεται από τις αμαρτίες μας ή από κάτι άλλο. Αυτή η δοκιμασία και η θλίψις, με το να ονομάζεται σταυρός, είναι τόσο αγαπητή στον Θεό, ώστε με αυτήν ευεργετεί μερικές φορές και αυτούς τους δικούς του και τους αγαπημένους του φίλους. Εκπληρώνεται ακόμη

⁸¹ Βιβλ. Α' της Ορθοδόξου Πίστεως κεφ. με'. Σύμφωνα με τους θεολόγους υπάρχουν δύο θελήματα του Θεού· προηγούμενο και επόμενο. Και σύμφωνα με το προηγούμενο θέλημα, το οποί λέγεται και ευδοκία και προέχεται από τον Θεό, κατά τον ιερό Δαμασκηνό, επιθυμεί ο Θεός όχι μόνον όλα τα καλά και την σωτηρία των ανθρώπων, αλλά και τις αμοιβές των καλών, τόσο των προσκαίρων όσο και των αιωνίων. Κατά δε το επόμενο θέλημα, που λέγεται και παραχώρησις, και προέρχεται από την δική μας αιτία, θέλει ο Θεός τις τιμωρίες όλων των κακιών, τόσο των προσκαίρων όσο και των αιωνίων. Και αυτή η αιώνια κόλασις, σύμφωνα με τον άγιο Μαρκο Εφέσου, συμφέρει στους κολαζομένους και ωφέλιμη είναι, διότι είναι εκκοπή του κακού και εκπλήρωσις της θείας δικαιοσύνης. Τα δε αληθινα κακά, δηλαδή τις αμαρτίες, δεν τις θέλει ο Θεός ούτε κατά το προηγούμενο θέλημα, ούτε κατά το επόμενο, διότι αυτές είναι γέννημα μόνον της κακής προαιρέσεως των λογικών κτισμάτων.

με αυτή το επόμενό του θέλημα, το οποίο είναι πάντοτε δίκαιο και ωφέλιμο για μας, κατά τον άγιο Δαμασκηνό (βλέπε και στο λθ' κεφάλαιο).

Εκείνο πάλι που λέω εδώ, να υπομένης δηλαδή κάθε θλίψη και δοκιμασία, εννόησέ το για εκείνο που παραμένει σε μας και είναι αρεστό στον Θεό να το υποφέρουμε· δηλαδή αφού πρώτα χρησιμοποιήσουμε εκείνα τα μέσα που επιτρέπονται για να ελευθερωθούμε από αυτό, (όπως είναι η προσευχή και το να μη δίνουμε εμείς αιτία, το να μην μπορούμε σε πειρασμό και άλλα παρόμοια)· όμως και αυτά τα μέσα πρέπει να τα χρησιμοποιούμε όπως θέλει και όπως προστάσσει ο Θεός, που τα ώρισε για την υπηρεσία μας· δηλαδή, διότι αυτός θέλει έτσι να τα χρησιμοποιούμε και όχι σύμφωνα με την δική μας προσπάθεια και το δικό μας θέλημα, ούτε επειδή επιθυμούμε περισσότερο να ελευθερωθούμε από εκείνες τις ενοχλητικές καταστάσεις και δοκιμασίες, αλλά να τα χρησιμοποιούμε για υπηρεσία και ευαρέστησι του Θεού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΓ΄.

Πως πρέπει να αντιστεκόμαστε στον διάβολο, όταν προσπαθή να μας παραπλανήσει με την αδιακρισία

Όταν ο πονηρός διάβολος γνωρίζη ότι βαδίζουμε σωστά στην οδό της αρετής, με ζωντανές επιθυμίες και σωστά τοποθετημένες και με τάξι, από τις οποίες δεν μπορεί να μας αποσπάση με φανερές απάτες, τότε μεταμφιέζεται σε άγγελο φωτός και με φιλικούς λογισμούς και με ρητά των θείων Γραφών και με παραδείγματα των αγίων, μας παρακινεί, ευκαίρως ακαίρως, να βαδίσουμε αδιάκριτα στο ύψος της τελειότητας, για να μας κάνη κατόπιν να πέσουμε στον γκρεμό. Έτσι μας παρακινεί να ταλαιπωρούμε σκληρά το σώμα μας με νηστείες, εγκράτειες, μαστιγώσεις, χαμαικοιτίες και άλλες παρόμοιες θλίψεις, ή για να υπερηφανευθούμε νομίζοντας ότι κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα ή για να μας συμβή κάποια ασθένεια και να μην μπορούμε να κάνουμε καλά έργα, ή από τον κόπο και την άσκησι να αηδιάσουμε και να συγχαθούμε τις πνευματικές ασκήσεις· και έτσι σιγά σιγά, αφού κρυώσουμε για το καλό, να πέσουμε με περισσότερη επιθυμία από πρίν στις επίγειες ηδονές και **ξεφαντώματα**. Κι αυτό συνέβη σε πολλούς. Αυτοί ακολουθώντας την ορμή ενός αδιάκριτου ζήλου και περνώντας το μέτρο της αρετής τους, με πολλούς βασανισμούς, χάθηκαν μέσα στις εφευρέσεις τους και έγιναν παίγνιο των πονηρών δαιμόνων. Αυτό όμως δεν θα συνέβαινε, αν σκεπτόταν καλά εκείνα που είπαμε· και αν σκεπτόταν ακόμη ότι αυτές οι βασανιστικές πράξεις, αν και είναι άξιες επαίνου και καρποφόρες, εν τούτοις χρειάζονται σωματική δύναμι και ανάλογη ταπείνωσι της ψυχής, παρόμοια δηλαδή με την σωματική

δύναμι· χρειάζεται όμως και παρόμοια κράσι στην ποιότητα και στον χαρακτήρα του καθενός.

Εκείνοι όμως που δεν μπορούν να αγωνίζονται με αυτή τη σκληρότητα της ζωής παρόμοια με τους Αγίους, μπορούν και με άλλους τρόπους να μιμηθούν τη ζωή τους· δηλαδή, έχοντας μεγάλες και αποτελεσματικές επιθυμίες για την αρετή· κάνοντας θερμές προσευχές· ποθώντας τα πιο ένδοξα στεφάνια των αληθινών πολέμων για τον Ιησού Χριστό· καταφρονώντας όλον τον κόσμο, ακόμη και αυτόν τον εαυτό τους· παραδιδόμενοι στη σιωπή και την μοναξιά· όντας ταπεινοί και πράοι με όλους· υποφέροντας το κακό και κάνοντας το καλό στους εχθρούς τους και στους αγάπιδους· φυλάγοντας τον εαυτό τους από κάθε σφάλμα, έστω και μικρό· όλα αυτά είναι περισσότερο ευάρεστα στον Θεό, από ό,τι οι ασκήσεις και οι σκληραγωγίες του σώματος.

Γι' αυτό κι εγώ σε συμβουλεύω, στις παρόμοιες σκληραγωγίες του σώματος να βαδίζεις με διάκρισι, για να μπορέσεις να τις αυξήσεις· επειδή με τις υπερβολές αναγκαστικά θα φθάσεις στο σημείο να τις εγκαταλείψεις. Σε συμβουλεύω όμως να μην πέσεις στο άλλο σφάλμα και την υπερβολή μερικών, που θεωρούνται ως πνευματικοί άνδρες. Αυτοί, κολακευόμενοι και απατόμενοι από την υπερβολική αγάπη του σώματός τους, φροντίζουν πολύ να διατηρούν την σωματική τους υγεία, και φαίνονται τόσο ζηλότυποι και ότι το επιθυμούν αυτό τόσο πολύ, που με τον παραμικρό κόπο και την παραμικρή ενόχλησι, τρέμουν και φοβούνται μη την χάσουν. Και για άλλο πράγμα δεν συζητούν με μεγαλύτερη όρεξι, ούτε σκέπτονται κάτι άλλο, όσο την διακυβέρνησι της ζωής τους. Γι' αυτό προσέχουν πάντοτε να ζητούν φαγητά περισσότερο κατάλληλα στην όρεξι, παρά στο στομάχι τους, το οποίο πολλές φορές χάνει την δύναμί του από την μεγάλη καλοπέρασι.

Κι αν αυτοί ισχυρίζονται ότι αυτό το κάνουν για να μπορούν να υπηρετούν καλλίτερα τον Θεό, βέβαια, αυτό δεν σημαίνει τίποτε άλλο παρά να συμφωνήσουν μεταξύ τους, χωρίς κανένα κέρδος και μάλιστα με ζημία του ενός και του άλλου, δύο κεφαλιακοί και πρώτοι εχθροί, δηλαδή το πνεύμα και το σώμα. Γιατί με την φροντίδα αυτή, αφαιρείται από το σώμα η υγεία και από το πνεύμα χάνεται η ευλάβεια. Γι' αυτό το πιο ασφαλές και ωφέλιμο είναι και για το σώμα και για την ψυχή, να υπάρχει κάποιος ελεύθερος τρόπος ζωής, όχι όμως χωρίς την διάκρισι εκείνη που ανέφερα προηγουμένως· με την διάκρισι αυτή πρέπει να παρατηρούνται και οι διαφορετικές καταστάσεις των ανθρώπων και οι διαφορετικές κράσεις των σωμάτων, οι οποίες δεν υπόκεινται όλες στον ένα και ίδιο κανόνα, όπως λέγει στα Ασκητικά του ο Μέγας Βασίλειος⁸². Προσθέτω και αυτό, ότι όχι μόνο για να αποκτήσουμε τις εξωτερικές

⁸² Λέγει ο άγιος αυτός ότι όσο διαφέρει και είναι πιο δυνατός ο χαλκός και ο σίδηρος από τα φρύγανα και τα ξύλα, τόσο διαφέρει και είναι πιο δυνατό ένα σώμα και μία κράσις από την άλλη. Γι' αυτό εκείνο που είναι για μερικούς κακοπάθεια πάνω από το μέτρο, για τους δυνατότερους είναι μια ανάπαυσις άνετη· έτσι δογματίζει το εξής «Αρίστη εγκράτεια της γαστρός είναι αυτή που υπολογίζεται ανάλογα με την δύναμι του καθενός» (Διατάξ. Ασκητ. δ').

αρετές, αλλά και για την απόκτηση των εσωτερικών αρετών, πρέπει να προχωρούμε με κάποια μετριότητα και βαθμηδόν, λίγο λίγο, όπως είπα παραπάνω στο λδ' κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΔ΄.

Η υπόληψις του εαυτού μας και η παρακίνησις του διαβόλου μας κάνουν να κρίνουμε με αυθάδεια τον πλησίον. Πως πρέπει να απιστεκώμαστε σε αυτά

Από την ρίζα της φιλαυτίας, την οποία έχουμε αναφέρει πολλές φορές, δηλαδή από την αγάπη και την τιμή που έχουμε για τον εαυτό μας, προέρχεται μία άλλη κακία που μας προξενεί πάρα πολύ μεγάλη ζημία: αυτή είναι η αυθάδης κρίσις και κατάκρισις που κάνουμε σε βάρος του πλησίον μας. Από την κατάκρισι αυτή φθάνουμε στο σημείο να εξευτελίζουμε τους αδελφούς, να τους καταφρονούμε και να τους ταπεινώνουμε. Αυτό το ελάττωμα όπως προέρχεται από την υπερηφάνεια, από αυτήν *θάλπεται* και τρέφεται με προθυμία. Γιατί αυτή η υπερηφάνεια μαζί με την κατάκρισι, αυξάνεται συνέχεια, επειδή, χωρίς να το καταλάβουν, αρέσκεται η μία με την άλλη και πλανώνται συγχρόνως.

Όση μεγαλύτερη υπόληψι και τιμή έχουμε για τον εαυτό μας, τόσο περισσότερο παρακινούμαστε να κατακρίνουμε και να καταφρονούμε τους άλλους, νομίζοντας ότι εμείς είμαστε μακριά από εκείνες τις ατέλειες και τα ελαττώματα που νομίζουμε ότι έχουν αυτοί. Και ο πανούργος διάβολος που βλέπει μέσα μας μια τόσο κακή διάθεσι, παραμένει πάντοτε άγρυπνος για να μας ανοίγει τα μάτια και να μας κρατά ξάγρυπνους για να βλέπουμε και να εξετάζουμε και να μεγαλοποιούμε τα ελαττώματα των άλλων. Αλλά οι αμελείς δεν το πιστεύουν και δεν γνωρίζουν πόσο φροντίζει και πόσο συνεργεί ο εχθρός αυτός να τυπώσει στο νου μας αυτά τα μικρά ελαττώματα του ενός και του άλλου.

Γι' αυτό, εάν αδελφέ μου, αγρυπνή αυτός για να σε ζημιώσει, στάσου και συ άγρυπνος για να μη πέσης στις παγίδες του. Και αμέσως μόλις σου παρουσιάση κάποιο ασφάλμα του πλησίον σου, γύρισε πίσω από τον λογισμό αυτόν, διότι έχει γραφή: «καθένας σας να μη σκέπτεσθε την κακία του πλησίον» (Ζαχ. 8,17). Κι αν ακόμη αισθάνεσαι ότι παρακινείσαι να τον κρίνης, σκέψου ότι η εξουσία αυτή δεν δόθηκε σε σένα. Αλλά κι αν σου είχε δοθή, δεν θα μπορούσες να κρίνης σωστά όντας εσύ ο ίδιος περικυκλωμένος από χίλιους λογισμούς και πάθη και πολύ εύκολος να έχης κακή ιδέα για τους άλλους, χωρίς δίκαιη αιτία.

Το δραστηκώτερο φάρμακο της κακίας αυτής είναι το να ασχολήσαι πάντοτε να ερευνάς με τον λογισμό σου τα δικά σου πάθη και τις δικές σου κακίες, τα οποία είναι τόσο πολλά και τόσο απόκρυφα,

που μόνον για να τα γνωρίσης και να τα θεραπεύσης, δεν θα σου φθάσουν όλες οι ημέρες της ζωής σου, και όχι να σου περισσέψη καιρός για να εξετάζεις τις πράξεις των άλλων. Εάν έτσι ερευνάς και κρίνης μόνον τα δικά σου πάθη, θα καθαρίσης τους εσωτερικούς οφθαλμούς του νου σου από εκείνους τους κακούς χυμούς και τα μεγάλα δοκάρια που βρίσκονται μέσα· από τα οποία παρακινείσαι να βλέπης τα μικρα ξυλαράκια, που έχουν οι άλλοι στα μάτια τους, όπως είπε ο Κύριος: «Γιατί βλέπεις το σκουπιδάκι στο μάτι του αδελφού σου και δεν καταλαβαίνεις το δοκάρει που βρίσκεται στο δικό σου το μάτι;» (Ματθ. 7,3).

Γνώριζε, ότι όπως εξετάζεις με κακή διάθεσι κάποιο πάθος του αδελφού σου, κάποια ρίζα του ίδιου πάθους βρίσκεται και μέσα στην καρδιά σου, που σύμφωνα με την διάθεσι και το πάθος που έχει, έτσι με εμπάθεια κρίνει και τα των άλλων, όπως έχει γραφή· «ο κακός άνθρωπος από το απόθεμα της καρδιάς του βγάζει πονηρά πράγματα» Ματθ. 12,35). Γιατί και με άλλον τρόπο, ένας καθαρός και απαθής οφθαλμός, με απάθεια βλέπει τα πράγματα και όχι με πονηριά· «Καθαρός είναι ο οφθαλμός όταν δεν βλέπη πονηρά» (Αββ. 1,13). Έτσι όταν σου έλθη κάποιος λογισμός για να κρίνης άλλους για κάποιο ελάττωμα, αγανάκτησε κατά του εαυτού σου ως φταίχτη και εργάτου του ίδιου σφάλματος, και πές στην καρδιά σου· «πως εγώ ο ταλαίπωρος βρισκόμενος στο ίδιο σφάλμα θα σηκώσω κεφάλι για να ιδώ και να κρίνω τα σφάλματα των άλλων;». Και έτσι τα όπλα που θα μεταχειρισθής για τα σφάλματα των άλλων, μεταχειρίσου τα κατά του εαυτού σου, για να θεραπεύσης τις πληγές σου.

Κι αν ακόμη το σφάλμα κάποιου αδελφού μπορεί να είναι δημόσιο και φανερό, εσύ αιτιολόγησέ το με αγάπη και φιλαδελφία και πές ότι στον αδελφό εκείνον με το να βρίσκονται άλλες αρετές κρυμμένες, για να φυλαχθούν αυτές, επέτρεψε ο Θεός να πέση στο σφάλμα αυτό ή αν έχη μικρό χρονικό διάστημα το ελάττωμα εκείνο, για να παραμένη πιο ταπεινός στα μάτια τα δικά του· και ακόμη με την καταφρόνησι των άλλων να κάνη κάποιον καρπό ταπεινώσεως και να ευαρεστήση τον Θεό περισσότερο, και έτσι το κέρδος του θα είναι μεγαλύτερο από την ζημία του. Αν πάλι η αμαρτία κάποιου είναι όχι μόνο φανερή, αλλά και μεγάλη και προέρχεται από καρδιά ισχυρογνώμονος, μη τον κατακρίνης· αλλά τρέξε με το λογισμό σου στις φοβερές κρίσεις του Θεού και θα δής εκεί και άλλους ανθρώπους που ενώ προηγουμένως ήσαν στην παρανομία σε πολύ μεγάλο βαθμό, να έχουν φθάσει σε μεγάλα μέτρα αγιότητας με την μετάνοια· και άλλους πάλι ενώ ποηγουμένως ήσαν στον υψηλότερο βαθμό της τελειότητας, να έχουν πέσει σε αθλιώτατο γκρεμό.

Γι' αυτό, να στέκεσαι πάντοτε με φόβο και τρόμο, περισσότερο για τον εαυτό σου, παρά για κανένα άλλον. Και ας είσαι βέβαιος ότι όλα εκείνα τα καλά λόγια που θα πης για τον πλησίον και η χαρά που θα δοκιμάσης γι' αυτόν, είναι καρπός και αποτέλεσμα του αγίου

Πνεύματος. Και αντίθετα κάθε καταφρόνησις και αυθάδης κρίσις και καταλαλιά του πλησίον, προέρχεται από την κακία μας και από διαβολική παρακίνησι.

Έτσι αν κάποιος ελάττωμα του αδελφού σου σε σκανδαλίση, μην αναπαυθής ποτέ, ούτε να δώσεις ύπνο στους οφθαλμούς σου, μέχρις ότου το διώξεις από την καρδιά σου με όλη σου την δύναμι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΕ΄.

Η προσευχή

Αν και η απιστία προς τον εαυτό μας και η ελπίδα προς τον Θεό και η εξάσκησις, είναι τόσο απαραίτητα στον πόλεμο αυτόν, όπως αποδείχθηκε μέχρις εδώ, περισσότερο αναγκαία και από τα τρία αυτά είναι η προσευχή (που είπαμε ότι είναι το τέταρτο όπλο στο πρώτο κεφάλαιο)· με αυτήν μπορούμε να λάβουμε από τον Κύριό μας, όχι μόνον εκείνα που είπαμε, αλλά και κάθε άλλο καλό. Γιατί η προσευχή είναι μέσον και όργανο για να λάβουμε όλες εκείνες τις χάρες που μας πλημμυρίζουν προερχόμενες από εκείνη την πηγή της αγάπης και της αγαθότητας του Θεού· με την προσευχή θα βάλεις το μαχαίρι στο χέρι του Θεού, για να πολεμά και να νικά για σένα. Και για να μεταχειρισθής καλά την προσευχή αυτή, πρέπει να την κάνης παντοεινή και να γίνη συνήθεια, και να κοπιάζης για να έχης τα εξής αποτελέσματα.

α΄) Να έχης πάντοτε μία ζωντανή επιθυμία να υπηρετήσ τον Θεό σε κάθε περίπτωσι, με εκείνον τον τρόπο, που είναι αρεστός στον Θεό. Και για να ανάψη μέσα σου η επιθυμία αυτή, σκέψου καλά, ότι ο Θεός, εξ αιτίας των υπερθαυμασίων εξοχοτήτων, αγαθότητας, λέγω, μεγαλωσύνης, σοφίας, ωραιότητας, και άλλων αμέτρητων τελειοτήτων, είναι υπεράξιος να υπηρετήται και να τιμάται· ότι αυτός για να σε υπηρετήση, βασανίσθηκε και κοπίασε τριάντα τρία χρόνια, θεράπευσε και χάρισε υγεία στις βρωμερές σου πληγές, που ήταν δηλητηριασμένες με την κακία της αμαρτίας· όχι με κρασί και λάδι και έμπλαστρα· αλλά με το πολύτιμο Αίμα του, που έτρεξε από τις πανάγιες φλέβες του και από τις καθαρώτατες σάρκες, που καταξεσχίσθηκαν από τις μαστιγώσεις, τα αγκάθια και τα καρφιά. Και ακόμη, σκέψου πόσο μας συμφέρει αυτή η υπηρεσία. Διότι γινόμαστε κύριοι του εαυτού μας, ανώτεροι από τον διάβολο και υιοί του ίδιου του Θεού.

β΄) Να έχης μία ζωντανή και θερμή πίστι ότι ο Θεός θα σου δώση ό,τι χρειάζεται για την υπηρεσία του και για δική σου ωφέλεια. Αυτή η αγία πίστις και ελπίδα είναι το σκεύος, το οποίο η ευσπλαγγνία του Θεού γεμίζει από τους θησαυρούς των χαρίτων του. Και όσο αυτό είναι μεγαλύτερο και έχει μεγαλύτερη χωρητικότητα, τόσο πλουσιώτερα η προσευχή θα μεταστραφή στο στήθος μας. Και πως είναι δυνατόν ο αναλλοίωτος και παντοδύναμος Θεός να σταματήσει από το να μας κάνη

μετόχους των χαρίτων του, τη στιγμή που ο ίδιος μας πρόσταξε να τους τις ζητούμε; και υποσχέθηκε να μας δώσει το πνεύμα του, αν του το ζητήσουμε με πίστι και υπομονή; Διότι είπε· «Πόσο περισσότερο ο επουράνιος πατέρας θα δώσει Πνεύμα Άγιο σε εκείνους που το ζητάνε;» Λουκ. 11,13). Και πάλι· «Όλα όσα θα ζητήσετε στην προσευχή με πίστι, θα τα λάβετε» (Ματθ. 21,22).

γ) Πρέπει να πλησιάσης στην προσευχή με σταθερή απόφασι να επιθυμής μόνο το θείο του θέλημα και όχι το δικό σου, τόσο στα να ζητάς όσο και στο να λαμβάνης εκείνο που ζητάς·δηλαδή, να προσεύχεσαι γιατί το θέλει ο Θεός· και να επιθυμής να σε επακούση, διότι και εκείνος έτσι θέλει. Και με συντομία η απόφασίς σου να είναι να ενώνης την θέλησί σου με την θέλησι του Θεού, και όχι να θέλης ο Θεός να υποχωρήση στην δική σου την θέλησι.

Και αυτό γιατί; Οντας η θέλησί σου μολυσμένη από την φιλαυτία, πολλές φορές σφάλει και δεν ξέρει τι ζητάει. Ενώ η θέλησις του Θεού είναι ενωμένη πάντοτε με ανέκφραστη αγαθότητα και δεν μπορεί ποτέ να σφάλη. Οπότε αυτή είναι κανόνας και βασίλισσα όλων των άλλων θελήσεων και πρέπει να την ακολουθούν όλες οι άλλες θελήσεις των λογικών κτισμάτων και να υπακούουν σ' αυτήν.

Γι' αυτό πρέπει να ζητάς πάντοε εκείνα που αρέσουν στον Θεό. Αν όμως και έχης και κάποια αμφιβολία για κάποιο πράγμα από αυτά ότι δεν αρέσει στον Θεό, θα το ζητήσεις με την απόφασι ότι, το θέλεις, αν θέλη ο Θεός να το έχης. Και εκείνα που γνωρίζεις ότι σίγουρα είναι αρεστά στον Θεό (όπως είναι οι αρετές) θα τα ζητήσεις περισσότερο, για να υπηρετήσης και να ευχαριστήσης μόνο αυτόν και για κανένα άλλο σκοπό και στόχο, και αν ακόμη αυτός είναι πνευματικός.

δ') Πρέπει να πηγαίνης στην προσευχή στολισμένος με ανάλογα έργα για τα ζητήματά σου· και μετά την προσευχή να κοπιάζης περισσότερο για να γίνης δεκτικός της χάριτος και της αρετής που ζητάς από τον Θεό. Γιατί διαφορετικά το να ζητά κάποιος μία αρετή από τον Θεό, έπειτα να μη χρησιμοποιή τρόπους και έργα για να γίνη δεκτικός της χάριτος της αρετής που ζητάει από τον Θεό (διότι η εξάσκησι της προσευχής πρέπει να συνοδεύεται πάντοτε από τον αγώνα να νικάμε τον εαυτό μας, ώστε να αλληλοβοηθούνται το ένα ακολουθώντας το άλλο)· διαφορετικά το να ζητά κανείς κάποια αρετή από τον Θεό, έπειτα να μη χρησιμοποιή τρόπους και έργα και να αγωνίζεται να την πάρη, αλλά να δείχνη αδιαφορία, αυτό σημαίνει ότι εκπειράζει τον Θεό και ότι δεν τον παρακελεί. Γι' αυτό και ο θείος Ιάκωβος είπε· «Πολύ ισχύει δέησις δικαίου ενεργουμένη⁸³», δηλαδή «Η παράκλησις του δικαίου έχει μεγάλη δύναμι και αποτελεσματικότητα» (Ιάκ. 5,14).

ε') Στην προσευχή σου πρέπει να διατηρής εκείνα τα τέσσερα πράγματα που είπε ο Μέγας Βασίλειος: πρώτον, να δοξολογής τον Θεό·

⁸³ Ενεργουμένη προσευχή, κατά τον Άγιο Μάξιμο, είναι εκείνη που συνοδεύεται από τα απαραίτητα έργα στηνπροσευχή, τόσο εκείνου που προσεύχεται όσο και του άλλου για τον οποίον κάποιος προσεύχεται.

δεύτερον να τον ευχαριστήs για τις ευεργεσίεs που σου έκανε· τρίτον, να εξομολογήσαι σ' αυτόν ότι είσαι αμαρτωλόs και παραβάτηs των εντολών του· και τέταρτον, να ζητάs εκείνο που είναι απαραίτητο για τη σωτηρία σου.

Παραδείγματος χάριν, πορείs να προσευχηθήs με τον εξήs τρόπο: «Κύριε και Θεέ μου, σε υμνώ και σε ευχαριστώ για την φυσική σου δόξ ακαιτη απειρη μεγαλειότητα, και σε ευχάριστώ διότι με δημιούργησεσ μόνον εξ αιτία s της αγαθότηόs σου και με λύτρωσεσ τόσεσ πολλέσ φο'ρες, που κι εγ'ώ ο ίδιος δε γνωρίζω και με λευθέρωσεσ από τα χέρια των εχθρών μου· ναι, το ομολογώ ότι εγώ πάντοτε ήμουν παραβάτη s των αγίων σου εντολών και αχάριστος απέναντι όλων των ευεργεσιών που μου έκανεσ. Αλλά εσύ Θεέ μου, μηνπροσβάλλεσαι από την αχαριστία μου, αλλά βοήθησέ με και τα'ώρα και μη μου αρνηθήs αυτό που σου ζητώ για την σωτηρία της ψυχήs μου». Και αν εξασκ'λησαι σε κάποια αρετή, με τον ίδιο τρόπο ζήτησε και αυτήναπό τον Θεό· και αν κάποιος σε στενοχωρή για κάτι, μη ξεχάσεσ να ευχαριστήσεσ τον Θεό γι' αυτό το αντίθετο που σου έδωσε. Γιατί και αυτό δεν είναι μικρή ευεργεσία.

στ'). Για να λάβη η προσευχή την δύναμή της και να εκπληρώση ο Θεός τις επιθυμίεs μας, τόσο λόγω της φυσικής του αγαθότητοs και ευσπλαγχνίαs, όσο και από τις αξιομισθίεs της ζωήs και του π'λαθουs του Μονογενούs Ιού του και λόγω της υποσχέσεώs του να μας εισακούη, θα τελειώσεσ την προσευχή σου με ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω λόγια: Χάρισε' μου Θεέ, μου αυτή τη χάρι, λόγω της υπερβολικήs σου ευσπλαγχνίαs. Αs έχουν παρρησία ενώπιόν σου οι αξομισθίεs της ζωήs και του πάθουs του αγαπητού σου Υιού, για να πετύχω αυτή την χάρι που σου ζητώ· Θυμήσου, Κύριε, πώs υποσχέθηκεσ σε μας ότι θα μας εισακούηs, λέγονταs· «Ενώ ακόμη θα μιλάs, θα σου πω· να, είμαι μπροστά sασ» (Ηc. 58,9). Και άλλεs φορέs πάλι θα ζητήσεσ χάρεs λόγω της παρρησίαs Αειπαρθένου Μαρίαs και των άλλων Αγίων που έχουν μεγάλη δύναμι κοντά στον Θεό και τιμούνται πολύ από αυτόν, διότι στη ζωή αυτή τίμησαν πολύ την θεϊκή του Μεγαλειότητα.

ζ') Πρέπει να προσεύχεσαι πάντοτε και με υπομονή. Γιατί η ταπεινή υπομονή νικά τον ανίκητο Θεό και ελκύει το έλεόs του. Και αν η συχνή και ανυποχώρητη υπομονή της χήραs του ευαγγελίου, έκανε τον κριτή να υποχωρήσε στα ζητήματά της, και μάλιστα κριτή που ήταν όλο αδικία και πονηρία, σύμφωνα με την ευαγγελική διήγησι, την οποία είπε ο Κύριος επίτηδεs, για να μην υποχωρούμε, αλλά να επιμένουμε στην προσευχή· «τους έλεγε και παραβολή για να προσεύχονται συνέχεια και να μην αποκάμουν» (Λουκ. 18,1)· αν λέγω ο κριτήs της αδικίαs υποχώρησε στα ζητήματα της χήραs, πωs δεν θα υποκύψη τις παρακλήσειs μας ο Θεόs, που είναι το αποκορύφωμα των αγαθών; Έτσι, αν κάποτε κατά τη προσευχή σου, αργήσε να σου απαντήσε ο Θεόs, και μάλιστα αν σου δείξη σημάδια ότι δεν σε εισακούει, εσύ να συνεχίσεσ να προσεύχεσαι πάλι, έχονταs σταθερή και ζωντανή την ελπίδα της

βοήθειάς του. Επειδή στον Θεό δεν λείπουν ποτέ, μάλλον υπάρχουν με περίσσεια σε υπερβολικό βαθμό, όλα εκείνα που τον αναγκάζουν να ευεργετή τους άλλους.

Γι' αυτό, εάν ή έλλειψις και η αιτία δεν προέρχεται από τον εαυτό σου, να είσαι βέβαιος και σίγουρος ότι θα λάβης εκείνο που θα ζητήσης· εάν όμως και δεν το λάβης, διότι δεν σου συμφέρει, να γνωρίζης ότι και τότε πάλι έλαβες, ίσως και περισσότερο από εκείνο που ζητούσες και ότι από την αποτυχία αυτή, θα έχης μεγαλύτερη ωφέλεια. Και όσο περισσότερο δεν εισακούεσαι, τόσο περισσότερο να ταπεινώνεσαι μπροστά στα μάτια του Θεού· και αναλογιζόμενος την αναξιότητά σου και στηριζόμενος πάντοτε πάνω στην ευσπλαγχνία του Θεού, να αυξάνης πάντοτε το θάρρος σου και την ελπίδα σου σ' αυτόν. Η ελπίδα αυτή τόσο περισσότερο πολεμείται από τον εχθρό, όσο περισσότερο θα είναι αρεστή στον Κύριο.

Πάνω από όλα να ευχαριστήs πάντοτε τον Θεό, ομολογώντας και αναγνωρίζοντάs τον ως αγαθό, σοφό και αγαπητό ευεργέτη σου, τόσο όταν δεν λαμβάνης μερικά από εκείνα που ζητάs, όσο και όταν σου δίνεται όλο εκείνο που ζήτησες⁸⁴, παραμένοντας σε κάθε σου αίτημα σταθερός και χαρούμενος κάτω από την ταπεινή υποταγή της θείας του πρόνοιας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΣΤ΄.

Τι είναι η νοερή προσευχή και πως πρέπει να γίνεται

Η νοερή και καρδιακή προσευχή, σύμφωνα με τους Αγίους Πατέρες τους καλουμένους Νηπτικούς, κυρίως είναι η συγκέντρωσις του ανθρώπινου νου στην καρδιά του κυρίως, και χωρίς να ομιλή με το στόμα, με μόνο τον ενδιάθετο λόγο, ο οποίος ομιλείται μέσα στην καρδιά, να λέγη αυτή τη σύντομη και μονολόγιστη προσευχή· δηλαδή το «Κύριε, Ιησου Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με», κρατώντας λίγο και την αναπνοή⁸⁵. Καταχρηστικά όμως και ευρύτερα νοερή προσευχή

⁸⁴ Σύμφωνα με αυτά λέγει και ο ιερός Χρυσόστομος (λόγος α΄ στους Ανδριάντας): «Μεγάλο αγαθό είναι η προσευχή, όταν γίνεται με ευχάριστη διάνοια. Πρέπει να εκπαιδεύσουμε τους εαυτούς να ευχαριστούμε τον Θεό μας, όχι μόνον όταν λαμβάνουμε αλλά και όταν δεν λαμβάνουμε· γαιτί άλλοτε δίνει και άλλοτε δεν δίνει, πάντοτε όμως προς το συμφέρον. Ωστε κι αν λάβης, κι αν δεν λάβης, χωρίς να λάβης, έχεις λάβει. Και αν πετύχης, κι αν δεν πετύχης, πέτυχες, χωρίς να έχης πετύχη· διότι μερικές φορές περισσότερο ωφέλιμο είναι το να μη λάβη κανείς. Διότι αν δεν ήταν συμφέρον, πολλές φορές το να μη λάβουμε, θα μας το έδινε· ώστε το να αποτύχη κανείς, σύμφωνα με το συμφέρον του, αυτό είναι επιτυχία».

⁸⁵ Πολλά και μεγάλα είναι τα χαρίσματα που προκαλεί αυτή η ιερή και νοερή προσευχή, τα οποία απαριθμούν οι άγιοι και θεοφόροι Πατέρες, οι καλούμενοι Νηπτικοί, και βλέπε στην Φιλοκαλλία. Εγώ όμως αναφέρω εδώ το γενικώτερο και σπουδαιότερο από όλα τα άλλα. Ο άνθρωπος είναι και λέγεται κατ' εικόνα Θεού, έχοντας νου, λόγο και ζωοποιοί πνεύμα του σώματος, δηλαδή φυσική θέλησι και αγάπη. Επειδή όμως ο Θεός είναι τρία και ένα, και ο άνθρωπος που είναι κατ' εικόνα Θεού να γίνη και τρία και ένα, για να μοιάζη με το πρωτότυπό του και στη συνέχεια να ενωθή με αυτό. Αυτή η ενώσις και ομοιότητα με τον Θεό δεν γίνεται με άλλον τρόπο παρά μόνο με την προσευχή αυτή. Όταν λοιπόν ο νους εχη όλη του την προσοχή στραμμένη στον ενδιάθετο λόγο, που είναι μέσα στην καρδιά και ο ενδιάθετος

λέγεται και κάθε άλλη δέησης που δεν θα γίνη με το στόμα, αλλά με τον ενδιάθετο λόγο της καρδιάς που αναφέρθηκε.

Αν, λοιπόν, αδελφέ, αγαπάς να εισακουσθής πίο εύκολα από τον Θεό και να λάβης εκείνο που του ζητάς, αγωνίζου όσο μπορείς σ' αυτή τη νοερή προσευχή, παρακαλώντας τον Θεό με όλο σου τον νου και την καρδιά για να σε ελεήσει και να σου δώσει εκείνα που είναι απαραίτητα και σε συμφέρουν για τη σωτηρία σου. Διότι, όσο περισσότερο κόπο έχει αυτή η νοερή προσευχή, από εκείνη που λέγεται με το στόμα προφορικά, τόσο περισσότερο την ακούει ο Θεός, ο οποίος ακούει καλλίτερα την νοερή βοή της καρδιάς, παρά τις δυνατές φωνές του στόματος. Γι' αυτό και έλεγε στον Μωυσή που μόνο νοερά και με την καρδιά τον παρακαλούσε για τους Ιουδαίους: «Γιατί φωνάζεις δυνατά προς εμένα;» (Εξόδ. 14,15).

Γνώριζε ακόμη ότι, επειδή και το έλεος του Θεού, είναι καθολικό Όνομα και περιέχει όλες τις χάρες⁸⁶, που ζητάμε και εμείς από τον Θεό, και ο Θεός μας τις δίνει, γι' αυτό για κάθε υπόθεσι και χάρι που ζητάς από τον Θεό, μπορείς να χρησιμοποιήσ την προρρηθείσα σύντομη αυτήν προσευχή, το «Κύριε, Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με». Γιατί και ο νους συμμαζεύεται με αυτήν πιο εύκολα, ενώ στις άλλες

λόγος λέγει το «Κύριε, Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με», ενώ το Πνεύμα και η φυσική θέλησις με όλη της την δύναμι αγαπά και αφιερώνεται στα λόγια αυτά της προσευχής, τότε αυτές οι τρεις δυνάμεις, μένοντας τρεις γίνονται ένα. Και ο ένας άνθρωπος γίνεται τρία, μένοντας ένα. Και αυτό σημαίνει εκείνο που λέγει αμυδρά ο μέγας της Θεσσαλονίκης Γρηγόριος, ο μεγάλος εκείνος εργάτης και διδάσκαλος της Νοεράς Προσευχής: «Όταν το ενιαίο του νου γίνεται τρία, μένοντας ένα, τότε ενώνεται με την Θεαρχική Τριαδική Μονάδα, αποκλείοντας κάθε είσοπο πλάνης, και βρίσκεται πάνω από κάθε καθεστώς σάρκας κόσμου και κοσμοκράτορος». Και στη συνέχεια λέγει ο άγιος ότι, κι αν αυτή η ένωση των τριών, με την προσευχή αυτή, είναι πιο κοπιαστική από κάθε άλλο κόπο αρετής, όμως δίνει τα απόρρητα μυστήρια και τις αποκαλύψεις του Θεού, όταν κανείς υπομένει πολύ χρόνο στην εργασία και ένωση αυτή. Και γιατί να πολυλογώ; Με άλλον τρόπο δεν μπορεί ο άνθρωπος να φυλάξει την πρώτη εντολή, δηλαδή, το «να αγαπήσης τον Κύριο το Θεό σου με όλη σου την ψυχή...», όπως προστάσει ο Κύριος (Λουκ. 10,27), παρά με το μέσο της Νοεράς αυτής Προσευχής. Σημειώνω δε και τα εξής σε όσους είναι αντίθετοι στον τρόπο της προσευχής αυτής, την απόφασι που έχει ο Συνοδικός Τόμος, κατά του Βαρλαάμ και Ακινδύνου, επί Βασιλέως Ανδρονίκου Παλαιολόγου, ενώπιον της Συγκλήτου και των Ρωμαίων κριτών. Έχει δε ως εξής: «Φάνηκε από αυτά και ελέγχθηκε ο Βαρλαάμ ότι βλασφημεί και ομιλεί κακόδοξα για το Θαβώρειο Φως, και για εκείνους τους Μοναχούς και για την ιερή ευχή που προφέρουν αυτοί. Οι Μοναχοί αποδείχθηκαν ανώτεροι από την κατηγορία του, ως μένοντας στις εξηγήσεις και παραδόσεις των Αγίων Πατέρων... Γι' αυτό... ο ίδιος ο Βαρλαάμ... αλλά και όποιος άλλος αναφανή να ομιλή βλάσφημα και κακόδοξα με βάσι εκείνα τα βλάσφημα που είτε αυτός και στρέφονται κατά των Μοναχών, μάλλον κατά της Εκκλησίας, ή όποιος φανή να ασχολείται γενικά με τα παρόμοια, στην ίδια καταδίκη από την δική μας Μετριότητα υποβαλλόμενος, αποκρηυγμένος θα είναι και αυτός και αποκομμένος από την Καθολική Ανατολική Εκκλησία του Χριστού και του Ορθοδόξου συστήματος των χριστιανών.

⁸⁶ Από πού είναι φανερό αυτό; Διότι τόσο η χάρις, που δίνει ο Θεός στην παρούσα ζωή, όσο και η δόξα που πρόκειται να δώσει στην άλλη, για τις οποίες είπε ο Δαβίδ «χάρι και δόξα θα δώση» (Ψαλμ. 83,12), και τα δύο ονομάζονται έλεος· η μόν χάρις, γιατί όσοι χαριτώθηκαν από τον Θεό, απλά κατά τον απόστολο Πέτρο ονομάζονται ελεημένοι «Εσείς που κάποτε δεν ήσασταν λαός, τώρα γίνετε λαός του Θεού· εσείς που άλλοτε δεν είχατε ελεηθή, τώρα βρήκατε έλεος» (Α' Πέτρ. 2,10). Και ο θείος Παύλος, αυτός που ελεήθηκε τόσο πολύ ονομάζει τον εαυτό του ελεημένο· «Εκφράζω τη γνώμη μου σαν άνθρωπος που έχει ελεηθή» (Α' Κορ. 7,25)· και αλλού λέγει· «Αλλά ελεήθηκα διότι το έκανα από άγνοια» (Α' Τιμ. 1,13). Παρόμοια και η δόξα των αγίων στους ουρανούς και ο στέφανος λέγεται ελειος και από έλεος δίνεται, όπως λέγει ο ψαλμωδός· «Αυτόν που σε στεφανώνει με έλεος και οικτιρμούς» (Ψαλμ. 102,4). Ερμηνεύοντας αυτό ο ιερός Χρυσόστομος λέγει· «Λοιπόν ο στέφανος είναι αποτέλεσμα χάριτος και φιλανθρωπίας».

προσευχές, στις εκτενέστερες και πολλές, ο νους διασκορπίζεται. Εάν όμως και επιθυμής, κατά τις διάφορες υποθέσεις και χάριτες που ζητάς, να προσεύχεσαι, εδώ σου παραθέτω μερικές προσευχές, για να τις έχεις ως παράδειγμα. Για παράδειγμα, όταν ζητάς κάποια αρετή και χάρι, μπορείς να πης με την καρδιά σου τα εξής.

«Κύριε, ο Θεός μου, δος μου αυτή τη χάρι και αρετή για δόξα και τιμή δική σου»· ή έτσι· «Κύριέ μου, εγώ πιστεύω ότι σου αρέσει και είναι δόξα δική σου το να ζητήσω εγώ και να λάβω αυτή την χάρι· εκπλήρωσέ μου λοιπόν αυτή την επιθυμία σύμφωνα με το θέλημά σου». Όταν έμπρακτα πολεμήσαι από τους εχθρούς, θα προσευχηθείς έτσι· «Τρέξε γρήγορα, Θεέ μου, να με βοηθήσης, για να μη νικηθώ από τους εχθρούς μου· ή Θεέ μου, καταφυγή μου, δύναμις της ψυχής μου, βοήθησέ με γρήγορα, για να μην πέσω». Όταν ακολουθή η μάχη, ακολούθησε και εσύ αυτόν τον τρόπο της προσευχής, αντιστεκόμενος γενναία σ' εκείνο που σε πολεμεί. Έπειτα, αφού τελειώσει η σκληρότητα της μάχης, στρέψου προς τον Θεό, παρουσίασε μπροστά του τον εχθρό ου σε πολέμησε και την αδυναμία σου να του αντισταθής λέγοντας· «Να, Κύριε, το δημιούργημα των χεριών της αγαθότητός σου, το εξαγορασμένο με το Αίμα σου. Να ο εχθρός σου που ζητά να το εξαφανίση και να το καταφάγη· σε σένα προστρέχω· σε σένα μόνον ελπίζω που είσαι αγαθός και παντοδύναμος· και κύταξε την αδυναμία μου και την ταχύτητα (αν δεν με βοηθήσης εσύ) να υποταχθώ εκούσια· βοήθησέ με λοιπόν, εσύ που είσαι η ελπίδα και η δύναμις της ψυχής μου»

Σου υπενθυμίζω και το εξής: Όταν κουρασθής να προσεύχεσαι νοερά και με την καρδιά, μπορείς να λές και με το στόμα και προφορικά τόσο την ευχή «Κύριε, Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με», όπως λένουν οι Πατέρες, όσο και τις άλλες προσευχές που θα θελήσης. Φρόντιζε όμως και να συμμαζεύης τον νου σου τότε για να προσεέχης στα λόγια της προσευχής.

Μερικοί μάλιστα λένουν ότι νοερά προσευχή λέγεται ακόμη και το εξής: όταν ο άνθρωπος αφού συμμαζέψη όλες τις νοερές δυνάμεις της ψυχής του μέσα στην καρδιά, χωρίς να πη κανένα λόγο ούτε προφορικό, ούτε ενδιάθετο, με μόνο το νου του σκέπτεται και αμετάβατα αναλογίζεται ότι ο Θεός είναι παρών ενώπιόν του· και αότι αυτός στέκεται μπροστά του πότε με φόβο και δέος σαν ένας κατάδικος· πότε με ζωντανή πίστι για να λάβη την βοήθειά του· και πότε με αγάπη και χαρά για να τον υπηρετήσει παντοτεινά. Και αυτό είναι εκείνο που έλεγε ο Δαβίδ· «Εβλεπα πάντοτε τον Κύριό μου ενώπιόν μου» (Ψαλμ. 15,8). Μπορεί η προσευχή αυτή να γίνη και μόνο με ένα αμετάβατο βλέμμα του νου προς τον Θεό, πενθικό και παρακαλεστικό, το οποίο βλέμμα είναι σαν μία σιωπηλή υπενθύμησι εκείνης της χάριτος, που του είχαμε ζητήσει προηγουμένως με τον λόγο και με την καρδιακή προσευχή. Γι' αυτό, επειδή η προσευχή αυτή μπορεί να γίνη εύκολα σε κάθε τόπο και

για κάθε αφορμή και περίστασι, κράτησέ την στα χέρια σου σαν ένα όπλο δυνατό και ευοκολομεταχειρίσιμο, και θα ωφεληθής και θα βοηθηθής πολύ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ΄

Η προσευχή που γίνεται διά μέσου μελέτης και θεωρίας

Επειδή και η διάνοια με την οποία ο νους θεωρητικά μεταβαίνει από ένα νόημα σε άλλο και κάνει τους συλλογισμούς του ονομάζεται λόγος διανοητικός, γι' αυτό και η θεωρία και μελέτη όταν γίνεται με τον παρόμοιο διανοητικό λόγο στα θεία και πνευματικά νοήματα, από τους πατέρες θεωρείται ως προσευχή⁸⁷, και όταν στο τέλος της παρόμοιας μελέτης ζητήσουμε από τον Θεό να μας δώσει κάποια χάρι και αρετή που επιθυμούμε, με την δύναμι των νοημάτων εκείνων που μελετήσαμε. Γιατί κατά κάποιον τρόπο η μεταβατική εκείνη κίνησις του νου και θεωρία και μάλιστα αυτή που γίνεται με κάποια κατάνυξι και με τα θεοφιλή πάθη της καρδιάς, είναι νοητή φωνή και προσευχή, την οποία ο Κύριος που είναι ο πρώτος Νους και ποιητής των νόων. Γι' αυτό και συ, θέλοντας να προσευχηθής για κάποιο διάστημα χρονικό, για παράδειγμα για μισή ώρα ή για μία ή και περισσότερη ώρα, μπορείς να προσθέσης στην προσευχή σου και μια μελέτη πνευματική, όπως η ζωή και το πάθος του Ιησού Χριστού, αναφέροντας και καταθέτοντας πάντοτε τις πράξεις του στην αρετή εκείνη που εσύ ζητείς και επιθυμείς· όπως, για παράδειγμα, αν επιθυμής και θέλης να λάβης την αρετή της υπομονής, θα μελετήσης κάπως το Μυστήριο της Μαστιγώσεως και του Δαρμού του Κυρίου με τον εξής τρόπο:

Α') Ότι μετά την εντολή του Πιλάτου στάθηκε ο Ιησούς στον καθωρισμένο τόπο κατασυρμένος από τους υπηρέτες της αδικίας με κραυγές και εμπαιγμούς για να τον μαστιγώσουν.

Β') Ότι παρέμεινε γυμνωμένος από αυτούς που ήσαν πολύ λυσσασμένοι και έμειναν οι καθαρώτατες αυτές Σάρκες ολόγυμνες και ασκέπαστες.

Γ') Ότι τα χέρια του που δεν έφταιζαν ποτέ, σφίχθηκαν με σκληρό σχοινί και παρέμειναν δεμένα στο στύλο.

Δ') Ότι το σώμα του παρέμεινε καταπληγόμενο και καταξεσχισμένο από τις μαστιγώσεις και τους δαρμούς, και έτσι σαν ποτάμι έτρεξε κατά γης το θεϊκό του Αίμα.

⁸⁷ Λέγει ο άγιος Ισαάκ: «Πρέπει να γνωρίζετε και το εξής αδελφοί· ότι κάθε συνομιλία που γίνεται στα κρυφά και κάθε μέριμνα αγαθής διανοίας εν Θεώ και κάθε μελέτη των πνευματικών καθορίζεται με το όνομα της ευχής (δηλαδή ονομάζεται προσευχή) και κρύβεται μέσα στο όνομα αυτό· είτε αναφέρεις διάφορες αναγνώσεις, ή φωνές του στόματος, ή δοξολογία του Θεού, ή λυπηρών φροντίδα εν Κυρίω, είτε γονυκλισίες, είτε στιχολογία ψαλτηρίου είτε τα υπόλοιπα, από τα οποία αποτελείται η διδασκαλία της αληθινής ευχής» (Λόγος λε').

Ε') Ότι οι δαρμοί, προστιθέμενοι ο ένας στον άλλο και στον ίδιο τόπο, τον καταξέσχισαν και έτσι χειροτέρεψαν και ερεθίσθηκαν περισσότερο οι πληγές του, που προηγουμένως υπήρχαν στα Άχραντα Μέλη του⁸⁸.

Αυτές οι μελέτες ή και άλλες παρόμοιες κατά πρώτον θα κάνουν τις εσωτερικές διαθέσεις της ψυχής σου να αισθάνονται όσο το δυνατόν πιο ζωντανά τις πικρότατες ανησυχίες και τα σκληρά βάσανα που υπέφερε ο Αγαπητός σου Κύριος σε όλα τα μέρη του αγιωτάτου Σώματός του, και σε όλα μαζί· και στη συνέχεια, θα σου δώσουν την διάθεσι να αποκτήσης την υπομονή. Μετά από τις εξωτερικές πληγές του Σώματος, πέρασε στην αγιωτάτη Ψυχή του και σκέψου, όσο μπορείς και όσο μπορεί να χωρέση ο νους σου, την υπομονή και την πραότητα με τις οποίες υπέφερε τόσες θλίψεις, χωρίς να χορτάση ποτέ την δίψα που είχε για να υποφέρει περισσότερα και μεγαλύτερα βάσανα για την δόξα του Πατρός του και για την δική σου ευεργεσία.

Κατόπιν σκέψου ότι ο ίδιος υποφέρει από μία ζωντανή επιθυμία στο να θέλης και συ να υποφέρης την δοκιμασία που έχεις· και ότι παρακαλεί τον Πατέρα του, για να δώση και σε σένα την χάρι, για να σηκώσης με υπομονή τον σταυρό και την θλίψη που βασανίζει εσένα και κάθε άλλον άνθρωπο. Έτσι γι' αυτές τις μελέτες και τις θεωρίες, θέλησε και σύ να υποφέρης με μία καρδιά υπομονετική το κάθε τι. Και κατόπιν, στρέφοντας το νου σου στον ουράνιο Πατέρα, ευχαρίστησέ τον που μόνον για την δική σου αγάπη έστειλε στον κόσμο τον Μονογενή του Υιό, να υποφέρει τόσα σκληρά βάσανα και παρακαλεί συνέχεια για σένα· έπειτα ζήτησέ του την αρετή της υπομονής με την δύναμι των έργων και παρακλήσεων του Υιού του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ'

Άλλος τρόπος προσευχής διά μέσου μελέτης

Μπορείς ακόμη να προσευχηθής και με τον τρόπο αυτόν και να μελετήσης πάνω στα ίδια τα πάθη του Κυρίου, για να λάβης το αίτημά σου. Για παράδειγμα· αφού με προσοχή συλλογισθής τα πάθη του Κυρίου μας και με τον λογισμό σου δης την προθυμία της καρδιάς του με την οποία τα υπέφερε, όπως είπαμε παραπάνω, από το μέγεθος των βασάνων και την

⁸⁸ Αυτό ήταν επόμενο να συμβή οπωσδήποτε. Γιατί καθώς διηγείται ο Κορνήλιος ο Ιταλός, τα όργανα της μαστιγώσεως του Κυρίου μας ήταν αλυσίδες, βούνευρα, βέργες αγκαθωτές και σχοινιά που είχαν δεμένα στις άκρες αγκίστρια. Δήμιοι που τον μαστίγωναν στον αριθμό ήταν εξήντα. Έτσι δεν του άφησαν μέρος χωρίς πληγές. Άνοιξαν οι φλέβες και το αίμα έτρεχε σαν ποτάμι, σε σημείο ώστε από τους πολλούς δαρμούς οι σάρκες του εξαφανίσθηκαν και μπορούσαν να μετρήσουν ένα ένα τα κόκκαλά του, όπως προφήτεψε γι' αυτά ο προφήτης Δαβίδ λέγοντας «Απαρίθμησαν όλα τα οστά μου» (Ψαλμ. 21,18), Αυτή η διήγησις φαίνεται ότι συμφωνεί με τα Ευαγγέλια. Γιατί τόσο ο Ματθαίος όσο και ο Μάρκος αναφέρουν ότι αυτοί που υπηρέτησαν στην μαστίγωσι και τους άλλους εμπαιγμούς του Κυρίου ήταν όλη η σπείρα, δηλαδή όλο το στρατιωτικό τάγμα του Πιλάτου, όπως ερμηνεύει ο Θεοφύλακτος· πράγμα το οποίο σημαίνει ότι πιθανόν και είναι επόμενο να υπερβαίνει και τον αριθμό των εξήντα

υπομονή του, θα περάσης σε άλλους δύο στοχασμούς: Ο ένας είναι της αξιομισθίας του, δηλαδή των αμέτρητων μισθών που ο Ιησούς έγινε αίτιος τόσο στον εαυτό του, ως άνθρωπος, όσο και σε όλο το ανθρώπινο γένος, γι' αυτά τα πάθη και την υπομονή του. Και ο άλλος είναι της χαράς και της δόξας του Πατρός του, την οποία έλαβε για την τέλεια υποταγή του Υιού του που υπέφερε τα πάθη αυτά.

Αυτά τα δύο παρουσιάζοντάς τα στην Θεία του Μεγαλειότητα θα ζητήσης εξ αιτίας της δυνάμεως αυτών την χάρι ή και την αρετή που επιθυμείς. Και αυτό μπορείς να το κάμνης όχι μόνο σε κάθε είδος των παθών του Κυρίου, αλλά και σε κάθε άλλη μερική πράξι, εσωτερική και εξωτερική, που έκανε αυτός σε όλη του τη ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ΄

Τρόπος προσευχής διά μέσου της Θεοτόκου Μαρίας

Έχεις και άλλον τρόπο, αγαπητέ, να μελετάς και να προσεύχεσαι διά μέσου της Αγίας Θεοτόκου, στρέφοντας το νου σου α') στον ουράνιο Πατέρα, β') στον Γλυκύτατο Ιησού, γ') και τελευταίο, σ' αυτήν την ενδοξότατη Μητέρα του.

Στρέφοντας το νου σου στον Θεό, σκέψου· α' την μεγάλη χαρά που από αιώνες νωρίτερα είχε ο Θεός σκεπτόμενος το πρόσωπο της Θεοτόκου· τις αρετές και τις πράξεις της, από τότε που γεννήθηκε στον κόσμο, μέχρι τότε που αναπαύθηκε.

Το α' μελέτησέ το με τον εξής τρόπο: Ύψωσε τον λογισμό σου πάνω από κάθε καιρό και χρόνο και κτίσμα νοητό και αισθητό. Και εισερχόμενος, για να μιλήσω έτσι, στην ίδια την αιωνιότητα και στο νου του Θεού, σκέψου τις τρυφές και τις ανέκφραστες αγαλλιάσεις που δεχόταν ο Θεός διά μέσου της Αειπαρθένου Μαρίας⁸⁹. Βρίσκοντας τον Θεό

⁸⁹ Με κάθε δίκαιο χαιρόταν και χαιρόταν και με το παραπάνω η Αγία Τριάδα πριν από την δημιουργία του κόσμου, γνωρίζοντας εκ των προτέρων, σύμφωνα με την θεαρχική της ιδέα, την αιειάρθενο Μαριάμ. Γιατί είναι γνώμη μερικών θεολόγων, ότι αν υποθέσουμε ότι όλα τα εννέα τάγματα των Αγγέλων γκρεμίζονταν από τους ουρανοί και γίνονταν δαίμονες, αν όλοι οι άνθρωποι, από τότε που δημιουργήθηκε ο κόσμος εγίνοντο κακοί και πήγαιναν στην κόλασι χωρίς να γλυτώση κανείς· αν όλα τα κτίσματα ουρανόσ, φωστήρες, άστρα, στοιχεία, φυτά ζώα, αποστατούσαν από τον Θεό και έβγαιναν από την τάξι τους και πήγαιναν στην ανυπαρξία, παρ' όλα αυτά όλες αυτές οι κακίες των κτισμάτων συγκρινόμενες με το πλήρωμα της αγιότητος της Θεοτόκου, δεν μπορούσαν να λυπήσουν τον Θεό· διότι μόνο η Κυρία Θεοτόκος μπορούσε να τον ευχαριστήση ως προς όλα και για όλα, και να μην τον αφήση να λυπηθή τόσο πολύ για τον χαμό και τη απώλεια των τόσων κτισμάτων του, όσο θα τον έκανε να χαιρείται υπερβολικά για την ίδια της· διότι μόνον αυτή χωρίς καμμία σύγκρισι τον αγάπησε περισσότερο από κάθε άλλον· διότι αυτή περισσότερο από κάθε άλλον υπάκουσε στο θέλημα του· διότι μόνον αυτή μπόρεσε και έγινε ικανή να δεχθή όλα εκείνα τα φυσικά, υπερφυσικά και προαιρετικά χαρίσματα που ο Θεός διαμοίρασε σε όλη την κτίσι. Και με ένα λόγο, γιατί αυτή έγινε ένας άλλος Δεύτερος Κόσμος, ασύγκριτα καλλίτερος από όλον τον αισθητό και νοητό κόσμο και αρκετός και μόνος του να δοξάζη αιώνια τον Ποιητή από την καλλονή και ποικιλία των χαρισμάτων του περισσότερο από όλη την δημιουργία του σύμπαντος. Από αυτά λοιπόν βγαίνει το συμπέρασμα ότι, επειδή και ο Θεός προώρισε την Θεοτόκο, σύμφωνα με την προαιώνια ευδοκία του, που είναι όχι το επόμενο και κατ' επακολούθησι θέλημα του Θεού, αλλά το προηγούμενο και το κύριο θέλημα αυτού, όπως το ερμηνεύει ο μέγας της Θεσσαλονίκης Γρηγόριος (λογ. Α' εις τα Φώτα και λόγος εις την Χριστού Γέννησιν). Από αυτά λοιπόν

ανάμεσα σ' αυτές τις τρυφές, ζήτησέ του να σου δώσει, εξαιτίας των αφράστων αυτών αγαλλιάσεων, χάρι και δύναμι, για να μπορή να καταβάλλης και να νικήσης τους εχθρούς σου· και μάλιστα εκείνον, που τότε σε πολεμεί· κατόπιν αναλογιζόμενος τις τόσες πολλές και εξαιρετικές πράξεις και αρετές αυτής της Θεοτόκου, και παρουσιάζοντάς τις άλλοτε όλες μαζί και άλλοτε μία από αυτές στον Θεό, για την δύναμι εκείνων, ζήτησε από την άπειρη αγαθότητά του όλο εκείνο που χρειάζεσαι και επιθυμείς.

Μετά από αυτά, στρέφοντας εκ δευτέρου τον νου σου στον Κύριό μας, τον Υιό της, ενθύμησέ του την Παναγία κοιλιά που τον βάσταξε για εννέα μήνες· την ευλάβεια με την οποία τον προσκύνησε όταν γεννήθηκε και τον γνώρισε ως αληθινό Θεό και τέλειο άνθρωπο, Υιό και ποιητή της· τους φιλόστοργους οφθαλμούς της, που τον είδαν τόσο φτωχό· τις αγκάλες που τον δέχθηκαν· το γάλα που θήλασε, τους κόπους και τα βάσανα που υπέφερε γι' αυτόν στη ζωή του και στον θάνατό του· και σου υπόσχομαι ότι με όλα αυτά θα προκαλέσης ευχάριστη διάθεσι στο θείο της τέκνο για να σου υπακούση.

Στο τέλος στρέψε το νου σου και σ' αυτήν την Παναγία Θεοτόκο και θύμησέ της ότι στάθηκε η εκλεκτή από την αίδιο πρόνοια και αγαθότητα του Θεού, ως Μητέρα της χάριτος και της ευσπλαγχνίας και ως δική μας Μητέρα και συνήγορος και ότι μετά από τον Υιό της δεν έχουμε ασφαλέστερο και δυνατώτερο καταφύγιο να προσφύγουμε, παρά σε αυτήν· υπενθύμισέ της ότι όλοι εμείς οι Χριστιανοί, όπως δεν ονομάζουμε κυρίως πατέρα πάνω στη γη, όπως μας παρήγγειλε ο Υιός της – επειδή κυρίως μόνον ένα Πατέρα έχουμε αυτόν που βρίσκεται στους ουρανούς: «Και πατέρα σας μην ονομάσετε κανένα πάνω στη γη, γιατί ένας είναι ο Πατέρας σας ο ουράνιος» (Ματθ. 23,9) – με τον ίδιο τρόπο ούτε άλλη μητέρα ονομάζουμε πάνω στη γη, επειδή κυρίως αυτήν μόνον έχουμε Μητέρα στους ουρανούς και όλοι μας καυχόμαστε να ονομαζώμαστε τέκνα της. Γι' αυτό και προσβλέπουμε προς αυτήν για να μας ελεήσει ολοκληρωτικά, όπως αποβλέπει χωρίς να παρεκκλίνη και στην μητέρα του το νήπιο που έχει απογαλακτισθή, όπως έχει γραφεί: «Υψωσα την ψυχή μου σαν το θηλασμένο βρέφος κοντά στην μητέρα του» (Ψαλμ. 130,3).

Ακόμη υπενθύμισέ της τις αλήθειες που γράφουν γι' αυτήν τα βιβλία, ότι όλοι οι πιστοί πιστεύουν στα τόσο υψηλά και τόσο θαυμαστά και μεγάλα κατορθώματα και χαρίσματα που προξένησε σε όλο το ανθρώπινο γένος, επειδή αυτή μόνο όντας ανάμεσα Θεού και ανθρώπων,

---

βγαίνει λέγω το συμπέρασμα ότι, όπως γίνεται το περιβόλι για να φυτευθή το δένδρο και πάλι το δένδρο φυτεύεται για τον καρπό, έτσι και όλος ο αισθητός και νοητός Κόσμος έγινε για τον σκοπό αυτό, δηλαδή για την Κυρία Θεοτόκο· και πάλι η Κυρία Θεοτόκος έγινε για τον Κύριό μας Ιησού Χριστό· και έτσι εξεπληρώθη η αρχαία βουλή και ο πρώτος σκοπός του Θεού· με το ότι ανακεφαλαιώθηκαν όλα εν Χριστώ και ενώθηκε η κτίσις με τον Κτίστη, όχι φυσικά, όχι προαιρετικά και κατά χάριν, αλλά κατά την υπόστασι· αυτός είναι ο ανώτατος βαθμός της ενώσεως, μετά από τον οποίον άλλος ανώτερος ούτε βρέθηκε, ούτε και θα βρεθή.

τον μεν Θεό έκανε υιό ανθρώπου, τους δε ανθρώπους υιούς Θεού. Ότι χωρίς την μεσιτεία της δεν μπορεί κανένας να πλησιάση τον Θεό, ούτε άνθρωπος, ούτε άγγελος, διότι αυτή μόνον βρίσκεται ανάμεσα στην κτιστή κι ουράνια κτίσι· ότι αυτή μόνον είναι Θεός άμεσος μετά τον Θεό, και έχει τα δευτερεία της Αγίας Τριάδος, επειδή είναι αληθινά Μητέρα του Θεού· και ότι αυτή είναι όχι μόνον ο θησαυροφύλακας όλου του πλούτου της Θεότητος, αλλά και ο διαμοιραστής σε όλους, Αγγέλους και ανθρώπους, όλων των υπερφυσικών ελλάμψεων και πνευματικών χαρισμάτων που δίνονται από τον Θεό στην κτίσι. Και ότι δεν υπάρχει κανένας που να την επεκαλέσθηκε με πίστι και να μην τον άκουσε με ευσπλαγχνία. Τέλος πάντων, παρουσίασέ της τα βάσανα και τα πάθη του Μονογενή της Υιού που υπέφερε για τη σωτηρία μας, και παρακάλεσέ την να ζητήση χάρι για σένα από αυτόν, ώστε και για σένα τα πάθη αυτά να προξενήσουν το αποτέλεσμα εκείνο, για το οποίο τα υπέφερε ο Υιός της· και αυτό είναι η δική σου σωτηρία· και αυτό όχι για άλλο, παρά για δική του δόξα και ευαρέστησι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν΄

Μερικές σκέψεις για να προστρέχουμε στην Θεοτόκο με πίστι και θάρρος

Θέλοντας να προστρέξης στην Θεοτόκο με πίστι και θάρρος για κάθε σου ανάγκη, μπορείς να το πετύχης όταν σκεφθής: Α΄) Ότι όλα εκείνα τα δοχεία (όπως το γνωρίζεις από την πείρα σου) στα οποία έχει τοποθετηθή μόσχος ή άλλο παρόμοιο άρωμα πολύτιμο, μολονότι δεν υπάρχει μέσα τους το άρωμα, τα αγγεία αυτά διατηρούν την ευωδία του αρώματος εκείνου. Και όσο περισσότερο χρονικό διάστημα παρέμεινε το άρωμα μέσα στο δεοχείο, τόσο περισσότερο τα δοχεία εκείνα διατηρούν την ευωδία· και μάλιστα τόσο περισσότερο ευωδιάζουν εκείνα, όσο περισσότερο παραμένει το άρωμα μέσα, μολονότι εκείνος ο μόσχος ή το παρόμοιο άρωμα είναι μιας περιοριστικής και περιωρισμένης δυνάμεως. Παρόμοια να σκεφθής ότι και ένας που στέκεται κοντά σε μία μεγάλη πυρκαϊά, διατηρεί την θερμότητα για πολύ καιρό και μετά την απομάκρυνσί του από την φωτιά. Και επειδή αυτά είναι αληθινά, άραγε από ποιά άρρητη ευωδία φιλανθρωπίας, από ποια φλόγα αγάπης και από ποιούς λογισμούς ελέους και ευσπλαγχνίας μπορούμε να πούμε ότι είναι γεμάτα τα σπλάγχνα της Θεοτόκου, που για εννέα μήνες κράτησε στα σπλάγχνα της το Χριστό, το ακένωτο μύρο, που κρατεί πάντοτε στο στήθος της και στην αγάπη της, τον Υιό του Θεού, που είναι η ίδια η αυτοαγάπη και το ίδιο αυτοέλεος και αυτοευσπλαγχνία και όχι περιορισμένης δυνάμεως και μικρής διάρκειας, αλλά ατέλειωτης και απεριόριστης;

Έτσι όπως όποιος αγγίζει στα δοχεία που έχουν το μύρο, δέχεται την ευωδία πάνω του, και όποιος πλησιάζει σε μια μεγάλη πυρκαϊά, δεν μπορεί

παρά να δεχθή από την θερμότητά της, έτσι και πολύ περισσότερο κάθε φτωχός που έχει ανάγκη και πλησιάζει με ταπείνωσι και πίστι στο ουράνιο μύρο, στην φωτιά της αγάπης, του ελέους και της ευσπλαχνίας, που πάντοτε ευωδιάζει και πάντοτε ανάβει στο στήθος της Παρθένου, οπωσδήποτε θα δεχθή βοήθειες, ευεργεσίες και χάριτες, τόσο περισσότερες, όσο περισσότερο συχνά και με μεγαλύτερη πίστι και θάρρος πλησιάσει.

Β') Ότι κανένα κτίσμα δεν αγάπησε τόσο τον Ιησού Χριστό, τον Υιό του Θεού, ούτε συμμορφώθηκε τόσο με το θέλημα Του, όσο η Παναγία του Μητέρα, αφενός μεν διότι τον γέννησε μόνη χωρίς άνδρα, αφετέρου διότι γέννησε μόνο αυτόν και κανένα άλλον, και έτσι δεν μοιράσθηκε καθόλου με άλλον η αγάπη της. Αν λοιπόν αυτός ο Υιός του Θεού και αγαπητός Υιός της Παρθένου, έδωσε όλη του τη ζωή και όλο του τον εαυτό για τις ανάγκες ημών των αμαρτωλών και έδωσε την μητέρα του ως μητέρα μας και συνήγορο για να μας βοηθά, και μετά από αυτόν αποτελεί μέσον της σωτηρίας μας, πως και με ποιο τρόπο θα μπορέσει κάποτε αυτή η αγαπημένη του μητέρα και δική μας συνήγορος να γίνη αποστάτης της θελήσεως του τόσο αγαπημένου της Υιού και να μη μας βοηθήσει;

Γι' αυτό αγαπητέ, πρόστρεχε, πρόστρεχε με θάρρος για κάθε σου ανάγκη στην Παναγία Θεοτόκο. Γιατί εκείνη η εμπιστοσύνη και το θάρρος που δείχνεις σ' αυτήν, είναι πλούσια και μακαρία και ασφαλές καταφύγιο και πάντοτε δίνει στην καρδιά σου χάριτες και ελεημοσύνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ΄

Πως πρέπει να μελετά κανείς και να προσεύχεται διά μέσου των Αγγέλων και όλων των Αγίων

Δυό τρόπους μπορείς να μεταχειρισθής για να δεχθής την βοήθεια και προστασία των επουρανίων αγίων. Ο ένας είναι να στραφής προς τον Ουράνιο Πατέρα και να του δείξης την αγάπη με την οποία αγαπάται και τους αίνους με τους οποίους υμνείται από όλους τους αγίους του ουρανού, και τους αγώνες και τα βάσανα που υπέφεραν αυτοί οι άγιοι πάνω στη γη για την δόξα του· και έτσι με την δύναμι αυτών των πραγμάτων να ζητήσης από την Μεγαλειότητά του εκείνο που χρειάζεσαι. Ο άλλος είναι να προστρέξης σ' αυτά τα ίδια τα πνεύματα των Αγγέλων και των Αγίων, διότι εκείνα επιθυμούν όχι μόνο την επίγεια σωτηρία μας και τελειότητα, αλλά και την δόξα μας στους ουραμούς και να ζητήσης να σε βοηθήσουν εναντίον όλων των κακιών των εχθρών σου και να σε προσατέψουν ακόμη κατά την ώρα του θανάτου σου. Σκέψου καμμία φορά και τις πολλές και εξαιρετικές χάριτες που δέχθηκαν από τον Θεό αυτοί οι Άγιοι του ουρανού, διεγείροντας και ανάβοντας μέσα σου μία δυνατή χαρά και αγάπη γι' αυτούς, γιατί είναι πλουτισμένοι με τόσα υπερφυσικά χαρίσματα

τα οποία να τα υπολογίζεις σαν να είναι δικά σου. Μάλιστα, αν είναι δυνατόν να χαιρέσαι περισσότερο γιατί τα έχουν αυτοί και όχι εσύ, διότι αυτό είναι το θέλημα του Θεού, που είναι αινετός και ευλογημένος. Και για να κάνης αυτή την άσκησι με ευκολία και τάξι, διαίρεσε τα τάγματα των Αγίων της ημέρας με την εξής τάξι: Την Δευτέρα να παρακαλής τα εννέα Τάγματα των Αγγέλων· την Τρίτη τον Τίμιο Πρόδρομο· την Τετάρτη τους Πατριάρχας και Προφήτας· την Πέμπτη τους Αποστόλους· την Παρασκευή τους μάρτυρες· το Σάββατο τους Ιεράρχες με τους άλλους Αγίους· την Κυριακή τις Παρθένες με τις άλλες Αγίες.

Αλλά καθημερινά μη σταματήσης να προστρέχης στην Θεοτόκο, την Βασίλισσα όλων των Αγίων, στον Άγγελο τον φύλακά σου, στον Αρχάγγελο Μιχαήλ και σε όλους τους Αγίους τους συνηγόρους και βοηθούς σου. Να παρακαλής καθημερινά την Αειπάρθενο Μαρία, τον Υιό της, τον Κύριό μας Ιησού Χριστό και τον ουράνιο Πατέρα του, για να σε αξιώσουν της χάριτος αυτής· δηλαδή για να σου δώσουν για κύριο και καθολικό σου συνήγορο και υπερασπιστή τον δίκαιο Ιωσήφ τον μνήστορα. Και κατόπιν πρόστρεχε σ' αυτόν τον ίδιο τον Ιωσήφ με δεήσεις και θάρρος για να σε δεχθή στην προστασία του. Διότι αναρίθμητες ήταν οι ευεργεσίες που δέχθηκαν από αυτόν εκείνοι που τον είχαν σε ευλάβεια και πρόστρεξαν σ' αυτόν, όχι μόνον όταν είχαν πνευματικές ανάγκες, αλλά και υλικές, και ιδιαίτερα να τους καθοδηγή πως πρέπει να προσεύχονται και να μελετούν σωστά. Γιατί αν τους άλλους Αγίους τους αγαπά ο Θεός επειδή τον τίμησαν και υποτάγησαν σ' αυτόν, πόσο περισσότερο πρέπει να πιστεύουμε ότι αγαπά τον ταπεινότατο αυτόν και άγιο; και πόσο ισχύουν οι παρακλήσεις του ενώπιον του Θεού, αφού είχε τόση τιμή από τον ίδιο τον Θεό, όταν σωματικά ήταν στη γή, που θέλησε να υποτάσσεται σ' αυτόν και να τον υπακούη ως Πατέρα του, όπως αναφέρει το ιερό Ευαγγέλιο (Λουκ. 2,51), και να τον υπηρετή σε ό,τι ήταν ανάγκη, όπως καθαρά αποδεικνύει στα Ασκητικά του ο Μέγας Βασίλειος⁹⁰;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ΄

Η μελέτη των παθών του Κυρίου προξενεί διάφορες διαθέσεις και θεοφιλή πάθη στην καρδιά μας

Εκείνα που είπα προηγουμένως για τα πάθη του Κυρίου, είναι για να να προσευχώμαστε και να τα μελετούμε και για να ζητήσουμε κατόπιν εκείνη την χάρι που θέλουμε.

⁹⁰ Τα λόγια του Μεγάλου Βασιλείου είναι τα εξής: «Κατά την πρώτη του ηλικία υποτασσόμενος στους γονείς του, κάθε κόπο σωματικό εκτελούσε με πραότητα και υπακοή. Γιατί όντας άνθρωποι δίκαιοι και ευσεβείς, φτωχοί όμως και χωρίς να έχουν τα απαραίτητα (και το αποδεικνύει η φάτνη ως τόπος του θείου τοκετού), φυσικά εργάζονταν συνέχεια οικονομώντας για τον εαυτό τους τα απαραίτητα. Και ο Ιησούς υποτασσόμενος σ' αυτούς, όπως λέγει η Γραφή, έδειχνε ότι στους κόπους έδειχνε την απαραίτητη υπακοή.

Τώρα εδώ προσθέτω πως μπορούμε από την μελέτη αυτών των ιδίων παθών να προξενήσουμε στην καρδιά μας διάφορες διαθέσεις και άγια πάθη. Θέλοντας λοιπόν να μελετήσης τη σταύρωσι του Ιησού Χριστού, μπορείς να σκεφθής τα νοήματα που ακολουθούν:

Α') Ότι την ώρα που βρισκόταν ο Κύριός μας πάνω στο όρος του Γολγοθά, με μανία τον ξεγύμνωσε εκείνος ο λυσσασμένος λαός και κατάσχισε τις σάρκες του, που προηγουμένως ήταν κολλημένες στα ρούχα του από τους δαρμούς.

Β') Ότι πρίν από τον σταυρό αφαίρεσαν από την κεφαλή του το ακάνθινο στεφάνι, το οποίο, μετά την σταύρωσι τοποθετώντας το πάνω του, έγινα αιτία νέων πληγών.

Γ') Ότι με τα κτυπήματα των σφυριών και των καρφιών προσηλώθηκε πολύ σκληρά πάνω στο γυμνό και κατάξηρο ξύλο του σταυρού.

Δ') Ότι επειδή δεν έφθαναν τα θεία του μέλη για να τον σταυρώσουν, τα άπλωσαν με τόση βία εκείνοι οι αιμοβόροι στρατιώτες, ώστε βγήκαν από την θέσι τους όλα τα κόκκαλα, και μπορούσαν ένα ένα να μετρηθούν, όπως αναφέρει και ο ψαλμωδός εκείνο το χωρίο: «Απαρίθμησαν όλα τα οστά μου» (Ψαλμ. 21,18).

Ε') Ότι την ώρα που τον κρεμούσαν στο ξερό ξύλο, επειδή δεν μπορούσε να στηριχθή από πουθενά αλλού παρά μόνον από τα καρφιά, αναγκαστικά με το βάρος του σώματος άνοιγαν περισσότερο οι πανάγιες πληγές και από αυτό αισθανόταν ο γλυκύτατος Ιησούς μας πόνους δριμύτατους στην καρδιά του.

Έτσι από αυτές ή από άλλες παρόμοιες μελέτες, αν θέλεις, μπορείς να προξενήσης στον εαυτό σου διάθεσι και πάθος αγάπης για τον Θεό σου, φρόντισε, τότε, από την γνώσι των παρόμοιων παθών να περάσης στην μεγαλύτερη γνώσι της άπειρης αγαθότητας του Κυρίου σου και της αγάπης του προς εσένα· και όταν αυξηθή αυτή η γνώσις μέσα σου, θα αυξηθή και η αγάπη προς τον Κύριό σου.

Για να δεχθής λοιπόν στην καρδιά σου πόνο, λύπη και συντριβή, διότι με τις αμαρτίες σου λύπησες τόσες φορές τον Θεό σου και με τόση μεγάλη αχαριστία, σκέψου αυτήν την άπειρη αγαθότητα και αγάπη που σου έδειξε ο Κύριος των πάντων, ο οποίος έπαθε και υπέφερε τόσο πολύ για τις παρανομίες σου.

Για να παρακινηθής στην ελπίδα, σκέψου ότι ένας Κύριος μεγάλος και υψηλός έφθασε στο σημείο να ταλαιπωρηθή τόσο πολύ, για να εξαλείψη την αμαρτία σου, για να σε ελευθερώση από τα δεσμά του δαίμονα και από τα μερικά σου σφάλματα και για να εξιλεώση τον αιώνιο Πατέρα σου και για να σου δώση θάρρος ώστε σε κάθε σου ανάγκη σ' αυτόν να προστρέχης.

Για να παρακινηθής στη χαρά, από τα βάσανά του πέρασε στα αποτελέσματα των βασάνων του. Με άλλα λόγια σκέψου ότι με εκείνα τα βάσανα καθαρίζει τις αμαρτίες όλου του κόσμου. Εξευμενίζει την οργή του

Πατέρα του. Συγχύζει τον άρχοντα του σκότους. Θανατώνει τον θάνατο. Με τις ψυχές των αγίων αναπληρώνει τον τόπο των εκπεσόντων Αγγέλων και προξενεί χαρά στον Άναρχο Πατέρα του και στο Ομοούσιο Πνεύμα του, κερδίζοντας την Παρθένο Μαρία και όλη την θριαμβεύουσα Εκκλησία στους ουρανούς και την στρατευόμενη Εκκλησία στη γη.

Για να μισήσης τις αμαρτίες σου, να χρησιμοποιήσης όλους τους λογισμούς που θα μελετήσης για το σκοπό μόνον αυτό· δηλαδή, σκέψου ότι ο Κύριός μας δεν έπαθε για άλλο σκοπό, παρά μόνο για να σε κάνη να μισήσης τις αμαρτίες και τις κακές σου επιθυμίες· και μάλιστα την επιθυμία εκείνη που σε κυριεύει περισσότερο και είναι αντίθετη στην μεγαλειότητα του Θεού.

Για να έλθης σε έκπληξι και θαυμασμό, σκέψου ποιο πράγμα μπορεί να είναι μεγαλύτερο από αυτό, δηλαδή να βλέπης τον Ποιητή του παντός, που χορηγεί την ζωή σε όλα, να καταδικάζεται σε θάνατο από τα κτίσματά του· να βλέπης καταπατημένη και ξευτελισμένη την υπέρτατη μεγαλειότητα· καταδικασμένη την δικαιοσύνη· φτυμένη την ωραιότητα· να μισήται η αγάπη του Ουράνιου Πατέρα· να βλέπης εκείνο το άκτιστο και απρόσιτο φως, να καταντήση στην εξουσία του σκότους· η αυτοδόξα και ευδαιμονία να θεωρήται ατιμία και καταφρόνησις του ανθρωπίνου γένους και να φθάση στην μεγαλύτερη ταλαιπωρία.

Για να λυπάσαι μαζί με τον λυπημένο Κύριό σου, αφήνοντας τα εξωτερικά του βάσανα, σκέψου άλλα ασυγκρίτως μεγαλύτερα που τον βασάνιζαν εσωτερικώς. Γιατί, αν λυπάσαι για τα εξωτερικά, πολύ περισσότερο, θα είναι θαύμα βέβαια, πως δεν σχίζεται η καρδιά σου από την λύπη για τα εσωτερικά του πάθη! Δηλαδή, όταν σκεφθής ότι η ψυχή του Χριστού, βλέποντας καθαρά τον Θεό πάνω στη γη με εκείνη την λεγόμενη μακάρια όρασι, όπως τώρα τον βλέπει στον ουρανό⁹¹, και τότε τον γνώριζε ως αξιώτατο και ανώτερο κάθε τιμής και υπηρεσίας, γι' αυτό και επιθυμούσε όλα τα κτίσματα με όλες τους τις δυνάμεις να του αποδίδουν την τιμή αυτή. Έτσι βλέποντας τον Θεό αντίθετα τώρα να έχη

⁹¹ Όλοι οι άγιοι όταν βρίσκονταν στη γη αξιώθηκαν να βλέπουν αμυδρά τον Θεό και σαν σε καθρέφτη και αινιγματικά, όπως λέγει και ο Παύλος (Α' Κορ. 13), ανερχόμενοι όμως στους ουρανούς και γινόμενοι μακάριοι, βλέπουν τον Θεό πρόσωπο προς πρόσωπο, δηλαδή αμέσως και καθαρά, όπως το λέγει και αυτό ο Παύλος. Η ψυχή όμως του Χριστού, όντας ενωμένη καθ' υπόστασι με τον Θεό Λόγο και έχοντας την Θεότητα από αυτήν την άκρα σύλληψί του, όπως διδάσκουν οι ιεροί θεολόγοι, είχε στη συνέχεια και αυτή την απόλυτη θέα από αυτήν την πρώτη ένωσι. Και ενώ ακόμη ο Χριστός ήταν πάνω στη γη έβλεπε με τον νου της καθαρά και άμεσα τον Θεό, στην μακάρια θέα του οποίου πάντοτε εντροφούσε και αισθανόταν αγαλλίαση, ακόμη κι όταν βρισκόταν σ' αυτά τα πολυώδυνα πάθη του σταυρού, τα οποία αισθανόταν μόνον κατά την ανθρώπινη αίσθησί του. Αυτή η μακάρια θέα του Χριστού συμπεραίνεται και από πολλά άλλα, ιδιαιτέρως όμως από το ρητό· «Κανένας δεν ανέβηκε στον ουρανό, παρά μόνον ο υιός του ανθρώπου που βρίσκεται στον ουρανό» (Ιω. 3,12), το οποίο σημαίνει ότι ο Χριστός ήταν στον ουρανό με αυτή την μακάρια όρασι, που δίνεται στον ουρανό. Γιατί οι θεολόγοι λέγουν ότι η ψυχή του Χριστού είχε τρεις γνώσεις· αυτήν την μακάρια, όπως είπαμε, την Θεόπνευστη, που είχαν και οι Προφήτες, με την οποία ο Χριστός γνώριζε και τις κρυφές σκέψεις των ανθρώπων, όπως αναφέρεται· «Και δε χρειαζόταν να τον πληροφορήση κανείς για έναν άνθρωπο, διότι αυτός ήξερε καλά τι είχε ο καθένας μέσα του» (Ιω. 2,25)· και την επίκτητη, δηλαδή, την φυσική φιλοσοφία των όντων, η οποία ήταν βέβαια στην ψυχή του Χριστού εγκεχυμένη, όπως ήταν και στον Σολομώντα, ως προς την φύσι της όμως και την υπόστασί της είναι και λέγεται επίκτητη, γιατί αποκτάται με πόνο και μάθησι.

προσβληθή τόσο άσχημα και να είναι βρισμένος από τα αμέτρητα σφάλματα και τις βδελυρές παρανομίες του κόσμου, αμέσως πληγωνόταν από αναρίθμητους πόνους και βάσανα· αυτά τα βάσανα τόσο περισσότερο τον βασάνιζαν, όσο μεγαλύτερη ήταν η αγάπη και η επιθυμία του για να τιμάται και να υπηρετείται από όλους η τόσο Ύψιστη μεγαλειότητα. Και λοιπόν, όπως δεν μπορεί κανείς να καταλάβη το μέγεθος αυτής της αγάπης και της επιθυμίας, έτσι κανείς δεν μπορεί να καταλάβη πόσο σκληρή και πόσο βαρειά ήταν γι' αυτό αυτή η εσωτερική λύπη του Εσταυρωμένου Ιησού.

Μαζί με αυτά σκέψου ότι αγαπώντας ο Κύριος υπερβολικά όλα του τα κτίσματα, αναλογικά με την αγάπη του αυτήν, λυπήθηκε υπερβολικά για όλες τις αμαρτίες τους, για τις οποίες επρόκειτο να χωρισθούν από αυτόν. Διότι για κάθε τους θανάσιμο αμάρτημα που έκαναν και πρόκειται να κάνουν όλοι οι άνθρωποι, όσοι γεννήθηκαν και όσοι πρόκειται να γεννηθούν, και να το πω πιο απλά, όσες φορές πρόκειται κάποιος να αμαρτάνη, τόσες φορές και χωρίζεται από τον Κύριο, με τον οποίο μπορούσε να είναι ενωμένος με την αγάπη. Ο χωρισμός αυτός τόσο σκληρότερος στάθηκε για τον Ιησού, από τον χωρισμό των σωματικών μελών, όταν χωρισθούν και βγούν από τον φυσικό τους τόπο, όσο η ψυχή, όντας πνεύμα καθαρό, είναι ευγενέστερη και τελειότερη από το σώμα και στη συνέχεια είναι πιο χωρητική του πόνου. Ανάμεσα στα πάθη αυτά του Κυρίου που δοκίμασε για τα κτίσματα, αυστηρότερο είναι εκείνο που δοκίμασε για όλες τις αμαρτίες των κολασμένων, που, μη μπορώντας να ενωθούν μαζί του, πρόκειται να υποφέρουν ανεκδιήγητα αιώνια βάσανα.

Αν η ψυχή σου, αδελφέ, δεν πόνεσε από τα λεχθέντα βάσανα του αγαπητού της Ιησού, ας προχωρήσει λίγο περισσότερο με τον λογισμό της και θα βρή σ' αυτόν περισσότερα βάσανα και πολύ πιο βαριά για να τον συμπονέσει. Διότι ο Κύριος βασανίστηκε και με τους αμέτρητους πόνους του ξεχρέωσε όχι μόνο τις αμαρτίες που έχουν γίνει, αλλά και εκείνες που θα γίνουν από τους ανθρώπους⁹². και εκείνες βέβαια τις συγχώρεσε, τις άλλες όμως μας έδωσε την δύναμη να τις αποφεύγουμε.

Δεν θα λείψουν και άλλες σκέψεις για να συμπονέσεις τον Εσταυρωμένο. Γιατί ο Κύριος πάνω στο σταυρό ένιωσε όλα τα είδη των

⁹² Τόσο άφθονη και τόσο πλούσια έγινε η πληρωμή των αμαρτιών μας από τον Κύριο, ώστε αυτή να μοιάζει με ένα ατέλειωτο πέλαγος, και όλες οι αμαρτίες των ανθρώπων, περασμένες, παρούσες και μέλλοντικές, να μοιάζουν με μία σταγόνα νερού. Έτσι θεολογεί γι' αυτό ο ιερός Χρυσόστομος: « Πλήρωσε ο Χριστός περισσότερα από εκείνα που χρωστούσαμε. Και τόσο περισσότερα, όσο συγκρίνεται το αμέτρητο πέλαγος με μία μικρή σταγόνα νερού». Γι' αυτό και ο Παύλος έλεγε: « Η χάρις που έφερε ο Χριστός, δε συγκρίνεται με το παράπτωμα» (Ρωμ. 5,15)· και πάλι: «Όπου η αμαρτία φάνηκε στο αληθινό τρομακτικό της μέγεθος, εκεί η χάρις του Θεού την υπερκάλυψε με το παραπάνω» (Ρωμ. 5,20). Και ο θεολόγος Γρηγόριος: «Και αν κατέκρινε τους ανθρώπους η γεύσις του καρπού, πόσο μάλλον τους δικαίωσε το πάθος του Χριστού» (Λόγ. Εις τα Γενέθλ.). Και μερικοί θεολόγοι λένουν ότι ήταν αρκετό ο υιός του Θεού, για να πληρώσει τις αμαρτίες όλων των ανθρώπων, και αν ακόμη αισθανόταν τόσο μικρό πόνο, όσο αισθάνεται κανείς, όταν του αφαιρέσουν μία τρίχα από το κεφάλι του. Επειδή όμως δέχθηκε τόσους πολλούς πόνους και έχυσε όλο του το αίμα, μέχρι την τελευταία του σταγόνα και πέθανε με τέτοιο αιματωτικό θάνατο, σκέψου και συ πόσο πλούσια και άπειρη είναι η πληρωμή και ικανοποίησης που έγινε για χάρι μας.

πόνων, χωρίς καμμία εξαίρεσι, που μπορούσε να περάση κάθε άνθρωπος από τον Αδάμ μέχρι τη συντέλεια του κόσμου. Έτσι οι ύβρεις, οι πειρασμοί, οι συκοφαντίες, οι σκληραγωγίες και κάθε στενοχώρια και δοκιμασία όλων των ανθρώπων του κόσμου, βασάνισαν την ψυχή του Χριστού πολύ πιά δυνατά, από όσο βασανίσθηκαν εκείνοι που τα έπαθαν. Γιατί όλες τις θλίψεις μεγάλες και μικρές, τόσο της ψυχής όσο και του σώματος, που δοκίμασαν οι άνθρωποι σε όλο το διάστημα της ζωής τους, μέχρι τον πιο μικρό κεφαλόπονο και μέχρι το κέντημα της βελόνας, τα δοκίμασε όλα μέχρι το τέλος, και για την άπειρη αγάπη του θέλησε να συμπονέση και να χαράξη στην καρδιά του ο σπλαγγνικώτατος Κύριός μας, διότι ήταν νέος Αδάμ και Πατέρας πνευματικός όλων των ανθρώπων.

Δεν είναι δυνατόν όμως να διηγηθή κανείς πόσο τον έθλιψαν οι πόνοι της Παναγίας Του Μητέρας, επειδή και αυτή με κάθε τρόπο και για όλα τα αίτια που βασάνισαν τον Υιό της, συμπόνεσε και συνέπαθε μαζί σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό. Έτσι αυτοί οι πόνοι της Παναγίας Του Μητέρας ανανέωσαν στο ευλογημένο της Τέκνο τις εσωτερικές του πληγές και η γλυκυτάτη του καρδιά έμεινε σαν να είχε πληγωθή από αμέτρητα πυρακτωμένα βέλη· η καρδιά του αυτή, για τα τόσα βάσανα που είπα και για άλλα σχεδόν αμέτρητα και άγνωστα σε μας, μπορούσε να πη κανείς εύκολα, ότι ήταν ένας άδης αγαπητικός εκουσίων βασάνων, όπως λέγεται ότι συνήθιζε να ονομάζη μία ευλαβής ψυχή με αγία απλότητα τον Εσταυρωμένο.

Τέλος πάντων, αν αγαπητέ, σκεφθής καλά την αιτία όλων των βασάνων που αναφέρθηκαν, που υπέφερε ο Λυτρωτής μας και Κύριος, δεν θα έβρισκες άλλη εκτός από την αμαρτία. «Αυτός φορτώθηκε τις θλίψεις μας και υπέφερε τους πόνους τους δικούς μας» (Ησ. 53,5). Έτσι βγαίνει καθαρά το συμπέρασμα ότι το να συμπάσχης και συ πραγματικά με τον Εσταυρωμένο σου Θεό και να ανταποδώσης τις ευεργεσίες που αυτός σου ζητάει και εσύ είσαι υποχρεωμένος να το κάνης χωρίς καμμία πρόφασι και δικαιολογία, είναι το να πονάς πράγματι για την αγάπη του, το ότι τον λύπησες, το να μισής περισσότερο από κάθε άλλο την αμαρτία και να πολεμάς γενναία εναντίον όλων του των εχθρών και εναντίον όλων σου των κακών κλίσεων και θελημάτων, για να βγάλης από πάνω σου, με τον τρόπο αυτόν, τον παλιό άνθρωπο μαζί με τις πράξεις του και να ντυθής τον νέο, στολίζοντας την ψυχή σου με τις ευαγγελικές αρετές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ΄

Οι ωφέλειες που μπορούμε να δεχθούμε από την μελέτη του Εσταυρωμένου και η μίμησις των αρετών του

Κοντά στις άλλες ωφέλειες που μπορείς να δεχθής από την αγία μελέτη αυτή του Εσταυρωμένου είναι: Α΄) Το να λυπάσαι και να πονάς όχι μόνο για τις περασμένες σου αμαρτίες, αλλά και για τα πάθη που ζούν

ακόμη μέσα σου, τα οποία έβαλαν τον Κύριό σου στο σταυρό. Β΄) Το να του ζητήσης συγχώρεσι για τα πταίσματά σου και χάρι να μισήσης τέλεια τον εαυτό σου· για να μή τον λυπήσης πλέον. Μάλιστα για ανταμοιβή των τόσο παθημάτων του να τον αγαπάς και να τον υπηρετής στο εξής τέλεια, πράγμα το οποίο δεν μπορεί να γίνη χωρίς αυτό το άγιο μίσος των αμαρτιών σου. Γ΄) Να διώχνης από μέσα σου κάθε κακή κλίσι, όσο μικρή κι αν είναι. Δ΄) Να αγωνίζεσαι με όλη σου την δύναμι να μιμήσαι τις αρετές του λυτρωτή σου, που έπαθε όχι μόνο για να μας σώση πληρώνοντας για τις αμαρτίες μας, αλλά και για να μας δώση παράδειγμα για να ακολουθήσουμε στα άγια ίχνη του: «Ο Χριστός έπαθε για χάρι μας, αφήνοντάς σας υπόδειγμα για να βαδίζετε στ' αχνάρια του» (Α΄ Πέτρου 2,21).

Κι εδώ σου δείχνω έναν τρόπο μελέτης, τον οποίον θα μεταχειρισθής για να μιμήσαι τις αρετές του Κυρίου και να τις διακηρύττης, όπως αναφέρεται: «Να διακηρύξετε τα μεγαλεία εκείνου που σας ωδήγησε από το σκοτάδι στο θαυμαστό του φως» (Α΄ Πέτρου 2,9).

Λοιπόν, για να αποκτήσης την αρετή της αμνησικακίας και να μην έχης μίσος προς τους εχθρούς σου και μνησικακία, αλλά να τους αγαπάς, να τους συγχωρής και ολόψυχα να παρακαλās γι' αυτούς τον Θεό για να τους συγχωρέση κι εκείνος, κι αν ακόμη σε έβρισαν, κι αν σε ζημίωσαν, και αν κινδύνεψε η ζωή σου μέχρι θανάτου, κοίταζε τότε μία φορά τον Κύριό σου καρφωμένο πάνω στο σταυρό και γεμάτον από αίματα. Πρόσεξέ τον πως με το ακάνθινο στεφάνι στην κεφαλή, με πρόσωπο ταπεινωμένο και φτυμμένο και με ξηραμμένα χείλη, φωνάζει και παρακαλεί τον Πατέρα του, για να συγχωρέση τους σταυρωτές του: «Πάτερ, άφες» (Λουκ. 23,34)· μολονότι μπορούσε να να διατάξη την γη και να τους καταπιή αυτοστιγμεί! και λοιπόν από αυτό να σκεφθής το εξής: Αν εκείνος ο Παντοδύναμος Δεσπότης συγχώρεσε την αμαρτία των τόσο θανατηφόρων εχθρών του, ποιο σπουδαίο πράγμα είναι, αν εσύ ο τιποτένιος, αν εσύ ο βρωμερός και το τιποτένιο σκουλήκι της γης, μιμηθής εκείνον και συγχωρέσης τους εχθρούς σου από την καρδιά σου!

Για να αποκτήσης την αρετή της υπακοής στους πνευματικούς σου πατέρες και για να έχης ταπεινώσι στην καρδιά σου, σκέψου αυτόν τον προαιώνιο και ομοούσιο Λόγο του Πατρός, που με μόνο το νεύμα του έκτισε τα πάντα, πως έγινε τόσο υπήκοος στο πατρικό θέλημα και τόσο ταπεινώθηκε, ώστε καταδέχθηκε θάνατο, και μάλιστα θάνατο σταυρικό, όπως είπε ο Παύλος: «Ταπεινώθηκε θεληματικά υπακούοντας μέχρι θανάτου, και μάλιστα θανάτου σταυρικού» (Φιλιπ. 2,8). Με την λέξι του σταυρού δείχνει τον πιο άτιμο και τον πιο κατάδικο και τον πιο καταραμένο θάνατο, που δέχθηκε ο Κύριος. «Οποιος κρεμιέται είναι καταραμένος από τον Θεό» (Δευτερ. 21,23). Θάνατος τον οποίο δεν δέχθηκε ποτέ άνθρωπος στην ιστορία του κόσμου. Και εν συντομία, πρόσεξε τις ατιμίες που υπέστη στα εξής περιστατικά: Προδίνεται από ένα μαθητή του· ο άλλος τον αρνείται· οι υπόλοιποι μαθητές και απόστολοι

φεύγουν και τον εγκαταλείπουν μόνο του! Αυτά έγιναν για τον Κύριό μας αίτια πάρα πολύ μεγάλης ατιμίας. Διότι όλος ο κόσμος μιλούσε εναντίον του, ότι δηλαδή ήταν άνθρωπος τόσο κακού χαρακτήρα, ώστε και αυτός ο ίδιος ο μαθητής του τον μίσησε για τις κακίες του και τον πρόδωσε· και ο άλλος τον απαρνήθηκε ως απατεώνα και ψεύτη. Και κατόπιν όλοι οι υπόλοιποι μαθητές, επειδή δεν τον αγαπούσαν με αληθινή αγάπη, αλλά υποκριτικά, ύστερα τον μίσησαν και τον εγκατέλειψαν και έφυγαν. Στέκεται μπροστά σε πολλά και διάφορα κριτήρια του Άννα, του Καϊάφα, του Πιλάτου και του Ηρώδη! Ο αρχιληστής Βαρραβάς θεωρείται καλλίτερος από τον Ιησού και προτιμάται από τον λαό! και όλα αυτά αποτελούν πάρα πολύ μεγάλη ατιμία! Περιπαίζεται από τον Ηρώδη, αφού τον έντυσε λαμπρό φόρεμα και αποστέλλεται συνοδευόμενος από τα βασιλικά του στρατεύματα! Περιπαίζεται από τον Πιλάτο με το ντύσιμο της πορφύρας, με το ακάνθινο στεφάνι και με το καλάμι στο δεξί το χέρι και προσκυνείται δήθεν ως βασιλιάς ψεύτικος! Φτύνεται! Σκεπάζεται το πρόσωπό του και έτσι χαστουκίζεται και δέχεται χτυπήματα! Κάθε ένας βλέπει όλα αυτά πόσο ατιμωτικά είναι. Σηκώνει μόνος του το σταυρό του στους ώμους του⁹³ και τρέχει διά μέσου της Ιερουσαλήμ στον τόπο του Κρανίου! Ξεγυμνώνεται και σταυρώνεται ως ληστής με τους ληστές, όχι χωρίς καρφιά⁹⁴, αλλά με καρφιά, για να νομίζουν εκείνοι που θα τον βλέπουν ότι ήταν ένας κακοποιός άνθρωπος και αποστάτης και στασιαστής! Χλευάζεται πάνω στο σταυρό, όντας από μία τόσο πολυάνθρωπη πόλι, που μπορούσε τότε η Ιερουσαλήμ να έχει πάνω από δύο εκατομμύρια ανθρώπους! Μπροστά σ' αυτούς θεατρίστηκε μάλιστα και διαπομπεύθηκε με τον τρίγλωσσο τίτλο⁹⁵ που ήταν επάνω στο σταυρό, και αντί να ποτισθή με νερό στην δίψα του, ποτίστηκε χολή και ξύδι. Δεν τέλειωσαν μέχρις εδώ οι ατιμώσεις του. Και μετά τον θάνατό του δέχεται λόγχη στην πλευρά, κηρύττεται πλάνος, και ο Τάφος του σφραγίζεται δήθεν για να μην κλαπή! Θα μπορούσε βέβαια να μείνη και άταφος από εκείνους τους άσπλαγχνους, αν ο ευλογημένος εκείνος Ιωσήφ ο Αριμαθαίος δεν τον συμπονούσε και δεν τολμούσε να τον ζητήσει για να τον ενταφιάση.

⁹³ Το μέγεθος του Τιμίου Σταυρού ήταν στο μήκος του δεκαπέντε ποδών, στο πλάτος του, δηλαδή στο πλάγιο ξύλο, οκτώ ποδών, όπως είναι παλιά παράδοσις. Γι' αυτό επόμενο ήταν, από το πολύ βάρος του Σταυρού να μην μπορούσε πλέον ο Ιησούς να τον σηκώσει, ως αποκαμωμένος από τα προηγούμενα βασανιστήρια. Γι' αυτό και στο δρόμο πολύ συχνά γονάτιζε, πράγμα το οποίο βλέποντάς το οι στρατιώτες αγγάρευαν τον Σίμωνα για να τον σηκώσει, όχι επειδή τον σπλαγχνίσθηκαν, αλλά επειδή εφοβούντο μήπως πεθάνη στον δρόμο, πριν δεχθή τον ατιμωτικό θάνατο του Σταυρού.

⁹⁴ Η σταύρωση με τα καρφιά συνηθίζονταν στους Ρωμαίους όχι για κάθε άνθρωπο, αλλά στους πιο υπόδικους και κακοποιούς, όπως φαίνεται από την απόφασι του Πιλάτου κατά του Χριστού. Γι' αυτό και πολλοί έχουν την γνώμη ότι οι δύο ληστές δεν σταυρώθηκαν με καρφιά, όπως ο Ιησούς, αλλά δέθηκαν σφιχτά με σχοινιά.

⁹⁵ Ο τίτλος γράφτηκε σε τρεις γλώσσες, για να καταλάβουν όλοι, Ρωμαίο, Έλληνες και Εβραίοι ότι τάχα ο Ιησούς ήταν αποστάτης της βασιλείας και μόνος του θέλησε να κάνει τον εαυτό του βασιλιά. Για χάρη των φιλολόγων προσθέτουμε και τα λόγια των τριών γλωσσών. Τα Εβραϊκά ήταν τα εξής: «Γιεσουά Ναζωρί μέλεχ Γεχουντίμ», τα Ελληνικά « Ιησούς Ναζωραίος Βασιλεύς των Ιουδαίων», και τα Ρωμαϊκά «Γιέζους Ναζαρέννους ρεξ Γιουνταιόουμ».

Ας ντραπής, λοιπόν, τώρα, ας ντραπής και συ αδελφέ και να μην υπερηφανεύεσαι πλέον, αλλά γενικά να μὴν αφήνης ούτε ψιλός λογισμός υπερηφανείας να μπαίνει στην ψυχή σου, σκεπτόμενος την τόση μεγάλη ταπείνωσι του Θεού σου.

Τέλος πάντων για να αποκτήσης την αρετή της υπομονής και να μιμηθῆς τον Χριστό σου σκέψου:

Α΄) Ὅτι η ψυχή του Χριστού έχοντας ὅλη της την προσοχή στον Θεό Λόγο αισθανόταν ἐκπληξι ὅταν ἐβλεπε εκείνη την ακατανόητη και ἀπειρη μεγαλειότητα, μπροστά στην οποία ὅλα τα πράγματα του κόσμου εἶναι σαν ἓνα μηδέν, να υποφέρει πάνω στη γη τόσες ατιμίες για τον ἄνθρωπο (και αυτή μένει ακίνητη στην δόξα της), ἀπό τον οποίον δεν δέχθηκε κάτι ἄλλο, παρά ἀπιστίες και ὕβρεις. Γιατί ὅσες ατιμίες και ὕβρεις προξένησε ο ἄνθρωπος στην ἀνθρωπότητα του Χριστού, τις ἔκανε σε αὐτόν τον Θεό Λόγο, με τον οποίον ἦταν ενωμένη κατὰ την υπόστασι.

Β΄) Σκέψου ὅτι ο Θεός και Πατήρ θέλησε και παρεκίνησε την ψυχή του Ἰησοῦ Χριστού, δηλαδή του Υἱού του, να υποφέρει για μας τα παρόμοια πάθη· δηλαδή ραπίσματα, βλασφημίες, μαστιγώσεις, αγκάθια και στο τέλος τον σταυρικό θάνατο, φανερώνοντας σ' αὐτήν, ὅτι του ἀρέσει να την βλέπη γεμάτη ἀπό κάθε εἶδους ονειδισμούς και θλίψεις.

Γ΄) Σκέψου βλέποντας με τον φωτεινότερο σου της, πόσο πολύ ἀρεστό εἶναι αὐτό στον Θεό και αγαπώντας με ἀπόλυτη ἀγάπη την θεϊκή του μεγαλειότητα, μόλις δέχθηκε την πρόσκλησι να πάθη για την δική μας την ἀγάπη και για το δικό μας παράδειγμα, δέχθηκε με χαρά και θέλησε πρόθυμα να υπακούση στο ἅγιο θέλημά του· και ποιος μπορεί να περάσει με τον λογισμό του μέσα σ' εκείνες τις βαθύτατες επιθυμίες που εἶχε γι' αὐτό εκείνη η ψυχή, η πιο ἀγαθή και πιο καθαρὴ ἀπὸ ὅλες!⁹⁶ Αὐτή

⁹⁶ Ὅπως ἀπὸ τον καπνὸ γνωρίζουμε την φωτιά, ἔτσι ἀπὸ κάποια ἐξωτερικὰ σημεῖα μπορούμε να καταλάβουμε ταπεινά την ἐσωτερικὴ φωτιά της ἀμέτρητης ἐπιθυμίας που εἶχε ο Κύριος για να πάθη· αὐτὰ ἐν συντομίᾳ εἶναι: το να ἐλέγχι τον Πέτρο και να τον ονομάζι Σατανά, διότι τον ἐμπόδιζε να πάη στα Ἱεροσόλυμα για να μὴν πάθη: «Πήγαινε πίσω μου Σατανά, διότι δεν φρονεῖς τα του Θεοῦ, ἀλλὰ τα των ἀνθρώπων» (Ματθ. 16,23)· η υπερβολικὴ στενοχώρια του πρὶν ἀπὸ το πάθος, πότε δηλαδή να ἐλθῆ ἡ ὥρα για να πάθη· διότι αὐτὸ φανερῶνει το «ἔχω βάπτισμα για να βαπτισθῶ, και με κατέχει μια ἀνυπομονησία μέχρις ὅτου τελειῶσει» (Λουκ. 12,50)· το να ονομάζι το πάθος και τον θάνατο ποτήριο, πράγμα το οποίο, κατὰ τον ἱερό Θεοφύλακτο δείχνει χαρά και ἠδονὴ και γιορτὴ, την οποία δέχονται αὐτοὶ που πίνουν το κρασί. «Το ποτήριο που μου ὠρίσε ο Πατέρας δεν θα το πῶ;» (Ἰω. 18,11)· το να τρέχη τα μεσάνυχτα να περνᾷ τον χειμάρρο των Κέδρων και να φροντίζι να ἐλθῆ στον Κήπο, τον οποίον γνῶριζε ο Ἰούδας και να δείχνι με αὐτὸ ὅτι θεληματικὰ ἐρχεται στο πάθος, ὅπως ἐρμηνεύει ο ἱερός Χρυσόστομος: «Αφού εἶπε αὐτὰ ο Ἰησοῦς, βγήκε μαζί με τους μαθητὲς του και πήγαν στην ἀπέναντι πλευρὰ του χειμάρρου των Κέδρων. Εκεί ἦταν ἓνας κήπος, ὅπου μῆκε ο Ἰησοῦς και οἱ μαθητὲς του. Αὐτόν τον τόπο τον γνῶριζε και ο Ἰούδας» (Ἰω. 18,1-2)· το να βγαίνει μόνος του να λήη στους στρατιώτες ὅτι αὐτὸς εἶναι για να τον πιάσουν· «ἐγὼ εἶμαι» (Ἰω. 18,5), ὅπως ἐρμηνεύει και ο Σολομώντας στο ἄσμα το εθελούσιο πάθος του Κυρίου και εἶπε ἐκ μέρους του: «Θα πορευθῶ στο βουνὸ της σμύρνης» (4,6), δηλαδή του θανάτου και της νεκρώσεως, γιατί τέτοιο ἐγίνε το ὄρος του Γολγοθὰ σύμφωνα με την ἐρμηνεία του Νύσσης, του Μαξίμου και του Νεῖλου· το να ἐχῆ χαρούμενα τα μάτια ὅταν κρεμόταν πάνω στο σταυρὸ, σύμφωνα με ἐκεῖνο του Ἰακώβ: «Χαρούμενα εἶναι τα μάτια του ἀπὸ το κρασί» (Γεν. 49,12) κατὰ την ἐρμηνεία του Κυρίλλου. Με ἰδιαίτερο ὅμως τρόπο και ἐμφασι μας δείχνουν την ἀπειρη ἀγάπη και ἐπιθυμία που εἶχε ο Χριστὸς να πάθη και να παθαῖνι πάντοτε για μας αὐτὰ τα δύο· α) η παράδοσις των θεῶν μυστηρίων, στα οποία μυστηριακὰ και πνευματικὰ πεθαίνει πάντοτε και παθαίνει ἀλλὰ και ἀνασταίνεται ο Χριστὸς· β) η ἱστορία που ἀναφέρει ο Διονύσιος ο Ἀρεοπαγίτης στην ἐπιστολή του πρὸς Δημόφιλο· διότι λέγει ὅτι ο ἀπόστολος Κάρπος ὄντας στην Κρήτη, λυπόταν και παρακαλοῦσε τον Θεὸ να

βρισκόταν εκεί σαν να είναι μέσα σε εάν λαβύρινθο από βάσανα, ζητώντας πάντοτε και δεν εύρισκε (όπως ήθελε) νέους τρόπους και νέους οδούς παθημάτων. Και γι' αυτό έδωσε ελεύθερα όλο της τον εαυτό και τις αθώοτατες σάρκες στην σφαγή και τον κατασπαραγμό των παρανόμων ανθρώπων και των δυνάμεων του άδη, για να κάνουν εκείνο που θέλουν.

Δ') Ύστερα από αυτά κοίταξε τον Ιησού σου, που με ήμερα και σπλαγχνικά μάτια στρέφεται προς εσένα και λέγει· «Να, παιδί μου, που για να μη θελήσης να αντισταθής λίγο στα πάθη σου, που με έκαναν να καταντήσω οι άτακτες επιθυμίες σου, δεξ πόσο υποφέρω και με πόση χαρά για την αγάπη σου, για να σου δώσω παράδειγμα αληθινής υπομονής! Σε παρακαλώ, λοιπόν, παιδί μου για όλους μου τους πόνους και συ θεληματικά να σηκώσεις αυτόν τον σταυρό και κάθε άλλος που θέλω, αφήνοντας τον εαυτό σου στα χέρια εκείνων των ανθρώπων που σε καταδιώκουν, στους οποίους εγώ θα ανταποδώσω **σύμφωνα με την τιμή σου και κατά του σώματός σου**. Ω και να γνώριζες πόσο θα χαιρόμουν με αυτό! και αυτό μπορείς να το δης στις πληγές αυτές τις οποίες δέχθηκα με υπερβολική χαρά, σαν πολύτιμα και αγαπητά πράγματα για να στολίσω με πολύτιμες αρετές την φτωχή **σου ψυχή, που είναι αγαπημένη από εμένα, περισσότερο από όλο εκείνο, που δεν μπορείς να εννοήσης!** και αν εγώ κατάντησα για σένα σε τόσα πάθη, γιατί και σύ, αγαπητή μου νύφη, να μη θέλεις να πάθεις κάτι, για να θεραπεύσης την καρδιά μου και να γλυκάνεις τις πληγές που μου προξένησε η ανυπομονησία σου, που έδωσε μεγαλύτερη πίκρα από τις δικές μου πληγές;».

Ε') Σκέψου καλά ποιος είναι εκείνος που μιλάει μαζί σου με τον τρόπο αυτό και θα ιδής ότι είναι Αυτός ο Βασιλιάς της Δόξης, Χριστός ο αληθινός Θεός και τέλειος άνθρωπος! Σκέψου και το μέγεθος των βασάνων και των ύβρεων που δεν άξιζε να γίνουν ακόμη και στον χειρότερο ληστή του κόσμου! Δες τον Κύριό σου να στέκεται ανάμεσα σε τόσα βάσανα, όχι μόνο ακίνητος και με θαυμάσια υπομονή, αλλά και να χαίρεται σαν να ήταν στους γάμους του! και όπως με λίγο νερό ανάβει περισσότερο η φωτιά, έτσι με την αύξησι των βασάνων, που ήταν μικρά μπροστά στην τόσο πλούσια αγάπη του, περίσσευε όλο και περισσότερο η χαρά και η επιθυμία να υποφέρει μεγαλύτερα!

ΣΤ') Σκέψου κατόπιν όλο εκείνο το αίτιο, για το οποίο έπαθε αυτά ο σπλαγχνικώτατος Κύριος, (όχι χωρίς την θέλησί του, αλλά θεληματικά και για την αγάπη του προς εσένα)· ήταν για να γυμνάξεις και σύ, μιμούμενος εκείνον, στην αρετή της υπομονής, για να περνάς πιο μέσα σε εκείνο που αυτός θέλει από σένα και στη χαρά που θα σου δώσει, αν αγωνίζεσαι στην αρετή αυτή, για να σηκώσεις όχι μόνο με υπομονή, αλλά και με χαρά και

κολάση έναν ασεβή, που έναν χριστιανό τον ωδήγησε στην πλάνη και την ασέβεια. Εκεί λοιπόν που προσευχόταν κατέβηκε ο Κύριος με πλήθος από αγγέλους και αφού του άπλωσε το δεξί του χέρι, του είπε να τον χτυπά· γιατί παρόλο που οι άνθρωποι τον σταυρώνουν και γι' αυτό κολάζονται, αυτός είναι έτοιμος να πεθάνει για τη σωτηρία των ανθρώπων πολλές φορές· «χτύπησέ με λοιπόν· διότι και πάλι είμαι έτοιμος να πεθάνω για ανθρώπους που πάλι θέλουν να σωθούν, και αυτό μου είναι αγαπητό, αφού δεν θα υπάρχουν άλλοι άνθρωποι να αμαρτάνουν».

με θερμότερη αγάπη το σταυρό σου και κάθε άλλη θλίψη, για να μιμηθείς καλλίτερα τον Θεό σου, για να τον αναπαύσης περισσότερο. Έτσι βάζοντας μπροστά στα μάτια σου τους ονειδισμούς και τις πικρίες που γεύθηκε για σένα ο Κύριός σου και την καρτερία και την υπομονή του, πρέπει να αισθανθείς αισχύνη και ντροπή γιατί όλοι σου οι πόνοι και οι θλίψεις και καταφρονήσεις και όλη σου η υπομονή, με σύγκρισι εκείνων, δεν είναι αληθινή υπομονή, αλλά μία σκιά υπομονής· και να φοβηθείς και να τρομάξεις που ακόμη υπάρχει μέσα στην καρδιά σου ένας μικρός λογισμός να μη θέλεις να υποφέρεις για την αγάπη του Κυρίου σου.

Αυτός ο σταυρωμένος Κύριος, είναι, παιδί μου, το βιβλίο που σου δίνω να μελετάς συνέχεια, από το οποίο μπορείς να μάθεις την αληθινή εικόνα κάθε αρετής. Γιατί αυτός με το να είναι βίβλος ζωής, όχι μόνο διδάσκει τον νου με λόγια, αλλά και με το ζωντανό του παράδειγμα ζεσταίνει την θέλησι. Από βιβλία είναι γεμάτος όλος ο κόσμος. Αλλά παρά ταύτα, δεν μπορούν όλα μαζί τα βιβλία τόσο τέλεια να σου διδάξουν τον τρόπο για να μπορέσης να αποκτήσης όλες τις αρετές, όπως σε διδάσκει ο Ιησούς.

Σ' αυτόν τον σταυρωμένο σε συμβουλεύω, παιδί μου, να προστρέχης και να τον καταφιλής με δάκρυα και να τον αγκαλιάζεις με θερμή κάθε φορά που θα σε δαγκάσουν τα νοητά φίδια των δαιμονικών και των ανθρώπινων πειρασμών, και σίγουρα θα γιατρευθείς από τις πληγές σου, όπως κάποτε και οι Εβραίοι γιατρεύονταν από τα δαγκώματα των αληθινών φιδιών, όταν έβλεπαν πάνω στο ξύλο να είναι κρεμασμένο το χάλκινο φίδι, που προτύπωνε τον Κύριό μας, όπως έλεγε ο ίδιος: «Και όπως ο Μωσής ύψωσε στην έρημο το χάλκινο φίδι, έτσι πρέπει να υψωθεί ο Υιός του ανθρώπου, ώστε καθένας που πιστεύει σ' αυτόν να μη χάνεται, αλλά να έχει ζωή αιώνια» (Ιω. 3,14).

Γνώριζε και αυτό, παιδί μου, ότι εκείνοι που ξοδεύουν πολλές ώρες κλαίοντας κάθε πάθος του Κυρίου μας και αναλογίζονται την υπομονή του και κατόπιν στις δυστυχίες και ασθένειες και δοκιμασίες και ατιμίες και ύβρεις που τους συμβαίνουν φαίνονται ανυπόμονοι, αυτοί μοιάζουν με τους δειλούς στρατιώτες του κόσμου, που πρίν από την μάχη κάτω από τα αντίσκηνα υπόσχονται μεγάλα πράγματα και πολεμούν και νικούν μόνοι τους· όταν όμως φανούν οι εχθροί, εγκαταλείπουν τα όπλα και τρέπονται σε φυγή. Ποιο πράγμα μπορεί να είναι πιο ανόητο και χωρίς φρόνησι και πιο καταγέλαστο, από το να αναλογίζεται κανείς τις αρετές του Κυρίου και να τις αγαπά και να τις θαυμάζει και κατόπιν να τις λησμονή εντελώς ή να μη τις τιμά, όταν έλθη καιρός να τις εξασκήση;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Το πανάγιο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας

Μέχρις εδώ σου πρόσφερα, όπως είδες, αναγνώστη μου, τέσσερα όπλα, που σου είναι απαραίτητα στον πόλεμο αυτόν, για να μπορέσης να νικήσης τους εχθρούς σου· δηλαδή, το να μην έχης θάρρος στον εαυτό σου, το να ελπίζης στον Θεό, το να αγωνίζεσαι πάντοτε και το να προσεύχεσαι. Τώρα σου δείχνω άλλο ένα. Αυτό είναι το πανάγιο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Διότι όπως το μυστήριο αυτό είναι ανώτερο από τα άλλα, έτσι είναι και όπλο ανώτερο από τα άλλα. Τα τέσσερα όπλα που είπαμε, παίρνουν την δύναμι από τις αξιομισθίες και την χάρι που μας αξίωσε το αίμα του Χριστού. Αλλά αυτό το όπλο είναι αυτό το ίδιο Αίμα και αυτό το ίδιο το Σώμα με την ψυχή και με την Θεότητα του Χριστού. Με εκείνα γίνεται η μάχη κατά των εχθρών με την δύναμι του Χριστού. Με αυτό το όπλο όμως πολεμούμε εκείνους μαζί με τον Χριστό και ο Χριστός τους πολεμεί μαζί με εμάς. Διότι όποιος τρώγει το σώμα του Χριστού και πίνει το Αίμα του, μένει με το Χριστό και ο Χριστός με αυτόν· «Όποιος τρώει τη σάρκα μου και πίνει το αίμα μου, μένει σ' εμένα κι εγώ σ' αυτόν» (Ιω. 6,56).

Γι αυτό και εμείς αν νικήσουμε τον εχθρό, τον νικούμε με την δύναμι του αίματος αυτού, όπως αναφέρεται στην Αποκάλυψη: «Νίκησαν με το αίμα του Αρνίου» (12,11).

Και επειδή αυτό το μυστήριο που είναι το πιο άγιο, και αυτό το όπλο, μάλλον αυτός ο ίδιος ο Χριστός που βρίσκεται μέσα στο μυστήριο αυτό, μπορεί να πραγματοποιηθεί (να βάνεται εις πράξιν) με δύο τρόπους, δηλαδή να το δέχεται κανείς μυστηριακά, δηλαδή με ευλάβεια, πολύ συχνά και όσες φορές μπορέση, (αν βέβαια δεν έχη κάποιο εμπόδιο από τον Πνευματικό) με την απαραίτητη προετοιμασία, δηλαδή, συντριβή, εξομολόγησι, ικανοποίησι και την νηστεία που είναι σύμφωνα με την δύναμί του· και πρέπει κανείς να το λαμβάνη πνευματικά και νοερά κάθε ώρα και κάθε στιγμή, γι' αυτό και σύ μη σταματήσης να το λαμβάνης με τον δεύτερο τρόπο πολλές φορές, και όταν μπορής, σύμφωνα με τον πρώτο τρόπο που ακολουθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Πως πρέπει κανείς να δέχεται το πανάγιο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, δηλαδή πως πρέπει να δέχεται μυστηριακά τον Χριστό

Σε διάφορες περιπτώσεις μπορούμε να πλησιάζουμε σε αυτό το θειότατο μυστήριο, το οποίο για να το πετύχουμε πρέπει να κάνουμε

διάφορα πράγματα τα οποία είναι διαιρεμένα σε τρεις περιόδους: Πριν από την Μετάληψι, τον καιρό της Μεταλήψεως και μετά την Μετάληψι. Πριν από την Μετάληψι πρέπει να καθαρισθούμε με το μυστήριο της Μετανοίας και Εξομολογήσεως από τον μολυσμό τόσο της θανάσιμης όσο και της μη θανάσιμης αμαρτίας που κάναμε και να φυλάξουμε τον Κανόνα που θα μας δώσει ο Πνευματικός. Και με την διάθεσι όλης μας της καρδιάς να δοθούμε ολοκληρωτικά με όλη μας την ψυχή, με όλη μας την ισχύ και με όλες τις δυνάμεις μας στον Ιησού Χριστό και σε ό,τι του αρέσει. Επειδή και ο ίδιος σε αυτό το μυστήριο μας δίνει το Σώμα και το Αίμα του με την ψυχή και την Θεότητα και με τις *αξιομισθίες* του. Και σκεπτόμενοι ότι το δώρο μας, συγκρίνοντάς το με το δικό του, είναι λίγο και σχεδόν μηδαμινό, πρέπει να επιθυμούμε να έχουμε τόσο μεγάλο δώρο, όσο ποτέ δεν του πρόσφεραν όλα τα κτίσματα, ανθρώπινα και ουράνια, για να μπορέσουμε να το δώσουμε στην θεία του Μεγαλειότητα.

Γι' αυτό, λοιπόν, όταν θέλης να δεχθής το Μυστήριο αυτό, για να καταστραφούν και οι δικοί του και οι δικοί σου εχθροί, προτού να μεταλάβης, άρχισε από το εσπέρας ή και νωρίτερα να σκέπτεσαι πόσο επιθυμεί ο Υιός του Θεού να του δώσης εσύ τόπο στην καρδιά σου με το Μυστήριο αυτό, για να ενωθή μαζί σου και να σε βοηθήση να νικήσης κάθε σου πάθος.

Αυτή η επιθυμία του Κυρίου είναι τόσο μεγάλη και αμέτρητη που δεν μπορεί να την καταλάβη μέχρι το ύψος της κτιστός νους. Εσύ, όμως, για να μπορέσης κάπως να την χωρέσης στο νου σου, πρέπει να βάλης καλά στο νου σου δύο πράγματα: Το ένα είναι η ανέκφραστη επιθυμία που έχει ο Υιός του Θεού να βρίσκεται μέσα μας. Διότι αυτή την ένωση με τους ανθρώπους την ονομάζει τρυφή και ευχαρίστησι δική του: «Η ευχαρίστησί μου είναι με τους υιούς των ανθρώπων». Το άλλο είναι να σκεφθής καλά ότι ο Θεός μισεί πολύ την αμαρτία, επειδή αυτή είναι αιτία στο να ενώνεται ο Θεός μαζί μας, πράγμα που τόσο πολύ επιθυμεί, και είναι αντίθετη στις θεϊκές του τελειότητες. Διότι ο Θεός όντας εκ φύσεως απόλυτο αγαθό, καθαρό φως και άπειρη ωραιότητα, δεν μπορεί παρά εκ φύσεως να μισή και να συχαίνεται αμέτρητες φορές την αμαρτία, που δεν είναι τίποτε άλλο, παρά απόλυτο κακό, σκοτάδι, έλλειψι και ανυπόφορη ασχήμια στις ψυχές μας. Και αυτό το μίσος του Θεού κατά της αμαρτίας είναι τόσο δυνατό και τόσο πολύ, ώστε για την καταστροφή της δόθηκε διαταγή και έγιναν όλα τα έργα της Παλαιάς και της Νέας Διαθήκης και μάλιστα εκείνα του Παναγίου Πάθους του Υιού του. Γι' αυτό και λέγουν μερικοί θεολόγοι και διδάσκαλοι, ότι για να εξαλείψη ο Θεός από εμάς κάθε πταίσμα και το πιο μικρό ακόμη, αν ήταν ανάγκη και έπρεπε, ήταν έτοιμος να παραδοθή και σε χιλιάδες πάλι θανάτους.

Από τις μελέτες λοιπόν αυτές και τις σκέψεις, αν και σε πολύ μικρό βαθμό, καταλαβαίνοντας το μέγεθος της επιθυμίας που έχει ο Θεός να εισέλθη στην καρδιά σου, για να νικήση εντελώς τους εχθρούς τους δικούς Του και τους δικούς σου, θα ανάψης μέσα σου μία ζωντανή επιθυμία να

τον δεχθής, για να φέρη μέσα σου το αποτέλεσμα αυτό. Και έτσι, αφού γεμίσης από ανδρεία και παίρνοντας θάρρος από την ελπίδα ότι θα έλθη να κατοικήση μέσα σου ο επουράνιος σου αρχιστράτηγος Ιησούς, κάλεσε δυνατά πολλές φορές σε πόλεμο το πάθος εκείνο που θέλεις να νικήσης και **κατάβαλέ το με διπλές και τριπλές επιθυμίες και ορέξεις**, μισώντας το και προβάλλοντας πράξεις αρετής αντίθετες προς το πάθος εκείνο. Έτσι θα κάνης το εσπέρας.

Το πρωί πάλι, λίγο πριν από την Θεία Κοινωνία, ρίξε νοερά ένα σύντομο βλέμμα μέσα σου στα σφάλματα που έκανες από τον καιρό που μετέλαβες μέχρι τότε, όσα έκανες με τόση αφοβία σαν να μην υπήρχε Θεός να σε βλέπη και να σε κρίνη, ούτε να υπέφερε για σένα τόσα πάθη επάνω στο σταυρό. Γιατί και συ προτίμησες τις σιχαμερές και τιποτένιες σου επιθυμίες και όχι το θέλημα και την τιμή του Θεού. Και σκεπτόμενος έτσι με πολλή ντροπή και με άγιο φόβο, θα ντραπής για την αχαριστία και για την αναξιότητά σου. Αλλά όμως και πάλι σκεπτόμενος μετά από αυτά ότι η αμέτρητη άβυσσος της αγαθότητας του Θεού σου προσκαλεί στα Μυστήριά του την άβυσσο της αχαριστίας σου και της μικρής σου πίστεως, πλησίασε σε αυτόν με θάρρος, και χάρισέ του τόπο ευρύχωρο στην καρδιά σου, για να γίνη σε αυτήν ολόκληρος Δεσπότης και Κυρίαρχος. Πως και με ποιο τρόπο; Όταν διώξης από μέσα από την καρδιά σου κάθε διάθεσι και αγάπη των κτισμάτων, κλείνοντάς την για να μην εισέλθη κάποιος άλλος, παρά ο Θεός σου.

Και αφού μεταλάβης μπες μέσα αμέσως στα απόκρυφα της καρδιάς σου, προσκυνώντας πρώτα τον Κύριο με κάθε ταπείνωσι και ευλάβεια και μίλησέ του νοερά με τον τρόπο αυτόν: «Εσύ βλέπεις, το μόνο μου αγαθό, πόσο εύκολα εγώ σε βλάπτω και πόση δύναμι έχει εναντίον μου το πάθος αυτό που με πολεμεί και μόνος μου δεν έχω την δύναμι να ελευθερωθώ. Γι' αυτό δικός σου κυρίως είναι ο πόλεμος αυτός και από σένα μόνο ελπίζω την νίκη, μολονότι είναι ανάγκη να πολεμώ κι εγώ».

Μετά από αυτά στρέφοντας το νου σου στον επουράνιο Πατέρα, πρόσφερε του ως ευχαριστία και για την νίκη του εαυτού σου τον ευλογημένο του Υιό, που αυτός σου έδωσε στα Μυστήρια και που κρατάς πλέον μέσα στην καρδιά σου. Και πολεμώντας γενναία κατά του πάθους εκείνου που σε πολεμεί, περίμενε με πίστι την νίκη από τον Θεό. Και δεν υπάρχει περίπτωση να σου στερήση την νίκη, αν έκανες εσύ ό,τι μπορούσες, κι αν ακόμη αργήση ο Θεός να σου την δώση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Πως πρέπει να ετοιμαζώμαστε για την κοινωνία, για να παρακινήθουμε στην αγάπη του Θεού

Για να παρακινήθης με το επουράνιο αυτό μυστήριο στην αγάπη προς τον Θεό, θα σκεφθής με το λογισμό σου την αγάπη που έχει προς

εσένα ο Θεός, σκεπτόμενος από το προηγούμενο βράδυ ότι εκείνος ο Μεγάλος και Παντοκράτορας Θεός δεν αρκέστηκε μόνο στο ότι σε έπλασε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσι και ότι έστειλε στη γη τον Μονογενή του Υιό να περπατήσει τριάντα τρία χρόνια, για να σε ζητήσει και για να υποφέρει σκληρότατα πάθη και τον βασανιστικό θάνατο του σταυρού, για να σε εξαγοράσει από τα χέρια του διαβόλου, αλλά ακόμη θέλησε να σου τον αφήσει για την ανάγκη και για την τροφή σου σε αυτό το θειότατο Μυστήριο. Σκέψου καλά, παιδί μου, τα ακατανόητα μεγαλεία αυτής της αγάπης, που την κάνουν σε όλα της τα μέρη πάρα πολύ τέλεια και υπέροχη.

Α') Διότι αν σκεφθούμε ότι ο Θεός μας αγάπησε αιώνια και άναρχα, και όσο είναι αυτός αιώνιος κατά την Θεότητά του, άλλο τόσο αιώνια είναι και η αγάπη του, με την οποία προ πάντων των αιώνων αποφάσισε να μας δώσει τον Υιό του με αυτόν τον θαυμάσιο τρόπο! Γι' αυτό, ευφραϊνόμενος εσωτερικά, μπορείς να πης τα εξής με πνευματική χαρά: Λοιπόν σε εκείνη την άβυσσο της αιωνιότητας ήταν η μικρότητά μου, τόσο ψηφισμένη (υπολογισμένη) και αγαπημένη από τον απόλυτο Θεό, σε τέτοιο τρόπο που αυτός σκεπτόταν για μένα και επιθυμούσε με θέλησι της ανεκδιήγητης αγάπης του να μου δώσει για βρώσι τον Μονογενή του Υιό;

Β') Όλες οι άλλες αγάπες του κόσμου, όσο μεγάλες κι αν είναι, έχουν κάποιο μέτρο και όριο και δεν μπορούν να επεκταθούν περισσότερο. Αλλά μόνον αυτή η αγάπη του Θεού προς εμάς είναι χωρίς μέτρο. Και για αυτό θέλοντας ο Θεός να θεραπευθή εντελώς, έδωσε τον Υιό του, ίσο στην μεγαλειότητα και απειρία με τον εαυτό του και μιας και της ίδιας ουσίας και φύσεως. Γι' αυτό λοιπόν τόση μεγάλη είναι η αγάπη του, όσο είναι και το χάρισμα, και αντίστροφα τόσο είναι το χάρισμα, όση είναι και η αγάπη. Και το ένα και το άλλο είναι τόσο μεγάλα, ώστε μεγαλύτερο μέγεθος δεν μπορεί να φαντασθή κανένας κτιστός νους.

Γ') Ο Θεός δεν παρακινήθηκε από καμμιά ανάγκη να μας αγαπήσει, αλλά από μόνη την φυσική του αγαθότητα και από την τόσο μεγάλη του αγάπη προς εμάς, που δεν μπορούμε να την καταλάβουμε.

Δ') Ούτε κανένα έργο ή κάποια καλή πράξι δική μας μπόρεσε να προηγηθή, για να δείξει εκείνος ο άπειρος Θεός μία τέτοια υπερβολή αγάπης με την ταλαιπωρία μας. Αλλά εξ αιτίας της ελευθερίας του μόνο, δόθηκε ολοκληρωτικά σε μας τα κτίσματά του, που είμαστε εντελώς ανάξιοι.

Ε') Αν σκεφθής καλά την καθαρότητα της αγάπης αυτής, θα δής ότι δεν είναι σαν τις αγάπες του κόσμου, αναμειγμένη με κάποιο κέρδος προσωπικό. Διότι ο Θεός δεν έχει ανάγκη από τα αγαθά μας. Επειδή αυτός και μόνος του και χωρίς εμάς είναι πάρα πολύ ευτυχισμένος, μακάριος και πάρα πολύ ένδοξος. Έτσι, χρησιμοποίησε την ανέκφραστη αγαθότητα και αγάπη του προς εμάς, όχι για δική του ωφέλεια, αλλά για δική μας!

Αυτά συλλογιζόμενος καλά θα πης στον εαυτό σου: «Πως γίνεται αυτό; Ένας Θεός Ύψιστος να βάλλη την καρδιά του σε ένα κτίσμα τόσο

χαμηλό; Τι θέλεις, Βασιλιά της δόξης; Τι περιμένεις από εμένα, που δεν είμαι τίποτε άλλο, παρά λίγη σκόνη και κονιορτός; Βλέπω, καλά, Θεέ μου, στο φως της αγάπης σου, που είναι σαν φωτιά, ότι έχεις μόνο ένα σκοπό, που πλέον καθαρά μου δείχνει την αγάπη σου προς εμένα που είναι χωρίς δόλο. Επειδή δεν μου δίνεις για άλλο σκοπό προς βρώσι και πόσι, παρά μόνο για να με μεταβάλλης ολόκληρο στον εαυτό σου, όχι διότι έχεις ανάγκη από εμένα, αλλά ζώντας εσύ σε μένα και εγώ σε σένα, θα μπορέσω να γίνω διά μέσου της αγαπητικής ενώσεως όπως εσύ ο ίδιος· και από την ένωση της δικής μου επίγειας καρδιάς και της δικής σου της επουράνιας να γίνη μέσα μου μία μόνη νοερή και θεϊκή καρδιά».

Από τέτοιους λογισμούς, λοιπόν, εσύ πρέπει να γεμίσης από έκπληξι και χαρά, βλέποντας τον εαυτό σου να έχη τιμηθή τόσο πολύ και να είναι αγαπημένος από τον Θεό και γνωρίζοντας ότι αυτός με την παντοδύναμη αγάπη του δεν ζητεί άλλο, ούτε θέλει κάτι άλλο από εσένα, παρά να τραβήξη όλη σου την αγάπη προς τον εαυτό του και να σε ξεχωρίση ως πρώτον από όλα τα κτίσματα και κατόπιν και από τον ίδιο τον εαυτό σου, διότι είσαι κτίσμα· για να προσφέρης όλο σου τον εαυτό στον Θεό ως ολοκαύτωμα και για να παρακινή από εδώ και πέρα η μόνη του αγάπη και θεϊκή του αρέσκεια τον νου σου, την θέλησί σου και την μνήμη σου και να κυβερνά όλες σου τις αισθήσεις. Και βλέποντας μετά από αυτά ότι δεν μπορεί άλλο πράγμα να προξενήση σε σένα τα παρόμοια θεϊκά αποτελέσματα, όπως το πανάγιο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, άνοιξε την καρδιά σου προς αυτό με τις ακόλουθες ερωτικές και αγαπητικές εμπνεύσεις και πες: «Ω υπερουράνια βρώσις, πότε θα έλθη η ώρα εκείνη που εγώ θα θυσιασθώ ολόκληρος για σένα όχι με άλλη φωτιά, αλλά με εκείνη της αγάπης σου; Πότε θα ζήσω μόνο από εσένα και για σένα και μόνον για σένα; Ω, πότε, η ζωή μου; Ζωή ωραία, ζωή ευχάριστη και αιώνια, μάννα ουράνιο, πότε εγώ να αηδιάσω από κάθε άλλη επίγεια βρώσι και να επιθυμήσω μόνον εσένα, να τραφώ μόνον από εσένα; Πότε θα γίνη αυτό, ω δική μου Γλυκύτητα; Πότε μόνον μου αγαθό; Ω Κύριέ μου, ερασμιώτατε, και παντοδύναμε ελευθέρωσε αυτή την άθλια καρδιά μου από κάθε προσκόλημμα και από κάθε εγκληματικό πάθος. Στόλισέ την με τις άγιες αρετές σου και με εκείνον τον αληθινό σκοπό, για τον οποίο μπορώ να κάνω το κάθε τι για να σου αρέσω. Με τον τρόπο αυτόν θα έλθω για να σου ανοίξω την καρδιά μου. Θέλω να σε παρακαλέσω και θέλω να σε ευχαριστήσω, να εισέλθης σε αυτήν, μέσα στην οποία, εσύ Κύριε, χωρίς αντίστασι θα φέρης εκείνα τα αποτελέσματα, τα οποία πάντοτε επιθυμείς να ενεργήσ».

Σε αυτές τις αγαπητικές διαθέσεις μπορείς να γυμνάζεσαι από το εσπέρας και το πρωί για την ετοιμασία της ιεράς Μεταλήψεως. Έπειτα, όταν πλησιάση ο καιρός, σκέψου ποιός είναι εκείνος που έχεις για να ζήσης, ότι δηλαδή εκείνος είναι Υιός του Θεού, που έχει μεγαλειότητα που δεν μπορούμε να την καταλάβουμε, μπροστά στην οποία τρέμουν οι ουρανοί και όλες οι εξουσίες! Ότι είναι ο Άγιος των Αγίων, ο πιο καθαρός

καθρέπτης! Η καθαρότητα που δεν είναι δυνατόν να κατανοηθεί, αναλογικά με την οποία δεν υπάρχει κανένα κτίσμα καθαρό! Ότι είναι Εκείνος που σαν σκουλήκι της γης και σαν τρυγιά (κατακάθι από σταφύλι), θέλησε για την αγάπη την δική σου να καταφρονηθεί, να εμπαιχθεί, να σταυρωθεί από την κακία και την παρανομία του κόσμου!

Ότι είναι ο Θεός εκείνος στα χέρια του Οποίου βρίσκεται η ζωή και ο θάνατος όλου του κόσμου. Και ότι εσύ που πρόκειται να τον μεταλάβης είσαι αντίθετα ένα μηδέν και εξ αιτίας της κακίας σου έγινες χειρότερος και από το μηδέν και από κάθε τιποτένιο και ακάθαρμο κτίσμα, άξιος μόνον να καταντροπιάζεσαι και να εμπαιζέσαι από τους σκοτεινούς δαίμονες! και ότι εσύ αντί να τον ευχαριστήσης για τις τόσες αναρίθμητες ευεργεσίες του, καταφρόνησες με τις φαντασίες και τις ορέξεις σου ένα τόσο Ύψιστο και αθάνατο Κύριο και καταφρόνησες το πολύτιμο Αίμα του! Όμως εκείνος παρ' όλα αυτά, εξ αιτίας της παντοτινής του αγάπης και της αμετάβλητης αγαθότητάς του σε προσκαλεί στο θεϊκό του Τραπέζι. Και μερικές φορές σε βιάζει να πάς, απειλώντας σε με θάνατο λέγοντάς σου: «Αν δεν φάτε την σάρκα του Υιού του ανθρώπου και πείτε το Αίμα του, δεν έχετε μέσα σας ζωή» (Ιω. 6,53). Και ούτε σου κλείνει την πόρτα της ευσπλαγχνίας του, ούτε σου γυρίζει τις θεϊκές του πλάτες, αν και συ από την φύσι σου είσαι γεμάτος από την λέπρα της αμαρτίας, χωλός, υδρωπικός, τυφλός, δαιμονισμένος και υποδουλωμένος στα πάθη της ατιμίας!

Αυτό μόνον ζητεί από εσένα: α') να πονέση η καρδιά σου για την λύπη που του προξένησες, β') να μισήσης περισσότερο από κάθε άλλο την αμαρτία, μικρή και μεγάλη, γ') να προσφέρης όλο σου τον εαυτό σε αυτόν και να δοθής με διάθεσι και καρδιακή αγάπη πάντοτε και για κάθε πράγμα στο θέλημά του και στην υποταγή του, δ') να ελπίζης και να έχης σταθερή πίστι ότι αυτός θα σε συγχωρέση, θα σε καθάριση και θα σε φυλάξη από όλους σου τους εχθρούς.

Και αφού στερεωθής από αυτή την ανέκφραστη αγάπη του Θεού, θα πλησιάσης στην Αγία Κοινωνία με έναν άγιο φόβο και ένα φόβο που προκαλεί αγάπη λέγοντας: «Εγώ, Κύριε μου, δεν είμαι άξιος να σε υποδεχθώ, διότι τόσες και τόσες φορές σε λύπησα και ακόμη δεν έκλαψα όπως έπρεπε που σε λύπησα. Εγώ, Κύριέ μου, δεν είμαι άξιος να σε υποδεχθώ, διότι ακόμη δεν παραδόθηκα ειλικρινά στην αγάπη σου, στην θέλησί σου, στην υποταγή σου. Ω, Θεέ μου, Παντοδύναμε και απείρως αγαθέ, εσύ μόνος με την δύναμι της αγαθότητός σου αξίωσέ με να σε υποδεχθώ με αυτήν την πίστι».

Και αφού μεταλάβης, κλείσου αμέσως στα απόκρυφα της καρδιάς σου και λησμονώντας κάθε κτιστό πράγμα, μίλησε με τον Θεό σου με αυτόν ή με παρόμοιο τρόπο: «Ω Ύψιστε Βασιλιά του ουρανού, τι σε έφερε στην καρδιά μου, σε μένα που είμαι άθλιος, φτωχός, τυφλός και γυμνός;». Και αυτός θα σου απαντήσει: «Η αγάπη». Και συ πάλι πες: «Ω αγάπη άκτιστη! Ω αγάπη γλυκειά! Τι θέλεις εσύ από εμένα;». Και αυτός θα σου

πη ότι δεν θέλει τίποτε δεν θέλω τίποτε άλλο παρά αγάπη λέγοντας: «Δεν θέλω να ανάψη άλλη φωτιά στο θυσιαστήριο της καρδιάς σου και σε όλα τα έργα σου, παρά μόνον η φωτιά της αγάπης μου, για να κατακάψη κάθε άλλη αγάπη και κάθε προσωπικό σου θέλημα και να μου το παραδώσει ως οσμή ευωδίας. Αυτό ζήτησα και ζητώ πάντοτε από σένα. Διότι επιθυμώ να είμαι όλος δικός σου και συ όλος δικός μου, πράγμα το οποίο δεν θα γίνη ποτέ, αν δεν υποτάξεις τον εαυτό σου, αλλά μένεις προσκολλημένος στην αγάπη του εαυτού σου, στην δική σου την γνώμη και σε κάθε επιθυμία σου και τιμή του κόσμου (φιλοτιμία). Σου ζητώ το μίσος του εαυτού σου για να σου παραδώσω την αγάπη μου. Ζητώ την καρδιά σου για να ενωθή με την δική μου, που για τον λόγο αυτό μου ανοίχθηκε με την λόγχη πάνω στο σταυρό. Και ζητώ ολόκληρον εσένα για να είμαι ολόκληρος δικός σου. Εσύ βλέπεις ότι εγώ είμαι ασύγκριτης τιμής, και όμως γίνομαι τόσο, όσο αξίζεις εσύ. Αγόρασέ με λοιπόν, ω ψυχή μου αγαπημένη, με το να δοθής σε μένα. Εγώ θέλω, πολύ αγαπητό μου παιδί, να μην θέλεις τίποτε, να μην ακούς τίποτε, να μην βλέπεις τίποτε άλλο εκτός από εμένα και το θέλημά μου, για να θέλω κι εγώ κάθε πράγμα για σένα, να σκέπτομαι για σένα, να σου υπακούω, και να βλέπω σε σένα, ώστε το δικό σου μηδέν αφού περιέλθει στην άβυσσο της απειρίας μου να μεταβάλλεται σ' εκείνην, κι έτσι θα είσαι σε μένα γεμάτος από περιεχόμενο (δεν θα αισθάνεσαι κενός) πάρα πολύ ευτυχισμένος και μακάριος, και εγώ από σένα πολύ ικανοποιημένος και ευχαριστημένος».

Φρόντισε να αυξήσης και να περισσέψη στην ψυχή σου καθημερινά η πίστις σε αυτό το Πανάγιο Μυστήριο της Ευχαριστίας και μη σταματήσεις ποτέ να θαυμάζεις αυτό το τόσο ακατάληπτο Μυστήριο και να χαίρεσαι σκεπτόμενος πως φαίνεται ο Θεός κάτω από εκείνα τα ταπεινά είδη του άρτου και του οίνου, για να σε κάνη αγιότερο, αξιότερο και ευτυχέστερο. Διότι μακάριοι είναι εκείνοι που δεν βλέπουν, αλλά πιστεύουν, σύμφωνα με το λόγο του Κυρίου: «Μακάριοι εκείνοι που δεν είδαν και πίστεψαν» (Ιω. 20,29). Μην επιθυμής να σου εμφανίζεται ο Θεός στη ζωή αυτή κάτω από άλλου είδους εμφανίσεις, παρά αυτής των Μυστηρίων. Προσπάθησε να θερμάνης την θέλησί σου στο Μυστήριο αυτό και καθημερινά να είσαι περισσότερο πρόθυμος στο να εκτελής το θέλημα του Θεού σε όλα τα πράγματα. Και πάντοτε, όταν προσφέρεις με το Μυστήριο αυτό στον Θεό, δηλαδή όταν μεταλαμβάνης, πρέπει να είσαι διατεθειμένος και προετοιμασμένος να πάθης για την αγάπη του όλα τα βάσανα και όλες τις θλίψεις και τις περιφρονήσεις που θα σου τύχουν και κάθε σωματική ασθένεια.

⁹⁷ Ο Μέγας Βασίλειος σημειώνει και ένα άλλο χρέος που έχουν αυτοί που μεταλαμβάνουν. Διότι όσοι μεταλαμβάνουν καταγγέλλουν τον θάνατο του Κυρίου με την Μετάληψη, όπως λέγει και ο Παύλος: «Όσες φορές τρώγετε τον άρτον αυτό και πίνετε αυτό το ποτήριο, καταγγέλλετε τον θάνατο του Κυρίου» (Α΄ Κορ. 26). Και ο θάνατος του Κυρίου έγινε για όλους εκείνους που μεταλαμβάνουν και για όλους τους ανθρώπους γενικά, σύμφωνα με τον απόστολο Παύλο που λέγει: «Εάν ένας πέθανε για όλους, άρα απέθαναν όλοι, και πέθανε για όλους» (Β΄ Κορ. 5,15). Λοιπόν όσοι μεταλαμβάνουν οφείλουν να δείχνουν, για την αγάπη και την πίστι και για τις εντολές του Θεού, υπακοή μέχρι θανάτου και να μη

Τελευταία θα προσφέρει στον ουράνιο Πατέρα τον Υιό του, πρώτα για ευχαρίστησί του και κατόπιν για τις ανάγκες σου, για όλη την αγία Εκκλησία, για όλους τους συγγενείς σου, για όλους εκείνους στους οποίους είσαι χρεώστης και για τις ψυχές εκείνων που έχουν αναπαυθή εν πίστει. Και αυτή την προσφορά θα την κάνης εις ανάμνησι και ένωσι εκείνης της ίδιας προσφοράς, με την οποία ο Υιός του Θεού πρόσφερε τον εαυτό του, δηλαδή, όταν αυτός όλος γεμάτος από αίματα και κρεμασμένος πάνω στο σταυρό, προσφέρθηκε στον Πατέρα. Και με τον τρόπο αυτόν μπορείς να του προσφέρης όλες τις θυσίες, δηλαδή, ιερουργίες και προσευχές, όσες γίνονται την ημέρα εκείνη στην αγία Εκκλησία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Η Πνευματική και νοερή Κοινωνία, δηλαδή, πως κοινωνείται νοερά και πνευματικά ο Χριστός

Αν και μυστηριακά δεν μπορούμε να δεχθούμε τον Κύριό μας περισσότερο από μία φορά την ημέρα, όμως πνευματικά και νοερά μπορούμε να τον δεχώμαστε κάθε ώρα και κάθε στιγμή διά μέσου της εργασίας όλων των αρετών και των εντολών και ιδιαιτέρως με την θεία προσευχή και μάλιστα την νοερά.⁹⁹

Επειδή και ο Κύριος βρίσκεται κρυμμένος μέσα στις αγίες του εντολές, και όποιος κάνει μία αρετή ή εντολή, δέχεται αμέσως μέσα στην ψυχή του και τον Κύριο που είναι κρυμμένος μέσα σ' αυτές, ο οποίος

ζουν πλέον στον κόσμο και στην αμαρτία και στον εαυτό τους, αλλά μόνο στον Θεό που μεταλαμβάνουν, σε αυτόν που πέθανε γι' αυτούς και αναστήθηκε, πάλι σύμφωνα με τον Παύλο, που λέγει: «Ωστε όσοι ζουν, να μη ζουν πλέον για τον εαυτό τους, αλλά για εκείνον που πέθανε γι' αυτούς και αναστήθηκε» (Β' Κορ. 5,15). Και αυτό λέγει ο άγιος ότι είναι δόγμα που έχει παραδοθή από τον Παύλο. (Στον λόγο ότι «δει τον αναγεννηθέντα δια του βαπτίσματος τρέφεσθαι και τα εξής)

⁹⁸ Ο Μέγας Βασίλειος σημειώνει και ένα άλλο χρέος που έχουν αυτοί που μεταλαμβάνουν. Διότι όσοι μεταλαμβάνουν καταγγέλλουν τον θάνατο του Κυρίου με την Μετάληψι, όπως λέγει και ο Παύλος: «Όσες φορές τρώγετε τον άρτον αυτό και πίνετε αυτό το ποτήριο, καταγγέλλετε τον θάνατο του Κυρίου» (Α' Κορ. 26). Και ο θάνατος του Κυρίου έγινε για όλους εκείνους που μεταλαμβάνουν και για όλους τους ανθρώπους γενικά, σύμφωνα με τον απόστολο Παύλο που λέγει: «Εάν ένας πέθανε για όλους, άρα απέθαναν όλοι, και πέθανε για όλους» (Β' Κορ. 5,15). Λοιπόν όσοι μεταλαμβάνουν οφείλουν να δείχνουν, για την αγάπη και την πίστι και για τις εντολές του Θεού, υπακοή μέχρι θανάτου και να μη ζουν πλέον στον κόσμο και στην αμαρτία και στον εαυτό τους, αλλά μόνο στον Θεό που μεταλαμβάνουν, σε αυτόν που πέθανε γι' αυτούς και αναστήθηκε, πάλι σύμφωνα με τον Παύλο, που λέγει: «Ωστε όσοι ζουν, να μη ζουν πλέον για τον εαυτό τους, αλλά για εκείνον που πέθανε γι' αυτούς και αναστήθηκε» (Β' Κορ. 5,15). Και αυτό λέγει ο άγιος ότι είναι δόγμα που έχει παραδοθή από τον Παύλο. (Στον λόγο ότι «δει τον αναγεννηθέντα δια του βαπτίσματος τρέφεσθαι και τα εξής)

⁹⁹ Διότι όλες οι άλλες αρετές με την ομοιότητα που έχουν προς τον Θεό κάνουν τον ενάρετο άνθρωπο ικανό στο να ενωθή με τον Θεό, δεν τον ενώνουν όμως. Η Νοερά όμως προσευχή έχει τέτοια δύναμι και να ενώνη με τον Θεό (βλέπε και στο με' κεφάλαιο). Και κατά κάποιον τρόπο οι άλλες αρε'τες μοιάζουν με τα όργανα που ισιάζουν και προσαρμόζουν δύο σανίδια, ενώ η προσευχή παρομοιάζει με την κόλλα, που ενώνει αυτά τα ταιριαστά σανίδια. Γι' αυτό και ο μέγας Γρηγόριος επίσκοπος της Θεσσαλονίκης είπε ότι «η δύναμις της προσευχής ιερουργεί την ανάτασι και ένωσι του ανθρώπου με τον Θεό, διότι είναι σύνδεσμος των λογικών κτισμάτων με τον κτίστη» (Φιλοκαλλία).

υποσχέθηκε ότι θα κατοικήσει μαζί με τον Πατέρα του μέσα σ' εκείνον που θα φυλάξει τις εντολές του λέγοντας: «Εάν κάποιος με αγαπά θα τηρήσει και τον λόγο μου, και ο Πατέρας μου θα τον αγαπήσει και θα έλθουμε προς αυτόν και θα κατοικήσουμε σε αυτόν» (Ιω. 14,23).¹⁰⁰

Η κοινωνία αυτή και η ένωση δεν μπορεί να μας αφαιρεθεί από κανένα κτίσμα παρά μόνον από την αδιαφορία μας ή από κάποιο άλλο σφάλμα μας. Και μερικές φορές αυτή η Κοινωνία είναι τόσο καρποφόρα και τόσο ευάρεστη στον Θεό, όσο ίσως δεν είναι πολλές άλλες μυστηριώδεις κοινωνίες από την έλλειψη εκείνων που τις δέχονται. Λοιπόν, όσες φορές έχεις την διάθεσι και ετοιμασθής για μία παρόμοια κοινωνία, θα βρής πρόθυμο και έτοιμο τον Υιό του Θεού, μόνος του να σε τρέφει πνευματικά με τα ίδια του τα χέρια.

Για να ετοιμασθής λοιπόν για την νοερή αυτή κοινωνία, κάνε ως εξής: Στρέψε το νου σου στον Θεό και βλέποντας με ένα σύντομο βλέμμα από το ένα μέρος τις αμαρτίες σου και από το άλλο τον Θεό, λυπήσου για την βλάβη που του προξένησες και με κάθε ταπείνωσι και πίστι παρακάλεσέ τον να καταδεχθή να έλθη στην ταπεινή σου ψυχή με νέα χάρι για να την ιατρεύσει και να την δυναμώσει κατά των εχθρών.

Ή όταν πρόκειται να ασκηθής και να σκληραγωγηθής εναντίον σου κάποιας επιθυμίας ή για να κάνης κάποια νέα πράξι αρετής ή για να φυλάξης κάποια εντολή, κάνε όλο αυτό με σκοπό να ετοιμάσης την καρδιά σου για τον Θεό που πάντα σου την ζητεί. Και κατόπιν στρέφοντας την προσοχή σου σ' Αυτόν, φώναξέ τον με επιθυμία μεγάλη να έλθη με την χάρι του να σε ιατρεύσει και να σε ελευθερώσει από τους εχθρούς, για να έχη αυτός μόνος την καρδιά σου στην εξουσία του.

Ή και θυμούμενος τις προσευχές της κοινωνίας των μυστηρίων, που προαναφέρθηκαν, πες με καρδιά που είναι αναμμένη: «Πότε, Κύριέ μου, να σε δεχθώ άλλη μία φορά; Πότε; Πότε; κ.λ.π.». Και αν θελήσης να κοινωνήσης πνευματικά με ακόμη καλλίτερο τρόπο, διεύθυνε και βάλε από το προηγούμενο βράδυ όλες τις σκληραγωγίες και τις πράξεις των αρετών και κάθε καλό έργο που σκέπτεσαι να κάνης στο σκοπό αυτό, δηλαδή στο να δεχθής πνευματικά τον Κύριό σου. Και το πρωί καθώς θα ξημερώνη, σκέψου, τι καλό! Τι ευτυχία! Τι μακαριότητα υπάρχει στην ψυχή εκείνη που επάξια μεταλαμβάνει μυστηριακά το πανάγιο Μυστήριο της Ευχαριστίας! Διότι με αυτό αποκτούνται πάλι οι αρετές που έχουν χαθεί, και πάλι η ψυχή επιστρέφει στην προηγούμενη ωραιότητά της και γίνεται μέτοχος αυτή των μισθών του πάθους του Υιού του Θεού (**κοινωνούνται εις αυτήν οι καρποί και οι μισθοί του πάθους του Υιού του Θεού**). Και από την μυστηριώδη κοινωνία πέρασε στην μυστική κοινωνία και σκεπτόμενος ότι νοερά τα ίδια αγαθά απολαμβάνεις με την μυστηριακή

¹⁰⁰ Από το ρητό αυτό ο άγιος Μάξιμος συμπεραίνει ότι όποιος εργάζεται τις εντολές του Κυρίου, δεν δέχεται μόνο τον Κύριο στην ψυχή του, αλλά μαζί με αυτόν δέχεται και τον Πατέρα που είναι μαζί του και το αγώριστο από αυτόν Άγιο Πνεύμα. Γενιά δέχεται μέσα του όλη την Αγία Τριάδα και γίνεται κατοικία της (κεφ. οα' της β' εκατοεντ.).

κοινωνία, φρόντισε να ανάψης την καρδιά σου μια μεγάλη επιθυμία να τον δεχθής νοερά και πνευματικά και αφού χορτάσης από την επιθυμία αυτή γύρισε προς τον Κύριό σου και πές: «Επειδή, Κύριέ μου, δεν μπορώ μυστηριωδώς να σε δεχθώ την ημέρα αυτή, κάνε εσύ, που είσαι η αγαθότητα και η άκτιστη δύναμις, να σε δεχθώ επάξια τώρα πνευματικά και κάθε ώρα και κάθε ημέρα δίνοντάς μου νέα δύναμι και χάρι εναντίον όλων μου των εχθρών, και μάλιστα εναντίον εκείνου του πάθους του εχθρού στο οποίο εναντιώνομαι και κάνω πόλεμο με την βοήθειά σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Η απόδοσις χαρίτων και ευχαριστίας

Επειδή όλο το καλό που κάνουμε προέρχεται από τον Θεό και γίνεται για τον Θεό, γι αυτό είμαστε υποχρεωμένοι να τον ευχαριστούμε για κάθε καλή μας άσκησι, για κάθε νίκη και για όλες τις ευεργεσίες που δεχθήκαμε από το σπλαχνικό του χέρι, τόσο τις φανερές όσο και τις κρυπτές, τόσο τις κοινές, όσο και τις ιδιαίτερες, όπως αναφέρεται: «Να ευχαριστήτε τον Θεό για το κάθε τι, διότι αυτό είναι το θέλημα του Θεού όπως αποκαλύφθηκε σε μας δια του Ιησού Χριστού» (Α΄ Θεσ. 5,18). Επειδή σύμφωνα με τον Ιερό Χρυσόστομο «η καλλίτερη φύλαξι της ευεργεσίας είναι η μνήμη της ευεργεσίας και η παντοτινή ευχαριστία»¹⁰².

Και για να το κάνουμε αυτό με τον τρόπο που πρέπει, πρέπει να σκεφθούμε το σκοπό από τον οποίο κινείται ο Θεός για να μας μεταδώση τις ευεργεσίες του.

Και επειδή ο Θεός σε κάθε ευεργεσία κατά πρώτο και κύριο σκοπό εννοεί την τιμή και την υποταγή στο θέλημά του, για τον λόγο αυτόν εσύ σκέψου ότι: Α΄) Η μεγαλύτερη ευχαριστία που μπορείς να κάνης στον Θεό για όλες τις ευεργεσίες που σου έκανε, είναι το να φυλάττης τις εντολές του, το να τον τιμάς, και να είσαι έτοιμος να ακολουθής το θέλημά του, όπως έχει γραφή: «Τι ζητεί από σένα ο Κύριος; Παρά να ακολουθήσης πρόθυμα Κύριο τον Θεό σου» (Μιχ. 6,8).

¹⁰¹ Αλλά και όσοι θέλουν πολύ συχνά και δεν μπορούν να δεχθούν την μυστηριώδη Θεία Κοινωνία, δηλαδή να μεταλαμβάνουν τον Χριστό που βρίσκεται μέσα στα Μυστήρια, ή διότι βρίσκονται σε τόπο έρημο όπου δεν υπάρχουν ούτε ιερείς ούτε θυσιαστήριο και εκκλησία: ή βρίσκονται στον κόσμο εμποδίζονται όμως από τους πνευματικούς όχι για κανένα τους σφάλμα, αλλά για την διεστραμμένη και πονηρή συνήθεια που επικρατεί, αυτοί λέγω, επειδή επιθυμούν και θέλουν να δεχθούν μυστηριακά τον Χριστό μέσα τους, αλλά για όσα λέχθηκαν και για άλλους λόγους δεν μπορούν, ας δέχονται το Χριστό μέσα τους νοερά και πνευματικά, όπως λέγει ο Νικόλαος ο Καβάσιλας στην ερμηνεία της Λειτουργίας (κεφ. μβ΄), διότι ο Χριστός που βρίσκεται στα μυστήρια νοερά και χωρίς να φαίνεται και αόρατα τους μεταδίδει τον αγιασμό των μυστηρίων με τον τρόπο που γνωρίζει ο ίδιος.

¹⁰² Γι' αυτό και ο αββάς Ισαάκ έγραψε: «Η ευχαριστία εκείνου που έλαβε ερεθίζει αυτόν που έδωσε για να δώση δώρα μεγαλύτερα από τα προηγούμενα» (Λόγ. Λ΄). Μερικοί πάλι και το χωρίο εκείνο του ψαλτηρίου λεγόμενο εκ μέρους του Θεού το ερμήνευσαν ΈΤΣΙ: «Τι υπάρχει για μένα στον ουρανό; (παρά μόνον η ευχαριστία δηλαδή) και από σένα άνθρωπε τι ζήτησα πάνω στη γη; (παρά δόξα και ευχαριστία δηλαδή)» (Ψαλμ. 72,24)

Β') Βλέποντας ότι δεν έχεις κάτι αντάξιο για κάποια ευεργεσία, διότι δεν έκανες τίποτε άλλο παρά αμαρτίες και αχαριστίες, με πολύ βαθειά ταπεινώσι πες στον Θεό: «Και πως είναι δυνατό αυτό, Κύριέ μου, να καταδέχεσαι να προσφέρης σε μένα το νεκρό και βρωμερό σκυλί τόσες ευεργεσίες; Ας είναι ευλογημένο το όνομά σου στους αιώνες των αιώνων».

Γ') Σκεπτόμενος ότι αυτός με τις ευεργεσίες που σου κάνει, ζητά από εσένα να τον αγαπάς και να τον υπηρετής, άναψε από την αγάπη ενός τόσο αξιαγάπητου Κυρίου και από την ειλικρινή επιθυμία στο να υπηρετής, όπως θέλει αυτός. Όμως γι αυτό το πράγμα πρέπει να κάνης μία ολοκληρωτική προσφορά του εαυτού σου με τον ακόλουθο τρόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Η νοητή προσφορά, δηλαδή πως πρέπει κανείς να προσφέρει νοερά τον εαυτό του και κάθε του έργο στον Θεό

Για να είναι η προσφορά του εαυτού σου τέλεια και αξιαγάπητη στον Θεό, από όλες τις πλευρές, χρειάζεται δύο πράγματα: το ένα είναι να ενώσης την δική σου προσφορά με τις προσφορές που έκανε ο Χριστός προς τον Πατέρα του. Το άλλο είναι να είναι η θέλησίς σου και η καρδιά σου ξεκολλημένη από την αγάπη κάθε κτιστού πράγματος. Για το ένα γνώριζε ότι ο Υιός του Θεού ζώντας στην κοιλάδα αυτή του κλαυθμώνος, όχι μόνο τον εαυτό του και τα έργα του, αλλά και μας μαζί με τα έργα μας πρόσφερε στον ουράνιο Πατέρα του· ώστε οι δικές μας προσφορές, για να είναι θεάρεστες, πρέπει να γίνονται με την ένωσι και με την ελπίδα των προσφορών του Χριστού.

Για το δεύτερο σκέψου καλά προτού να κάνης την προσφορά, αν η θέλησίς σου έχη κάποιο εμπόδιο (προσκόλημμα). Διότι αν έχης κάτι παρόμοιο, πρέπει εσύ να ξεκολλήσης από κάθε αγάπη, όσο μπορείς, και να προστρέξης στον Θεό, για να σε ξεκολλήση αυτός εντελώς με το δεξί του το χέρι και έτσι να μπορέσης να προσφέρης τον εαυτό σου στην θεία μεγαλειότητα λυμένο και ελεύθερο από κάθε πράγμα. Και πρόσεχε καλά στο σημείο αυτό. Γιατί αν προσφέρης τον εαυτό σου στο Θεό τον καιρό που είσαι προσκολλημένος στα κτίσματα, δεν του προσφέρεις τον εαυτό σου αλλά τα κτίσματα, διότι και συ τότε δεν ανήκεις στον εαυτό σου, αλλά στα κτίσματα, στα οποία είναι προσκολλημένη η θέλησίς σου, πράγμα που δεν είναι αρεστό στον Θεό, και είναι το ίδιο σαν να ήθελες να τον κοροϊδέψης. Διότι όπως δεν ήταν δεκτές από τον Θεό στην Παλαιά Διαθήκη όσες θυσίες είχαν κάποιο ψεγάδι – γι' αυτό και πρόσταζε ο Θεός να μην του προσφέρονται όσα ζώα ήσαν τυφλά ή είχαν κάποιο παραμικρό ψεγάδι: «Όλα όσα έχουν ψεγάδι δεν θα τα προσφέρετε στον Κύριο, διότι δεν θα τα δεχθή» (Λευιτ. 22,20) – με τον ίδιο τρόπο δεν είναι δεκτή και η προσφορά του εαυτού μας, όταν έχη κάποιο παρόμοιο ψεγάδι και

προσκόλημμα επειδή αυτά που προσφέρονται στον Θεό, πρέπει να είναι άξια του Θεού σύμφωνα με τον Σειράχ που λέγει: «Στον Κύριο να προσφέρεις αντάξιες προσφορές» (Σειρ. 14,11).

Γι' αυτό το λόγο συμβαίνει οι τόσες προσφορές που κάνουμε στον Θεό, όχι μόνο παραμένουν κενές και άδικες και χωρίς κανένα καρπό, αλλά και μετά από αυτές πέφτουμε σε διάφορα ελαττώματα και αμαρτίες. Μπορούμε, ναι να προσφέρουμε τον εαυτό μας στον Θεό, μολονότι είμαστε προσκολλημένοι στα κτίσματα, αλλά με σκοπό να μας λύση η αγαθότητά του από τα δεσμά εκείνα που είμαστε προσκολλημένοι, και έτσι κατόπιν, να μπορούμε να δοθούμε ολοκληρωτικά στην θεία του Μεγαλειότητα και στην υπηρεσία του. Και αυτό πρέπει να το κάνουμε πολλές φορές και με μεγάλη διάθεσι και αγάπη της καρδιάς μας.

Ας είναι λοιπόν, αδελφέ, η προσφορά σου προς τον Θεό χωρίς εξάρτησι από κάπου, χωρίς κανένα δικό σου θέλημα και χωρίς να προσέχης ούτε στα επίγεια ούτε στα ουράνια αγαθά, αλλά μόνο στο θέλημα και στην πρόνοια του Θεού, στον οποίο οφείλεις να υποτάσσεσαι ολόκληρος και να θυσιάζεσαι ως θυσία παντοτινή. Και λησμονώντας κάθε κτιστό πράγμα να του λέγης: «Να, Κύριε μου και Πλάστη μου, προσφέρω όλο και κάθε θέλημα δικό μου στο χέρι του θελήματός σου και στην αιώνια πρόνοιά σου. Κάνε λοιπόν σε μένα εκείνο που νομίζεις και σου αρέσει στη ζωή μου, στον θάνατό μου και μετά τον θάνατό μου και σε όλη μου την διαμονή και αιωνιότητα».

Αν κάνης την προσφορά σου καθαρά με τον τρόπο αυτόν (όπως θα γνωρίσης όταν σου συμβούν διάφορες αντιξοότητες σε αυτό), από επίγειος θα γίνης έμπορος του ευαγγελίου και πάρα πολύ ευτυχισμένος. Γιατί εσύ θα είσαι του Θεού και ο Θεός θα είναι δικός σου. Γιατί και αυτός είναι πάντοτε φίλος εκείνων των ανθρώπων που σηκώνουν τον εαυτό τους από τα κτίσματα (γήινα) και δίνονται ολοκληρωτικά και θυσιάζονται στην θεία του Μεγαλειότητα.

Τώρα λοιπόν, εσύ παιδί μου, βλέπης εδώ ένα τρόπο πάρα πολύ δυνατό, με τον οποίο μπορείς να νικήσης όλους σου τους εχθρούς. Διότι αν σε ενώση η προσφορά που λέχθηκε έτσι με τον Θεό, εσύ γίνεσαι όλος του Θεού και ο Θεός γίνεται όλος δικός σου. Έτσι, ποιος εχθρός και ποια δύναμις θα μπορέση ποτέ να σε βλάψη;

Όταν πάλι θέλης να του προσφέρης κανένα σου έργο, όπως νηστεία, προσευχή, κάθε πράξι υπομονής και άλλα έργα καλά, σκέψου, όπως είπαμε προηγουμένως, την προσφορά που έκανε ο Χριστός προς τον Πατέρα του· των νηστειών του, των προσευχών του και των άλλων του έργων και έτσι με το θάρρος της δυνάμεως αυτών πρόσφερε του και τα δικά σου. Αν πάλι θέλης να κάνης στον Ουράνιο Πατέρα προσφορά των έργων του Χριστού

¹⁰³ Επειδή, σύμφωνα με τον Μέγα Βσίλειο (όρος κατ' επιτομήν νγ'), αυτός είναι ο αγιασμός, το να αφιερωθή κανείς στον άγιο Θεό ολοκληρωτικά και χωρίς διακοπή σε κάθε καιρό και να φροντίζη να κάνη εκείνα που είναι αρεστά στον Θεό. Και ακόμη λέγει, ότι ό,τι αφιερωθή μία φορά στον Θεό, είναι ασεβές και τολμηρό, αν κάποιος το αποσύρη και το χρησιμοποιήση για κοινή χρήσι και ανθρώπινη.

για τα χρέη σου, θα την κάνης με τον εξής τρόπο: Ρίξε ένα γενικό βλέμμα σε όλες σου τις αμαρτίες, και μερικές φορές σε κάθε μία σου αμαρτία και βλέποντας καθαρά ότι δεν μπορείς μόνος σου να εξιλεώσης την οργή του Θεού για τις τόσες σου αμαρτίες, ούτε να θεραπεύσης την θεική του δικαιοσύνη, αναγκαστικά θα προστρέξεις στη ζωή και το πάθος του Υιού του, σκεπτόμενος κάποιο έργο του, ¹⁰⁵ ή όταν νήστευε ή προσευχόταν ή βασανιζόταν ή έχυνε το αίμα του. Εκεί θα δης ότι για να καταπραύνη τον Πατέρα για το χρέος των αμαρτιών σου, του πρόσφερε εκείνα τα έργα, εκείνα τα πάθη, εκείνο το αίμα, σαν να του έλεγε:

«Να Πάτερ αιώνιε, που σύμφωνα με το θέλημά Σου αναπαύω την δικαιοσύνη σου πλούσια για τις αμαρτίες και για τα χρέη του δούλου σου αυτού: ας ευχαριστηθή λοιπόν η θεία σου Μεγαλειότητα, ας τον συγχωρέσης και ας τον δεχθής στον αριθμό των εκλεκτών σου». Τότε λοιπόν και συ πρόσφερε στον ίδιο Πατέρα αυτήν την ίδια την προσφορά και αυτές τις ίδιες τις δεήσεις για τον εαυτό σου, προσκαλώντας τον να σε ελευθερώση από κάθε χρέος διά μέσου της δυνάμεως εκείνων. Και αυτό θα ξεκινήσης να το κάνης όχι μόνον περνώντας από το ένα μυστήριο στο άλλο μυστήριο της ζωής και του πάθους του, αλλά και από μία πράξι σε κάποια άλλη πράξι του κάθε του μυστηρίου. Και όχι μόνο για τον εαυτό σου, αλλά και για άλλους ακόμη μπορείς να μεταχειρισθής αυτόν τον τρόπο της προσευχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Η αισθητή ευλάβεια και η ψυχρότητα και ξηρασία της ευλάβειας αυτής

Η αισθητική ευλάβεια, δηλαδή το να αισθάνεσαι εσωτερικά τον εαυτό σου, αδελφέ, ότι είναι πρόθυμος στα θεία, ότι έχει αγάπη, ότι έχει κατάνυξι και ευλάβεια, αυτό προέρχεται άλλοτε από την φύσι ¹⁰⁷, άλλοτε από τον διάβολο ¹⁰⁹ και άλλοτε από την χάρι. Από τους καρπούς της

¹⁰⁴ Σημείωσε ότι κάθε έργο και κάθε είδος του πάθους Κυρίου μας ονομάζεται από μερικούς διδασκάλους μυστήριο, διότι και κάθε ένα από αυτά περιέχει και κάποιο μυστηριώδες νόημα: γι' αυτό και παρακάτω στο κεφάλαιο αυτό λέγει να περνάμε από το ένα μυστήριο στο άλλο μυστήριο της ζωής και του πάθους του. Μαθαίνοντας λοιπόν αυτό, μην αμφιβάλλης.

¹⁰⁵ Σημείωσε ότι κάθε έργο και κάθε είδος του πάθους Κυρίου μας ονομάζεται από μερικούς διδασκάλους μυστήριο, διότι και κάθε ένα από αυτά περιέχει και κάποιο μυστηριώδες νόημα: γι' αυτό και παρακάτω στο κεφάλαιο αυτό λέγει να περνάμε από το ένα μυστήριο στο άλλο μυστήριο της ζωής και του πάθους του. Μαθαίνοντας λοιπόν αυτό, μην αμφιβάλλης.

¹⁰⁷ Για παράδειγμα: όπως είναι μερικοί ευλαβείς και που κατανύσσονται εύκολα, όπως οι γυναίκες, και όσοι έτυχε από την φύσι της να έχουν ιδιοσυγκρασία απαλή.

¹⁰⁸ Λέγεται ότι κατανύγονται από τον διάβολο όσοι κάνουν αυτά από κενοδοξία και ανθρωπαρέσκεια ή από μέθη ή από διάφορα άλλα παρόμοια πάθη.

μπορείς να καταλάβης από που προέρχεται. Γιατί αν δεν ακολουθήση η βελτίωσι της ζωής σου, μπορείς να υπονιάζεσαι μήπως προέρχεται από τον διάβολο ή από την φύσι και τόσο περισσότερο, όσο η ευλάβεια αυτή ακολουθείται από όρεξι, γλυκύτητα και εξάρτησι (προσκόλλημα) και από κάποια φαντασία (ιδέα) για τον εαυτό σου. Όταν λοιπόν αντιληφθής πως αισθάνεται ο νους σου κάποια γλυκύτητα από πνευματικές γεύσεις, μη κάθεσαι να σκέπτεσαι από ποιο μέρος σου έρχονται, ούτε να στηρίζεσαι σ' αυτές, ούτε ν' αφήνης τον νου σου να βγαίνει από την ταπεινή γνώσι του εαυτού σου, αλλά με περισσότερη φροντίδα και με περισσότερο μίσος του εαυτού σου φρόντισε να κρατάς ελεύθερη την καρδιά σου από κάθε προσκόλλησι και από πνευματική ακόμη. Και να επιθυμής μόνο τον Θεό και ό,τι του αρέσει.

Παρόμοια και η ψυχρότητα και η ξηρασία της ευλάβειας προέρχεται από τις τρεις αιτίες που είπαμε προηγουμένως: Από τον διάβολο, για να εμποδίζη τον νου και να τον κατευθύνη από τα πνευματικά έργα σε έργα ματαιότητος και ηδονές του κόσμου. Από εμάς, από τις επιθυμίες μας και τις εξαρτήσεις που έχουμε από τα γήινα πράγματα και από την αδιαφορία μας, και από την χάρι για τα εξής αίτια: δηλαδή ή για να μας κάνη αυτή να μάθουμε να είμαστε πίο επιμελείς και να εγκαταλείψουμε κάθε προσκόλλημα και ασχολία που δεν είναι του Θεού, ούτε τελειώνει στον Θεό ή για να γνωρίσουμε στην πράξι ότι κάθε μας καλό προέρχεται από αυτόν μόνον ή για να τιμώμε στο εξής περισσότερο τα χαρίσματά του και να είμαστε περισσότερο ταπεινοί και να προσέχουμε να τα φυλάττουμε, ή για να ενωνώμαστε ακόμη πιο δυνατά με την θεϊκή του μεγαλειότητα με την ολοκληρωτική απάρνησι του εαυτού μας, ακόμη και σε αυτές τις πνευματικές τρυφές, ώστε να μη χωρίσουμε στα δύο την καρδιά μας έχοντάς την προσκολλημένη σε αυτές, διότι την θέλει ο Θεός όλη δική του ή και διότι και ο ίδιος χαίρεται να μας βλέπη να πολεμούμε με όλες μας τις δυνάμεις χρησιμοποιώντας και αυτήν την ίδια την χάρι του.

Λοιπόν, αν καταλάβης ότι είσαι ψυχρός και ξηρός και δεν έχεις την ευλάβεια και την αγάπη και την κατάνυξι που πρέπει στα θεία, εξέτασε τον εαυτό σου και δεξ για ποιο σου ελάττωμα σου αφαιρέθηκε η παρόμοια ευλάβεια, και πολέμησε εναντίον εκείνου όχι για να δεχθής πάλι την αίσθησι της χάριτος, αλλά για να αφαιρέσης από τον εαυτό σου εκείνο που δεν αρέσει στον Θεό. Αν όμως δεν βρης την αιτία και το ελάττωμα, η αισθητή σου ευλάβεια, ας είναι η αληθινή ευλάβεια, δηλαδή η πρόθυμη υποταγή στο θέλημα του Θεού. Γι' αυτό φρόντισε να μην εγκαταλείψης για κανένα λόγο τα πνευματικά σου γυμνάσματα, αλλά να τα ακολουθής με όλη σου την δύναμι, κι αν σου φαίνονται χωρίς καρπό και χωρίς όφελος πίνοντας με την θέλησί σου το ποτήριον της πικρίας, το οποίο σου δίνει με

---

¹⁰⁹ Λέγεται ότι κατανύγονται από τον διάβολο όσοι κάνουν αυτά από κενοδοξία και ανθρωπαρέσκεια ή από μέθη ή από διάφορα άλλα παρόμοια πάθη.

την ψυχρότητα της ευλάβειας και την στέρηση της πνευματικής γλυκύτητας το αγαπητό θέλημα του Θεού.

Και μη θέλεις να ακολουθής τον Ιησού μόνον όταν πηγαίνει στο όρος το Θαβώριο, αλλά να τον ακολουθής και όταν πηγαίνει στο όρος του Γολγοθά. Δηλαδή μη θέλεις μόνο να αισθάνεσαι μέσα σου το θεϊκό φως και τις πνευματικές χαρές και γλυκύτητες, αλλά να θέλεις και τους σκοτισμούς και τις λύπες και τις στενοχώριες και τα πικρά φάρμακα που γεύεται η ψυχή από τους πειρασμούς των δαιμόνων, εσωτερικούς και εξωτερικούς. Και αν καμιά φορά η παρόμοια ψυχρότητα και ξηρασία συνοδεύεται από τόσες πολλές σκοτώσεις του νου, ώστε να μη γνωρίζεις ούτε τι να κάνεις, ούτε που να ρίξεις τι βλέμμα σου παρ' όλα αυτά μη φοβηθείς, αλλά να παραμείνης σταθερός στον σταυρό, μακριά από κάθε κοσμική ηδονή, την οποία μπορεί να σου προσφέρει ο κόσμος ή τα κτίσματα. Να κρύβης ακόμη και το πάθος σου αυτό από κάθε πρόσωπο και φανέρωσέ το μόνο στον πνευματικό σου πατέρα: αλλά και σ' αυτόν να το φανερώσης όχι για να ελευθερωθείς από την δοκιμασία, αλλά για να σου ερμηνεύσει τον τρόπο για να μπορέσης να την υποφέρης όπως αρέσει στον Θεό.¹¹¹

Ακόμη τις προσευχές, τις θείες μεταλήψεις και τα άλλα σου γυμνάσματα και τους αγώνες να μην τα μεταχειρίζεσαι για τις θεϊκές γλυκύτητες και για να κατεβαίνης από το σταυρό και για την εκκοπή του θελήματός σου: αλλά για να παίρνης δύναμη και να μπορής να ανυψώνης το σταυρό για μεγαλύτερη δόξα του Εσταυρωμένου, όντας ευχαριστημένος σε ό,τι θέλει αυτός. Και όταν καμιά φορά από την σύγχυσι του νου σου δεν μπορής να προσεύχεσαι και να μελετάς όπως συνηθίζεις, μελέτα με τον καλλίτερο τρόπο που μπορείς, και εκείνο που δεν μπορείς να το κάνεις με το νου, προσπάθησε να το κάνεις με την θέλησί σου και με τα λόγια, μιλώντας με τον εαυτό σου και με τον Θεό, και θα ιδής θαυμάσια αποτελέσματα και θα πάρη η καρδιά σου κουράγιο και δύναμη.

Λοιπόν στον καιρό του σκοτασμού του νου σου μπορείς να λές: «Ψυχή μου, γιατί λυπάσαι και με αναστατώνεις; Έλπισε στον Θεό: πάλι θα υμνήσω τον Σωτήρα της υπάρξεώς μου και Θεό μου» (Ψαλμ. 42,6). Και πάλι: «Γιατί Κύριε στέκεσαι από μακριά; Απουσιάζεις στους δύσκολους καιρούς και στις θλίψεις;» (Ψαλμ. 9,2). «Μη με εγκαταλίπης ο Κύριος και ο Θεός μου, μην απομακρύνεσαι από εμένα» (Ψαλμ. 37,22). Και θυμούμενος την ιερή διδασκαλία που ενέπνευσε ο Θεός των θλίψεων στη Σάρρα, την αγαπημένη γυναίκα του Τωβίτ, να την μεταχειρισθείς και συ και να λές με δυνατή φωνή: **«Αυτό θα συμβή σε όποιον σε λατρεύει: η ζωή αυτή, αν είναι για δοκιμασία, θα στεφανωθεί αυτός που υπομένει:**

¹¹⁰ Μελέτησε τον λόγο του Αββά Ισαάκ και ιδής την αλλοίωσι που δέχεται η ψυχή και τον σκοτισμό και την απόγνωσι και τον δισταγμό για την πίστι και τις βλασφημίες και πως και γιατί και ποιοι τα παθαίνουν αυτά και πως θεραπεύονται.

¹¹¹ Και ο άγιος Ισαάκ λέγει στον ίδιο λόγο ότι ο άνθρωπος που πάσχει αυτά χρειάζεται φωτισμένον άνθρωπο και που να έχη πείρα στα παρόμοια θέματα για να φωτισθή από αυτόν και δυναμωθή.

εάν βρίσκεται σε θλίψη, θα ελευθερωθή από την θλίψη. Κι αν πρόκειται να καταστραφή (εν διαφθορά έσται), δεν μπορεί αυτό να γίνη χωρίς το έλεός σου, διότι δεν χαίρεσαι για την καταστροφή μας, διότι μετά την θαλασσοταραχή προκαλείς γαλήνη, και μετά από τους θρήνους και τους κλαυθμούς, σκορπίζεις την χαρά. Ο Θεός του Ισραήλ, ας είναι το όνομά σου ευλογημένο στους αιώνες των αιώνων» (Τωβίτ;).

Ακόμη να θυμηθής το Χριστό που όταν βρισκόταν στον κήπο και στο σταυρό για μεγαλύτερη δοκιμασία, κατά το αισθητό μέρος ήταν εγκαταλειμμένος από τον Ουράνιο Πατέρα του. Έτσι και συ με την ενθύμησι αυτή υποφέροντας το σταυρό, θα πης με όλη σου την καρδιά: «Κύριε, ας μη γίνη το δικό μου θέλημα, αλλά το δικό σου» (Ματθ. 26,39). Και ενεργώντας έτσι η υπομονή σου και η προσευχή σου θα ανυψώσουν τις φλόγες της θυσίας της καρδιάς σου και θα φθάσουν μέχρι τον θρόνο του Θεού, και θα παραμείνης πραγματικά ευλαβής, διότι η αληθινή ευλάβεια είναι μία ζωντανή προθυμία της θελήσεως και μία σταθερή αγάπη να ακολουθή κανείς το Χριστό με το σταυρό στους ώμους σε κάθε δρόμο που ο ίδιος μας προσκαλεί προς τον εαυτό του, και το να θέλουμε τον Θεό για τον ίδιο τον Θεό, δηλαδή, γιατί έτσι θέλει ο Θεός. Γι' αυτό αν ήθελαν οι άνθρωποι να μετρούν την προκοπή τους από την αληθινή αυτήν ευλάβεια και όχι από αυτήν που φαίνεται με τις αισθήσεις, δηλαδή από το να αισθάνονται μόνο στην καρδιά τους την πνευματική γλυκύτητα της χάριτος, δεν θα έπεφταν στην πλάνη ούτε από τον εαυτό τους ούτε από τον διάβολο ούτε θα θλίβονταν χωρίς ωφέλεια. Μάλιστα θα ευχαριστούσαν τον Θεό για ένα τέτοιο καλό που τους κάνει και θα πρόσεχαν στο εξής να εργάζονται με μεγαλύτερο ζήλο στην θεϊκή μεγαλειότητα που κυβερνά το σύμπαν και επιτρέπει τα παρόμοια πολλές φορές, για δική του δόξα και δική μας ωφέλεια.

Γι' αυτό πλανώνται μερικοί που με φόβο και φρόνησι αποφεύγουν βέβαια τις αφορμές των αμαρτιών, όταν όμως ενοχλούνται τότε από φρικτούς και άσχημους λογισμούς, τότε πάλι από όνειρα φοβερά και αισχρά, συγχύζονται και δειλιάζουν και νομίζουν ότι εγκαταλείφθηκαν από τον Θεό και έτσι απομακρύνθηκαν εντελώς από τον Θεό. Και έτσι μένουν πολύ μαραμένοι και σχεδόν κοντεύουν να απελπισθούν, και εγκαταλείποντας κάθε καλή άσκησι των αρετών επιστρέφουν στην Αίγυπτο των παθών και δεν αντιλαμβάνονται καλά την χάρι που τους κάνει ο Θεός, αφήνοντάς τους να ενοχλούνται από τα πνεύματα αυτά του πειρασμού, για να καταλάβουν την ταπείνωσί τους και να τον πλησιάσουν ως ασθενείς και ως άνθρωποι που έχουν ανάγκη από βοήθεια. Γι' αυτό αχάριστα παραπονούνται για εκείνο για το οποίο θα έπρεπε να ευχαριστούν την αμέτρητη αγαθότητά Του.

Όταν λοιπόν συμβαίνουν παρόμοια, εσύ εκείνο που έχεις να κάνης είναι το εξής: να σκεφθής καλά και να συλλογισθής την διεστραμμένη σου κλίσι, την οποία ο Θεός θέλει να γνωρίσης ποια είναι για το δικό σου καλό: να γνωρίσης ότι είσαι έτοιμος να πέφτης σε οποιοδήποτε μεγάλο κακό και

ότι χωρίς την βοήθεια του Θεού, θα είχες πάθει την μεγαλύτερη καταστροφή. Έπειτα να ελπίσης και να είσαι σίγουρος ότι ο Θεός είναι έτοιμος να σε βοηθήσει, επειδή σε κάνει να βλέπεις τον κίνδυνο και θέλει να σε ελκύσει πιο κοντά του παρακινώντας σε να προσεύχεσαι και να τρέχεις κοντά του. Και γι' αυτό του οφείλεις να του αποδίδεις ταπεινές ευχαριστίες. Και ας είσαι σίγουρος ότι οι παρόμοιοι πειρασμοί ή βλάσφημοι είναι ή πονηροί ή αισχροί λογισμοί που σε πειράζουν, καλλίτερα εκδιώκονται με μία καρτερία υπομονετική και με μία επιδέξια αποστροφή και τέλεια καταφρόνησι, και όχι με μία αντίστασι επιδέξια και με αντιρρητικό πόλεμο. Και πρόσεξε την πρώτη υποσημείωσι του ιγ' κεφαλαίου του Α' μέρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η εξέτασις της συνειδήσεως

Για την εξέτασι της συνειδήσεως σκέψου τρία πράγματα: τα σφάλματα της κάθε μέρας, την αιτία των σφαλμάτων αυτών και την στενοκαρδία και προθυμία που έχεις να τα πολεμήσης και να αποκτήσης τις αντίθετές τους αρετές. Για τα σφάλματα κάνε εκείνο που σου είπα στο κστ' κεφάλαιο (τι πρέπει να κάνουμε όταν πληγωθούμε κ.λπ). Για την αιτία αυτών ανάγκασε τον εαυτό σου να την πολεμήσης, να την κατατροπώσης και να την ρίξης στη γη. Για την προθυμία που χρειάζεται να κάνης αυτό και να αποκτήσης τις αρετές, δυνάμωσε την θέλησί σου με την απιστία του εαυτού σου, δηλαδή με το να μην έχης καθόλου θάρρος στον εαυτό σου, με την ελπίδα και το θάρρος στον Θεό, με την προσευχή και με το μίσος των πράξεων της κακίας και με την επιθυμία των πράξεων της αντίστοιχης αρετής.

Φρόντισε, αδελφέ, πάντοτε σε κάθε σου λογισμό, λόγο και έργο να έχης συνείδησι ακατάγνωστη, δηλαδή να μη σε κατηγορή και να μη σε τύπη η συνείδησίς σου για κάποιο πράγμα. Διότι όποιος εξετάζει στο βάθος την ορθή και αγία συνείδησι, δεν μπορεί να σφάλει ποτέ, ή αν σφάλει, να μην διορθωθεί. Διότι η συνείδησις είναι ο φυσικός νόμος που έδωσε ο Θεός στις καρδιές των ανθρώπων για να τους οδηγή πάντοτε σαν λυχνάρι σε όλα τα καλά. Όπως είπε και ο άγιος Νείλος: «Να χρησιμοποιήσης την συνείδησί σου ως λυχνάρι για τις πράξεις σου». Και ο Απόστολος είπε ότι «οι εντολές του νόμου του Θεού είναι γραμμένες μέσα στις καρδιές» (Ρωμ. 2,15).

Απέναντι τεσσάρων πραγμάτων είσαι υποχρεωμένος να διατηρήσης την συνείδησί σου ακατηγόρητη: απέναντι του Θεού, απέναντι του εαυτού σου, προς τον πλησίον σου και προς άλλα πράγματα. Όσον αφορά τον Θεό πρέπει να εξετάζης την συνείδησί σου αν φύλαξες όλα εκείνα που είσαι υποχρεωμένος να διαφυλάττης απέναντί του. Δηλαδή αν διαφυλάττης όλες

του τις εντολές και τις πιο ασήμαντες και αν τον αγάπησες και τον υπηρέτησες με όλη σου την ψυχή και είσαι έτοιμος να πεθάνης γι' αυτόν, όπως είσαι υποχρεωμένος. Και αν δεν τα διαφύλαξες, φρόντισε στο εξής να τα διαφυλάξεις.

Ως προς τον εαυτό σου θα διαφυλάξεις ακατηγόρητη την συνείδησί σου, αν δεν αδιαφορήσ, αλλά κάνης όλο εκείνο το χρέος που πρέπει και είσαι υποχρεωμένος και είναι σύμφωνα με την δύναμί σου, τόσο προς τον Θεό, όσο και προς τον πλησίον και προς τα άλλα πράγματα. Και εκτός από αυτά, αν δεν πέφτης σε υπερβολές και ελλείψεις, καταστρέφοντας παράκαιρα την υγεία σου και την ζωή σου και τις σωματικές σου δυνάμεις με υπερβολική και ακανόνιστη άσκησι και δεν αποδίδης στο σώμα το δίκαιο μέτρο, φροντίζοντας για την σύστασι και συντήρησί του. Γιατί και αυτό είναι αντίθετο στη συνείδησι και στον ορθό λόγο.

¹¹² Ο Μέγας Βασίλειος στο πρόλόγό του στους κατά πλάτος όρους πολύ σοφά και εκτεταμένα αποδεικνύει ότι είναι υποχρεωμένοι όλοι οι χριστιανοί, μικροί και μεγάλοι, να τηρούν όλες τις εντολές που μας προστάζει ο Κύριος στο Ιερό Ευαγγέλιο, χωρίς να εξαιρεθή καμία από αυτές: Α') Διότι ο Κύριος αποστέλλοντας τους μαθητάς του στο κήρυγμα τους είπε να διδάξουν όλα τα έθνη να τηρούν όσες εντολές τους παρήγγειλε αυτός: «Πηγαίνετε και κανετε μαθητές μου όλα τα έθνη... διδάσκοντάς τους να τηρούν όλες τις εντολές που σας έδωσα» (Ματθ. 28,19): δηλαδή όχι άλλες εντολές να φυλάττουν και άλλες να παραμελούν, αλλά όλες, όλες χωρίς καμία εξαίρεσι. Β') Διότι αν δεν ήταν αναγκαίες και απαραίτητες όλες οι εντολές για τη σωτηρία μας, δεν θα γράφονταν καθόλου στην Αγία Γραφή, ούτε θα θά έδινε εντολή ο Κύριος να φυλάττωνται όλες υποχρεωτικά. Γ') Αν ο Κύριος μας προστάσει να γινώμαστε 'τέλειοι «Να είσθε τέλειοι» (Ματθ. 5,48) και ο Παύλος παραγγέλλει να είαι ο άνθρωπος του Θεού καταρτισμένος και σωστός και ολόκληρος «για να είναι καταρτισμένος ο άνθρωπος του Θεού» (Β' Τιμ. 3,17), είναι φανερό ότι την τυελειότητα αυτή και ολοκλήρωσι θα μας την χαρίση η φύλαξι των εντολών του Χριστού. Δ') Διότι οι εντολές του Χριστού είναι συνδεδεμένες η μία με την άλλη σαν με κάποια αλυσίδα, ώστε όποιος καταλύση και παραβή μία μόνον από τις εντολές, εκείνος με την λύσι και την παραβήσι τη ζημία εντολής, λύνει και παραβαίνει συγχρόνως όλες τις άλλες εντολές και δεν δέχεται τόσο μισθό για τις εντολές που φύλαξε, όσο τιμωρία για εκείνην που δεν φύλαξε. Γι' αυτό και ο αδελφόθεος Ιάκωβος από την μιá μεριά λέγει ότι «Όποιος τηρήσει όλες τις εντολές του νόμου και παραβή μία, θεωρείται παραβάτης όλου του νόμου» (2,10) και ο ίδιος ο Μέγας Βασίλειος λέγει: Τι θα με ωφελήσουν οι ' άλλες νετολές που καρώρθωσα αν πω τον αδελφό μου μωρό και γι αυτό θεωρηθώ ένοχος της γέννας του πυρός;». Από όλα αυτά λοιπόν βγαίνει το συμπέρασμα ότι κάθε χριστιανός έχει μεγάλη υποχρεώσι να τηρή όλες τις εντολές. Και τι λέγω απλώς να τις τηρή; να τις τηρή με όλη του την δύναμι με όλη του την θέλησι και μ'έολη του την αγάπη, αν θέλη, σύμφωνα με τον Απόστολο να στεφανωθή σαν νόμιμος αθλητής. Και όχι μόνον αυτό αλλ' και ο ίδιος από μόνος του να προσθέτη κάτι παραπάνω στις εντολές, κάνοντας κάτα κάποιον τρόπο, μία υπρβολή. Διότι κι εκείνος που είχε το ένα τάλαντο δεν δέχθηκε έπαινο από τον Κύτιό του διότι επεστρεψε το τάλαντο, αλλά κατεκρ'λιθηκε διότι δεν το αύξησε. Τελειώνω την υποσημείωσι και σου λέγω: Αδελφέ, αν ανήκης στην τάξι των δούλων και φοβάσαι τον Θεό για να μη σε κολάση, φύλατι εόλες τις εντολές. "Ευτυχισμενος είναι εκείνος που φοβάται τον Κύριο, στις εντολές βρίσκει ευχαρίστησι" (Ψαλμ. 111,1) Αν αναβής στην τάξι των μισθωτών και περιμένης να λάβης μισθό γι ατην αρετή σου στην βασιλεία των ουρανών, φύλατε όλες τις εντολές: "Εκκλινε την καρδιά ν μου του ποιήσαι τα δικαιώματά σου δι' αντάμειψιν" (Ψαλμ. 118,111). Αν ανεβής στην τάξι των υιών και δουλεύσης τον Θεό γιά μόνο την αγ' απη προς αυτόν, φύλατε όλες τις εντολές: "Υψώνω τα χέρια μου προς τις εντολές σου που αγάπησα" (Ψαλμ. 118,49). Και πάλι: "Αν είμαι Πατέρας, που είναι η δόξα μου;" λέγει ο Θεός. Δόξα του πατρός είναι η υπακοή τυου υιού προς τις πνευματικές εντολές. Γιατί γνώριζ εκαι το εξής: Αν παραβής μία μόνο ενετολή, όταν μπορής να μη την παραβής, δεν θα έχης παρησία, αλλά θα ντραπής την ημέρα της κρίσεως. Γι' αυτό και ο Δαβίδ έλεγε: "Τότε δεν θα ντραπώ όταν θα ξανακοιτάζω τις εντολές σου" (Ψαλμ. 118,6). Σου θυμίζω ακόμη ότι όλες οι εντολές, τόσο της Παλαιάς όσο και της Καινής Διαθήκης, ως επί το πλείστον λέγονται με ρήμα προστακτικό, όπως: "αγαπάτε τους εχθρούς σας, ευλογείτε εκείνου ζπου σας καταρώνται....", σπάνια προφέρονται σε οριστική, όπως το "αγαπήσεις Κύριον τον Θεόν σου, ου φονεύσεις, ου μοιχεύσεις...", και πάρα πολύ σπάνια προφέρονται με άλλα ρήματα.

Απέναντι του πλησίον θα φυλάξης καθαρή την συνείδησι σου, αν δέν κάνης κάτι που είναι αντίθετο στην αγάπη που χρωστάς απέναντί του, αποδίνοντας στους μεγαλύτερους σου και ομοίους σου και κατώτερους σου εκείνο που πρέπει στον καθένα, σύμφωνα με τον βαθμό και το επάγγελμα και προσέχοντας να μη τους σκανδαλίζης είτε με λόγο, είτε με έργο, είτε με σχήμα και με νεύμα, όπως λέγει ο Απόστολος: «Αυτό προσέξτε, να μη βάζετε πρόσκομμα ή εμπόδιο στον αδελφό» (Ρωμ. 14,13) και το του Σολομώντος: **«Να σκέφτεσαι σωστά ενώπιον Κυρίου και ανθρώπων» (Παρ. 3,4).**

Αλλά κι αν σου τύχουν μερικά πράγματα τα οποία δεν είναι σύμφωνα με την εντολή του Θεού, αλλά επιτρέπονται και βρίσκονται στην δική σου την κρίσι, γι' αυτά τα πράγματα λέγω, αν πληροφορήται η συνείδησίς σου ότι τάχα είσαι δυνατός και μπορείς να τα φυλάξης ή όχι, σκανδαλίζεται όμως η συνείδησις του αδελφού σου που είναι αδύνατος, είσαι υποχρεωμένος και από αυτά να μη δώσης αφορμή σκανδάλου, αλλά να αναπαύσης την συνείδησι εκείνου: «Μην τρώτε το ειδωλόθυτο (λέγει ο Παύλος) για εκείνον που σας ειδοποίησε και για την συνείδησι...». Συνείδησι όμως λέγω όχι την δική του, αλλά την συνείδησι του άλλου: «Γιατί να ρυθμίζεται η ελευθερία μου από άλλη συνείδησι;» (Α΄ Κορ. 10,28). Σε όσα όμως πράγματα είναι εντολή του Θεού και σκανδαλίζεται η συνείδησις του άλλου, τότε πρέπει εσύ να καταφρονής την συνείδησι εκείνου και να μήν παραβαίνης την εντολή του Θεού, όπως λέγει Μέγας Βασίλειος.

Απέναντι των άλλων πραγμάτων θα έχης την συνείδησί σου ακατηγόρητη, αν έχης δίκαιο μέτρο και δεν χρησιμοποιής υπερβολές και ελλείψεις, τόσο στα φαγητά και ποτά, όσο και στα ενδύματα και χρήματα και στην περιουσία. Διότι πράγμα παρά συνείδησι υπολογίζεται όχι μόνον το να καταφρονή κανείς και να αφήνη να καταστρέφονται τα ευτελή φαγητά και ενδύματα ή τα χρήματα και τα περιουσιακά του στοιχεία, με τα οποία μπορεί να εξυπηρετήση τις σωματικές του ανάγκες, αλλά και να θέλη και να ζητά τρυφηλά φαγητά, μαλακά φορέματα και χρήματα και περιουσιακά στοιχεία που δεν είναι απαραίτητα για την εξυπηρέτησί του.

Και για να μιλήσουμε γενικά, κάθε πράγμα που είναι έξω από την ορθή λογική, λέγεται παρά συνείδησι. Γι' αυτό και συ αδελφέ, για κάθε τι που πρόκειται να κάνης μικρό ή μεγάλο, πρώτα να συμβουλευέσαι την συνείδησί σου και να την εξετάζης όχι όμως με αμέλεια και επιφανειακά, αλλά στο βάθος και με πολλή φροντίδα και ακρίβεια. Διότι όπως τα πηγάδια, όσο σκάβονται και εξαντλούνται, τόσο καλλίτερο και γλυκύτερο νερό βγάζουν, έτσι και η συνείδησις, όσο περισσότερο εξετάζεται και ξεσκεπάζεται από τα πάθη με τα οποία είναι σκεπασμένη, τόσο καλλίτερα μας διδάσκει τι πρέπει να κάνουμε.

Επειδή όμως υπάρχουν και διάφορες συνειδήσεις, όχι δηλαδή μόνον καλές και καθαρές, αλλά και κεκαυτηρισμένες, όπως λέγει ο Παύλος, δηλαδή πονηρές και αναισθητες και μολυσμένες από τα πάθη, και στη

συνέχεια, εξ αιτίας της αναισθησίας ή του μολυσμού τους, ή και διότι δεν εξετάζονται με πολλή φροντίδα, δεν διδάσκουν πάντοτε σωστά και καλά, για τον λόγο αυτό σωστό είναι να μην εμπιστεύεσαι πάντοτε μόνο στη συνείδησί σου, αλλά όσα αυτή σου συμβουλεύει να τα συγκρίνης, αν είναι σύμφωνα με εκείνα που διδάσκει η Αγία Γραφή ή και να τα φανερώνης στους Πνευματικούς, αν είναι σωστά, για να μην πλανηθής.

Πρόσθεσα το «ή διότι δεν εξετάζονται οι συνειδήσεις με τόση επιμέλεια», διότι η συνείδησις του ανθρώπου όσο κι αν είναι εμπαθής και πονηρή και αναίσθητη, όταν όμως εξετάζεται με ακρίβεια και επιμέλεια, δε σταματάει πάντοτε να ελέγχει και να τύπτη και να κατηγορή τον άνθρωπο, ότι αμαρτάνει και ότι πρόκειται να κολασθή δια τις αμαρτίες του, αν δεν μετανοήσει. Γιατί αυτή βάλθηκε μέσα μας από τον Θεό ως αντίδικος, σύμφωνα με το ευαγγελικό που λέγει: «Να συμβιβασθής γρήγορα με τον αντίδικό σου» (Ματθ. 5,25): και αψευδέστατος μάρτυρας, σύμφωνα με το «Σε αυτό συμφωνεί και η συνείδησί τους» (Ρωμ. 2,15): και συγχρόνως είναι κριτής απαράλογιστος και πάρα πολύ δίκαιος και πολύ αυστηρός και λόγος ορθός: γι' αυτό και δεν μπορεί να σιωπήσει. Αλλά ο άνθρωπος όταν κυριευθή από τα πάθη και θέλη να κάμνη τις επιθυμίες του χωρίς κανένα χαλινάρι, όπως παρακούει και παραβαίνει το νόμο του Θεού, έτσι παρακούει και παραβαίνει και τους ελέγχους της αγίας συνειδήσεως. Και για να μην ελέγχεται πλέον από αυτήν σαν κάποιος άλλος Ηρώδης κόβει την κεφαλή του Ιωάννου, δηλαδή δεν υπολογίζει την συνείδησί του και παίρνει την απόφασι να κολασθή. Γι' αυτό και ο Σολομώντας γνωρίζοντας αυτό δεν είπε ότι η συνείδησις όταν εξετάζεται καλά δεν ελέγχει τον αμαρτωλό, αλλά όταν ο αμαρτωλός φθάση στο αποκορύφωμα των κακών, καταφρονεί: «Όταν ο ασεβής φθάση στο αποκορύφωμα των κακών, τότε καταφρονεί» (Παρ. 18,3).

Ακόμη σε συμβουλεύω και ένα άλλο πράγμα που αξίζει να το πληροφορηθής: Δηλαδή ποτέ να μην εμπιστεύεσαι στη συνείδησί σου, αν αυτή καμιά φορά δεν σε κατηγορή για κάποια υπόθεσί σου, διότι λέγεται συνείδησι για εκείνα μόνο που ξέρουμε και όχι για εκείνα που δε γνωρίζουμε. Επειδή σύμφωνα με τον Προφήτη Ιερεμία «η καρδιά είναι πιο βαθειά από όλα τα πράγματα» (17,9), και μέσα σε αυτήν βρίσκονται κρυμμένα πολλά λεπτά πάθη, τα οποία καθόλου δεν τα γνωρίζει εκείνος που τα έχει, και από τα οποία παρακαλεί ο Δαβίδ να καθαρισθή λέγοντας «καθάρισέ με από τα κρυφά πάθη» (Ψαλμ. 18,13), γι' αυτό και συ να πιστεύης ότι η καρδιά σου δεν είναι ποτέ καθαρή από τα κρυπτά και λεπτά πάθη, τα οποία είναι γνωστά μόνο στο Θεό που εξετάζει μόνος τις καρδιές, όπως λέγει ο Σολομώντας: «Εσύ εντελώς μόνος γνωρίζεις την καρδιά όλων των ανθρώπων» (Γ' Βασ. 8,39). Και να έχης ως σίγουρο εκείνο που λέγει ο Ιωάννης ότι, δηλαδή, ο Θεός είναι μεγαλύτερος από την συνείδησι της καρδιάς μας: «Ο Θεός είναι ανώτερος από την συνείδησί μας και τα γνωρίζει όλα» (Α' Ιω. 3,20).

Γι' αυτό και ο απόστολος Παύλος γνωρίζοντας αυτό έλεγε, ότι δε γνωρίζει να τον ελέγχει για κανένα πράγμα η συνείδησί του, αλλά πάλι εξ αιτίας αυτού δεν νομίζει ότι είναι δίκαιος ενώπιον του Θεού: «Δεν με κατηγορεί για τίποτε η συνείδησί μου, αλλά αυτό δεν με αποδεικνύει ότι πραγματικά είμαι αθώος» (Α΄ Κορ. 4,4).

Και όσα καλά έργα και όσες νίκες έχεις κατορθώσει, ας τις θεωρήσεις ύποπτες. Αυτά σε συμβουλεύω να μη τα σκέπτεσαι πολύ με τη συνείδησί σου, διότι υπάρχει κάποιος κίνδυνος κρυφής κενοδοξίας και υπερηφανείας. Έτσι αφήνοντας πίσω όλα αυτά και ρίχνοντάς τα στην ευσπλαγχνία του Θεού, όποια και αν είναι, οδήγησε το λογισμό σου μπροστά στο δρόμο που σου απομένει για την ημέρα εκείνη.

Μετα από αυτά, όταν τελειώσει η μέρα εκείνη, εξέτασε τον εαυτό σου, αν χρησιμοποίησες καλά όσα σου έτυχαν. Και για όσα έσφαλες, να μετανοήσης και να ζητήσης από τον Θεό να σε συγχωρέσει και στο εξής προσπάθησε να διορθωθείς. Κατόπιν ευχαρίστησε τον για τις χάρες και τις ευεργεσίες που σου χάρισε την ημέρα εκείνη. Αναγνώρισέ τον ως Ποιητή κάθε αγαθού, και περισσότερο ευχαρίστησε τον διότι σε γλύτωσε από τόσους εχθρούς φανερούς και μάλιστα από αυτούς που δεν φανερώνονται. Διότι σου έδωσε καλούς λογισμούς και αφορμές για την αρετή και για κάθε άλλη ευεργεσία που δε γνωρίζεις εσύ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄

Πως πρέπει να προετοιμαζώμαστε εναντίον των εχθρών που μας πολεμούν κατά τον καιρό του θανάτου

Όλη μας η ζωή είναι ένας παντοτινός πόλεμος πάνω στη γη και πρέπει να πολεμούμε πάντοτε μέχρι το τέλος της ζωής, όπως είπαμε στο ιε΄ κεφάλαια του α΄ μέρους. Όμως η κύρια κι η πιο σπουδαία ημέρα του πολέμου είναι κατά την τελευταία ώρα του θανάτου. Διότι όποιος πέσει κατά την ώρα εκείνη δεν μπορεί πλέον να σηκωθεί. Και γι' αυτό μη θαυμάσης. Γιατί αν ο εχθρός τόλμησε να πάη στον αναμάρτητο Κύριό μας στο τέλος της ζωής του, ίσως για να βρη και σε αυτόν κάποιο σφάλμα, όπως το είπε μόνος ο Κύριος, «έρχεται ο άρχοντας του κόσμου, αν και δεν έχει πάνω μου καμμία εξουσία» (Ιω. 14,30), πολύ περισσότερο τολμά να έρχεται στο τέλος της ζωής μας εναντίον μας που είμαστε αμαρτωλοί.

¹¹³ Λέγει και ο Μέγας Βασίλειος στην ερμηνεία του ζ΄ ψαλμού εξηγώντας το "μήποτε αρπάση ως λέων την ψυχήν μου, μή όντος λυτρουμένου μηδέ σώζοντος", ότι και αυτοί οι γενναίοι αθλητές, όσοι πάλαιψαν με τους δαίμονες σε όλη του τη ζωή και γλύτωσαν από τις παγίδες και τις επιθέσεις τους, στο τέλος όμως της ζωής τους εξετάζονται από τον αρχοντα του αιώνος, και αν βρεθούν να έχουν κάποιε πληγές ή μολυσμούς ή ρύπους της αμαρτίας, κρατούνται από αυτόν· αν όμως βρεθούν χωρίς πληγές και μολυσμούς, αναπαύονται ως ελευθεροί από το Χριστό. Μερικοί πάλι και εκείνο που είπε ο Θεός στον όφι, το "συ τηρήσεις αυτού (του ανθρώπου) πτέρναν", το ενόησαν αληγορικά ως εξής: Ότι ο Διάβολος παρατηρεί πάντοτε το τέλος της ζωής του ανθρώπου και προσπαθεί να βρή κάποιο αμάρτημα για να τον παραλάβη. Σημαίνει δηλαδή η πτέρνα το τέλος της ζωής, γιατί και αυτή είναι το τέλος και το άκρο του σώματος.

Γι' αυτό εκείνο που πρέπει να κάνης για να βρεθής τότε καλά ετοιμασμένος, είναι να το να πολεμής με ανδρεία αυτό τον καιρό της ζωής που σου δόθηκε: γιατί εκείνος που πολεμεί καλά στη ζωή αυτή με την καλή συνήθεια που έχει αποκτήσει, εύκολα κερδίζει την νίκη κατά την ώρα του θανάτου. Ακόμη να σκέπτεσαι πολλές φορές τον θάνατο με προσοχή. Γιατί όταν έλθη θα φοβηθής λιγότερο και ο νους σου θα είναι ελεύθερος και πρόθυμος για τον πόλεμο. Οι άνθρωποι του κόσμου αποφεύγουν το λογισμό αυτό και την μνήμη του θανάτου, για να μη κόψουν την όρεξη και την επιθυμία που έχουν στα γήινα πράγματα, στα οποία είναι προσκολλημένοι και λυπούνται αν σκεφθούν ότι θα τα εγκαταλείψουν. Γι' αυτό και δεν λιγοστεύει η άτακτη κλίσι που έχουν στα πράγματα, αλλά αποκτάει περισσότερη δύναμη. Γι' αυτό και όταν πρόκειται να χωρισθούν από τη ζωή αυτή και από τα τόσο αγαπητά τους πράγματα, αισθάνονται μεγάλη και ανεκδιήγητη λύπη και δοκιμάζουν ένα μεγάλο πόνο.

Λοιπόν για να κάνης εσύ καλλίτερα αυτήν την απαραίτητη προετοιμασία, πρέπει με το λογισμό σου να βρεθής μόνος σου μερικές φορές, χωρίς καμμία βοήθεια, εκτεθειμένος μέσα στις στενοχώριες του θανάτου και να σκεφθής εκείνα που μπορούν να σε πολεμήσουν τον καιρό εκείνο. Εδώ θα σου μιλήσω για την θεραπεία αυτών, για να μπορέσης να αντιμετωπίσης καλλίτερα εκείνην την τελευταία στενοχώρια. Γιατί το κτύπημα εκείνο κι ο πόλεμος εκείνος που πρόκειται να γίνη μία φορά, όποιος πρόκειται να τον κάνει, πρέπει να τον γνωρίζει καλά, για να μη σφάλη κατά τη στιγμή εκείνη, διότι μετά δεν υπάρχει τόπος για διόρθωσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ποιες είναι οι τέσσερες προσβολές που μας φέρνουν οι εχθροί μας κατά την ώρα του θανάτου. Και πρώτα η προσβολή της πίστεως και η θεραπεία της

Τέσσερις είναι οι κυριώτερες προσβολές και πιο επικίνδυνες με τις οποίες συνηθίζουν να μας πολεμούν οι εχθροί μας δαίμονες κατά την ώρα του θανάτου. Ο πόλεμος που μας κάνουν εναντίον της πίστεως, η απόγνωσις, η κενοδοξία και τα διάφορα φαντάσματα και οι μεταμορφώσεις των δαιμόνων σε Αγγέλους φωτός.

Όσο για την πρώτη προσβολή σου λέγω ότι αν αρχίση ο εχθρός να σε πολεμή με τα ψεύτικα επιχειρήματά του βάζοντας στο νου λογισμούς απιστίας, φύγε αμέσως από το νου σου στη θέλησί σου λέγοντας: «Πήγαινε πίσω μου Σατανά, πατέρα του ψεύδους, διότι εγώ δεν θέλω καθόλου να σε ακούσω, διότι μου είναι αρκετό να πιστεύω εκείνο που πιστεύει η αγία μου εκκλησία».

Και μην αφήσης καθόλου τόπο στην καρδιά σου στους λογισμούς της απιστίας, όπως αναφέρεται: «Εάν Πνεύμα του εξουσιάζοντος, δηλαδή του εχθρού, σου επιτεθή, μην μετακινηθής από την θέσι σου» (Εκκλ. 10,4). Αυτούς τους λογισμούς να τους θεωρήσ ως κινήσεις του διαβόλου που προσπαθεί την ώρα εκείνη να σε σκανδαλίση. Κι αν δεν μπορήσ να στηρίξης το νου σου, στάσου με ανδρεία και μένε σταθερός με την θέλησί σου για να μην πέσης σε κανένα λογισμό ή και σε κανένα ρητό της Αγίας Γραφής, το οποίο θα σου προσφέρη ο εχθρός. Γιατί, όσα ρητά της Αγίας Γραφής κι αν σου θυμίση την ώρα εκείνη, είναι ακρωτηριασμένα (ελλιπή), προσφέρονται με κακό σκοπό, άσχημα εξηγημένα κι αν ακόμη φαίνωνται καθαρά, καλά και φανερά.

Κι αν ο πονηρός όφισ σε ρωτήση και σου πη με τον λογισμό τι πιστεύει η εκκλησία, καταφρόνησέ τον εντελώς και μην του αποκριθής. Αλλά βλέποντας το ψεύδος και την πονηριά του και ότι προσπαθεί να σε πιάση με τα λόγια, πίστευε χωρίς καμμία αμφιβολία με όλη σου την καρδιά. Σε περίπτωσι πάλι που είσαι δυνατός στην πίστι και έχεις δυνατό λογισμό και θέλεις να κάνης τον εχθρό να καταντροπιασθή, απάντησέ του ότι η αγία μου εκκλησία πιστεύει στην αλήθεια. Κι αν σου πη ποια είναι αυτή η αλήθεια, να του απαντήσης: εκείνο που πιστεύει αυτή. Πάνω από όλα κράτα την καρδιά σου πάντοτε σταθερή και προσεκτική και στραμμένη προς τον Εσταυρωμένο λέγοντας: «Θεέ μου, Ποιητά μου και Λυτρωτά μου, βοήθησέ με γρήγορα και μην παραχωρήσης να πέσω ποτέ από την αλήθεια της αγίας σου πίστεως. Αλλά ευδόκησε, όπως με την χάρι σου γεννήθηκα στην αλήθεια αυτή, έτσι να τελειώσω και την θνητή μου ζωή σ' αυτήν προς δόξαν του ονόματός σου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Η προσβολή της απογνώσεως και η ιατρεία της

Η δεύτερη προσβολή με την οποία ο πονηρός προσπαθεί εντελώς να μας καταβάλλη, είναι ο φόβος που μας προξενεί με την ενθύμησι των αμαρτιών μας, για να μας κάνη να γκρεμισθούμε στον βυθό της απογνώσεως και της απελπισίας.

Εσύ λοιπόν, αδελφέ μου, και στον κίνδυνο αυτόν, κράτησε τον εαυτό σου σταθερό σ' αυτόν τον βέβαιο κανόνα, δηλαδή ότι η ενθύμησις των αμαρτιών μας τότε είναι από την χάρι του Θεού και αποσκοπεί στη σωτηρία μας, όταν σε ταπεινώνη και σε κάνη να αισθάνεσαι πόνο στην καρδιά και λύπη, διότι λύπησες τον Θεό, και όταν σε κάνη να έχης ελπίδα και θάρρος στην αγαθότητα του Θεού. Όταν όμως η ενθύμησις αυτή σε ενοχλή και σε οδηγή σε απιστία και μικροψυχία και σε κάμνει να σκέπτεσαι ότι είσαι κολασμένος και ότι για σένα δεν υπάρχει πλέον καιρός σωτηρίας, γνώριζε ότι προέρχεται από τον διάβολο. Γι' αυτό ταπεινώσου

και έλπιζε περισσότερο στον Θεό. Και με τον τρόπο αυτόν θα νικήσης τον εχθρό με τα όπλα του και θα δοξάσης τον Θεό.

Ναι, πρέπει αδελφέ, να λυπάσαι κάθε φορά που θυμάσαι τις αμαρτίες σου και να πονάς που έχασες την χάρι του Θεού, αλλά όμως να έχεις θάρρος στο πάθος του και να ζητάς συγχώρεσι. Ακόμη αν σου φαίνεται ότι ο ίδιος ο Θεός σου λέγει ότι δεν είσαι από τα πρόβατά του, εσύ με κανένα τρόπο δεν πρέπει να χάσης την ελπίδα και το θάρρος που έχεις σ' αυτόν, αλλά ταπεινά να του λέγης: «Ναι, έχεις δίκαιο, Θεέ μου, να με αποδοκιμάσης για τις αμαρτίες μου. Αλλά εγώ έχω μεγαλύτερο θάρρος στην ευσπλαγχνία σου ότι θα με συγχωρέσης. Γι' αυτό και ζητώ από σένα την σωτηρία αυτού του ταλαιπώρου πλάσματός σου, το οποίο καταδικάσθηκε βέβαια από την κακία του, αλλά λυτρώθηκε με την τιμή του αγίου αίματός σου. Θέλω, λυτρωτά μου, να σωθώ, για δόξα δική σου με την ελπίδα της αμέτρητης ευσπλαγχνίας σου. Γι' αυτό και αφήνομαι όλος στα χέρια σου και ας γίνη σ' εμένα ό,τι σου είναι αρεστό. Διότι εσύ είσαι ο μόνος μου Κύριος. Κι αν ακόμη με θανατώσης, εγώ στηρίζω σε σένα τις ζωντανές μου ελπίδες».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Η προσβολή της κενοδοξίας και η ιατρεία της

Η τρίτη προσβολή είναι της κενοδοξίας και της εκτιμήσεως με την οποία έχεις εμπιστοσύνη στον εαυτό σου και στα έργα σου για να σωθής. Γι' αυτό πάντοτε και ιδιαίτερα εκείνη την τελευταία ώρα του θανάτου μην αφήσης τον νου σου να σκεφθή ούτε την παραμικρή εκτίμησι του εαυτού σου, ούτε των έργων σου, κι αν ακόμη κατώρθωσες όλες τις αρετές των αγίων. Αλλά η εκτίμησί σου ας είναι στον Θεό ελπίζοντας καθαρά στην ευσπλαγχνία του και στα έργα της ζωής του και του πάθους του για να σωθής. Πάντοτε μπροστά στα μάτια σου να ξευτελίζης τον εαυτό σου, μέχρι την τελευταία σου αναπνοή. Κι αν τύχη να σκεφθής κάποιο καλό σου έργο, αναγνώριζε μόνο τον Θεό, ότι εκείνος είναι που το έκανε και όχι εσύ, και ότι προήλθε από εκείνον μόνον.

Να προστρέχης, ναι, στην βοήθεια του Θεού. Αλλά να μην περιμένης να την λάβης τάχα επειδή το αξίζεις και για τους πολλούς σου και μεγάλους αγώνες που έκανες και νίκησες. Στάσου πάντοτε σε έναν άγιο φόβο, ομολογώντας ειλικρινά ότι όλες σου οι προβλέψεις και οι προμήθειες και όλοι οι κόποι και οι αγώνες σου θα ήταν μάταιοι, αν δεν βοηθούσε και αν δεν τους έπαιρνε ο Θεός κάτω από την σκιά των πτερύγων του. να έχεις όλη σου την ελπίδα μόνο στην υπεράσπισί του.

Αν ακολουθής αυτές τις παραγγελίες, δεν θα μπορέσουν οι εχθροί να φανούν ανώτεροι από σένα κατά την ώρα του θανάτου. Αλλά θα σου ανοιχθή ο δρόμος για να περάσης με χαρά από την γη και την εξορία αυτή στην επουράνια Ιερουσαλήμ, στην γλυκειά πατρίδα. Βλέπε και το λβ΄

κεφάλαιο του α΄ μέρους, όπου θα βρής εκτενέστερα την ιατρεία της κενοδοξίας και της υπερηφανείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄

Η προσβολή των φαντασιών και η ιατρεία της

Αν ο πονηρός και πείσμων εχθρός μας, που δεν κουράζεται ποτέ να μας πειράζει, ήθελε κάποτε να σε πολεμήσει και ιδιαίτερα κατά την ώρα του θανάτου με κάποιες ψεύτικες εμφανίσεις και με μεταμορφώσεις σε Άγγελο φωτός, εσύ να παραμένης σταθερός στην γνώσι της ταπεινότητος και της μηδαμινότητος του εαυτού σου. Και να πης με σταθερή καρδιά και τόλμη: «Να μεταστραφής άθλιε στο δικό σου το σκοτάδι, διότι εγώ δεν έχω ανάγκη από οράματα, ούτε από τίποτε άλλο, παρά από την ευσπλαγχνία του Ιησού μου και από τις δεήσεις και ικεσίες της Αειπαρθένου Μαρίας και των άλλων αγίων». Αλλά και αν με πολλά σημάδια καταλάβης ότι τα οράματα αυτά είναι αληθινά και προέρχονται από τον Θεό, παρ' όλα αυτά εσύ να αποστρέφεται πάντοτε και να τα διώχνεις όσο μπορείς μακριά σου. Και να μή φοβηθής μήπως δεν αρέσει στον Θεό η αποστροφή αυτή που κάνεις, σκεπτόμενος την αναξιότητά σου. Γιατί αν τα οράματα αυτά είναι από τον Θεό, αυτός γνωρίζει καλά να σου τα ξεκαθαρίσει και δεν θα του κατοφάνη αν δεν τα δέχεται. Γιατί εκείνος που δίνει την χάρι στους ταπεινούς, δεν την αφαιρεί από αυτούς πάλι για πράξεις που κάνουν οι ίδιοι εξ αιτίας της ταπεινώσεως.

Αυτά είναι τα πίο συνηθισμένα όπλα που συνηθίζει ο εχθρός να χρησιμοποιή εναντίον μας εκείνην την τελευταία ώρα του θανάτου. Αλλά και τον καθένα τον πολεμεί σύμφωνα με τις προσωπικές του κλίσεις και τα πάθη που έχει, στα οποία γνωρίζει ότι συχνότερα υποκύπτει. Γι' αυτό, αγαπητοί, προτού να πλησιάσει η φοβερή εκείνη ώρα του μεγάλου πολέμου, πρέπει να οπλισθούμε εναντίον των πλέον δυνατών παθών που μας κυριεύουν περισσότερο και να πολεμούμε με ανδρεία, για να διευκολύνουμε τότε τον καιρό εκείνο την νίκη, που μας παίρνει κάθε άλλον καιρό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Η πνευματική ειρήνη της καρδιάς

Η καρδιά σου, αγαπητέ, κτίσθηκε από τον Θεό μόνο για τον σκοπό αυτόν, δηλαδή για να αγαπάται και να κατοικείται από αυτόν. Γι' αυτό καθημερινά σου φωνάζει να του την δώσεις: «Υιέ, δός μου την καρδιά σου» (Παρ. 23,26). Επειδή όμως ο Θεός είναι η ειρήνη που είναι ανώτερη από κάθε νου, πρέπει η καρδιά που πρόκειται να τον δεχθή, να είναι ειρηνική και ατάραχη, όπως είπε ο Δαβίδ: «Εγενήθη ο τόπος σου εν

ειρήνη» (Ψαλμ. 75,2). Γι' αυτό πρέπει πρώτα από όλα να στερεώσης την καρδιά σου σε μια ειρηνική κατάσταση, ώστε όλες σου οι εξωτερικές σου αρετές να γεννιώνται από την ειρήνη αυτή και από τις άλλες εσωτερικές αρετές, όπως είπε εκείνος ο μέγας ησυχαστής Αρσένιος: «Φρόντισε ώστε όλη σου η εσωτερική εργασία να είναι σύμφωνα με το θέλημα του Θεού και να νικήσης τα εξωτερικά πάθη». Διότι κι αν οι σωματικές σκληραγωγίες και όλες οι ασκήσεις με τις οποίες ασκείται το σώμα είναι άξιες επαίνου, όταν είναι με διάκρισι και μέτριες, όπως αρμόζει στο πρόσωπο που τις κάνει, όμως εσύ ποτέ δεν θα αποκτήσης καμμία αληθινή αρετή μόνο διά μέσου των αρετών που αναφέρθηκαν προηγουμένως, παρά ματαιότητα και κενοδοξία, αν και οι ασκήσεις αυτές δεν παίρνουν δύναμι και ζωή και δεν κυβερνούνται από τις εσωτερικές και ψυχικές αρετές.

Η ζωή του ανθρώπου δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένας πόλεμος και πειρασμός συνεχής, όπως είπε και ο Ιώβ: «Δεν είναι ένα πειρατήριο η ζωή του ανθρώπου πάνω στη γη;» (7,1). Λοιπόν εξ αιτίας του πολέμου αυτού εσύ πρέπει πάντοτε να είσαι άγρυπνος και να προσέχης πολύ και να παρατηρής την καρδιά σου να είναι πάντοτε ειρηνική και αναπαυμένη. Και όταν σηκώνεται οποιοδήποτε κύμα ταραχής στην ψυχή σου, να παραμένης πρόθυμος για να ησυχάζης και να ειρηνεύης αμέσως την καρδιά σου μη αφήνοντάς την να αλλάξη πορεία και να καταστραφή από την ταραχή εκείνη. Γιατί η καρδιά του ανθρώπου είναι όμοια με το βαρίδι του ωρολογιού και με το τιμόνι του караβιού. Και όπως όταν κάποιο βαρίδι του ωρολογιού ξεκρεμασθή από την θέσι του αμέσως κινούνται και όλοι οι τροχοί, και όταν το τιμόνι δεν πάρη καλή στροφή, τότε όλο το καράβι φεύγει από την κανονική του πορεία, το ίδιο συμβαίνει και με την καρδιά: όταν μία φορά ταραχθή, αμέσως συγκινούνται όλα τα εσωτερικά και εξωτερικά όργανα του σώματος και ο ίδιος ο νους βγαίνει από τη σωστή του κίνησι και τον ορθό λόγο του. Γι αυτό πρέπει πάντοτε να ειρηνεύης την καρδιά σου, κάθε φορά που τύχει κάποια ενόχλησι και σύγχυσι εσωτερική, είτε την ώρα της προσευχής, είτε σε κάθε άλλον καιρό.

Και να γνωρίζης το εξής· τότε ξέρεις να προσεύχεσαι καλά, όταν γνωρίζης να εργάζεσαι καλά και να παραμένης ειρηνικός, διότι και ο απόστολος παραγγέλλει να προσευχώμαστε ειρηνικά, χωρίς οργή και διαλογισμούς (Α' Τιμ. 2,8). Έτσι σκέψου ότι κάθε εργασία σου πρέπει να γίνεται με ειρήνη, γλυκύτητα και χωρίς βία. Με συντομία, όλη γενικά η άσκησης της ζωής σου πρέπει να γίνεται για να έχης ειρήνη στην καρδιά σου και να μη συγχίζεται και στη συνέχεια με την ειρήνη αυτή να εκτελής όλα σου τα έργα με ειρήνη και πραότητα, όπως έχει γραφή: «Τέκνο μου με πραότητα να εκτελής τα έργα σου» (Σειρ. 3,17), για να αξιωθής του μακαρισμού των πράων που λέγει: «Μακάριοι όσοι φέρονται με πραότητα στους άλλους, διότι αυτοί θα κληρονομήσουν την γη της επαγγελίας» (Ματθ. 5,5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

Η φροντίδα που πρέπει να έχει η ψυχή για να ειρηνεύη

Λοιπόν, πριν από κάθε άλλο να έχεις την ειρήνη αυτήν και συστολή, αδελφέ, στις πέντε αισθήσεις σου: δηλαδή στο να μην βλέπης, ή να κινήσῃ τα χέρια σου ή να ομιλήσῃ ή να βαδίζῃς ταραγμένα, αλλά ειρηνικά και με καλές κινήσεις. Γιατί όταν συνηθίσης να διατηρήσῃς την ειρήνη αυτή στις εξωτερικές σου κινήσεις, εύκολα και χωρίς κόπο θα κατορθώσῃς να ειρηνεύῃς εσωτερικά, επειδή σύμφωνα με τους Πατέρες ο εσωτερικός άνθρωπος μετασχηματίζεται με τον εξωτερικό. Συνήθιζε να αγαπάς όλους τους ανθρώπους και να είσαι ειρηνικός με όλους, όπως παραγγέλλει ο απόστολος Παύλος: «Όσο εξαρτάται από εσάς να ζητέ ειρηνικά με όλους» (Ρωμ. 12,18). Πρόσεχε την συνειδησί σου να μη σε κατηγορή για κανένα πράγμα, αλλά να είναι αναπαυμένη με τον Θεό, με τον εαυτό σου, με τον πλησίον και με τα έξω πράγματα, όπως είπαμε στο η΄ κεφάλαιο του μέρους αυτού. Και μάλιστα να μην σε κατηγορή ότι παρέλειψες κάποια εντολή του Θεού, γιατί η διατήρησις της καθαρής συνειδήσεως γεννά την ειρήνη της καρδιάς: «Έχουν πολλή ειρήνη όσοι αγαπούν το νόμο σου και δε συναντούν εμπόδιο μπροστά τους» (Ψαλμ. 118,164). Συνήθιζε να υποφέρῃς τις ύβρεις χωρίς ταραχή. Είναι, ναι, αλήθεια ότι θα υποφέρῃς πολύ μέχρι να αποκτήσῃς την ειρήνη αυτή, διότι είσαι αγύμναστος. Αλλά αφού την αποκτήσῃς η ψυχή σου θα βρίσκη πολύ παρηγοριά σε κάθε αντίθετη κατάστασι που θα συναντά. Και από μέρα σε μέρα θα μάθῃς καλύτερα την άσκησι αυτή για να ειρηνεύῃς πνευματικά.

Όταν πάλι δῃς τον εαυτό σου καμμιά φορά να είναι στενοχωρημένος και λυπημένος και να ενοχλήται τόσο πολύ, ώστε να μην μπορή να έχει ειρήνη μέσα του, τρέξε αμέσως στην προσευχή και να επιμένῃς σ' αυτήν, μιμούμενος τον Κύριό μας που προσευχήθηκε στον Κήπο τρεις φορές, για να σου δώσῃ παράδειγμα ώστε σε κάθε σου θλίψι να έχεις ως καταφύγιο την προσευχή, και όσο λυπημένος και ολιγόψυχος κι αν είσαι, δεν πρέπει να την εγκαταλείπῃς, έως ότου βρῃς την θέλησί σου σύμφωνη με την θέλησι του Θεού, και στη συνέχεια να την βρῃς ευλαβή και ειρηνική και συγχρόνως με πολύ θάρρος και τόλμη, για να μπορέσῃ να δεχθῇ και να εναγκαλισθῇ εκείνο που προηγουμένως φοβόταν και το απέφευγε. Διότι και ο Κύριος ενώ πρώτα φοβόταν το πάθος, μετά την προσευχή όμως δέχθηκε θάρρος και εἶπε: «Σηκωθήτε, ας αναχωρήσουμε: να, πλησίασε εκείνος που θα με παραδώσῃ» (Ματθ. 26,46).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄

Αυτή η ειρηνική κατοικία οικοδομήται σιγά σιγά

Φρόντισε, όπως λέχθηκε, να μη συγχυσθή ποτέ η καρδιά σου, ούτε να αναμιχθή σε κάποια υπόθεσι που την ενοχλεί, αλλά να αγωνίζεσαι πάντοτε και να την κρατάς ειρηνική και αναπαυμένη. Και ο Θεός που σε βλέπει να ενεργής έτσι και να αγωνίζεσαι, θα οικοδομήση με την χάρι του στην ψυχή σου μία πόλι ειρήνης. Και η καρδιά σου θα είναι ένας οίκος τρυφής (χαράς), όπως, κατά κάποιον τρόπο, εννοείται εκείνο το ψαλμικό: «Ιερουσαλήμ που οικοδομείσαι ως πόλις» (Ψαλμ. 121,2). Αυτό μόνο θέλει από σένα ο Θεός· κάθε φορά που θα τύχη να ταραχθής, αμέσως να αλλάξεις και να προσπαθήσης να ησυχάζης και να ειρηνεύης σε όλα σου τα έργα και τους λογισμούς. Και όπως δεν οικοδομείται μία πόλις σε μία ημέρα, έτσι να σκεφθής και σύ, ότι, δηλαδή, σε μία μέρα δεν μπορείς να αποκτήσης αυτή την εσωτερική ειρήνη. Γιατί αυτό δεν σημαίνει τίποτε άλλο παρά να οικοδομήσης για τον Θεό της ειρήνης έναν οίκο και ένα σκήνωμα στον ύψιστο και να γίνης ναός του. Και να γνωρίζης ότι ο ίδιος ο Θεός είναι εκείνος που θα οικοδομήση τον οίκον αυτόν. Διότι ο κόπος σου διαφορετικά θα ήταν μάταιος, όπως λέγει και το γραφικό: «εάν ο Κύριος δεν οικοδομήση τον οίκο, άδικα κοπίασαν εκείνοι που οικοδομούν» (Ψαλμ. 126,1). Εκτός από αυτά να γνωρίζης ότι το βασικό θεμέλιο αυτής της καρδιακής ειρήνης είναι η ταπείνωσις και το να αποφεύγης, όσο μπορείς, τις ταραχές και τα σκάνδαλα. Γιατί και στη Γραφή βλέπουμε ότι ο Θεός δεν θέλησε να του κτίση ναό και κατοικία ο Δαβίδ, που είχε πολέμους και ταραχές σχεδόν σε όλη την διάρκεια της ζωής του, αλλά ο υιός του ο Σολομώντας, διότι, σύμφωνα με το όνομά του, παρέμενε ειρηνικός βασιλιάς και με κανένα δεν έκανε πόλεμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΖ΄

Η ψυχή πρέπει να αποφεύγη κάθε τιμή και να αγαπά την ταπείνωσι και την πτωχεία του Πνεύματος, με την οποία αποκτάται η ειρήνη της ψυχής

Λοιπόν, αδελφέ, αν αγαπάς την ειρήνη της καρδιάς, αγωνίζου να εισέλθης σ' αυτήν από την πόρτα της ταπεινώσεως (γιατί δεν υπάρχει άλλη είσοδος σ' αυτήν εκτός από την ταπείνωσι). Για να αποκτήσης όμως την ταπείνωσι, πρέπει να αγωνισθής και να κοπιήσης (και ιδιαιτέρως στην

¹¹⁴ Και πράγματι η ταπείνωσις και η ειρήνη και η πραότητα της καρδιάς είναι τόσο ενωμένα, ώστε όπου βρίσκεται το ένα είναι και τι το άλλο, και όποιος είναι πρᾶος στην καρδιά, εκείνος είναι και ταπεινός: και αντίστροφα, όποιος είναι ταπεινός στην καρδιά, εκείνος είναι πρᾶος και ειρηνικός. Γι' αυτό και ο Κύριος τά πρόφερε αυτά ενωμένα λέγοντας: "Μάθετε από εμένα ότι είμαι πρᾶος και ταπεινός και ειρηνικός στην καρδιά" (Ματθ. 11,29)

αρχή) στο να αγκαλιάσης όλες τις θλίψεις και εναντιότητες ως αγαπητές σου αδελφές, στο να αποφεύγεις κάθε δόξα και τιμή, επιθυμώντας να καταφρονήσαι από τον καθένα και να μην υπάρχει κανένας που να σε υπερασπίζεται και να σε παρηγορή, παρά μόνον ο Θεός σου. Βεβαίωσε και στήριξε το λογισμό αυτό στην καρδιά σου, ότι δηλαδή μόνον ο Θεός σου είναι το καλό σου, το μόνο σου καταφύγιο, και ότι όλα τα άλλα πράγματα είναι για σένα τέτοια αγκάθια, τα οποία, αν τα βάλεις στην καρδιά σου, θα σε ζημιώσουν με τον θάνατο. Αν σε ντροπιάσει κάποιος, δεν πρέπει να λυπηθείς, αλλά να υποφέρεις με χαρά την ντροπή, όντας βέβαιος ότι τότε ο Θεός είναι μαζί σου. Και μη ζητάς άλλη τιμή, ούτε τίποτε άλλο να γυρεύεις, παρά να υποφέρεις για την αγάπη του Θεού και για εκείνο που προξενεί μεγαλύτερη δόξα.

Αγωνίζου να χαίρεσαι όταν κάποιος σε βρίσει ή σε ελέγξει ή σε καταφρονήσει, διότι κάτω από αυτή τη σκόνι και την ατιμία βρίσκεται κρυμμένος μεγάλος θησαυρός. Και αν τον δεχθείς με την θέλησί σου, γρήγορα θα γίνης πλούσιος, χωρίς να το γνωρίζη ούτε εκείνος που σου προξενεί αυτό το χάρισμα, δηλαδή εκείνος που σε ατιμάζει. Μη ζητήσης ποτέ να σε αγαπά κάποιος στη ζωή αυτή, ούτε να σε τιμά, για να μπορέσης να αφήνεσαι να υποφέρεις μαζί με τον Εσταυρωμένο Χριστό και κανένας να μη σε εμποδίζει από αυτό. Να φυλάγεσαι από τον ίδιο σου τον εαυτό, σαν από τον μεγαλύτερο εχθρό που έχεις. Μην ακολουθής την θέλησί σου, ούτε τον νου σου, ούτε την γνώμη σου, αν θέλεις να μη χαθείς. Γι' αυτό πάντοτε να κρατάς τα όπλα, για να φυλάγεσαι από τον εαυτό σου. Και όταν η θέλησίς σου θέλη να κλίνη σε κάποιο πράγμα, έστω και άγιο, απομόνωσέ την πρώτα και απογύμνωσέ την και τοποθέτησέ την μόνη της μπροστά στον Θεό σου, παρακαλώντας να γίνη το δικό του θέλημα και όχι το δικό σου. Και αυτό με εγκάρδιες επιθυμίες, χωρίς καμμία ανάμιξι φιλαυτίας, γνωρίζοντας ότι δεν έχεις τίποτε που να προέρχεται από τον εαυτό του, ούτε μπορείς να κάνης τίποτε.

Να φυλάγεσαι από τους λογισμούς που φέρνουν μαζί τους μορφή αγιότητας και ζήλου που δεν έχει διάκρισι, για τον οποίο λέγει σχετικά ο Θεός: «Να προσέχετε από τους ψευδοπροφήτες που έρχονται προς εσάς με ενδυμασία προβάτου, ενώ από μέσα είναι λύκοι αρπακτικοί. Από τους καρπούς τους θα τους αναγνωρίσετε» (Ματθ. 7,15). Και οι καρποί τους είναι η όποια ανησυχία και ενόχλησι που αφήνουν στην ψυχή. Γιατί όλα αυτά σε απομακρύνουν από την ταπείνωσι και από αυτήν την εσωτερική ησυχία, με όποιο χρώμα και σχήμα κι αν είναι. Αυτά είναι οι ψευδοπροφήτες, οι οποίοι όντας ντυμένοι με σχήμα προβάτου, δηλαδή με την υπόκρισι του ζήλου, χωρίς διάκρισι, για να ωφελήσουν τον πλησίον, είναι πράγματι λύκοι αρπακτικοί, που αρπάζουν την ταπείνωσί σου και εκείνην την ειρήνη και την ησυχία, που είναι τόσο απαραίτητα σε όποιον θέλει να έχη σίγουρη πρόοδο πνευματική. Και όσο η υπόθεσις αυτή έχει εξωτερικά περισσότερη επιφάνεια και χρώμα αγιότητος, τόσο περισσότερο πρέπει να το εξετάζης, και αυτό, όπως λέχθηκε, πρέπει να γίνεται, με

πολλή ηρεμία και εσωτερική ησυχία. Αν όμως καμμία φορά κάτι σου λείψει από αυτά, μη συγχυσθής, αλλά ταπεινώσου μπροστά στον Θεό σου και γνώρισε την αδυναμία σου και στο εξής να γνωρίζεις καλά, γιατί μπορεί να το επιτρέπη ο Θεός ίσως για να ταπεινώση κάποια σου υπερηφάνεια, που βρίσκεται κρυμμένη μέσα σου και δεν το γνωρίζεις.

Αν πάλι αισθανθής καμμία φορά να κεντάται η ψυχή σου από κάποιο δυνατό και φαρμακερό αγκάθι, δηλαδή από κάποιο πάθος και λογισμό, μην ταραχθής γι' αυτό, αλλά δείξε μεγαλύτερη προσοχή, για να μην περάση στα σπλάγχνα σου. *Γύρισε πίσω την καρδιά σου και με ευχαρίστησι βάλε την θέλησί σου μέσα στον τόπο της ειρήνης και της ησυχίας, φυλάττοντας καθαρή την ψυχή σου απέναντι του Θεού, τον οποίο θα βρίσκης πάντοτε στα σπλάγχνα σου και στην καρδιά σου για την ορθότητα της γνώμης σου, όντας βέβαιος ότι το κάθε τι συμβαίνει για να σε δοκιμάση, για να μπορής να καταλάβης το συμφέρον σου και για να είσαι άξιος του στεφάνου της δικαιοσύνης, που σου είναι ετοιμασμένος από την ευσπλαγχνία του Θεού.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄

**Η ψυχή πρέπει να διατηρήται σε νοερή μοναξιά και ησυχία,
για να φέρη ο Θεός την δική του ειρήνη μέσα της**

Επειδή ο Θεός των θεών και Κύριος των κυρίων έκανε την ψυχή σου για κατοικία και δικό του ναό, πρέπει να την τιμάς τόσο πολύ, ώστε να μην την αφήσης να ταπεινωθή και να κλίνη σε άλλο πράγμα· οι επιθυμίες σου και οι ελπίδες σου ας είναι πάντοτε στον ερχομό του Θεού, ο οποίος αν δέν βρή την ψυχή μόνη της, δεν θα έλθη να την επισκεφθή. Αυτός την θέλει χωρίς λογισμούς, όσο μπορεί: μόνην εντελώς από επιθυμίες και πολύ περισσότερο μόνη *της από την θέλησί της*. Γι' αυτό δεν πρέπει εσύ μόνος σου και χωρίς διάκρισι να σκληραγωγήσαι, ούτε να ψάχνης αφορμές για να πάσχης για την αγάπη του Θεού, με μόνη την γνώμη της δικής σου θελήσεως, αλλά με την συμβουλή του Πνευματικού σου πατρός που σε κυβερνά ως τοποτηρητής του Θεού, ώστε δια μέσου αυτού ο Θεός διατάσση και ενεργή στη θέλησί σου εκείνο που αυτός θέλει. Μην κάνης ποτέ εκείνο που θέλεις. Αλλά ας κάνη ο Θεός εκείνο που θέλει σε σένα. Η θέλησίς σου ας είναι πάντοτε ελεύθερη από τον εαυτό σου, δηλαδή, εσύ να μην θέλεις ποτέ κανένα πράγμα, και όταν θελήσης τίποτε, ας είναι τέτοιου είδους, ώστε κι αν δεν γίνη εκείνο που θέλεις, ιδιαίτερα το αντίθετο, να μη λυπάσαι, αλλά ας μένη το πνεύμα σου τόσο ήσυχο, σαν να μην θέλησες τίποτε.

Αυτή είναι η αληθινή ελευθερία της καρδιάς και μοναξιά, το να μην δεσμεύεται δηλαδή με τον νου ή με την θέλησί της σε κανένα πράγμα. Λοιπόν αν δώσης στον Θεό την ψυχή σου τόσο λυμένη, ελεύθερη και μοναχή, θα ιδής θαύματα που αυτός θα ενεργήση σ' αυτήν, εξαιρετικά

όμως και ιδιαίτερα την θεϊκή ειρήνη, που είναι το δώρο εκείνο, που μπορεί να γίνη αιτία να χωρέση όλα τα άλλα του χαρίσματα, όπως είπε ο μέγας της Θεσσαλονίκης Γρηγόριος Ω θαυμαστή μοναξιά και απόκρυφο ταμείο του Υψίστου! Μέσα στο οποίο μόνον αυτός θέλει να ακούγεται και όχι αλλού και εκεί να ομιλή στην καρδιά της ψυχής σου. Ω ερημιά και ησυχία που έγινε παράδεισος! Επειδή μόνον σ' αυτήν δίνει άδεια ο Θεός να τον βλέπουν ή να του ομιλούν. «*Παρελθών όψομαι τι το όραμα το μέγα τούτο*», έλεγε ο Μωυσής, όταν βρισκόταν στην αισθητή και νοητή έρημο του Σινά (Εξοδ. 3,3). Αλλά εάν και σύ θέλεις να φθάσης σ' αυτό, μές στην γη αυτή ανυπόδητος, γιατί είναι αγία. Απογύμνωσε πρώτα τα πόδια σου, δηλαδή τις διαθέσεις της ψυχής σου, και ας μείνουν γυμνές και ελεύθερες από κάθε γήϊνο πράγμα. Μη βαστάσης, ούτε σακκούλι, ούτε ράβδο σ' αυτή την οδό, όπως παρήγγειλε ο Κύριος στους μαθητές του (Λουκ. 10,4), διότι εσύ δεν πρέπει να θέλεις κανένα πράγμα του κόσμου αυτού, σαν αυτά που ζητούν οι άλλοι. Ούτε να ασπασθής κανένα πρόσωπο στην οδό αυτή, όπως παρήγγειλε ο Ελισσαίος στο παιδάριό του (Βασιλ. 4,29) και έλεγε ο Κύριος στους μαθητές του (Λουκ. 10,4), έχοντας όλο σου τον λογισμό και την διάθεσι και την αγάπη μόνο στον Θεό και όχι στα κτίσματα: «*άφησε τους νεκρούς να θάψουν τους δικούς τους νεκρούς*» (Ματθ. 8,22). Εσύ προχώρα μόνος σου στην χώρα των ζωντανών, και ας μην έχη μερίδιο ο θάνατος με σένα (μέρος μετά σου ο θάνατος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄

Η φρόνησις που πρέπει να έχουμε στην αγάπη προς τον πλησίον, για να μη μας προκαλέση ενόχλησι στην ειρήνη αυτή

Ο Κύριος μας είπε στο Ευαγγέλιο ότι ήλθε να βάλη την φωτιά της αγάπης του στη γη, δηλαδή στην καρδιά και μας έδειξε πόσο θέλει και επιθυμεί να ανάβη αυτή: «*Ήλθα να βάλω φωτιά πάνω στη γη, και δε θέλω τίποτε άλλο παρά να είναι αναμμένη αυτή*» (Λουκ. 12,29). Έτσι (όθεν) η αγάπη του Θεού δεν έχει όριο, όπως δεν έχει όριο και μέτρο και ο ίδιος ο Θεός που αγαπάται, η αγάπη όμως προς τον πλησίον πρέπει να έχη. Γιατί αν δεν την χρησιμοποιήσης με το μέτρο που πρέπει, μπορεί να σε χωρίση από την αγάπη του Θεού, να σου προξενήση μεγάλη ζημία και να καταστρέψης τον εαυτό σου, για να κερδίσης άλλους. Ναι, να αγαπάς τον πλησίον σου, αλλά μέχρι το σημείο που δεν θα ζημιώσης την ψυχή σου. Είσαι υποχρεωμένος βέβαια να του δίνης το καλό παράδειγμα, δεν πρέπει όμως ποτέ να κάμνης κάθε πράγμα μόνον γι' αυτό. Διότι με τον τρόπο αυτόν, δεν θα έκαμνες τίποτε άλλο, παρά θα προξενούσες ζημία στον εαυτό σου. Να κάμνης όλα τα πράγματα σωστά και άγια, χωρίς να αποβλέπης πουθενά αλλού, παρά μόνο στο να αρέσης στον Θεό.

¹¹⁵ Αυτό το λέγει ο άγιος στους λόγους του προς την μοναχή Ξένη

Ταπεινώσου σε όλα σου τα έργα, και θα καταλάβεις πόσο λίγο μπορείς με αυτά να ωφελήσης τους άλλους. Σκέψου ότι δεν πρέπει να έχεις τόση πολλή θερμότητα και ζήλο της ψυχής σου, σε σημείο που γι' αυτό να χάνεις την ησυχία και την ειρήνη της καρδιάς να διψάς πολύ και να επιθυμής δυνατά να γνωρίσουν όλοι την αλήθεια, όπως την καταλαβαίνεις και την εννοείς εσύ, και να μεθύσουν από το κρασί εκείνο που υπόσχεται και χαρίζει στον καθένα ο Θεός χωρίς πληρωμή: «Και θα αγοράσετε χωρίς χρήματα κρασί και λίπος» (Ησ. 55,1). Αυτήν την δίψα για την σωτηρία του πλησίον πρέπει να την έχεις πάντοτε. Αλλά πρέπει να προέρχεται από την αγάπη που έχεις προς τον Θεό και όχι από τον αδιάκριτο ζήλο σου. Ο Θεός είναι εκείνος που μπορεί να φυτέψει την αγάπη αυτήν στη νοητή μοναξιά της ψυχής σου, και όταν θέλη, να συγεντρώση τον καρπό. Εσύ από μόνος σου μην σπείρης τίποτε, αλλά πρόσφερε στον Θεό την γη της ψυχής σου αγνή και καθαρή από κάθε πράγμα, και αυτός τότε, όπως θέλει, θα σπείρη μέσα της τον σπόρο, και έτσι θα καρποφορήσει.

Να θυμάσαι πάντοτε ότι ο Θεός θέλει την ψυχή σου αυτήν μόνη και ελεύθερη από κάθε δεσμό, για να την ενώσει με τον εαυτό του. Μόνον άφησέ τον να σε εκλέξει και μη τον εμποδίσεις με το ελεύθερο αυτεξούσιο που έχεις. Να κάθεσαι χωρίς να έχεις κανένα λογισμό για τον εαυτό σου, εκτός από εκείνον που πρέπει να αρέσης τον Θεό, αναμένοντας να σε καλέσουν για να εργάζεσαι. Γιατί ο οικοδεσπότης ήδη βγήκε από το σπίτι του και ψάχνει να βρή εργάτες για το αμπέλι του, σύμφωνα με την παραβολή του Ευαγγελίου. Διώξε μακριά σου κάθε φροντίδα και λογισμό, απογυμνώσου από κάθε μέριμνα του εαυτού σου και από κάθε αγάπη για τα πρόσκαιρα πράγματα, για να σε ντύσει ο Θεός μόνος του και να σου χαρίσει εκείνο που δεν μπορείς να φανταστής. Λησμόνησε όσο μπορείς εντελώς τον εαυτό σου και ας ζη στην ψυχή σου μόνον η αγάπη του Θεού.

Ακόμη με κάθε φροντίδα πρέπει να καταπραύνεις τον ζήλο και την θέρμη που έχεις για τους άλλους, για να σε φυλάει ο Θεός με κάθε ειρήνη και γαλήνη. (Στοχάσου) Φρόντισε να μη στερηθεί η ψυχή σου από το δικό της κεφάλαιο (που είναι η ειρήνη της καρδιάς), για να το βάλει χωρίς διάκριση στη θέσει των άλλων. Διότι μόνη πανήγυρις κατά την οποία πρέπει να εμπορευέσαι για να γίνης πλούσιος, είναι η υποταγή της ψυχής σου στον Θεό, ελεύθερη από κάθε πράγμα. Πλήν όμως και αυτό να το κάμνεις χωρίς να το αποδίδεις στον εαυτό σου ή να έχεις την εντύπωση ότι κάνεις κάποιο πράγμα, γιατί ο Θεός τα κάμνει όλα και από τον εαυτό σου δεν θέλει τίποτε, παρά να ταπεινώνεσαι μπροστά του και να του προσφέρεις ελεύθερη εντελώς από τα επίγεια την ψυχή σου, επιθυμώντας μέσα σου να γίνεται σε όλα στην τελειότητα και για όλα το θέλημα του Θεού.

¹¹⁶ Για παράδειγμα: όπως είναι μερικοί ευλαβείς και που κατανύσσονται εύκολα, όπως οι γυναίκες, και όσοι έτυχε από την φύση τους να έχουν ιδιοσυγκρασία απαλή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄

Η ψυχή αφού απογυμνωθή από την θέλησί της, πρέπει να στέκεται ενώπιον του Θεού

Ελπίζοντας, αδελφέ, στον ίδιο τον Θεό, που σε προσκαλεί λέγοντας: «Δεύτε προς με πάντες οι κοπιώντες και πεφορτισμένοι, καγώ αναπαύσω υμάς» (Ματθ. 11,29), δηλαδή ελάτε όλοι εσείς που είσθε κουρασμένοι και φορτωμένοι κι εγώ θα σας αναπαύσω, σ' αυτό το κάλεσμα λέγω του Θεού πρέπει να ακολουθής προσμένοντας τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος. Και ρίξε τον εαυτό σου αποφασιστικά με κλεισμένα μάτια στο πέλαγος της θείας προνοίας και της αιώνιας ευδοκίας, σε τρόπο που να φέρεσαι σαν άψυχο αντικείμενο μόνον από τα δυνατότατα κύματα της θελήσεως του Θεού, χωρίς να προβάλης κάποια αντίστασι σ' αυτά με την δική σου θέλησι, για να μεταφερθής στο λιμάνι της τελειότητας και σωτηρίας σου. Κάνοντάς το λοιπόν αυτό πολλές φορές την ημέρα, αγωνίσου και φρόντισε με όση ασφάλεια μπορείς, εσωτερική και εξωτερική, να πλησιάσης με όλες σου τις ψυχικές δυνάμεις, στις πράξεις εκείνες που σε παρακινούν να αγαπήσης τον Θεό, και αυτές είναι η προσευχή και η παντοτινή μνήμη του γλυκυτάτου ονόματός του, τα δάκρυα που προέρχονται από την αγάπη, η θερμή ευλάβεια και χαρά προς αυτόν και τα άλλα πνευματικά έργα. Και αυτές οι πράξεις ας γίνονται πάντοτε χωρίς την βία και την καταπίεσι της καρδιάς σου, για να μη σε αδυνατίσουν μέσω των αδιάκριτων και ενοχλητικών γυμνασμάτων και ίσως σε σκληρύνουν και σε κάνουν άτομο που δεν μπορεί να δεχθή και να χωρέση κάτι πνευματικό μέσα του. Γι' αυτό το πράγμα δέξου και την συμβουλή των εμπείρων και προπάθησε να συνηθίζης πάντοτε να βρίσκεσαι με επιθυμία στην μνήμη της αγαθότητας του Θεού, από την αρχή μέχρι το τέλος, και στην θεωρία των συνεχών και αξιαγάπητων ευεργεσιών του. Και να δέχεσαι με ταπεινώσι τις σταγόνες και γλυκύτητες που θα κατεβούν στην ψυχή σου από την ανέκφραστη αγαθότητά του. Όλα αυτά, και ιδιαιτέρως τα δάκρυα¹¹⁷, μη τα ψάχνης εσύ με την βία, αλλά παράμενε ήσυχος στην εσωτερική σου μοναξιά,

¹¹⁷ Άλλο είναι πένθος και άλλο δάκρυα. Πένθος είναι λυπηρός λογισμός και ένας πόνος της καρδιάς, με τον οποίο λυπούμαστε και πονούμε: α) διότι λυπήσαμε και παραπικράναμε τον Θεό με τις επιθυμίες μας και παραβήκαμε τις εντολές του, β) διότι στη ζωή αυτή στερηθήκεμα την χάρι του και μετά θάνατο μπορεί να στερηθήκαμε και την βασιλεία του και γ) διότι με τις αμαρτίες μας κάναμε τον εαυτό μας υπεύθυνο για την αιώνια κόλασι. Ο πόνος αυτός και η σκέψις γίνεται σαν ένα βάρος και πλακώνει την καρδιά ή σαν ένα κεντρί που την κεντά και από αυτό ακολουθούν οι εκ βάθους στεναγμοί: όταν αυξηθή πολύ το πλάκωμα και το κέντρισμα αυτό, τότε κατανύγεται η καρδιά και πηδούν δάκρυα από τα μάτια, διά μέσου όμως της συνεργίας της χάριτος του Θεού, που μας χαρίζει αυτά για να πλύνουμε τις αμαρτίες μας και για να ξανακερδίσουμε την χάρι του. Διότι όπως αναφέρεται ο Θεός με την στέρησι της χάριτός του σκληρύνει τις καρδιές: «Σκληρυνες τις καρδιές μας ώστε να μη σε φοβούμαστε» (Ης. 63,17). Έτσι αναφέρεται ότι με την ενέργεια και χορηγία της χάριτός του κατανύγει τις καρδιές (Ρωμ. 11,8 και Ψαλμ. 59,3. Ησ. 29,10). Λοιπόν εμείς πρέπει πάντοτε να ασχολούμαστε με το πένθος, διότι εξαρτάται από εμάς και μοιάζει με την επιστροφή και μετάνοια του Ασώτου. Τα δάκρυα όμως πρέπει να τα ζητούμε από τον Θεό σαν ένα χάρισμα δικό του, και παρομοιάζουν με τους εναγκαλισμούς και ασπασμούς του Θεού πατρός προς τον Ασωτο, όπως λέγει ο Γρηγόριος Θεσσαλονίκης.

παρακαλώντας γι' αυτά και προσμένοντας να γίνη το θέλημα του Θεού. Και όταν εκείνος σου τα δώσει, τότε θα είναι γλυκά και καρποφόρα χωρίς δικό σου κόπο. Γι' αυτό και θα τα δεχθής με κάθε ευχαρίστησι. Και περισσότερο από όλα με κάθε ταπεινώσι. Το δε κλειδί με το οποίο ανοίγονται τα απόκρυφα ταμεία των πνευματικών θησαυρών της γνώσεως και της θείας αγάπης, είναι το να γνωρίζης να απαρνήσαι τον εαυτό σου σε κάθε καιρό και σε κάθε περίπτωση. Και με αυτό το ίδιο κλειδί κλείνει και η θύρα της αγνωσίας και της ψυχρότητος που είχαμε μέχρι τότε.

Όσο μπορείς, να αγαπάς να στέκεσαι μαζί με την Θεοτόκο στα πόδια του Χριστού, και άκουγε εκείνο που θα σου λέγει ο Θεός. Πρόσεχε, οι εχθροί σου (ο μεγαλύτερος από τους οποίους είσαι εσύ ο ίδιος) να μη σου εμποδίσουν αυτή την αγία σιωπή. Και όταν εσύ ζητάς με το νου σου να βρής τον Θεό για ν' αναπαυθής σ' αυτόν, μη ζητάς τόπους και σύνορα με την αδύνατη και στενή φαντασία σου¹¹⁸. Γιατί αυτός είναι ασύγκριτα άπειρος και βρίσκεται παντού σε όλα, μάλλον όλα τα πράγματα βρίσκονται σ' αυτόν. Εσύ θα τον βρής μέσα στην ψυχή σου¹¹⁹ κάθε φορά που πράγματι θα τον αναζητήσης, δηλαδή για να βρής μόνον αυτόν και όχι τον εαυτό σου. Διότι η χαρά του Θεού είναι να βρίσκεται με μας τους υιούς των ανθρώπων, όπως προείπαμε, για να μας κάνη αντάξιους του εαυτού του, χωρίς να έχη από εμάς κάποια ανάγκη.

Όταν διαβάζης ή μελετάς τις Άγιες Γραφές, μην το κάνης αυτό μόνο για να τις ξεφυλλίζης, αλλά στα λόγια εκείνα που θα βρής κατάνυξι ή αγάπη θεϊκή ή πνευματική χαρά, εκεί να σταματήσης και να απολαύσης τον Θεό με κάθε τρόπο που αυτός θέλει να επικοινωνήση μαζί σου. Και αν εγκαταλείψης να μελετήσης εκείνο που είχες προγραμματίσει, μην ανησυχήσης γι' αυτό, διότι ο σκοπός και το τέλος όλων αυτών των ασκήσεων είναι να απολαύσης τον Θεό. Με γνώμη όμως να μην επιλέξης ως κύριο σκοπό σου αυτήν την παρόμοια απόλαυσι του Θεού, αλλά καλλίτερα, για να αγαπήσης το άγιο θέλημά του, επιθυμώντας να μιμηθής τα έργα του σε ό,τι μπορείς. Έτσι, όταν βρής εσύ τον σκοπό, δεν πρέπει να φροντίζης πλέον για τα μέσα τα οποία υποδεικνύονται, όχι για άλλο λόγο,

¹¹⁸ Γι' αυτό και ο ιερός Αυγουστίνος στις ερωτικές του ευχές, αφού ρώτησε τους φωστήρες, τα άστρα, την άβυσσο και τα άλλα κτίσματα αν αυτά έχουν το Θεό του, και όταν έμαθε ότι δεν κατοικεί σ' αυτά, στο τέλος αφού στράφηκε στον εαυτό του βρήκε τον Θεό να κατοική μέσα του. Και έτσι ελεεινολογεί τον εαυτό του που ζητούσε τον Θεό στα εξωτερικά πράγματα, ενώ αυτός βρισκόταν μέσα του.

¹¹⁹ Σημειώσαι ότι ο Θεός βρίσκεται μέσα στην ψυχή και μετέχεται, όχι κατά την αληθινή του ουσία, μακριά μία τέτοια σκέψι, αλλά κατά την δική του χάρι και ενέργεια, όπως λέγουν οι ιεροί θεολόγοι: βρίσκεται μάλιστα, όχι μόνο στην ενέργεια της ψυχής, αλλά πολύ περισσότερο στην ουσία της. Διότι εφόσον μόνον ο Θεός είναι δημιουργός ουσιών, κατά συνέπεια αυτός είναι μόνον που ενώνεται και διά μέσου των ουσιών και με τις ουσίες, τόσο των σωμάτων, όσο και των πνευμάτων, όπως αναφέρει με λεπτομέρεια ο υμνολόγος εκείνος Γρηγόριος Θεσσαλονίκης στην επιστολή του προς τον Βαρλαάμ. Μάλλον για να μιλήσουμε πιο συγκεκριμένα, αυτός είναι το κέντρο όλο στο οποίο βρίσκονται και στερεώνονται όλες οι ουσίες των όντων, σύμφωνα με το γραφικό χωρίο «εν αυτό ζώμεν και κινούμεθα και εσμέν» Πράξ. 7,28). Βλέπε και το κδ' κεφάλαιο του α' μέρους. Είπα ότι μόνον ο Θεός ενώνεται με τις ουσίες, επειδή κανένα κτίσμα, είτε είναι πνεύμα είτε σώμα, δεν ενώνεται με την ουσία άλλου κτίσματος, αλλά με μόνη την ενέργεια: ώστε και ο σατανάς δεν μπορεί να ενωθή με την ουσία της ψυχής, αλλά επικοινωνεί με μόνη την ενέργειά της *κατά συζογία*, όπως λέγει ο ανωτέρω άγιος Γρηγόριος.

αλλά για να αποκτηθή αυτός ο σκοπός. Παρόμοια και όταν μελετάς κάποιον από τα πάθη του Χριστού ή κάποιον από τα έργα του, σε εκείνο που κατανύγεσαι περισσότερο, σε εκείνο να σταματήσεις, και να μελετήσεις τον περισσότερο καιρό. Ένα από τα πολλά εμπόδια της ειρήνης και της ησυχίας, αδελφέ, είναι το να φροντίζεις και να αναγκάζεις τον λογισμό σου ότι πρέπει να διαβάσης κάθε μέρα τόσα καθίσματα του Ψαλτηρίου, τόσα κεφάλαια αναγνώσεως από τα ιερά Ευαγγέλια ή τις Επιστολές, και να ταράσσεσαι αν δεν τα περάσης μόνο, χωρίς να φροντίζεις να κατανυχθή η καρδιά σου από αυτά που διαβάζεις ή να λάβη ο νους σου κάποιο πνευματικό νόημα¹²⁰, πράγμα το οποίο δεν είναι τίποτε άλλο, παρά το να αναζητάς τον Θεό φεύγοντας από τον Θεό και να θέλεις να υπηρετήσεις τον Θεό, χωρίς να κάνεις το θέλημά του.

Αν πράγματι επιθυμής στη ζωή αυτή να ζήσης ενάρετα και να φθάσης στο τέλος που επιθυμείς, μην έχης άλλο σκοπό παρά να βρής τον Θεό· και όπου θέλει αυτός, εκεί ας φανερωθή. Και τότε εγκατάλειψε το κάθε πράγμα και μη προχωράς μπροστά πλέον, *όπου εσύ δεν έχεις θέλημα*· αλλά λησιμόνησε κάθε άλλο και να αναπαύεσαι μόνο στον Θεό σου· και πάλι όταν θέλη η μεγαλειότητα του Θεού να κρυφθή και να μη σου φανερωθή πλέον με τον τρόπο εκείνον, τότε μπορείς πάλι να επιστρέψης και να τον γυρεύεις ακολουθώντας τα γυμνάσματά σου και πάλι με τον ίδιο σκοπό και την ίδια επιθυμία, δηλαδή διά μέσου αυτών να βρής αυτόν που αγαπάς και βρίσκοντάς τον, να κάνεις αυτά που είπαμε, εγκαταλείποντας κάθε πράγμα και αναπαυόμενος μόνο στον Θεό, γνωρίζοντας καλά ότι τότε εκπληρώνεται η επιθυμία του. Και να γνωρίζεις καλά και το εξής, ότι δηλαδή πολλά πνευματικά πρόσωπα δέν έχουν καρπό πνευματικό και ησυχία, διότι αυξάνουν τόσο πολύ τις πνευματικές τους ασκήσεις και νομίζουν ότι δεν κάνουν τίποτε, αν δεν τα τελειώσουν όλα, τοποθετώντας σ' αυτό την τελειότητα και γινόμενοι ιδιόρρυθμοι και ακολουθούν έτσι την θέλησί τους: βασανίζονται οι ταλαιπώροι και πολύ κοπιάζουν, ποτέ όμως δεν φθάνουν στην αληθινή ανάπαυσι και εσωτερική ησυχία, στην οποία αληθινά βρίσκεται και αναπαύεται ο Θεός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄

**Δεν πρέπει κανείς να ζητά τροφές ούτε κάτι που προξενεί όρεξι,
αλλά μόνον τον Θεό**

Να διαλέγης πάντοτε τα βάσανα και τις θλίψεις και να αγαπάς να έχης χαρά μερικών φιλιών και υπερασπίσεων που δε σου προξενούν

¹²⁰ Τα ίδια λέγει και ο αββάς Ισαάκ παραγγέλοντας να αφήσουμε την ποσότητα και την γνώσι των μέτρων και τους στίχους και το αποστήθισμα, και μόνον η σκέψι μας να βρίσκεται στην μελέτη των λεγομένων, μέχρις ότου εγερθή η ψυχή μας ή στην δοξολογία του Θεού, ή σε ωφέλιμη λύπη και κατάνυξι: και από τότε αναχωρεί η σύγχυσις, που αφαιρεί την γλυκύτητα των νοημάτων και σαν βδέλλα πνίγει τα νοήματα αυτών που μελετώνται (λόγος γ'): βλέπε και τον κη' λόγο του, όπου ο ίδιος λέγει ότι πρέπει με απόλυτη ελευθερία να κάμνουμε την ακολουθία μας, χωρίς ταραχή. Κι αν ο λογισμός μας πι πρέπει να συντομώσουμε, πρέπει να αφήνουμε μία στάσι ή όσο θέλουμε...

καμμία ωφέλεια στην ψυχή και να χαίρεσαι να είσαι υπό την εξουσία άλλων και να εξαρτάσαι από την θέλησι άλλων. Το κάθε τι πρέπει να σου γίνεται αιτία και λόγος να πορεύεσαι προς τον Θεό και τίποτε πράγμα να μην σε εμποδίζει από τον δρόμο αυτόν. Αυτή πρέπει να είναι η χαρά σου, δηλαδή το κάθε πράγμα για σένα να αποτελέσει πικρία και μόνο ο Θεός να είναι η ανάπαυσις σου. Όλα σου τα βάσανα να τα αναφέρεις στον Θεό. Αγάπα τον και πρόσφερε του όλη σου την καρδιά χωρίς κανένα φόβο και αυτός θα βρή τρόπο να σου διαλύσει όλες τις αμφιβολίες και να σε ανορθώσει και αν ακόμη έπεσες. Τελειώνοντας σου λέγω εν συντομία: Αν εσύ αγαπάς τον Θεό, θα λαβής κάθε μισθό. Πρόσφερε τον εαυτό σου σ' αυτόν τον Θεό ως θυσία με ειρήνη και με ηρεμία πνευματική. Για να συνεχίσεις όμως καλλίτερα την πορεία και να παραμείνης χωρίς κούρασι και ταραχή, πρέπει σε κάθε σου βήμα να παραχωρήσεις την θέλησί σου στην θέλησι του Θεού. Και όσο περισσότερο την υποτάσσεις, τόσο περισσότερο θα λάβης. Η θέλησίς σου πρέπει να είναι διατεθειμένη με τέτοιον τρόπο, ώστε να θέλεις κάθε τι που θα το θέλη και ο Θεός και να μη θέλεις τίποτε, αν δεν το θέλη ο Θεός. Πάντοτε και σε κάθε σου υπόθεσι να ανανεώνεις την πρόθεσι και απόφασι της ψυχής σου, το να είσαι δηλαδή αρεστός στον Θεό. Πρόσεξε να μην αποφασίσεις ποτέ για κανένα σου πράγμα που πρόκειται να ακολουθήσει έξω από εκείνην την ώρα στην οποία βρίσκεσαι, διότι δε γνωρίζεις τι θα προκύψει την επόμενη ημέρα» (Παρ. 27,1), αλλά να κρατάς ελεύθερο τον εαυτό σου. Δεν εμποδίζεται όμως κανένας γι' αυτό να προσέχη με φρόνιμη επιμέλεια σ' εκείνο που του χρειάζεται, σύμφωνα με την θέσι και το επάγγελμά του. Διότι αυτή η προσοχή και φροντίδα είναι σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, και δεν εμποδίζει την ειρήνη, ούτε την αληθινή Πνευματική πρόοδο. Σε όλες σου τις υποθέσεις να αποφασίσεις να κάνης εκείνο που μπορείς και εκείνο που πρέπει και είσαι υποχρεωμένος να κάνης, και μην ενδιαφέρεσαι και ασχολήσαι σε ό,τι συμβαίνει έξω από τον εαυτό του. Εκείνο που μπορείς να κάνης πάντοτε, είναι το να προσφέρεις την θέλησί σου στον Θεό και να μην επιθυμής περισσότερα, έχοντας πάντοτε την ελευθερία αυτή και όντας ξεκομμένος από όλα τα μέρη (το οποίο μπορείς να έχης σε κάθε καιρό και σε κάθε τόπο), θα χαίρεσαι την ειρήνη και την ησυχία. Στην ειρήνη αυτή του Πνεύματος συνίσταται το μεγάλο εκείνο καλό που εσύ ακούς από τις θείες Γραφές, και η οποία ελευθερία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η παραμονή του εσωτερικού ανθρώπου στον εαυτό του, χωρίς να *εξαπλώνη* ή να επιθυμή να ψάχνη κάποιο πράγμα έξω από τον εαυτό του. Ωστε όλο εκείνο το διάστημα κατά το οποίο εσύ θα παραμείνης με τον τρόπο αυτόν ελεύθερος, θα απολαμβάνεις συγχρόνως και εκείνην την θεϊκή και ανεκδιήγητη χαρά, που είναι η βασιλεία του Θεού, που είναι μέσα μας, όπως είπε ο Κύριος: «η βασιλεία του Θεού είναι μέσα σας» (Λουκ. 17,21).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄

Ο δούλος του Θεού δεν πρέπει να ανησυχῆ και όταν ἀκόμη αισθάνεται μέσα του κάποια ἀντίστασι για την εἰρήνη που προαναφέραμε

Να γνωρίζης ὅτι πολλές φορές θα αισθανθῆς τον εαυτό σου να ενοχλήται και να λείπη ἀπὸ μέσα του αὐτὴ ἡ ἀγία εἰρήνη και γλυκειὰ μοναξιά και ἀγαπητὴ ἐλευθερία, και μερικές φορές μπορεῖ να σηκωθῆ ἀπὸ τις κινήσεις της καρδιάς σου μία σκόνη, που θα σε ενοχλήσῃ στην πορεία που πρόκειται να εκτελέσης. Και αὐτὸ σου το παραχωρεῖ ὁ Θεός για μεγαλύτερο καλὸ σου. Θυμήσου ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πόλεμος ἀπὸ τον ὁποῖον οἱ ἅγιοι ἔλαβαν τα στεφάνια των μεγάλων μισθῶν. Σε ὅλα ἐκεῖνα που σε συγχίζουν πρέπει να πῆς: «Κύριε μου, βλέπης ἐδῶ τον δούλο σου, ἀς γίνῃ σε μένα το θέλημά σου. Γνωρίζω και το ομολογῶ ὅτι ἡ ἀλήθεια των λόγων σου παραμένει πάντοτε σταθερὴ και οἱ υποσχέσεις σου εἶναι ἀψευδεῖς και σ' αὐτές ἐλπίζω. Εγὼ παραμένω μόνον για σένα». Εὐτυχισμένη, βέβαια, εἶναι ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη που προσφέρεται με τον τρόπο αὐτὸ στον Κύριό της, κάθε φορά που ενοχληθῆ ἢ συγχισθῆ. Και ἀν παραμείνῃ ὁ πόλεμος αὐτὸς και δεν μπορέσης ἔτσι γρήγορα, ὅπως θέλεις να ἐνώσης το θέλημα σου με το θέλημα του Θεοῦ, μην δειλιάσης γι' αὐτὸ οὔτε να λυπηθῆς. Ἀλλὰ συνέχισε να προσφέρῃς τον εαυτό σου και να προσκυνᾷς και θα νικήσης. Ρίξε μία ματιά και στον κήπο που ἦταν ὁ Χριστὸς σου και που τον ἀποστρεφόταν ἡ ἀνθρωπότητα λέγοντας: «Πατέρα, ἀν εἶναι δυνατό, ἀς παρέλθῃ το ποτήριο αὐτὸ ἀπὸ ἐμένα». Ἀλλὰ ἀμέσως διέταξε να βάλῃ την ψυχὴ του σε μοναξιά και με ἕνα θέλημα ἀπλὸ και ἐλεύθερο ἔλεγε με πολὺ βαθειὰ ταπεινῶσι: «ἀλλὰ ὄχι ὅπως θέλω ἐγὼ, ἀλλὰ ὅπως Ἐσύ» (Ματθ. 26,39).

Ὄταν βρίσκεσαι σε κάποια δυσκολία, μην υποχωρήσης καθόλου, ἀν δεν υψώσης πρώτα τα μάτια σου στο Χριστὸ, πάνω στο σταυρὸ, και θα δῆς τυπωμένο ἐκεῖ με μεγάλα γράμματα ὅτι κι ἐσύ πρόκειται να ὀδηγηθῆς στην θλίψη ἐκεῖνη· και τον τύπο αὐτὸν ἀντέγραψέ τον με τα ἔργα στον εαυτό σου, και ὅταν καμμιά φορά ενοχληθῆς ἀπὸ την ἀγάπη του εαυτοῦ σου, μην δειλιάσης, οὔτε να χωρισθῆς ἀπὸ το σταυρὸ, ἀλλὰ τρέξε σε προσευχὴ και δείξε υπομονὴ στην ταπεινῶσι, μέχρις ὅτου νικήσης την θέλησί σου και θελήσης να γίνῃ σε σένα το θέλημα του Θεοῦ. Και ἀφου ἀναχωρήσης ἀπὸ την προσευχὴ, συγκεντρώνοντας μόνον τον καρπὸν αὐτὸν, να σταθῆς χαρούμενος. Ἀλλὰ ἀν δεν εφθασε σ' αὐτὸ ἡ ψυχὴ σου, ἀκόμη παραμένει νηστική και χωρὶς την τροφὴ της. Ἀγωνίζου ὥστε να μην κατοικήσῃ στην ψυχὴ σου κανένα ἄλλο πράγμα, οὔτε για λίγο χρονικὸ διάστημα, παρά μόνον ὁ Θεός. Μην λυπάσαι και μην πικραίνεσαι για κανένα πράγμα, οὔτε να παρατηρῆς τις πονηριές και τα κακά παραδείγματα των ἄλλων, ἀλλὰ ἀς εἶσαι σαν ἕνα μικρὸ παιδί, που δεν υποφέρει ἀπὸ καμμιά ἀπὸ τις πικρίες αὐτές, ἀλλὰ τα ξεπερνᾷ ὅλα χωρὶς καμμιά βλάβη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄

Ποια είναι η επιμέλεια την οποία έχει ο διάβολος για να ενοχλήση την ειρήνη αυτή της ψυχής μας. Εμείς πρέπει να αποφεύγουμε τις πανουργίες και τις απάτες του

Συνηθίζει ο εχθρός μας διάβολος να χαίρεται σε κάθε μας σύγχισι και ταραχή της καρδιάς μας, όπως χαίρεται ο λύκος κατά την διάρκεια του χειμώνα και της ανεμοταραχής. Για τον λόγο αυτό προσπαθεί να καταρροφά τις ψυχές μας και να τις κάνη, όσο μπορεί, να απομακρύνωνται από την ταπεινώσι και την απλότητα· ακόμη να αποδίδουμε στον εαυτό μας και στην φροντίδα μας κάποια **υπόληψι** και να μην βλέπουμε το έργο της θείας και λεγομένης προκαταρκτικής θείας χάριτος, χωρίς την οποία δεν μπορεί να πη κανείς τον Κύριο Ιησού Χριστό, όπως λέγει και ο Πάυλος: Κανένας δεν μπορεί να πη τον Κύριο, Ιησού, παρά μόνον εν Πνεύματι Αγίω» (Α΄ Κορ. 12,3). Και αν μπορούμε να αντισταθούμε στην χάρι αυτή με την ελεύθερη θέλησί μας, δεν μπορούμε όμως πάλι να την δεχθούμε χωρίς αυτή την ίδια την χάρι, σε τρόπο ώστε, αν κάποιος δεν την δεχθή, αίτιος είναι ο ίδιος· αν όμως κατορθώση και την δεχθή, τότε δεν μπορεί να κάνη κανένα έργο χωρίς την χάρι αυτή **που δίνεται αρχικά** σε όλους τους ανθρώπους. Προσπαθεί λοιπόν ο εχθρός να μας κάνη να κρίνουμε και να νομίζη κανείς ότι δείχνει μεγαλύτερη επιμέλεια από τον άλλον και δείχνει καλλίτερη διάθεσι γα να δέχεται τα χαρίσματα του Θεού· και κατόπον προσπαθεί ό εχθρός να κάνη ο άνθρωπος τα καλά έργα με υπερηφάνεια, χωρίς να σκεφθή την αδυναμία του, και με τον τρόπο αυτόν δέχεται τον λογισμό να καταφρονή τους άλλους. Γι' αυτό λοιπόν και συ αν δεν δείχνης μεγάλη προσοχή και δεν αλλάξης γρήγορα, ώστε να ντραπής και να ταπεινωθής και να καταφρονήσης τον εαυτό σου, όπως είπαμε, θα σε κάνη να πέσης σε υπερηφάνεια σαν τον Φαρισαίο που λέγει το Ευαγγέλιο, ο οποίος εκαυχάτο για τα καλά του έργα και έκρινε τα κακά έργα των άλλων.

Κι αν ο εχθρός μία φορά σε κυριεύση με την θέλησί σου, σίγουρα κατόπιν θα σε κυριεύση πολλές φορές, και θα σε γκρεμίση σε κάθε είδους κακία. Και έτσι θα πάθης μεγάλη ζημία και θα κινδυνεύσης πολύ. Γι' αυτό και μας παρήγγειλε και ο Κύριος να αγρυπνούμε και να προσευχώμαστε: «Γρηγορείτε και προσεύχεσθε, ίνα μη εισέλθητε εις πειρασμόν» (Ματθ. 26,41).

Είναι λοιπόν απαραίτητο να προσέχης, όσο το δυνατόν περισσότερο, με κάθε λεπτομέρεια για να μη σε κάνη ο εχθρός και χάσης έναν τόσο μεγάλο θησαυρό, όπως είναι η ειρήνη και η γαλήνη της ψυχής. Γιατί με κάθε του δύναμι προσπαθεί να διώξη από μέσα σου αυτή την ανάπαυσι και την ειρήνη της ψυχής και να κάνη την ψυχή να ζη με ανησυχία και σύγχυσι, πράγμα στο οποίο, γνωρίζει αυτός ότι βρίσκεται όλη της η ζημία

και η καταστροφή. Διότι όταν μία ψυχή είναι ειρηνική το κάθε της πράγμα το κάνει με ευκολία, κάμνει και πολλά έργα και καλά όλα, υπομένει με την θέλησί της και εύκολα ανθίσταται σε ό,τι της συμβή. Αντίθετα, αν είναι συγχισμένη και ανήσυχη, κάνει λίγα έργα και αυτά ατελή σε μεγάλο βαθμό, κουράζεται εύκολα και τελικά ζη ένα μαρτύριο χωρίς όφελος. Γι' αυτό εσύ, αν θέλεις να νικήσης και να μη χαλάση ο εχθρός το εμπόρευμά σου, πρέπει να προσέχης περισσότερο από κάθε άλλο, να μὴν επιτρέψης να ταραχθή η ψυχή σου και να μην δεχθῆς να παραμείνη συγχισμένη ούτε μία στιγμή. Και για να γνωρίζης να φυλάγεσαι καλλίτερα από τις πανουργίες και τις απάτες στο συμβάν αυτό, κράτησε ως βέβαιο κανόνα το εξής: ότι κάθε λογισμός που σε χωρίζει και σε απομακρύνει από την αγάπη προς τον Θεό και γενικά από όλη την ελπίδα σου στον Θεό, είναι ένας φοβερός άγγελος του άδη, και σαν τέτοιον πρέπει να τον απομακρύνης και μην τον δέχεσαι ούτε να τον ακούς. Γιατί το έργο του Αγίου Πνεύματος δεν είναι άλλο, παρά το να ενώνη σε κάθε περίπτωσι τις ψυχές πάντοτε και με κάθε αφορμή με τον Θεό, ζεσταίνοντας και δυναμώντάς τις στην γλυκειά του αγάπη και βάζοντας μέσα τους νέα πεποίθησι και αγάπη προς τον Θεό· ενώ το έργο του διαβόλου είναι το εντελώς αντίθετο.

Επειδή αυτός χρησιμοποιεί όλα τα μέσα και τους τρόπους που μπορεί για το σκοπό αυτόν, δηλαδή, βάζει στην καρδιά φόβο παραπάνω από τον κανονικό, αυξάνει την συνηθισμένη αδυναμία της ψυχῆς, δεν αφήνει να διατεθῆ ούτε να γλυκαθῆ η ψυχή όπως πρέπει, ούτε στην εξομολόγησι, ούτε στην θεία μετάληψι, ούτε στην προσευχή, αλλά την κάνει να μεταχειρίζεται όλα αυτά χωρίς θάρρος, χωρίς αγάπη, αλλά με φόβο και σύγχισι. Την ἔλειψι της αισθητικής ευλάβειας και την στέρησι της εσωτερικής γλυκύτητος, που συμβαίνει πολλές φορές στην προσευχή και στα άλλα γυμνάσματα, κάνει την ψυχή να τα δέχεται με μία ανυπόμονη λύπη, δίνοντάς της να εννοή ότι αυτό γίνεται από τον Θεό, όχι για να την δοκιμάση, αλλά ότι με τον τρόπο αυτόν όλα της τα έργα είναι χαμένα και είναι καλλίτερα να εγκαταλείψη τις πνευματικές της ασκήσεις. Και στο τέλος την κάνει να ἔλθῃ σε τόση μεγάλη σύγχισι και απελπισία, ώστε να νομίζῃ πως ό,τι κι αν κάνῃ, είναι εντελώς ανώφελο γενικά και χωρίς καρπό. Έτσι αυξάνει μέσα της ο φόβος και η λύπη, και νομίζει ότι ο Θεός την εγκατέλειψε. Αλλά δεν είναι αυτή η αλήθεια. Διότι αν δοκιμάζῃ η ψυχή ξηρασία και ἔλειψι της πνευματικής γλυκύτητος, μπορεί όμως πάντοτε να κάμνη αναρίθμητα καλά έργα, ακολουθώντας μόνον την απλή πίστι και ἔχοντας υπομονή και καρτερία στο να κάνῃ το καλό, όπως μπορεί. Έτσι και για να το καταλάβῃς και συ καλλίτερα αυτό και για να μη σου γίνῃ αιτία βλάβης το καλό εκείνο και η ωφέλεια που πρόκειται να σου δώσῃ ο Θεός με την στέρησι της παρόμοιας ευλαβείας και γλυκύτητος, θα τοποθετήσω στο επόμενο κεφάλαιο τα καλά που προέρχονται από την ταπεινή υπομονή (καρτερία), που θα δείξῃ κανείς κατά την διάρκεια αυτής της ξηρασίας της ευλαβείας, για να τα μάθῃς και συ και για να μὴ χάσης την ειρήνη για τον λόγο αυτό, αν σου συμβῆ να βρεθῆς σε μία παρόμοια

ξηρασία νοός και λύπη της καρδιάς, τόσο για την στέρηση της ευλάβειας και της πνευματικής γλυκύτητας που είχες, όσο και για την πικρία που γεύεσαι από κάθε εσωτερικό πειρασμό και από τους πονηρούς λογισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ΄

Η ψυχή δεν πρέπει να συγκίζεται για τους εσωτερικούς πειρασμούς και λογισμούς

Αν και είπαμε προηγουμένως, στο ζ΄ κεφάλαιο, για την πικρότητα και την εσωτερική ξηρασία της ευλάβειας, αλλά και τώρα θα πούμε όσα παραλείψαμε εκεί, δηλαδή ότι είναι πολλά τα καλά που προξενεί στην ψυχή η πικρότητα και αυτή η πνευματική ξηρασία, δηλαδή η στέρησης της πνευματικής χαράς και γλυκύτητος, αν τα δεχθούμε με ταπείνωσι και υπομονή, πράγματα που αν τα καταλάβαινε ο άνθρωπος, χωρίς αμφιβολία δεν θα τον ενοχλούσε αυτό τόσο πολύ και δεν θα λυπόταν τόσο όταν του συνέβαιναν· γιατί θα δεχόταν την πικρότητα και την στέρηση αυτή, όχι ως σημείο μίσους που του δείχνει ο Θεός, αλλά ως σημείο μεγάλης και εξαιρετικής αγάπης, και θα την δεχόταν ως εξαίρετη χάρι που του κάνει ο Θεός. Διότι οι παρόμοιες καταστάσεις δε συμβαίνουν σε όλους, παρά σε εκείνους που θέλουν να δοθούν ολοκληρωτικά στην υπηρεσία του Θεού και να απομακρυνθούν από εκείνα που μπορούν να τους ζημιώσουν. Και γενικά δε συμβαίνουν στην αρχή της επιστροφής τους, αλλά αφού υπηρετήσουν τον Θεό για κάποιο χρονικό διάστημα και αφού καθαρίσουν μέτρια την καρδιά τους με την ιερή προσευχή και κατάνυξι και αισθανθούν εν μέρει στην καρδιά τους κάποια γλυκύτητα πνευματική, θερμή και χαρά, και αποφασίσουν να αφιερωθούν ολοκληρωτικά στον Θεό και να τον υπηρετήσουν με περισσότερη τελειότητα και όταν ήδη έχουν αρχίσει το έργο. Γιατί ποτέ δεν βλέπουμε τους αμαρτωλούς και εκείνους, που είναι δοσμένοι στα πράγματα του κόσμου, να παραπονούνται για παρόμοιους πειρασμούς. Έτσι φαίνεται καθαρά ότι η πικρότητα αυτή είναι ένα τίμιο και ακριβό φαγητό, με το οποίο ο Θεός προσκαλεί εκείνους που αγαπά να τους φιλοξενήσει. Και αν στη γεύσι μας δεν είναι νόστιμο, παρά ταύτα μας ωφελεί χωρίς να το γνωρίζουμε τότε που το γευόμαστε. Γιατί η ψυχή που βρίσκεται σε τέτοια ξηρασία και πικρή γεύσι και έχει τέτοιους πειρασμούς και λογισμούς, που μόνο να τους σκεφθούμε μας ταρασσουν, μας φαρμακώνουν την καρδιά και σχεδόν παραλύουν όλον τον εσωτερικό άνθρωπο, με αυτό τον τρόπο αποκτά φόβο, μίσος και αποστροφή του εαυτού της και εκείνην την ταπείνωσι που μας ζητά ο Θεός και επί πλέον αποκτά θερμότερη αγάπη προς τον Θεό, ακριβέστερη προσοχή στους λογισμούς, δυνατότερο στομάχι για να μπορέ να χωνεύη τους πειρασμούς χωρίς βλάβη και γυμνασμένα αισθητήρια, για να μπορέ να διακρίνη με ευκολία το καλό και το κακό, όπως είπε ο Παύλος (Εβρ. 5,14). Η ψυχή όμως που τότε δεν καταλαβαίνει τα μυστικά αυτά αίτια, σιχάζεται και

αποφεύγει την πικρότητα που λέχθηκε, σαν να μη θέλη ποτέ να μείνη χωρίς πνευματική γεύσι και ηδονή και χωρίς αυτήν κάθε άλλη άσκησι την θεωρεί χαμένο καιρό και κόπο χωρίς προκοπή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄

Οι πειρασμοί δόθηκαν από τον Θεό για ωφέλειά μας

Και γενικά, για να καταλάβουμε ότι όλοι οι πειρασμοί μας δόθηκαν από τον Θεό για το συμφέρον μας¹²¹, πρέπει να σκεφθούμε ότι ο άνθρωπος, εξ αιτίας της κακής κλίσεως της διεφθαρμένης του φύσεως, είναι υπερήφανος, φιλόδοξος, στο έπακρο δοκησίσοφος και υπερασπιστής της ιδικής του γνώμης, και θέλει πάντοτε να τον υπολογίζουν όλοι, περισσότερο από εκείνο που είναι στην πραγματικότητα. Αυτή όμως η υπόληψις είναι τόσο επικίνδυνη για την πνευματική του πρόοδο, ώστε και αυτή μόνον η οσμή της να είναι αρκετή να εμποδίση τον άνθρωπο ώστε να φθάση στην αληθινή τελειότητα. Γι' αυτό και ο Θεός, ως φιλόστοργος Πατέρας, που έχει ένα αγαπητικό ενδιαφέρον για τον καθένα και μάλιστα για εκείνους που δόθηκαν στην υπηρεσία του, φροντίζει πάντοτε με τους πειρασμούς που επιτρέπει να μας συμβαίνουν, ώστε να μας βάλη σε μία τέτοια θέσι, που να μπορούμε να βγούμε από τον φοβερό αυτόν κίνδυνο της παρόμοιας υπολήψεως, και σχεδόν με την βία να ερχώμαστε στην αληθινή ταπεινή γνώσι του εαυτού μας, όπως έκανε με τον απόστολο Πέτρο, στον οποίον επέτρεψε να τον αρνηθή τρεις φορές, για να μπορέση να γνωρίση την αδυναμία του και να μην έχη θάρρος και εμπιστοσύνη στον εαυτό του: όπως έκανε και με τον απόστολο Παύλο, τον οποίο αφού τον ανέβασε μέχρι τον τρίτο ουρανό και του απεκάλυψε τα θεϊκά και απόκρυφα μυστήρια, του έδωσε έναν φυσικό πειρασμό για να γνωρίση την φυσική χαννότητα και ασθένειά του, να ταπεινώνεται καυχώμενος στις ασθένειές του και έτσι το μέγεθος των αποκαλύψεων που δέχθηκε από τον Θεό να μη τον κάνη να υπερηφανεύεται¹²², όπως λέγει και ο ίδιος, «μου

¹²¹ Πολλές και διάφορες είναι οι αιτίες για τις οποίες επιτρέπει ο Θεός, σύμφωνα με την άβυσσο των ακατάληπτων κριμάτων του, να συμβαίνουν οι πειρασμοί τόσο στους αμαρτωλούς, όσο και στους αγίους και εναρέτους. Ο θεϊός Χρυσόστομος, στην ομιλία που κάνει στο αποστολικό ρητό «οίνω ολίγω χρω δια τον στόμαχόν σου και τας πυκνάς σου ασθeneίας», απαριθμεί ένδεκα αιτίες για τις οποίες επιτρέπει ο Θεός να πειράζονται οι άγιοι. Και ο άγιος Ισαάκ ο Σύρος αναφέρει πολλές άλλες αιτίες, για τις οποίες πειράζονται οι άνθρωποι τόσο στον ε' του λόγο, όσο και στον μη'. Αναφέρει όμως ο ίδιος στο μη' λόγο γενικά, ότι «ο πειρασμός ωφελεί κάθε άνθρωπο... οι αγωνιστές πειράζονται για να προσθέσουν πλούτο στον πλούτο. Οι χαύνοι για να προφυλαχθούν από αυτά που τους βλάπτουν, αυτοί που κοιμούνται για να ξυπνήσουν και αυτοί που είναι μακριά για να πλησιάσουν τον Θεό· οι δε φίλοι του για να έχουν μεγαλύτερη παρρησία». Γι' αυτό και ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός στο με' κεφάλαιο της Ορθοδόξου Πίστεως, αφού είπε ότι οι πειρασμοί έρχονται στους δικαίους και τους αμαρτωλούς κατά συγχώρησι ή παραχώρησι ή από εγκατάλειψι οικονομική και πνευματική, στο τέλος συμπληρώνει: «Πρέπει να γνωρίζουμε ότι όλα τα δυσάρεστα σε όσους τα δέχονται με ευχαρίστησι, οπωσδήποτε προξενούν ωφέλεια».

¹²²

δόθηκε σκόλοπας στη σάρκα, Άγγελος του Σατανά, να χτυπάη, για να μην υπερηφανεύωμαι» (Β΄ Κορ. 12,7).

Ο Θεός λοιπόν συμπαθώντας την ταλαίπωρη και παράνομη κλίσι μας, επιτρέπει να μας επισκέπτονται οι πειρασμοί που μερικές φορές να είναι τόσο φρικτοί και φοβεροί με διάφορους τρόπους, ώστε να ταπεινωνόμαστε και να γνωρίζουμε τον εαυτό μας, μολονότι μας φαίνονται ότι είναι χωρίς όφελος. Και στο σημείο αυτό συγχρόνως δείχνει και την αγαθότητα και την σοφία του, επειδή με εκείνο που το θεωρούμε εμείς περισσότερο βλαπτικό, με εκείνο μας ωφελεί. Επειδή ταπεινωνόμαστε περισσότερο, πράγμα το οποίο είναι το πιο απαραίτητο από όλα στην ψυχή μας. Έτσι, αν γενικά όλοι οι πειρασμοί προξενούν ταπείνωσι, πρέπει να ταπεινώνεται και ο δούλος του Θεού που αισθάνεται στην καρδιά του τους πειρασμούς και λογισμούς που προαναφέραμε και την τόση ανευλάβεια της πνευματικής χαράς και γλυκύτητος και να σκέπτεται ότι αυτά συμβαίνουν για τις αμαρτίες του και ότι δεν μπορεί να υπάρξει κάποιος που να έχει τόσο *ηλαττωμένη* την ψυχή και να υπηρετή τον Θεό με τόση γλιαρρότητα, όπως είναι η δική του ψυχή, και ότι τέτοιοι λογισμοί δεν συμβαίνουν σε άλλους, παρά σε εκείνους που είναι εγκαταλειμμένοι από τον Θεό και για τον λόγο αυτό και ο ίδιος είναι άξιος εγκαταλείψεως.

Να τί κέρδος προέρχεται κατόπιν από αυτούς τους ταπεινούς λογισμούς: Εκείνος που προηγουμένως δεν νόμιζε ότι έχει κάποιο κακό, τώρα νομίζει ότι είναι ο πιο παράνομος άνθρωπος του κόσμου και ότι είναι ανάξιος ακόμη και αυτού του χριστιανικού ονόματος. Βέβαια ποτέ δεν θα μπορούσε να σκεφθή τόσο χαμηλά για τον εαυτό *του (ευτελή έννοιαν)*, ούτε να έλθη σε τόση βαθειά ταπείνωσι, αν δεν τον ανάγκαζαν η μεγάλη θλίψις και οι ξεχωριστοί εκείνοι πειρασμοί και πικρότητες της καρδιάς, που είναι μία ευεργεσία που δίνει ο Θεός στην ζωή αυτή στην ψυχή εκείνη που αφιερώνεται σ' αυτόν ταπεινωμένη, για να την ιατρεύση με εκείνα τα φάρμακα, με τα οποία αυτός μόνος γνωρίζει καλά ότι είναι απαραίτητα για την υγεία και την καλή της κατάσταση.

Εκτός από τους καρπούς αυτούς που προξενούν στην ψυχή μας οι παρόμοιοι πειρασμοί και η έλλειψις της ευλαβείας, υπάρχουν ακόμη και άλλοι πολλοί καρποί. Γιατί όποιος είναι στενοχωρημένος από αυτούς τους εσωτερικούς πειρασμούς, σχεδόν αναγκάται να πλησιάση τον Θεό, και προσπαθεί να κάνη ό,τι είναι σωστό για την θεραπεία της θλίψεως και της καρδιακής πικρίας και για να μπορέση να ελευθερωθή γρήγορα από τέτοιο νοητό μαρτύριο. Πηγαίνει εξετάζοντας την καρδιά του, αποφεύγοντας κάθε αμαρτία και κάθε άλλο παραμικρό ελάττωμα που τον απομακρύνει από τον Θεό με οποιονδήποτε τρόπο. Και έτσι εκείνη η θλίψις, την οποία αυτός νόμιζε τόσο αντίθετη και ζημιογόνα, κατόπιν αυτή η θλίψις, του γίνεται σαν ένα κέντρο, από το οποίο ξεκινά και αναζητεί τον Θεό με περισσότερη θερμότητα, και απομακρύνεται ακόμη περισσότερο από εκείνο που νομίζει ότι δεν είναι σύμφωνο με το θέλημα του Θεού. Και για να μιλήσω εν

συντομία, όλες οι θλίψεις και τα βάσανα που υποφέρει η ψυχή σ' αυτούς τους εσωτερικούς πειρασμούς και ελλείψεις των πνευματικών τρυφών και ευχαριστήσεων, δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα φιλικό καθαρτήριο με το οποίο την καθαρίζει ο Θεός, αν τα υπομένη με ταπεινώσι και υπομονή: και αυτά μπορούν να μας κάνουν να λάβουμε στον ουρανό εκείνο το στεφάνι που αποκτάται μόνον με το μέσο αυτών. Και όσο μεγαλύτερα είναι τα βάσανα, τόσο πιο ένδοξος είναι και ο ουρανός.

Από αυτά είναι φανερό ότι εμείς δεν πρέπει να συγχιζώμαστε και να λυπούμαστε τόσο για τους άλλους εξωτερικούς πειρασμούς που μας έρχονται, όσο και για τους προλεχθέντας εσωτερικούς, όπως κάνουν εκείνοι που έχουν λίγη πείρα στα παρόμοια και ό,τι τους συμβαίνει το αποδίδουν ότι τους έρχεται ή από τον διάβολο ή από τις αμαρτίες τους και ατέλειές τους, και τα σημεία της αγάπης του Θεού, τα νομίζουν ως σημεία μίσους, και τις ευεργεσίες και τις δωρεές του τις θεωρούν ότι είναι δοκιμασίες και κτυπήματα, που βγαίνουν από μία οργισμένη καρδιά και ό,τι κάνουν είναι χαμένο και χωρίς μισθό και ότι η ζημία αυτή δεν θεραπεύεται. Διότι αν πίστευαν ότι από τους παρόμοιους πειρασμούς δεν προκύπτει καμμία ζημία, αλλά μεγάλη απόκτησις αρετών, αν η ψυχή τους τους μεταχειρισθή και τους δεχθή με ευχαρίστησι, και αν πίστευαν ότι αυτοί είναι μόνο μία ενθύμησι της στοργικής αγάπης του Θεού προς εμάς, δεν θα μπορούσαν να ταράσσονται και να χάνουν την ειρήνη της καρδιάς τους, γιατί θλίβονται από πολλούς πειρασμούς και λογισμούς παράξενους και βλάσφημους και βρίσκονται σαν ξηροί και χλιαροί και χωρίς ευλάβεια στην προσευχή και στις άλλες πνευματικές ασκήσεις που κάνουν.

Μάλιστα τότε μέ μία νέα επιμονή θα ήθελαν να ταπεινώσουν τις ψυχές τους ενώπιον του Θεού και να αποφασίζουν σε κάθε περίπτωση να εκπληρώσουν το θείο θέλημα με οποιοδήποτε τρόπο θέλει ο Θεός και να τον υπηρετήσουν στον κόσμο αυτόν και να φροντίζουν να φαίνονται ειρηνικοί και ήσυχoi, νομίζοντας ότι δέχονται κάθε πράγμα από το χέρι του ουράνιου Πατέρα, στο χέρι του οποίου βρίσκεται αυτό το πικρό ποτήρι που τους δίνεται. Διότι είτε από τον διάβολο είναι η ενόχλησις αυτή και ο πειρασμός που υποφέρουν, είτε από τους ανθρώπους, είτε για τις αμαρτίες τους, είτε για κάθε άλλο λόγο, πάντοτε και σε όλα ο Θεός είναι που τα παραχωρεί με διάφορα μέσα, όπως κρίνει σωστό, γα να μην φθάσης σε άλλο κακό, παρά σε εκείνο μόνο της ποινής και τιμωρίας, το οποίο πάντοτε αυτός επιτρέπει να έρχεται για ωφέλειά σου. Και αν το κακό του πταίσματος, δηλαδή η αμαρτία που γίνεται, για παράδειγμα, από τον πλησίον, είναι αντίθετη στο θέλημά του, αυτός όμως και αυτήν ακόμη την μεταχειρίζεται για την δική σου ωφέλεια και σωτηρία, αν εσύ την υπομένης χωρίς ταραχή. Έτσι αντί να λυπήσαι και να ανησυχής, πρέπει να τον ευχαριστήσ με εσωτερική χαρά και αγαλλίασι, κάνοντας ό,τι μπορείς με επιμονή και καρτερία, χωρίς να χάνης τον καιρό και μαζί με αυτό να χάνης και πολλούς και μεγάλους μισθούς, που θέλει ο Θεός να αποκτάς με την αφορμή που επιτρέπει να έρχεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ΄

Ποια ιατρεία πρέπει να μεταχειριζόμαστε για να μην ενοχλούμαστε στα σφάλματα και τις αδυναμίες μας

Αν κάποτε πέσης σε κάποιο σφάλμα συγγνωστό ή στα λόγια ή στα έργα, δηλαδή να συγχισθής με κάποιο γεγονός που θα σου συμβή, ή κατακρίνης ή ακούσης να κατακρίνουν άλλοι, ή φιλονικήσης με κάποιον ή δείξης ανυπομονησία ή περιέργεια ή υποψία άλλων ή πέσης σε αμελεια, δεν πρέπει πελόν να συγχίζεσαι ούτε να απελπίζεσαι και να λυπάσαι συλλογιζόμενος εκείνο που έκανες, άλλοτε νομίζοντας ότι δεν πρόκειται να γλυτώσης από τέτοιες αδυναμίες, άλλοτε ότι οι ατέλειές σου είναι αιτία αυτών και η αδύνατη προαίρεσίς σου, και άλλοτε βάζοντας στο νου σου ότι δεν βαδίζεις πραγματικά στην οδό του Πνεύματος και στην οδό του Κυρίου, και φορτώνεις με χίλιους φόβους την ψυχή σου σε κάθε τι που συμβαίνει από λύπη και μικροψυχία σου.

Έτσι τι ακολουθεί; Το να ντρέπεσαι να σταθής μπροστά στον Θεό, το να μην έχης θάρρος σ' αυτόν, σαν να μην του φύλαξες την πίστι που έπρεπε και το να πέφτης και να χάνης τον καιρό σκεπτόμενος τα πράγματα αυτά, ψάχνοντας πόσο παρέμεινες στο κάθε πταίσμα και αν συγκατατέθηκες, αν θέλησες αυτά ή όχι, αν απέβαλες τον λογισμό εκείνον και τα παρόμοια. Και όσο περισσότερο λυπάσαι τόσο περισσότερο αυξάνει η ανορεξία και ενόχλησις και ανησυχία για να εξομολογηθής. Αλλά και όταν πηγαίνης στην εξομολόγησι, εξομολογείσαι με έναν φόβο ενοχλητικό, και αφού πάλι πολύ ξοδέψης καιρό στην εξομολόγησι, πάλι δεν μπορείς να έχης αναπαυμένο το πνεύμα σου, γιατί νομίζεις ότι δεν τα είπες όλα. Και έτσι περνάς μία ζωή πικρή και ανήσυχη με μικρό καρπό χάνοντας τον καιρό σου. Και αυτό όλο γίνεται για να σκεπτόμαστε καλλίτερα την φυσική μας χαυνότητα και για να μην ξέρουμε τον τρόπο με τον οποίον η ψυχή μας πρέπει να ασχολήται (*πραγματεύομαι*) με τον Θεό: δηλαδή καλλίτερα να μεταχειρίζεται ταπεινή μετάνοια και επιστροφή προς τον Θεό, όταν πέση σε κάποιο από τα συγγνωστά και μη θανάσιμα αμαρτήματα, παρά να λυπάται γι' αυτά και να στενοχωρήται τόσο πολύ και να ταράσσεται.

Είπα συγγνωστά αμαρτήματα γιατί μόνο σ' αυτά είναι συνηθισμένη να πέφτη η ψυχή εκείνη που ζεί σύμφωνα με τον τρόπο που εδώ υποθέσαμε, μιλώντας μόνο για εκείνους που ζουν Πνευματική ζωή και ζητούν να προοδεύσουν πνευματικά και βρίσκονται χωρίς θανάσιμα αμαρτήματα. Γιατί για εκείνους που ζουν απλώς και ως έτυχε και με θανάσιμα αμαρτήματα λυπώντας κάθε τόσο τον Θεό, χρειάζεται άλλου είδους συμβουλή και παραγγελία και δεν είναι γι' αυτούς το φάρμακο αυτό που είπαμε· οι παρόμοιοι πρέπει να ενοχλούνται και να κλαίνε με πόνο και να έχουν μεγάλο συλλογισμό εξετάζοντας πάντοτε την συνείδησί τους και

να εξομολογούνται για να μη λείψουν εξ αιτίας της αδιαφορίας τους από την αναγκαία ιατρεία και σωτηρία τους.

Λοιπόν θέλοντας να πούμε για την ειρήνη και την ησυχία που πρέπει να έχει εκείνος που δουλεύει και υπηρετεί τον Θεό, λέμε ότι αυτή η επιστροφή και μετάνοια για να είναι όλη **αποθεμένη** στην ελπίδα προς τον Θεό, πρέπει να εννοήται όχι μόνο για τα ελαφριά και καθημερινά πταίσματα, αλλά ακόμη και για τα μεγαλύτερα και βαρύτερα και συνηθισμένα, στα οποία καμιά φορά πέφτει ο δούλος του Θεού όχι μόνο από αδυναμία και χαινότητα, αλλά μερικές φορές και από κακία και προαίρεσι¹²³. Διότι η συντριβή που κάνει την διάνοια του πνευματικού ανθρώπου να ταρασσεται και να απορή, δεν θα οδηγήσει ποτέ την ψυχή σε τέλεια στασιμότητα, αν δεν ενωθή με την εμπιστοσύνη και την αγαπητή ελπίδα της ευσπλαχνίας και αγαθότητας του Θεού. Και αυτό κατά πρώτον είναι απαραίτητο και αναγκαίο για εκείνους που επιθυμούν όχι μόνον να βγούν από τις ταλαιπωρίες τους, αλλά και να αποκτήσουν μεγάλο βαθμό αρετών και μεγάλη αγάπη και ένωση με τον Θεό· πράγμα το οποίο μη θέλοντας να εννοήσουν πολλοί πνευματικοί άνδρες, παραμένουν πάντοτε με μία καρδιά και με ένα νου σχεδόν απελπισμένοι, που τους κρατεί και δεν τους αφήνει να προχωρήσουν εμπρός ή να γίνουν δεκτικοί των μεγαλυτέρων χαρισμάτων, τα οποία έχει ετοιμάσει γι' αυτούς ο Θεός και μέρα με την μέρα ζουν πολλές φορές μία ζωή άθλια και ανώφελη και άξια για να τους κλαίη κανείς. Διότι δεν θέλουν παρά να ακολουθούν την δική τους φαντασία, μη δεχόμενοι την αληθινή και σωτήρια διδασκαλία που τους κατευθύνει διά μέσου της βασιλικής οδού στις υψηλές και σταθερές χριστιανικές αρετές και στην ειρήνη εκείνη που άφησε ο Χριστός στη γη λέγοντας: «Σας αφήνω ειρήνη· την δική μου ειρήνη σας αφήνω» (Ιω. 14,27).

¹²³ Πολύ καλά διδάσκεται αυτό εδώ. Ότι, δηλαδή, ο δούλος του Θεού μερικές φορές πέφτει στα ελαφριά και συνηθισμένα ή στα πιο βαρεια σφάλματα από αυτά, τα οποία κοινώς ονομάζονται συγγνωστά και μη θανάσιμα. Γιατί άλλο είναι το συγγνωστό αμάρτημα και άλλο είναι το να έχει κανείς κάποια κλίσι και θέλησι γενικά σε αυτό και να το επαναλαμβάνει πολλές φορές· γιατί από τα συγγνωστά αυτά αμαρτήματα και αυτοί οι άγιοι δεν είναι εντελώς ελεύθεροι σύμφωνα με τον ρκε', ρκστ' και ρκζ' κανόνα της εν Καρθαγένη αγίας Συνόδου, αλλά πολλές φορές πέφτουν ή από άγνοια ή και εν γνώσει τους ή και με την προαίρεσί τους σ' αυτά λόγω της ανθρωπίνης ασθένειας. Οι παρόμοιοι όμως δεν πρέπει να έχουν γενικά κλίσι σ' αυτά, ούτε πολύ συχνά, και με επιμονή να τα κόβουν, αλλά να πολεμούν πάντοτε για να καθαρίσουν την ψυχή τους από την κακή αυτή κλίσι, για να μη χάσουν την ευαρέσκεια προς τον Θεό. Γιατί αν και τα συγγνωστά αμαρτήματα ο Θεός δεν τα τιμωρεί με αιώνια κόλασι, όμως πάντοτε του φαίνονται δυσάρεστα και μισητά, όπως και όλοι εκείνοι που τα διαπράττουν. Και επί πλέον από αυτά τα συγγνωστά αμαρτήματα αδυνατίζουν τις δυνάμεις της ψυχής, καταστρέφουν την ευλάβεια, εμποδίζουν την χάρι που προέρχεται από τον Θεό, ανοίγουν θύρα στους πειρασμούς, και αν δεν θανατώνουν την ψυχή, όμως την κάνουν να ασθενή και ιδιαιτέρως όταν κανείς παραμένει σ' αυτά για μεγάλο χρονικό διάστημα με την κλίσι που έχει και με την θέλησί του. Γιατί άλλο είναι το να πης μία ή δύο φορές ένα ελαφρύ ψέμμα και άλλο το να λέγης ψέμμα για κάθε υπόθεσι και να έχει κάποια κλίσι και χαρά σε τέτοιο ελάττωμα. Οι μύγες όταν περνούν γρήγορα από κανένα αρωματικό, δεν το καταστρέφουν όλο, αλλά όταν σταματήσουν και ψοφήσουν μέσα σ' αυτό, το καταστρέφουν ολόκληρο και το βρωμίζουν, όπως λέγει ο Σολομώντας: «Οι μύγες όταν ψοφούν βρωμίζουν την συσκευασία αρωματικού ελαίου» (Εκκλ. 10,1). Έτσι συμβαίνει και με τα συγγνωστά αμαρτήματα, όταν παραμένουν για πολύ καιρό στην ψυχή, καταστρέφουν όλη της την ευλάβεια και την καλή της κατάστασι

Ακόμη οφείλουν οι παρόμοιοι κάθε φορά που θα βρεθούν σε κάποια ενόχλησι για κάποια αμφιβολία, να δέχονται τη συμβουλή του Πνευματικού τους πατρός ή από κάποιον άλλον που τον θεωρούν ικανό να τους δίνει παρόμοιες συμβουλές και να αφιερώνονται σε αυτό και να αναπαύονται πλήρως. Και εν συντομία, για να τελειώσουμε τον λόγο, όσο για την ενόχλησι που προέρχεται από τις ελλείψεις, ακολουθεί το επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄

Η ψυχή πρέπει να ειρηνεύη και να προοδεύη χωρίς να χάνη καιρό

Κάνε εκείνα που σου είπα στο κστ΄ κεφάλαιο του πρώτου μέρους, δηλαδή όλες τις φορές που θα δής τον εαυτό σου να πέφτη σε κάποιο ελάττωμα από τα συγγνωστά, μικρότερο ή μεγαλύτερο και χίλιες φορές την ημέρα να το κάνης αυτό και πάντοτε με την θέλησί σου και εν γνώσει σου, μη συγχισθής με ενοχλητική λύπη και μη ταραχθής, ούτε να χάνης πολύ καιρό εξετάζοντάς το, αλλά αμέσως γνωρίζοντας εκείνο που έκανες, ταπεινώσου, και βλέποντας την αδυναμία σου, να στραφής με αγάπη στον Θεό σου και με το στόμα ή και με τον νου, να πης προς αυτόν: «Κυρίέ μου, εγώ έκανα σαν αυτός που είμαι. Και από εμένα δεν μπορούσε κανείς να περιμένη τίποτε άλλο, παρά αυτά τα ελαττώματα και άλλα ακόμη. Και δεν θα παρέμενα μόνο σ' αυτά, αν δεν ήταν η αγαθότητά σου να με βοηθή και να μη με εγκαταλείπη. Σ' ευχαριστώ γι' αυτό, γιατί με ελευθέρωσες, και πονώ για εκείνο που έκανα, μη ανταποκρινόμενος στην χάρι σου. Συγχώρεσέ με και δός μου την χάρι ώστε να μη σε λυπήσω πλέον, και να μη με χωρίση κανένα πράγμα από σένα, τον οποίον πάντοτε θέλω να υπηρετώ και να υπακούω». Και αφού κάνης αυτό, μη χάνης τον καιρό να σκέπτεσαι ή να νομίζης ότι ο Θεός δεν σε συγχώρεσε. Αλλά με πίστι και ανάπαυσι προχώρα μπροστά, ακολουθώντας πάντοτε τα συνηθισμένα σου γυμνάσματα, σαν να μη έπεσες σε κανένα σφάλμα.

Αυτό πρέπει να το κάνης όχι μία φορά, αλλά αν είναι ανάγκη και εκατό φορές, και σε κάθε στιγμή και με τόσο θάρρος και ανάπαυσι την τελευταία φορά, όπως και την πρώτη. Γιατί με τον τρόπο αυτόν τιμάς πολύ την αγαθότητα του Θεού, τον οποίο πάντοτε οφείλεις να εννοής ότι είναι όλος αγαθός και απείρως σπλαγγνικός και περισσότερο από εκείνο που μπορείς εσύ να σκεφθής. Και έτσι δεν θα εμποδισθή ποτέ η πρόοδός σου και η υπομονή σου και η πορεία σου προς τα εμπρός. Γι' αυτό μη χάνης τον καιρό σου άδικα και τον καρπό.

Μπορείς ακόμη να μένης ειρηνικός, όταν πέφτης σε κάποιο από τα ανωτέρω ελαττώματα, ενεργώντας με τον εξής τρόπο: Με το να παρακινήσαι με κάποια εσωτερική σου ενέργεια στο να αναγνωρίζης την αθλιότητά σου και να ταπεινώνεσαι μπροστά στον Θεό. Και με μία άλλη ενέργεια· με το να αναγνωρίζης την ελεημοσύνη του Θεού που έκανε σε

σένα και να τον αγαπάς και να τον εξυψώνης περισσότερο, με την βοήθεια που θα σου δώσει ο Θεός. Σε αυτό που είπαμε πρέπει να προσέχουν εκείνοι που ενοχλούνται και απορούν και διστάζουν, όταν τύχη να σφάλουν, να ιδούν πόσο μεγάλη είναι η τύφλωσί τους, επειδή προχωρώντας με τόση ζημιά τους, χάνουν τον καιρό. Γι' αυτό, και αναφέρουμε σ' αυτούς αυτή την είδησι, που είναι ένα κλειδί, με το οποίο μπορεί η ψυχή να ανοίγη μεγάλους θησαυρούς πνευματικούς και σε λίγο καιρό να πλουτήσει με την χάρι του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, στον Οποίον πρέπει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνησις μαζί με τον Άναρχο Πατέρα του και το Πανάγιο Αυτού Πνεύμα τώρα και πάντοτε και στους ατέλειωτους αιώνες. Αμήν.